

Hieronymus

Lietuvos literatūros vertėjų
sąjungos žurnalas

Jaan Kaplinski

Eilėraščiai iš rinkinio
„Balti drugiai nakties“

Wilhelm Hauff

Ištrauka
iš šėtono memuarų

Guy de Maupassant

Ranka. Mirusioji

Aratas

Reiškiniai (poema)

Fernando Pessoa

Jūreivis (drama)

Merab Mamardašvili

Šiuolaikinės Europos
filosofijos apžvalga

2020

07

ISSN 2538-6670

Hieronymus

Lietuvos literatūros vertėjų
sąjungos žurnalas

Turinys

Eilės

9 Jaan Kaplinski. Eilėraščiai iš rinkinio „Balti drugiai nakties“
Vertė Gediminas Pulokas

19 Ivan Bunin. Ivan Turgenev. Prozos meistrų lyrika
Vertė Nora Jazbutytė

33 Kjell Espmark. Iš rinkinio „Paukščių Takas“
Vertė Zita Mažeikaitė

Poema

43 Aratas. Reiškiniai
Vertė Audronė Kairienė

Drama

81 Fernando Pessoa. Jūreivis
Vertė Audrius Musteikis

101 Harold Pinter. Kad kelelis nedulkėtų
Vertė Gediminas Pulokas

Trumpoji proza

123 Guy de Maupassant. Ranka. Mirusioji
Vertė Jonė Ramunytė

Ne visas romanas

137 Marko Sosič. Balerina, Balerina (ištrauka)

Vertė Laima Masytė

155 Wilhelm Hauff. Ištraukos iš šėtono memuarų

Vertė Giedrė Sodeikienė

179 Stanisław Ignacy Witkiewicz. Besotystė (ištrauka)

Vertė Irena Aleksaitė

227 Mia Kankimäki. Apie jas galvoju naktimis (ištrauka)

Vertė Aida Krilavičienė

Filosofija

251 Merab Mamardašvili. Šiuolaikinės Europos filosofijos apžvalga
(Dvylikta paskaita)

Vertė Austėja Merkevičiūtė

Kelionės

269 Rasa Matulevičienė. Kafėhauzai – vienietiškos institucijos

Redakcijos žodis

Nuo 2016 m. iki 2018 m. verstinės literatūros almanachą leido Lietuvos literatūros vertėjų sąjunga. Buvo išleisti šeši numeriai. 2019 m. žurnalo leidyba nutrūko dėl finansinių priežasčių. 2020 m. jo veiklą perėmė VšĮ „Leidykla Hieronymus“.

Septintojo „Hieronymus“ numerio tekstai įvairūs savo žanrais ir temomis. Skaitytojai ras pluoštą poezijos ir trumposios prozos vertimų, leidėjams siūlome atkreipti dėmesį į kelias romanų ištraukas, o teatralams – į dramas; publikuojamas ir filosofijos tekstas, skaitiniai kelionių mėgėjams.

Tvaresnei ir platesnei verstinės sklaidai sukurta interneto svetainė www.hieronymus.lt, kurioje pateikti visi almanacho numeriai, o vertėjai kviečiami joje pristatinti atrastus autorius, siūlyti skaitytojams ir leidėjams vertingų, bet Lietuvoje dar mažai žinomų, nepažįstamų įvairių žanrų tekstų, vertimų iš retesnių kalbų. Galime pasidžiaugti, kad kai kurie ankstesniuose „Hieronymus“ numeriuose spausdinti kūriniai jau išleisti.

Eilėraščiai iš rinkinio „Balti drugiai nakties“

Jaan Kaplinski

Į daugelį pasaulio kalbų verstas estų literatūros gyvasis klasikas, poetas, prozininkas, eseistas, kultūros kritikas ir vertėjas Jaanas Kaplinskis (g. 1941) prieš kurį laiką ne vieną skaitytoją nustebino ėmęs kurti poeziją ne tik estų, bet ir rusų kalba. Rusiškai pasirodė dvi jo eilėraščių knygos: „Balti drugiai nakties“ (2014; rus. *Белые бабочки ночи*) ir „Vegenerio šypsniš“ (2017; rus. *Улыбка Вегенера*). Už „Baltus drugius nakties“ Rusijoje autorius buvo įvertintas prestižine rusiškąja literatūros premija (*Русская премия*). Autorius dėmesį sutelkia į tokius „didžiai mažus“ dalykus, kaip dėkingumas mirusiems artimiesiems ar pagarbus santykis su gamta, žmogiškosios egzistencijos trapumo apmąstymai. Vis dėlto tariami gyvenimo mažmožiai, kasdienybės smulkmenos ar savaime suprantamybės čia neretai atsiveria visiškai netikėtais rakursais. Šiuos tekstus apibūdinau ir kaip savitas „mažo“, savo laikinumą puikiai įsisąmoninusio žmogaus meditacijas ilgaamžės Visatos akivaizdoje.

Vertėjas

★

Galiu melstis vien Dievui
prikeliančiam visus išmirusiuosius
tik ne mane
aš pasiliksiu anoj pusėj
drauge su pernykščiu sniegu
ir žydinčiomis šio pavasario obelimis
ir visus mano eilėraščius maldas ir mantras
išsklaidys rytmečio vėjas
į visas pasaulio puses
kelius takelius ir pašto dėžutes

★

Pereiti skersai pasaulį ir erdvę
sukurtus Niekieno ir Niekam
net jei tavasis vardas ir patirtis turi reikšmės
net jei Dievo rašmenys nesudega drauge su tošimi
jų niekada neskaitys
atsibudęs ryte pastebi
kad tavo pėdsakus jau užklojo nukritę lapai
ir kad tu vėl pamiršai
ką tik regėtą sapną

★

Laikas tai tėkmė arba tėkmės tėkmė
visi mes išeinam į praeitį arba į ateitį
priešistorė dar ten už kampo iki istorijos dar toli
kas liko kas atiteko mums iš Livonijos
be kalėdinių obuolių kvapo ir eilėraščių apie ūksmingus sodus
kalba jau ne ta ir vardai ne tie visa išeina nuo mūsų

eglės kryžkelės su šviesoforais
vaikai mojančios vėliavėlėm prezidentams karaliams čempionams
tiems kurie atidavė savo gyvybę už tas ar kitas spalvas
iki tol kol ir jas nuplukdys žemyn tėkmė
ir jų pėdsakai virs verpetais upėje
pradingstančiais tamsoj už seno akmeninio tilto

★

Šis sidabru tviskantis veidrodžio karalystės pasaulis
žvelgiantis į tave tavo paties akimis
iš tavo paties pavidalo nesvarios tylos
į tavo pastangas darkart sugauti nesugaunama
perprasti kamanės sparnelių ir pirmųjų snaigių paslaptį
užčiuopti kaip iš tuštumos randasi dalelės
mintys ir drugeliai kaip kyla oro pilys
hipotezės ir teorijos – argi ten tarp dešiniojo ir kairiojo
tarp to ir ano kažko ir nieko tylos ir garso
neliko paslėptų užmirštų durų į ten pat
kur galbūt dar sugrįši
pas saviškius į pirmąją tuštumą pirmąją jūras
pas žuvis ir varliagyvius šliaužiančiuosius ir vijoklinius augalus
į neregėtus sapnus ir pirmąją tylumas
prie negimusių minčių neparašytų eilėraščių

★

Norom nenorom liesdamasis prie nebūties ir Dievo vienatvės
akimirškai užsimiršdamas tarp dviejų maldos žodžių
ten už amžinybių ir už senų liepų kur nėra skiriamos linijos
tarp jo keisto nebuvimo ir buvimo
kur šešėliai dar negimė ir šviesa dar nespėjo atsispindėti
nuo žengiančiojo nuostabos ties šviesos ir spalvos riba

dar neatsitokėjusio po stingdančios nebūties
kažkur visai netoli kažkur ant tos pat upės kranto

★

Visa dėl ko mes gyvenom mirėm krintomės ir kovojom
atiteks vėjui – tasai kuris sėja
gali ir nežinoti kas išdygs iš jo sėjos
kibirkštėlės tokios panašios į jonvabalius o kartais – mintis
o su atmintim taip pat sunku sutikti ar ginčytis
kartais atrodo kad tuštumos veik nėra
pernelyg daug yra nekaltai užmuštų ir užmirštų bevardžių ir
vargu ar atsiras kelias atgal link tylios išminties
amžinai sugrįžtančios pavasarinės žolės
kelias atgal pas save prie savo pėdsakų prie savo sielos
kuri vis tiek nieko nepastebėdavo
atgal pas snieguoles ir juodus vorus
zujančius išdžiūvusioj pernykštėj žolėj

★

Ieškodami gyvenimo prasmės mes aukojam gyvenimą prasmei
ir savo sparnus sparnuotiems eikliems žodžiams
nors be atminties niekas nekinta o tiesiog yra
tiesiog stovi tiesiog skrenda tiesiog praeina
vienas po kito spygliai atsisveikina su egle žvakės sudega
ir tik paskutiniųjų už savo gyvybę kovojančių ugnelių atošvaistės
vos atsispindi ant sidabraspalvio rutulėlio paluby
jei nėra atminties nieko neliks visa tiesiog yra
ir mums neįmanoma ką nors pažinti ar įrodyti
ir suprasti – kankinamės mes dėl būties ar dėl nebūties

★

Ji čia pat visai arti netgi arčiau nei vardai ir prisiminimai
arčiau senos lovytės ir apiplyšusių vaikiškų marškinėlių
ir neužmirštuolių palei takelį vedantį prie tvenkinio
artima kaip mėlyna spalva gėlei arba raudona kraujui
kaip vakarykščia šiandienai ir krantas okeanui
ji arčiau nei savasis aš arčiau mūsų su jumis
ir kartais esu veik įsitikinęs kad ne tik juoda katė
klausosi manęs tįsodama ant viršutinės lentynos prie lango

★

Kam egzistuoti jei galima tiesiog grumtis dėl egzistavimo
kam grumtis jei galima tiesiog egzistuoti
ten vakaruose leidžiasi saulė už senų blindžių
žinau – ne visi mes susitiksim rytojaus rytą
nors vis dar tikiu viltim ir meile tik tikėjimu jau nebe
žinau – viskas prasideda ir baigias fragmentais
senom nuotraumom paskleistom ant švarių grindų
mes gimstam ir išsigimstam įvairiausiai asmenimis
gausybe atpažįstamų ir nepažinių savųjų aš

★

Net varno kranksėjimas skamba vis skardžiau ir žvaliau
o rytmetis už lango daros vis šviesesnis
kiekvienas lašelis krintantis nuo varvekliaus
pasitinka tave mažyčiu būk sveikas
primindamas kaip dažnai užmirštam kad mes ne tiktai mes
bet ir kažkas bei kas nors daugiau
tai kas įvardyta ir tai kas neturi vardo pusiau užmiršta pusiau perre-
gima

vos užčiuopiamas apdangalas skiriantis tai kas praėjo nuo to kas dar
laukia
skiriantis užtemimą ir nušvitimą

★

Dešinė ir kairė susikeičia vietom
net ir ne kreivam veidrody tiesa kartais panaši į neteisybę
nebyliai žvelgia tasai kitas tau į akis
tomis pat tavosiomis nekaltai žydromis akimis
taip pakalnutės ir vilkdalgiai nemeluoja
tačiau jie nuvys šitaip greitai
ir liks vien tik liūdesys ir kvapas
galbūt tai yra lygiai tas pat
neapčiuopiamas nepaaiškinamas kažkas
kas nepalieka tavęs nei dieną nei naktį

★

Anūkė žiūri iš nuostabos primerktomis akimis prieš šviesą
atsitokėjusi pargrįžusi atgal iš tos tikrovės
kurią mes vadinam sapnu į tą tikrovę kurią vadinam realybe
nežinodami kas slepiasi už tų užuolaidų vokų akių
žvelgiančių į mus arba tiesiog į šviesą
iš ko dar niekas nesukurta nepadaryta
kas savaime yra dar tik balta šviesa dar ne pasaulis tik tuštuma
lydinti mus ilgame kelyje nuo A iki B

★

Daiktai neįsiminė savo vardų ir štai aš imu juos pamiršti
atmintis kaip skylėta kišenė nenulaikanti smulkiųjų
žodžių ir sąvokų kai kas žinojo tai jau viduramžiais
ir kai kas nepamiršo to šiais mūsų košmariškais laikais
saugodamas viską ką kiti nešiojosi su savimi iki jo
ir galų gale paleido iš savo susigėdusių rankų
tarsi paukštuką driežą ar tik trupinėlį
šį tą kas esti tarp kai ko ir nieko tarp mūsų ir mūsų užmaršties
šį tą kas neturi nei pradžios nei pabaigos nei prasmės

★

Viskas teka kaip rašalas ir rašalinė
sena lempelė ir akiniai ant stalo
stalas ir kėdės dienos ir naktys žiemos ir vasaros
kojos ir pradžiūs pėdsakai ir pabaigos
sąvokos ir supratimas visa ką žinojau ir ko nežinojau apie save
teka tylą teka balsai garsai ir atskambiai
vis sunkiau atskiriami nuo pačios tylos balso
nuo pietų vėjo balso ir ateinančio pavasario

★

Ir aš veik pasiruošęs atsisveikinti su savim išeiti iš mados
pasiruošęs būti užmirštas paliktas ramybėj
už miškų ir pelkių senosios ir naujosios istorijos pamokų
kurių maža kas išmoksta prieš tai kai būna jau per vėlu
tačiau net ir tas nedaugelis svajoja apie ką nors kita
apie tolimas salas pietų jūrose
apie tai kaip išmesti rylą iš rusų poezijos
tapti vienu tų kuklių vabalų duobkasių

maitinančių savo vaikus gardžiais
Lomonosovo Lermontovo Puškino Brodskio
palaikais

★

Kažin kas iš to ką paleidau iš savo sugrubusių rankų
vakarykštę naktį kai žvaigždės švietė taip ryškiai ir takelis
blykčiojo tartum juvelyro vitrina – siela akimirką
pamiršo apie širdį ir nervų sistemą
kažin kas iš to ką paleidau nepastebėjęs nei
savo užmaršios sielos nei užgimstančių minčių
galbūt tai buvo raktai galbūt saulėgražų sėklos
arba paprasčiausiai mažuliukas nesvarus skaidrus šis tas nulis

★

Anksčiau ar vėliau visi mes niurktelėsime į nežinomą
ateitį užplūs ant visko kas liko po mūsų
pėdsakai paviršiuje atgims raibuliais
o po vandeniū mums taip noris dainuoti
po vandeniū galva tokia tuščia kad kyla nuostabios mintys
tačiau tie kurie ateis atplauks mūsų
moka tik kriuksėti ir tarškinti
nežino apie mirtį ir troškulį neskuba gyventi ir dainuoti

Iš rusų kalbos vertė Gediminas Pulokas

Versta iš: Ян Каплинский. *Белые бабочки ночи: стихи*. Таллинн, Эстония:
Kite, 2014

Prozos meistrų lyrika

Ivan Bunin

Šiomet jam sukanka 150 metų. Paradoksas, tačiau Nobelio literatūros premija (1933) apdovanotas už klasikinės rusų prozos tradicijų puoselėjimą Ivanas Buninas (1870–1953) visą gyvenimą save laikė poetu! I. Bunino poeto kelią tyrinėtojai skirsto į kelis etapus. Ankstyvuosiuose tekstuose, sukurtuose maždaug iki 1910 metų, vyrauja peizažiniai motyvai.

Vertėja

★★

Kaip liūdnai ir kaip greitai išblėso
Ryškos vakaro žaros! Antai:
Čia ražienų laukai tolin driekias,
Bet už žingsnio vien tamsą matai.

Plačią stepę užtvindė, užliejo
Rudeninės nakties tamsuma.
Vakarai tik grėsmingai rausvėja,
Rymo gluosniai pilki jų fone.

Jokio garso! Ir širdį taip gelia...
Kokio sopulio ji kupina?
Kad netrumpas manęs laukia kelias,
Kad aplinkui, laukuos – juoduma?

Ar dėl to, kad ruduo vėl ateina,
Jo pažįstamas dvelksmas jau čia:
Tas tylus ilgesys gaubia kaimą
Ir platybes tuščias?

1886 m.

★★

Mėnuo mąstingasis dairos vidurnakty...
Vienkiemis stepėj tylus...
Lygumos, platumos – snaudulio burtuose,
Dvelkia vėjelis švelnus.
Jūra bekraštė rugių jau prinokusių
Driekias blyškiam spindesy...
Vėjas padvelks – ir per sapną lyg juokiasi
Varpų sunkių šiugždesys.
Vėjas padvelks – ir į debesį slepiasi

Veidas mėnulio putlus;
Vėl pamažu tamsuma gaubia stepėse
Pievas ir javo laukus.
Plazda virš lauko išblankusios sutemos,
Tik tolumoj, kur vaga,
Mėnuo pro debesį šviečia ir supasi,
Liejas auksinė banga.
Valandos šios – tartum sapnas, lyg pasaka:
Liepos naktis paryčiais
Virpančią savo glamonę man atsiunčia,
Kelia švelniais bučiniais...

1886 m.

★★

Danguje, ten aukštai, pilnatis
Jau sūpuojas lengvam debesų.
Sidabru nusidažė naktis,
Plauko pievos ūkų spindesy.

Baltoje migloje – laukuose,
Paupy, krantuose tuščiuose –
Tematai vien tik nendres sausas
Ir išnyrančias gluosnių šakas.

Net ir upės tėkmė – vos matyt...
Tyliai tuksi malūno širdis...
Miega kaimas, paskendęs nakty...
Danguje, ten aukštai, pilnatis.

1887 m.

Spalio rytmetis

Bāla naktis. Jaunas mėnuo už upės
Sminga kažkur į laukus.
Miglos sidabro virš pievų dar supas,
Sklando tarp nendrių juodų balkšvas ūkas,
Vėjas šiurena lapus.

Kaime tylu. Kopytėlėj, atrodo,
Blanksta lempelės ugnis.
Prieblandą trapią sustingusio sodo
Stepių vėsos lengvos bangos dar gobia...
Rausta dangaus pakraštys.

1887 m.

★★

Jaunas mėnuo blausiai šviečia
Debesėlyje pūkų.
Juodas cerkvės siluetas
Virš nurimusių laukų.

Jos varpų mieguistas gausmas
Tirpdo tylumą nakties.
Jaunas mėnuo gęsta, blanksta
Už klajūno debesies.

Liūdnas mėnuo iš padangių
Žemėn nukreipia akis,
Po svyruokliais gluosniais bangą
Dažo aukso spalvomis.

Paryčių ramybėj supas
Mėnesėlio atspindys,
Plauko upėje, lyg būtų
Brolio dangiško dvynys.

1887 m.

★★

Jau brėkšta... Ir tanki ūkų skara,
Laukus ir slėnius apkabinus, švelniai bąla.
Išblanko mėnuo, gieda vėl giria,
Rasos lašai ant stiklo dar labiau atšalę.

Sodyba miega dar... Ir sodas dar tamsus.
Net topolis sustingęs, blausiai žalias.
Pro langą oras skverbiasi toksai gairus,
Pavasario švelniu dvelksmu apsalęs.

Čia pat diena, ištirpo miegas jau,
Tad tyliai, kad kitiems nesutrukdyčiau,
Aš parymot balkonan išėjau,
Sutikt šviesos, palaukti auštant ryto...

1888 m.

★★

Tu audra manęs negąsdink:
 Ji pavasarį linksma!
Po perkūnijos, pažvelki,
 Džiaugias, veši žaluma,
Po audros lyg atjaunėję
 Naujo grožio spindesy
Aromatą svaigų lieja,
 Žydi vėl žiedai visi!

Dargana man širdį gelia
 Ir mintis, kad lemta bus
Skausmo, laimės nepatyrus,
 Grimzt į rūpesčius pilkus,
Kad išseks gyvybės jėgos
 Be darbų ir be kovos;
Ūkas liūdnas, ūkas drėgnas
 Saulės šviesą man užstos!

1888 m.

★★

Soduos byra lapeliai gėlių,
Liaunas klevas prie lango pagelto
Ir boluoja rūkai virš laukų,
Kiaurą dieną šalčiu juos apsiautę.
Ir miške vis daugiau tylumos,
O pro tankmę net properšos švyti.
Koks dailus naujas apdaras jo,
Aukso lapais dabar apkaišytas.
Bet po lapais, kasdien retesniais,
Teišgirsi vien stingdančią tylą...
Rudeniniai garsai –
Tai vienatvė prabilus!

Pasivaikščiok, kviečiu, kol gali,
Po nūnai jau nebylią alėją.
Dar pažvelki: čia pat, netoli –
Ir laukai mylimieji.
O jei kaimo rudens tyloje
Jau sutemus, prisėlins vienatvė,
Prisiminki lakštutės giesmes
Šiltą vasaros naktį.
Pamąstyk: metai bėga pro šal,
Grįš pavasaris, darganos liausis,
Bet negrįš vėl atgal
Mus nuliūdinęs jausmas...

1888 m.

★★

Tos žvaigždės, kur sūpavos tamsiam vandeny
Po sulinkusiu gluosniu senajam sode,
Lig aušros ugnele – apleistam tvenkiny, –
Neberasiu aukštai danguje niekada.

Į tą kaimą, į namą, kur jaunas buvau,
Kur sukūriau kadaise pirmąsias dainas,
Kur tikėjaisi džiaugsmą ir laimę atrast,
Niekada niekada jau negrįšiu daugiau.

1891 m.

Ivan Turgenev
(1818–1883)

Rašytojas gerai pažįstamas klasikine rusų literatūra besidomintiems skaitytojams. Kaip didis prozos meistras. Tačiau I. Turgenevo archyve randame ir puikių eilėraščių. Jie pasižymi muzikalumu, kai kurie tekstai išsiskiria savitu, artimu romanui skambesiu. Sukurti daugelį poezijos kūrinių autorių įkvėpė jo didžioji mūza, XIX a. Europos operos žvaigždė Pauline Viardot.

Vertėja

Gėlelė

Ar teko tau tamsiojoj girioj,
Pavasarinėj žalumoj
Surasti kuklią gėlę svyrant?
(Tu – vienas žemėj svetimoj.)

Ji, vieniša, tavęs tik laukė
Žolės rasotos apsupty...
Ir savo pirmą kvapą tau tik
Pražydus troško ji paskirt.

Ir štai skini stiebelį trapų,
Prie švarko atsargiai segi
Su šypsena lėta, supratęs,
Kad rankoj gyvastį turi.

Ir vėl eini keliais dulkėtais;
Aplink – išdeginti laukai,
Dangaus alsiu karščiu užlieti.
Gėlė nuvyto jau seniai.

Juk augo ji tykioj paunksmėj
Maitinta ryto lietumi.
Jai pražūtingos kelio dulkės,
Kaitra jai gresia mirtimi.

Ir ką? Neverta jos gailėti!
Matyt, taip lemta buvo jai –
Nors mirksnį trumpą, bet žydėti,
Širdies tavosios priglaustai.

1843 m.

Ėjau tarp stūksančių kalnų

Ėjau tarp stūksančių kalnų,
Palei skaidrias upes ir slėniais...
Ir šie vaizdai, – gerai menu, –
Kaskart kartojo man tik viena:
Mylėjau aš! Ir tu mane!
O visa kita – lyg sapne!

Dangus švytėjo virš manęs,
Šlamėjo lapai. Paukščių trelės...
Ir debesėliai vorele
Kažkur tolyn linksmi skubėjo...
Alsavo laime viskas čia,
Bet liko jai širdis kurčia.

Tad leidaus nešamas bangos, –
Tokias plačias tik jūra sergi!
Pritvinko sieloj daug tylos,
Gilesnės už džiaugsmus ir vargą.
Pats sau lyg mįslė aš buvau:
Pasaulį juk užkariavau!

Kodėl aš nemiriau tuomet?
Kodėl abu toliau gyvavom?
Kažkas lyg keitėsi kasmet,
Bet dovanų daugiau negavom
Didesnio gėrio už anas,
Palaimos kupinas dienas.

★★

Iš kur atplaukia tyluma?
Ir šauksmas tas iš kur?
Pavasariu alsuoja kas,
Kvapais gimtų laukų?
O, siela mano, tarki, ko
Pagailo tau staiga?
Koks širdžiai mielas ilgesys
Užlieja lyg banga?

Pražuvo viskas, o dievai,
Nykumas ir tamsa...
Bet tai, dėl ko verkiau kadais,
Sunaikinau aš pats.
Netikėlis tarp panašių
Užuomaršų kvailių,
Gėriusi duženom savų
Sparnuotųjų vilčių.

Ir vis gi jaudulio keram
Širdis dar atvira.
Atrodo, aušta vėl ir man
Ta nuostabi diena,
Kai ant pilkos, plikos šakos,
Sultingas ir kvapnus,
Švelniuos, meilinguos spinduliuos
Lapelis ima bust...

Tarytum atgimė širdis
Ir verkti nebijau.
Į tamsią girią vėl ir vis
Skubu aš vakarais...
Lyg meilė mūsų vėl gyva
Ir jau naktis arti...
Prie vieno lango tuopa man
Vis linkteli kukli...

1844 m.

★★

Kada ir švelnų, ir džiaugsmingą
Aš tavo žvilgsnį sugavau
Ir tą minutę stebuklingą
Blakstienas tavo bučiavau,

Kada tu kartais tyliai, droviai
Užsnūsdavai man prie širdies
Ir aš gėrėdavaus tavuoju
Grožiu pro šydą paslapties,

Kada mėnulis viršum sodo
Pakilęs švietė mums abiem,
Parimusiems prie lango, rodos,
Net ir kvėpuojantiems išvien,

Kada išsiskyrimo mirksnį
Beribę tuštumą jaučiau,
Tik virpančias rankas vis tyliai
Prie lūpų ir širdies glaudžiau, –

Nejau galėjau aš nujausti
Tada, kad mudviejų lemtis –
Palikt viens kitą ir nekęsti
Jausmų, kur liko užmaršty?

1843 m.

Iš rusų kalbos vertė Nora Jazbutytė

Eilėraščiai

Kjell Espmark

Kjellis Espmarkas (g. 1930) – garsus švedų poetas, prozininkas, literatūros tyrinėtojas, Švedų akademijos ir Nobelio komiteto narys. Studijavo literatūros mokslą Stokholmo universitete, vėliau – ilgametis šio universiteto profesorius. 1956 m. debiutavo kaip poetas, o 1980 – kaip romanistas. Septynių prozos knygų serijoje *Užmaršties laikas* nagrinėjo septynias didžiąsias mūsų laikų nuodėmes. Tai trumpi romanai, vaizduojantys įvairių visuomenės sluoksnių žmones. Išleido trylika eilėraščių rinkinių, dešimt romanų, esė. Parašė knygą *Literatūrinė Nobelio premija*. Savo monografijose apžvelgė švedų poetų modernistų Arturo Lundkvisto, Harry'o Martinsono, Tomo Tranströmerio kūrybą. Romane *Hofmano pasiteisinimas* (2012) atskleidė šio romantikos genijaus svarbą ir modernumą. K. Espmarko kūrybių išversta į daugiau kaip dvidešimt kalbų. Rašytojas yra pelnęs keletą literatūros premijų, tarp jų ir T. Tranströmerio.

K. Espmarko eilėraščių rinkinys *Paukščių Takas* (2007), kritikų nuomone – „geriausia švedų poeto knyga, parašyta XXI amžiuje“. Tai šimtas savotiškų epitafijų, kurias poetas kūrė ne vienerius metus, įkvėptas vadinamosios „Graikiškos antologijos“ (*Anthologia Graeca*).

Savo knygos *Paukščių Takas* pratarmėje jis rašo: „Jei mėgintume įsivaizduoti, kad kiekvieno žmogaus patirtis, visi jo vertinimai susikoncentruoja ir virsta viena

suvokimo akimirka, nuo tokių epifanijų mus supantis visatos laikas imtų žibėti kaip Paukščių Takas – kartais nuostabiai ryškiai, bet kur kas dažniau blausiai, tarsi pro ūkanas. Čia tikriausiai atsirastų ir juodųjų skylių – skaudžių likimų, kurie neskleidžia šviesos. Jeigu pavyktų išgirsti tuos liudijimus, kaip jie skambėtų? Poetas gali į tai atsakyti. Tą savotišką iššūkį pabandžiau suformuluoti viename eilėraštyje: „Paskolink man savo balsą!” Šitai atkurtos akimirkos būtų begalinė istorijų virtinė didžiosios Istorijos paraštėse.”

K. Espmarkas savo epitafijose byloja mitinių, istorinių, biblinių, literatūrinių, anoniminių praeities ir šių laikų žmonių vardu, glaustai, aforistiškai perteikdamas istorinius, kultūrinius ar kasdienio gyvenimo įvykius.

Vertėja

Kai mums ėmė priešintis pasatas,
nuleidome inkarą Poli Condore,
mano atradimų kelionei buvo lemta pasibaigti.
Ką aš sugrižęs pargabensiu?
Viešpatie, tu man žadėjai ypatingą paukštį,
kuris būtų Upsalos anatomijos salės pasididžiavimas,
bet aš net negalėjau jo aprašyti –
Kapitonas sukliudė,
pavydėdamas garbės mokslo vyrams.
Savo mokytojo Linėjaus jau nepradžiuginsiu
kinų šilkmedžio sėklom.
Pakilęs karštis man veržia gerklę,
esu taip toli nuo Bodarnos, nuo savo mylimųjų,
iš to, ką gyvenime teko matyti, man liko
tik viesulas prie Sundos sąsiaurio,
iki pat dangaus pakėlęs vandenį.
Kad ir mane kas taip pakylėtų
iki Tavęs ištraukdamas iš tos bėdos.

Kaip lengvapėdiškai mitas pasmerkė mane mirti –
girdi, aš nušokau nuo Leukadės uolos.
Keletą šimtmečių dar buvau gyva
devyniuose papiruso ritiniuose,
traškančiuose nuo mano meilės be atsako.
Aš numiriau tik tada,
kai degė Aleksandrijos biblioteka.
Nieks nepastebėjo, kaip kažkas dingo
suliepsnojus mintims,
prisiminimų žiežirbas išblaškė vėjas.
Vėlesnėm kartom dar šis tas liko
tik išsilavinusių pedantų dėka:

man padėjo išlikti keista rašyba –
keliavau per amžius
su man nejprastu įvardžiu.
Klaidžiojau lyg nelaiminga nuolauža,
praradusi bet koki ryšį.
Paskui supratau: tau aš esu
kaip fragmentas. Nebyli mano ekstazė
atkakliai skamba tavo ausyse.

Ant manęs užmetė tinklą,
kad įsipainiotų mano tridantis. Šokau į šalį
ir suklypau. Krauju paplūdusi gėda.
Kad bent matyčiau savo priešininką.
Arenoj, rodos, ir saulė prieš mane atsisukus.
Sužaibuoja mane kertantis kardas.
Tą akimirką,
miniai stūgaujant, dar spėju suvokti –
mano priešas toks pat kaip ir aš,
išplėštas iš savųjų, iš nusiaubto kaimo,
turguj parduotas paauglys,
kentęs patyčias Forumo barakuose.
Jo akys toj pragaro šviesoje pakėlus kardą –
kaip du šaukštai baimės.
Blizgantis veidas tarsi veidrodis,
kuriame regiu ir pats save.

Šis fragmentas – tai mano gyvenimas.
Laivas per mažas, kad vadinčiau jį džonka,
jis – kaip lietui atkištas delnas.

Bortai siūbuoja: aukštyn, žemyn,
į dangų, į pragarmę,
kai imu traukti tinklą,
įsitempia akimirka.
Tinklo akys pavirsta virve,
kuri virpa nuo žinios iš gelmių,
pjauna mano delnus.
Gelmės pasaulio aš jau neįkelsiu
į menką savo laiviūkštį!
Vanduo jau siekia borto kraštus.
Atsitiks tai, kas turi atsitikti –
jūra viskam abejinga.
Tinkle spurdanti galybė,
siunčia man žinią nervinga kalba.

Kai turkai iš pilvotų vyno butelių nutiesė
pontoninį tiltą į mūsų Konstantinopolį,
dramos pabaiga pasidarė aiški.
Škiperis iš Venecijos laukė,
bet aš, susikūprinęs, graužiamas vėžio,
dar šiek tiek užtrukau teatro griuvėsiuose,
tai buvo kaip įvaizdis, ką netrukus prarasim.
Net savo nešmenę, surinktus raštus,
man siūlė negaištant palikti.
Scenoj tarsi išvydau iš smėlio
kylančias figūras. Jos veikia
įtraukė mane į savo vaidinimą.
Mano skausmai staiga pradingo.
Tarsi gyslom tekėtų atsakymas,
kodėl Edipas išsidūrė akis.
Supratau, mano gyvenimo prasmė –
Aristotelio veikalus perduoti jums.

Nieko neįtardamas
gali pristatyti laišką
tarsi kokį karaliaus įsaką
su puošniu antspaudu ir trumpa žinia:
Nužudyk tą, kuris tau perduos šį mano raštą!
Tave suims, manysi, kad jie apsiriko.
Aš – tik paprastas gelumbės pirklys!
Kaip toks nuosprendis gali vykti be teismo?
Kalėjimo prižiūrėtojas nuramins: įvyko klaida,
deja, šis reikalas jau nebeatšaukiamas.
Maždaug taip aš linkęs nusakyti savo vedybas.
Jos moko mane ničnieko nebesuvokti.

Kai Tilio landsknechtai užplūdo gatves,
padeginėjo namus ir šventoves,
kai ėmė grobti visas surastas moteris,
aš slėpiausi po sulūžusiu vežimu,
įsiraususi į šiaudus, į arkliamėšlius.
Tėvas mane buvo pamokęs skaityti, bet nepasakė,
kad kiekviena raidė žodyje Magdeburgas
persunkta krauju.
Motinai, tiek daug kalbėjusiai apie malonę,
dangus tą dieną buvo užvertas.
Savo anūkams dažnai pasakoju,
kaip anuomet šiaudai ir akliamėšliai
išgelbėjo mirtinai išgąsdintą mergaitę.

Šiaurvakario genami iš jūros pakilo
juodi grėsmingi debesys.
Už Duvedo mes įsirengėm stovyklą.
Nebuvau dar matęs tokių iškankintų žmonių.
Iš deginamų pakinktų maža naudos.
Slankiojom nušalusiom rankom,
gal kur užuosim arklių šlapimą, pūgoje pasiklydom.
Kas buvai Tu, tamsoj garsiai priminęs mums
mūsų kaltę?

Pavasari vilkus atviliojo dvokiantys lavonai.
Ilgšio Olofo Ragnhilda net kelis rado
šieno vežime.

Man rodės, gamtoj aš matau sistemą,
daugybė klasių, tik skiriasi lytis.
Dabar man visa tai – klaidi tamsa,
kurioj vilkas – giminė pakalnutei.
Daug keliavau po kraštą,
aprašinėjau Švedijos turtus –
ar jie dar išlikę žemėlapiuose?
Tada jaučiausi mokslo karalius.
Dabar tarp savo atradimų teprisimenu vieną –
Viešpats mums atsilygina ta pačia moneta.
Bet vienas dalykas neišeina man iš galvos:
asesorius Hausvolfas, apgaule gavęs tarnybą,
susilaukė atpildo – mirė įšalęs lede.
Jis atplaukė iki pat Gotlando salos
su nebaigtu žiaumoti įgaliojimu.
Nemezidė tarytum sumažino visą mano sistemą

iki menko, bet negailestingo veidrodėlio,
kuriame tarsi matau velionį: barzda apšarmojus,
iš burnos kyšo apkramtytas
brangiausias jo dokumentas.

Man buvo devyniolika, rašiau eiles,
rengiaus egzaminui į karaliaus tarnybą,
tačiau mane užgulė tamsa,
išsiriečiau kaip deganti sakinga skala.
Laukus svilino juoda saulė.
Suanglėjo net paukščių giesmės.
Į žmones įsibrovė naktis,
stūgaudama iš gobšumo ir pykčio.
Vieną dieną prie šventyklos, kur labiau tikima
kumščiu, o ne malda, sutikau vienuolį.
Jis taip smogė man į paširdžius,
kad lūžo keturi šonkauliai –
mano krūtinė tarsi pavirto
juodu dangaus skliautu.
Staiga išgirdau paukščių giesmę.

Kaip ir kitais kartais,
kai žiauriai nuplakdavo,
nukėblinau prie upės,
ilgai stebėjau jos tėkmę,
mokiausi būti viskam abejingas.
Tačiau tą vakarą
Volga tiesiog švytėjo saulėje,

tarsi tiglyje ištirpintas alavas.
Viešpatie,
kaip Tu leidi iškankintam baudžiauninkui
regėti tokį grožį, nuo kurio taip skauda?

Teisėjui aš buvau tikra mįslė.
Kaip galima tam, kurį lyg ir mylėjai,
24 kartus smeigt į krūtinę ir kaklą?
Tiesaus atsakymo jie iš manęs nesulaukė
nei lauždami nykštį, nei paguldę ant kankinimų suolo.
O kas man galėtų paaiškinti neviltį,
pilką ir niaurią kaip lapkričio padangę?
Kai aš pagaliau supratau, kad ji sanguliauja su kalviu.
Man buvo ne taip svarbi jos kekšystė.
Labiau žeidė jos melas, noras įteigti,
kad saulė vis dar šviečia,
kiekvienas jos žingsnis – pėdsakas mano gyvenime,
be jos būčiau niekas šitam pasauly.
Man teliko peilis nudilintom kriaunom –
vienintelis tikras daiktas, kurį stvėriau tą rytą,
kai iš manęs buvo atimta gyvenimo prasmė.
Smūgis po smūgio
bandžiau ją susigražinti.

Iš švedų k. vertė Zita Mažeikaitė

Versta iš: Kjell Espmark. *Vintergata*. Norstedts, Stockholm, 2007

Reiškiniai

(poema)

Aratas

Aratas (~315/310–240 m. pr. Kr.) – senovės graikų poetas, helenistinės poezijos atstovas. Kilęs iš Solų (Kilikija), Aratas ilgą laiką gyveno Atėnuose, paskui, pakviestas Makedonijos valdovo Antigono II Gonato, viešėjo jo rūmuose. Mirė Peloje. Svarbiausias Arato veikalas – didaktinė astronominė poema „Dangaus reiškiniai“ (*Phainomena*). Šis mokslinis hegzametru parašytas kūrinys – ilgo ir kruopštaus poeto darbo rezultatas. Manoma, kad jį kurdamas Aratas rėmėsi senovės graikų matematiko ir astronomo Eudokso (IV a. pr. Kr.) veikalais. Pirmojoje „Dangaus reiškinių“ dalyje Aratas supažindina su Šiaurės ir Pietų pusrutulių žvaigždynais, kometomis, dangaus apskritimais, su žvaigždynų patekėjimais ir nusileidimais. Pasakojimą apie žvaigždes Aratas pajvairina mitologiniais intarpais, pateikia retesnių mitų variantų. Antroji, trumpesnioji, poemos dalis skirta meteorologiniams reiškiniams. Arato poema sulaukė didelio susidomėjimo Antikoje, buvo išversta į lotynų kalbą, neprarado populiarumo ir vėlesniais laikais. Viduramžiais ja naudotasi kaip astronomijos žinių šaltiniu. Šiuolaikiniam skaitytojui suvokti poemą padės senieji žvaigždėlapiai, kuriuose žvaigždynai vaizduojami kaip mitiniai personažai ar gyvūnai.

Pirmą kartą Arato poemą į lietuvių kalbą kruopščiai išvertė ir išsamius komentarus parašė Paulius Garbačiauskas (*Aratas, Reiškiniai, V., Aidai, 2010*). Kadangi kūrinys buvo verstas proza, kilo mintis išversti poemą hegzametru, kuriuo ji buvo parašyta. Antikoje kiekvienas poezijos žanras buvo kuriamas tam tikru metru. Pagal metrą galima nustatyti kūrinio žanrą, todėl verčiant labai svarbu išsaugoti jo specifiką. Aratas, kaip ir kiti to meto didaktiniai poetai, rašė ne tik mokslinius, bet ir poetinius veikalus. Arato poemos meniškumą lemia pakilus epinis stilius, homerinė leksika ir metro ypatybės. Lietuvių kalba – viena iš kalbų, tinkamų rašyti ir versti hegzametru. Nors lietuviškasis hegzametras grįstas kirčiuotų ir nekirčiuotų, o ne ilgųjų ir trumpųjų skiemenų kaita, jis suteikia verčiamam kūriniai melodingumo, ritmiško skambesio ir priartina vertimą prie originalo. Iki šiol antikinės poezijos kūriniai į lietuvių kalbą buvo verčiami ne proza, bet atitinkamais metrais. Norėtusi šią tradiciją išlaikyti ir ateityje.

Vertėja

Aratas. Reiškiniai

Giesmę pradėkim nuo Dzeuso! Mes, vyrai, jo nepaliekam
Niekad nepaminėto. Juk Dzeuso pilnos ir gatvės,
Pilnos aikštės, kur renkasi žmonės, pilna jo ir jūra,
Uostai pilni, nes Dzeusas visiems mums yra reikalingas.
5 Esame jo palikuonys. Žmonėms palankiai nusiteikęs,
Rodo jis ženklus, lemiančius sėkmę, ir kviečia prie darbo,
Primena turto šaltinį, pasako, kada palankiausia
Žemė kaupertukams ir jaučiams, kada yra tinkamas metas
Augalus mums pasodint ir sėklas visas išbarstyti.
10 Dzeusas šviesulius pats išdėstė danguj ir suskirstė
Juos į žvaigždynus, numatė, kaip turi kasmet tie žvaigždynai
Suktis aplinkui ir aiškiai parodyt žmonėms nustatytas
Metų laikų ribas, kad viskas be perstojo augtų.
Žmonės todėl jį pagerbia ir pirmąjį, ir paskutinį.
15 Sveikas, o tėve, o didis stebukle, žmonių padėjėjau,
Sveikas tu pats ir tavo karta ankstesnė, ir visos
Mielosios Mūzos, būkite sveikos! Lydėkit šią visą
Giesmę, nes aš meldžiu apgiedoti žvaigždynus, kaip dera.
Daug žvaigždžių nuolatos kasdien amžinai po padangę
20 Vienos į vieną pusę, o kitos į kitą keliauja.
Vien tik ašis nė kiek iš vietos nepajuda – stovi
Ji visada tvirtai, per patį vidurį laiko
Žemę tolygiai, o skliautą dangaus vis suka aplinkui.
Iš abiejų galų tą ašį užbaigia du poliai.
25 Vieno iš jų nematyt, o kitas yra pasikėlęs
Virš Okeano¹ aukštai šiaurinėj pusėj². Aplink jį
Skrieja dvi Lokės kartu, kurios dar vadinamos Ratais³.
Lokės abi viena kitai į juosmenį galvas nukreipia.
Jos lygiuojas pečiais, kuriais ir juda į priekį,
30 Bet skirtinga kryptim pasisukusios. Jeigu teisybė,

1 Pasak antikinių komentarų, Aratas Okeanu vadina horizontą.

2 Pradedama pasakoti apie Šiaurės pusrutulio žvaigždynus.

3 Kalbama apie Didžiuosius ir Mažuosius Grįžulo Ratus.

Lokės į dangų pakilo iš Kretos, šitaip sumanius
Dzeusui galingam, kurį, dar vaiką, kadais nugabeno
Jos į kvapniąją Diktės olą prie Idos kalnyno
Ir jį augino tenai visus metus⁴. Per tą laiką
35 Diktės olos Kuretai visaip klaidindavo Kroną⁵.
Kinosūrą vadina žmonės vieną iš Lokių,
Antrą iš jų – Helikė, kuria vadovaujas achajai⁶,
Kai jiems prireikia jūroje vesti laivus. Finikiečiai,
Kai keliauja per jūrą, Kinosūrą pasikliauja.
40 Ryškiai šviečia Helikė ir ją nesunku pastebėti,
Nes, vos pradėjus temti, ji aiškiai matyti; antroji,
Kinosūrą, – maža, tačiau parankesnė jūreiviams,
Nes mažesniu ratu ji sukasi visa, ir sidonai⁷
Renkas tiesiausiai kelius, plaukdami pagal šitą žvaigždyną.
45 Tarsi upės šaka aplinkui Lokės vingiuoja
Didis stebuklas – Slibinas ilgas, labai išsirangęs.
Iš abiejų jo vingio pusių sukasi Lokės
Ir abi jos saugos melsvų vandenių Okeano.
Slibinas uodega savo pasiekia vieną iš Lokių,
50 Kitą Lokę jisai apsiveja žiedu. Galiukas
Jo uodegos yra ties Helikės galva, o vijoj –
Kinosūros galva. Nuo josios galvos iki kojų
Driekiasi Slibino lankstas. Paskui jis, atgal išsiritęs,
Vėlei pakyla į viršų. Galvoj to Slibino žiba
55 Net ne viena žvaigždė, bet po dvi smilkiniuos žaižaruoja,
Dvi – akyse ir viena kiek žemiau yra įsitaisius –
Ten, kur baigias baisaus siaubūno smakras. Galva jo
Regisi, kiek pakreipta, į Helikės uodegą linksta.
Jos uodegos galiukas tiesėj vienoj atsidūrė
60 Ir su Slibino žabtais, ir smilkiniu jo dešiniuoju.
Slibinas savo galvą žemyn į apačią lenkia
Ten, iš kur šis žvaigždynas ir pateka, ir nusileidžia.

4 Retesnė mito versija, kad mažąjį Dzeusą maitino Lokės. Tradiciškai jo maitintoja laikoma ožka Amaltėja.

5 Kuretai – chtoniški demonai, timpanų garsais ir šūksniais nustelbdavę mažojo Dzeuso verksmą.

6 Viena seniausių graikų genčių. Čia achajais vadinami visi senovės graikai.

7 Sidono, Finikijos miesto, gyventojai.

Ta pačia kryptimi dar vienas pavidalas sukas.
Jis panašus į plušantį žmogų. Niekas negali
65 Mums pasakyti, kas tas žmogus, kuriam lemta taip vargti.
Jis tiesiog vadinamas Klūpančiu⁸. Regis, kad pluša
Jis sulenkęs kelius. Nuo pečių jo rankos pakeltos
Ir visu ilgumu į skirtingas puses atstatytos.
Rodosi, kad iš viršaus savo pėda Klūpantis tiesiai
70 Į susirangusio Slibino dešini smilkinį taiko.
Ten ir anas Vainikas⁹, kurį kadais Dionisas
Kaip Ariadnės, mirusios jau, atminimą įkėlė,
Sukas danguj – už nugaros besidarbuojančio vyro.
Žėri Vainikas arti prie nugaros Klūpančio vyro,
75 O prie viršugalvio jo įžiūrėki Gyvatnešio¹⁰ galvą
Ir pagal ją galėsi atskirti Gyvatnešį šviesų –
Kiek žemiau jo galvos pečiai spinduliuojantys matos.
Tie pečiai gerai regimi net pilnačiai šviečiant.
Bet Gyvatnešio rankos pečiams ryškumu neprilygsta –
80 Iš abiejų jo rankų blankesnė šviesa spinduliuoja,
Nors ir jas įžiūrėti galima, nes jos neblausios.
Dvi Gyvatnešio rankos paėmusios laiko Gyvatę.
Ji aplink kūną Gyvatnešio rangos. Tvirtai įsirežęs,
Trypia kojomis jis Skorpioną¹¹ – siaubingą pabaisą,
85 Stačias ant jo akių ir krūtinės užlipęs. Gyvatė
Tarp Gyvatnešio rankų raitos – mažesnę jos dalį
Jis dešiniąja ranka yra nutvėręs, kairiąja
Laiko didesnę jos dalį. Gyvatės nasrai – prie Vainiko.
Po Gyvatės vija pamatysi dideles Žnyples¹².
90 Žnyplėms trūksta ryškumo – visai danguje jos nespindi.
Už Helikės nugaros, lyg ją varydamas, skrieja
Lokės sargybinis. Jį Jaučiāganiu žmonės vadina.
Rodos, kad liečia jisai į ratus panašią šią Lokę.

8 Dabar Heraklio žvaigždynas.

9 Pasak mito, Ariadnė, tekėdama už dievo Dioniso, dovanų gavo Hefaisto nukaltą vainiką, kurį Dionisas įkėlė į dangų.

10 Gyvatnešio žvaigždynas buvo siejamas su medicinos dievu Asklepiju.

11 Mitinis skorpionas, įkandęs medžiotojui Orionui.

12 Dabar Svarstyklių žvaigždynas.

95 Visos Jaučiãgano žvaigždės žėruoja skaisčiai. Arktūras¹³
 Sukas po juosmenu jam, iš kitų šviesulių išryškėjęs.
 Po Jaučiãgano kojom gali pastebėti Mergelę¹⁴ –
 Blizgančią Javo Varpą jinai savo rankoje neša¹⁵.
 Ar atžala ji Astrajo, kuris, kaip sakoma, buvęs
 Tėvas senasis žvaigždžių, ar kieno nors kito, sėkmingai
 100 Lai danguje ji sukasi. Kitas žmonių padavimas
 Sklando, kad eidavo ji, kadaise viešėdama žemėj,
 Su žmonėmis susitikt – neniekino ji andainykščių
 Vyrų ir moterų, bet, pati būdama nemirtinga,
 Su visais kartu sėdėdavo. Žmonės Mergelę
 105 Ėmė vadinti Dikė, nes aikštėj ar gatvėj plačiojoj
 Ji, visus senolius susikvietus, pradėdavo skelbti
 Primygtinai žmonėms dorovingus pamokymus savo.
 Dar nežinojo tada baisiosios nesantarvės žmonės,
 Nei niekingų kivirčių, nei triukšmo kautynių, gyveno
 110 Jie įprastai. Dar buvo toli pavojingoji jūra,
 Dar neatveždavo prekių laivai iš kraštų tolimųjų,
 Bet tik jaučiai ir plūgai, taip pat teisingumo teikėja
 Dikė, valdovė žmonių, su kaupu jiems suteikdavo maisto.
 Šitaip buvo, kol žemė auksinę kartą maitino¹⁶.
 115 O su sidabro karta retai ir nenorom pradėjo
 Dikė bendraut, ankstesnių žmonių papročių išsiilgus.
 Nors ir sidabro kartos jinai visai neapleido:
 Vakarui slenkant, viena nuo aidingų kalnų nusileidus,
 Stengėsi vengti žmonių ir su jais maloniai nebendravo.
 120 Kartą, surinkusi pilnas kalvas žmonių, pagrasino
 Ir, priekaištaudama jiems dėl jų nedorumo, kalbėjo,
 Kad pas juos kviečiama daugiau niekada nesirodys:
 „Kokią kartą paliko auksiniai tėvai – daug prastesnę
 Už save! Jūs dar blogesnių vaikų susilauksit!
 125 Tuoj prasidės karai, nesutaikomas priešiškas kraujas

13 Jaučiãgano žvaigždyno žvaigždė, kurios pavadinimas reiškia „Lokės sargybinis“.

14 Įterpiamas mitas apie Mergelės, kurią Aratas tapatina su teisingumo deive Dike, žvaigždyno kilmę.

15 Kalbama apie šviesiausią Mergelės žvaigždyno žvaigždę Spiką (lot. *spica* – „javo varpa“).

16 Pasakojamas mitas apie skirtingas žmonių kartas.

Bus pralietas ir žmones prislėgs tada sielvartas didis!“
 Taip pasakiusi Dikė atgal nuskubėjo į kalnus,
 Žmones paliko visus, kurie ją žvilgsniu palydėjo.
 Kai ir šitie žmonės išmirė, gimė naujoji
 130 Vario karta, už anuos, ankstesniuosius žmones, baisesnė.
 Ji pirmą pakelės pražūtingąjį durklą iš vario
 Nukalė, ariančių jaučių mėsos pirmą paragavo.
 Ir tada šios kartos žmonių neapkęsti pradėjus
 Dikė pakilo dangun ir tenai įsitaisė, kur naktį
 135 Dar ir dabar pasirodo žmonėms kaip Mergelės žvaigždynas.
 Spindi jinai prie ryškaus Jaučiaganio, jo kaimynystėj.
 Virš abiejų Mergelės pečių žvaigždė žaižaruoja
 [Dešiniame sparne, tai Vynuogių uogų Skynėja¹⁷].
 Tokio didumo ir tokio ryškumo žvaigždė ši, kaip toji,
 140 Šviečianti po Didžiosios Lokės uodega. Žiba
 Ši žvaigždė nuostabi, ir jai artimos žvaigždės nuostabios.
 Syki pamatęs, daugiau negalėsi jau jų sumaišyti.
 Priešais Helikės kojas spindinčios didelės žvaigždės
 Skrieja: viena po pečiais prieš jos priekines kojas, antroji –
 145 Po jos pilvu priešais kojas, trečioji – po užpakalinių
 Kojų kėliais. Jos visos skrenda skyrium, bevardės.
 Lokei po galva – Dvyniai¹⁸, Vėžys¹⁹ po jos juosmeniu šviečia,
 O po užpakalinėm jos kojom Liūtas²⁰ žėruoja.
 Vasarą ten karščiausi Saulės keliai nusidriekia.
 150 Plyti arimai tušti ir varpų javų nematyti,
 Vos tiktai Saulė įžengia į Liūto žvaigždyną. Plačiojoj
 Jūroj tada vasariniai garsiai švilpiantys vėjai
 Telkias ir pradeda šėlt – nebetinkamas metas irkluoti.
 Man tada daug labiau laivai platieji patiktų
 155 Ir kad laivų vairus vairininkai prieš vėją laikytų.
 Jeigu Vėžėją²¹ ir jo žvaigždes norėtum stebėti,

17 Mergelės žvaigždyno žvaigždė Vindemiatriksė (lot. *Vindemiatrix*).

18 Žvaigždynas siejamas su dvyniais Kastoru ir Polideuku, kurie po mirties buvo paversti žvaigždynu.

19 Pasak mito, tai vėžys, įsikabinęs į koją Herakliui, kai šis kovojo su Lernos hidra.

20 Mitinis Nemėjos liūtas, kurį pasmaugė Heraklis.

21 Žvaigždyno pavadinimas siejamas su ugnies dievu Hefaistu, nukaldinusi vežimą Saulės dievui Helijui.

Jeigu tave jau yra pasiekę gandai apie Ožką²²
 Ir apie jos Ožiukus, kuriems kunkuliuojančioj jūroj
 Teko dažnai matyti blaškomus žmones, išvysi
 160 Visą didžiulį Vežėją, kuris yra prisišliejęs
 Iš kairės prie Dvynių žvaigždyno. Priešais Helikę
 Sukas viršugalvis jo, o prie kairio peties prisiglaudus
 Juda šventoji Ožka. Kaip sako sakmė, jinai davė
 Dzeusui tešmenį žįsti. Šio dievo žyniai ją vadina
 165 Olenietė²³. Ožka didžiulė, ryški, bet Ožiukai
 Ant Vežėjo²⁴ rankos, ant riešo jo spindi neryškiai.
 Prie Vežėjo kojų suklupusio Tauro raguoto
 Tu paieškoki. Jo ženklus tikrai nesunku atpažinti.
 Tauro galva taip aiškiai išsiskiria, kad, jei norėtų
 170 Ją kas nors pamatyt, tai tam neprireiks kito ženklo –
 Iš abiejų kraštų ją pažymi skriejančios žvaigždės.
 Tų žvaigždžių vardai nėra negirdėti – Hiadės.
 Jos ant Tauro visos kaktos išsibarstė. O Tauro
 Kairiojo rago viršūnę ir dešinę pėdą Vežėjo,
 175 Nes netoli jis skrenda, žvaigždė vienintelė sieja.
 Taip šie žvaigždynai abu susijungę keliauja. Į dangų
 Jiedu pakyla kartu, tačiau Vežėją pralenkia
 Tauras. Jisai pirmiau nusileidžia į priešingą pusę.
 Nepaminėta neliks giminė Kefėjo Jasido²⁵,
 180 Daug iškentėjus – vardai jų taip pat pateko į dangų.
 Buvo ši giminė artima pačiam Dzeusui. Atrodo,
 Kad rankas į šalis yra atkišęs Kefėjas,
 Skriejantis už Kinosūros Lokės. Einanti tiesė
 Nuo uodegos Kinosūros lig pėdų Kefėjo prilygsta
 185 Savo ilgiu tai tiesei, kuri sujungia jo pėdas.
 Žvilgsnį pakreipęs šalin nuo juosmens Kefėjo, galėsi
 Tu pamatyt susirangiusio Slibino pirmąją viją.

22 Ryškiausia Vežėjo žvaigždyno žvaigždė Kapela (lot. *capela* – „ožka“). Pasak mito, tai ožka Amaltėja, išmaitinusi mažąjį Dzeusą. Būrelis žvaigždžių aplink Kapelą vadinamos „ožiukais“.

23 Ryškiausia Vežėjo žvaigždyno žvaigždė Kapela (lot. **capela** – „ožka“). Pasak mito, tai ožka Amaltėja, išmaitinusi mažąjį Dzeusą. Būrelis žvaigždžių aplink Kapelą vadinamos „ožiukais“.

24 Pasak vienos mito versijos, tai Heraklio nukautas Kretos jautis.

25 179–204 eilutėse minimi žvaigždynai susiję su mitu apie Etiopijos karalių Kefėją ir jo žmoną Kasiopėją, už savo puikybę turėjusią paaukoti dukterį Andromedą.

Priešais Kefėją skrieja nelaimingoji Kasiopėja.
Blausiai ji šviečia nakčia, per pilnatį. Vos tiktai kelios
190 Mirksinčios žvaigždės išryškina Kasiopėją ir aiškiai
Jai pavidalą visą suteikia. Tarytum koks raktas,
Tas, kuriuo žmonės mėgina duris, iš vidaus užrakintas,
Dviveres atidaryt, ir išstumia skląščius, tai šitaip
Ta kiekviena žvaigždė atskirai atrodo. Į šonus
195 Kasiopėja rankas iš menkų pečių savo kelia,
Tad gali pasakyti, jog ji taip dėl dukters sielvartauja.
Sukas ten pat slogus Andromedos atvaizdas, šviečia
Po savo motina ji. Tikrai nemanau, kad reikėtų
Naktį ilgai po padangę žvalgytis, jeigu norėtum
200 Ją pamatyti – tokia ryški galva Andromedos
Ir abu jos pečiai, ir juosmuo jos visas, ir pėdos.
Andromedà yra rankas ištiesus į šonus,
Nes ir danguj jinai tebėra sukaustyta pančiais,
Ir jos ištiestos rankos visad pasilieka pakeltos.
205 Prie Andromedos galvos pilvu prisišliejęs didžiulis
Žirgas²⁶. Abu juos sujungia viena žvaigždė – ji prie Žirgo
Bambos ir pačiame Andromedos viršugalvy blizga.
Kitos trys žvaigždės žėruoja ant Žirgo pečių ir ant šonų –
Jos viena nuo kitos vienodai nutolusios šviečia.
210 Gražios didžiulės šios žvaigždės. Į jas visai nepanašios
Žvaigždės Žirgo kakle ir galvoj. Žvaigždė tolimiausia
Jo žandikauly žiba, ji spindesiu gali varžytis
Su keturiom ryškioj žvaigždėj, nužyminčiom Žirgą.
Bet keturių savo kojų Žirgas neturi – nuo vietos,
215 Žyminčios bambą, pakyla tik pusė šventojo Žirgo.
Sakoma, kad nuo aukštos Helikono kalno viršūnės
Vandenį jis derlingos versmės Hipokrėnės paleido.
Iš Helikono tada dar jokie šaltiniai netryško,
Bet kai į kalną Žirgas priekine savo kanopa
220 Skėlė, iš ten išsiliejo gausybė vandens²⁷. Šitą versmę
Piemenis patys pirmi Hipokrėnės versme pavadino.

26 Dabar Pegaso žvaigždynas.

27 Įterpiamas mitas, kaip Pegasas, stuktėlėjęs kanopa į Helikono kalno viršūnę, išskėlė Hipokrėnės („Žirgo“) šaltinį.

Srūva versmės vanduo nuolatos iš uolos ir jo niekad
 Nuo tespįjiečių²⁸ toli nematysi, o Žirgas skrajoja
 Dzeuso buveinėj, kurioj ir galima jį pastebėti.
 225 Ten ir Avino²⁹ patys greičiausi keliai nusidriekia.
 Avinas sukas danguj didžiausiais ratais ir skrieja
 Už Kinosūrą nė kiek ne lėčiau. Nors gāli atrodyt
 Avinas, jeigu į jį Mėnulio šviesoje pažiūrėsi,
 Dulšvas, bežvaigždis, tačiau Andromedos juosta padės tau
 230 Jį pamatyti, nes jis tiesiog viršum jos išsidriekęs.
 Avinas didijį skliautą dangaus per vidurį kerta,
 Kur Oriono³⁰ juosta ir Žnyplių viršūnės pakyla.
 Kiek žemiau Andromedos yra dar ir kitas žvaigždynas –
 Trikampis. Trys kraštinės žvaigždyną šį apibrėžia.
 235 Dvi jo kraštinės yra lygiašonės, trečioji trumpesnė
 Už anas kraštines, tačiau pamatyti ją lengva,
 Nes ji žvaigždžių kiekiu daugybę žvaigždynų pranoksta.
 Kiek piečiau nuo Trikampio spindi Avino žvaigždės.
 Priekyje, kiek toliau ir labiau į pietus išryškėja
 240 Žuvys. Viena iš Žuvų yra visada matomesnė
 Nei kita ir girdi geriau, kaip pučia Borėjas³¹.
 Nuo Žuvų uodegų nusidriekia lyg kokios grandinės
 Pančiai ir iš skirtingų pusių sueina į tašką.
 Šitas taškas – viena žvaigždė, graži ir didžiulė.
 245 Toji žvaigždė yra Dangaus Mazgu pavadinta.
 Lai Andromedos kairysis petys paženklinš šiauresnę
 Žuvį, kadangi jisai yra visai netoli jos,
 Lai Andromedos kojos nurodys jos vyrą Persėją³²,
 Virš kurio pečių visada jos padangėje skrenda.
 250 Šiaurėje sukas Persėjas, kuris gerokai didesnis
 Už kitus žvaigždynus. Jis, dešinę ranką ištiesęs,
 Siekia uošvės³³ sosto ir žengia plačiai, pasidengęs

28 Tespijų, Bojotijos miesto, gyventojai.

29 Pasak mito, tai auksinis avinas, nuskraidinęs į Kolchidę du vaikus – Friksą ir Helę.

30 Mitinis medžiotojas milžinas, kėsinęsis į Artemidės nekaltybę.

31 Šiaurės vėjas.

32 Dzeuso sūnus, išvadavęs Andromedą ir po mirties paverstas žvaigždynu.

33 T.y. Kasiopėjos.

Dulkēm, lyg stengtųs kažką pavyti Dzeuso buveinėj.
 Prie kairiosios Persėjo šlaunies daugybė Plejadžių
 255 Sukas vienu būriu, sutilpdamos visos į mažą
 Erdvę. Plejadės neryškios, įžiūrimos sunkiai. Vadina
 Žmonės jas „Septynių takų žvaigždėmis“. Tiktai šešios
 Žvaigždės iš jų matyti plika akimi. Mes girdėjom
 Nuo mažumės, kad nėra paslapčiom iš Dzeuso buveinės
 260 Dar nė viena žvaigždė pradingus. Žmonės taip kalba.
 Šitos septynios žvaigždės tokiais vardais pavadintos:
 Tai Alkijonė, Meropė, taip pat Kelainė ir Steropė,
 Dar Elektrė, Tajigėtė, valdovė Majà. Jos mažytės
 Ir neryškios yra, bet vadinamos ir vakarinėm,
 265 Ir rytinėm. Dzeuso valia štai šitos Plejadės
 Ženklina mums žiemos ir artėjančios vasaros pradžia,
 Jos nurodo taip pat ir ateinančią būsimą sėją.
 Ten ir nedidelis vėžlio kiautas. Jį Hermis prie lopšio
 Pragrėžė ir, Lyrà³⁴ pavadinęs, į dangų įkėlė
 270 Priešais nežinomą atvaizdą³⁵. Šis atsiklaupęs, išskėtęs
 Kojas, kairiuoju keliu beveik siekia Lyros žvaigždyną.
 Paukščio³⁶ viršugalvis sukas Lyros priešingoj pusėj.
 Tad Lyrà yra pačiame vidury atsidūrus –
 Tarp to Paukščio galvos ir Klūpančio kairiojo kelio.
 275 Dzeuso buveinėj taipogi skrajoja žvaigždėtasis Paukštis.
 Pats tas Paukštis miglotas, tačiau ant jo pribarstyta
 Nedidelių, neblyškių žvaigždelių. Visas žvaigždynas
 Primena paukštį, kuris giedroje padangėje sklendžia,
 Nešamas vėjo į kitą pusę. Jis dešinio sparno
 280 Kraštą yra nukreipęs į dešinę ranką Kefėjo.
 Paukščiui prie kairiojo sparno piestu jau stojasi Žirgas.
 Už šuoliuojančio Žirgo nugaros sukas dvi Žuvys,
 O prie galvos ištiesta ranka dešinioji Vandenio³⁷.
 Už Ožiaragio Vandenis pakyla dangun. Ožiaragis
 285 Driekias labiau į priekį ir kiek žemiau ligi vietos,

34 Pasak mito, vos gimęs Hermis sugavo vėžlį ir, ant jo kiauto ištempęs žarnas, išrado lyrą.

35 Kalbama apie Klūpantįjį.

36 Dabar Gulbės žvaigždynas. Dzeusas, norėdamas patekti pas Ledą, pasivertė gulbe.

37 Žvaigždynas, sietas su mitiniu Dzeuso mylimuoju, vyno pilstytoju Ganimedu.

Iš kurios vėl atgal pasisuka Saulės stiprybė.
 Šitą mėnesį venki į atvirus vandenį jūros
 Leistis laivu, kadangi per dieną toli negalėsi
 Tu nuplaukti, nes dienos tada pasidaro trumpiausios.
 290 Jeigu bijaisi nakties, aušra negalės greit išaušti,
 Net jei visaip bandysi ją prisišaukti. Užgriūna
 Vėjai atūžę pietų, kai Saulė danguj susitinka
 Su Ožiaragio žvaigždynu. Tada sustiręs jūreivis
 Dar baisesnį šaltį iš Dzeuso buveinės pajunta.
 295 Jūra kiaurus metus kunkuliuoja po sijomis laivo.
 Mes tartum paukščiai narai dažnai apsidairome jūroj,
 Kai, atsisėdę laive, savo žvilgsnį nukreipiam į krantą,
 Bet jis labai toli, bangų skalaujamas, plyti,
 Ir tik plonytė lenta tada mus nuo Hado sulaiko.
 300 Daug vargų iškentėjęs praėjusį mėnesį jūroj,
 Kai ima deginti Saulė Lanką ir Šaulį iš lanko³⁸,
 Nepasikliauki naktim, vakare sugrįžki į krantą.
 Lai tau laikmečio šito ir šito mėnesio ženklas
 Bus Skorpionas, kuris pakyla baigiantis nakčiai.
 305 Prie Skorpiono pačios geluoniės įtempia didžiulį
 Lanką Šaulys. Skorpionas prieš jį pasirodo, kai teka.
 Pateka tuoj ir Šaulys. Tada, besibaigiant nakčiai,
 Į aukščiausią tašką pakyla galva Kinosūros.
 Priešaušry ir Orionas leidžias žemyn, ir Kefėjas
 310 Nuo dešinės savo rankos lig pat liemens nusileidžia.
 Dar toliau numesta ir kita Strėlė³⁹ – ji be lanko.
 O šalia jos, labiau į šiaurę, driekiasi Paukštis.
 Sklendžia prie jo netoli ir kitas sparnuotis. Nėra jis
 Didelis, bet pavojingas, kai, baigiantis nakčiai, iš jūros
 315 Kyla į dangų aukštyn. Erelis⁴⁰ jį žmonės vadina.
 Prie Ožiaragio skrieja visai nedidukas Delfinas⁴¹.
 Jo vidurys ūkanotas, bet keturios žvaigždės aplinkui,

38 Senuosiuose žvaigždėlapiuose šis žvaigždynas vaizduojamas kaip iš lanko šaudantis kentauras.

39 Pavadinimas sietas su Heraklio paleista strėle.

40 Pasak mito, tai Dzeuso strėles nešiojantis erelis.

41 Mitinis delfinas, išgelbėjęs poetą Arioną.

Dvi prieš dvi poromis išsidėsčiusios, žymi Delfiną.
Štai tokie yra išsibarstę žvaigždynai tarp šiaurės
320 Bei tarp klajojančios Saulės. Ir daug kitų dar žvaigždynų⁴²
Kiek žemiau tarp pietų ir Saulės kelio pakyla.
Kiek įstrižiau žemyn nuo Tauro yra išsidriekęs
Pats Orionas. Kiekvienas, kuris danguj jo nemato
Šviečiančio giedrą naktį, lai tikras nebus, kad pažvelgęs
325 Dar ryškesnes žvaigždes įžiūrės. Toks pat Oriono
Šuo⁴³ – jo sargas, kuris, ant kojų dviejų atsistojęs,
Šviečia už Oriono nugaros, kai šis pakyla.
Margas tas Šuo, tačiau ne visas ryškus – ligi pilvo
Užteka jis tamsiai melsvas. Ant Šuns žandikaulio galo
330 Žiba žvaigždė, ryškia šviesa žaižaruojanti. Žmonės
Sirijum ją vadina. Kai Sirijus teka su Saule,
Savo menka lapija augalai suklaidint jo negali,
Nes kaitriais spinduliais jisai lengvai prasiskverbia
Pro augalų eiles ir vieniems jų suteikia stiprybės,
335 Bet kitų augalų žiedynus visus sunaikina.
Jaučiam, kai Sirijus leidžias. Aplink išsibarsčiusios kitos
Žvaigždės išryškina Šuns dalis, bet yra jos blyškesnės.
Be paliovos kas dieną skuodžia vejamas Kiškis
Po abiem Oriono kojom, o Sirijus skrieja
340 Jam už nugaros, tartum mėgintų jį pasivyti.
Sirijus teka po Kiškio ir jį nusileidžiantį stebi.
O už Didžiojo Šuns uodegos laivagaliu priekin
Argo Laivas⁴⁴ keliauja. Jis juda ne taip, kaip turėtų:
Juda jis atbulas – taip, kaip plaukia laivai, kai jūreiviai
345 Atsuka laivo galą, kada jis į uostą įplaukia,
Ir kiekvienas jūreivis tol stengiasi laivą varyti
Atbulomis, kol jisai pasiekia sausumą. Šitaip
Atbulomis ir plaukia Argas, laivas Jasono.
Nuo pirmagalio jis iki stiebo – miglotas, bežvaigždis,
350 Bet labai ryški kita dalis šito laivo.

42 Pradedama pasakoti apie Pietų pusrutulio žvaigždynus.

43 Oriono šuo, medžiojantis šalia esančius Kiškį arba Taurą.

44 Laivas, kuriuo plaukė Jasonas ir argonautai. Šiuolaikiniuose žvaigždėlapuose šis žvaigždynas skirstomas į Burių, Laivo Kilio ir Laivagalio žvaigždynus.

Jo nepritvirtintas vairas yra po skriejančiu prieky
 Šuns žvaigždynu – tiesiog po užpakalinėm jo kojom.
 Prieky toli išsidriekusi Andromedà. Jai grūmoja
 Ir vis artėja Jūrų Baisūnas⁴⁵. Skrieja palinkus
 355 Andromedà nuo gūsių Borėjo, Trakijos vėjo.
 Pūsdamas Notas⁴⁶ link jos nekenčiamą Jūrų Baisūną
 Gena. Jūrų Baisūnas danguj po Avinu driekias
 Ir po abiem Žuvimis, vos pakilęs virš Upės žvaigždėtos.
 Ten, aukštai danguje, po kojom dievų, Eridano⁴⁷,
 360 Ašarom tvinstančios upės, likučiai srovena. Jie teka
 Po Oriono kairiaja koja. Dangiški pančiai,
 Tie, kurie sujungia Žuvų taškus tolimiausius,
 Kyla nuo jų uodegų, už Jūrų Baisūno peleko
 Skrieja kartu, pamažu į vieną tašką sueina
 365 Ir galiausiai viena žvaigžde pasibaigia. Žėruoja
 Ji prie Jūrų Baisūno nugarkaulio pirmo slankstelio.
 Kitos nedidelės, blausios, neryškiai spindinčios žvaigždės
 Skrenda tarp Argo laivo vairo ir Jūrų Baisūno –
 Jos išsibarstė visur po šonais pilkojo Kiškio.
 370 Šitos žvaigždės yra bevardės, nes taip išsidėstė,
 Kad nepanašios į jokią aiškaus pavidalo dalį,
 Kaip panašūs žvaigždynai, kurie, besisukant metams,
 Skrieja padangės keliais vieni paskui kitą. Pamatė
 Tuos žvaigždynus kažkas iš žmonių, kurių nebėra jau,
 375 Ir sumanė visus vardais pavadint, įžiūrėjęs
 Jų pavidalus, bet visų pavienių žvaigždelių
 Jis negalėjo žinot ir įvardyt – danguj jų daugybė,
 Daug jų vienodų dydžiu, spalva, ir visos jos sukas.
 Taigi jisai sugalvojo visas žvaigždes taip suskirstyt,
 380 Kad jos viena su kita sudarytų pavidalus. Greitai
 Žvaigždės įgijo vardus, ir dabar nė viena patekėjus
 Jau daugiau nebegali nuostabos kelti. Kai žvaigždės
 Pateka, visos kartu jos į aiškius pavidalus jungias.

45 Dabar Banginio žvaigždynas. Pasak mito, Jūrų Baisūnui buvo paaukota Andromeda.

46 Pietų vėjas.

47 Pavadinimas susijęs su mitine Eridano upe, kurioje nuskendo Helijs sūnus Fajetontas. Ji apverkė seserys Heliadės, todėl upė vadinama „ašaromis tvinstanti“.

385 Tos žvaigždelės, kurios apačioj, prie vejamo Kiškio,
 Driekias, gana ūkanotos, vardų negavusios skrieja.
 Prie Ožiaragio, žemiau, pasisukus į Jūrų Baisūną,
 Varoma Noto pūtimo, Žuvis mirguliuoja atokiai
 Nuo jau minėtų Žuvų – Pietų Žuvimi ją vadina.
 390 Žvaigždės, kurios yra apačioj, po Vandenio žvaigždynu,
 Tarp Pietų Žuvies ir Jūrų Baisūno skrajoja,
 Bet jos visos blankios, bevardės. Visai netoli jų
 Tartum mažyčiai vandens purslai, šen bei ten išsitaškę
 Iš dešinėsios blizgaus Vandenio rankos, plevena
 Dar ir kitos žvaigždelės – neryškiai šviečiančios, blyškios.
 395 Skrieja tarp jų ir dvi įžiūrimos žvaigždės. Nėra jos
 Nei arti, nei toli viena nuo kitos. Spinduliuoja
 Ryškiai viena, graži ir didžiulė, po kojom Vandenio,
 O antroji – po Jūrų Baisūno uodega. Žmonės
 Vandeniu jas visas vadina. Bet kelios negausios,
 400 Dar nežinomos žvaigždės tiesiog po Šauliu atsidūrė.
 Sukasi jos ratu po Šaulio priekinėm kojom.
 Po geluonim didžiulio baisaus Skorpiono padangėj
 Iš pietų matyti pakilęs Aukuras⁴⁸. Būna
 Jis tik trumpai danguje, tačiau jį galì pastebėti,
 405 Nes jis priešingoj pusėj negu Arktūras pakyla.
 Driekias Arktūro judėjimo kelias aukštai. Už Arktūrą
 Aukuras daug greičiau vakarinėn jūron panyra.
 Niktė⁴⁹ senoji, kuri žmonių nelaimės apverkia,
 Aukurą šį pasirinko kaip svarbų ženklą parodyt,
 410 Kad jau kyla audra. Nemieli jai laivai sudaužyti.
 Pasigailėjus žmonių, nešiojamų jūroj audringoj,
 Tai vienur, tai kitur ji ženklus visokius parodo.
 Ir todėl, kai per jūrą, ūku apsitraukusią, plauksi,
 Melsk, kad dangaus vidury neišvystumei Aukuro šito.
 415 Pats tas žvaigždynas ryškus, nėra debesim pasidengęs,
 Tik viršuje debesies besiplaikstančio smarkiai prispaustas.
 Rudenio metą Borėjas atvaro debesis šituos.

48 Žvaigždyno pavadinimas siejamas su kentauru Cheironu, kartais – su Dionisu („Dioniso aukuras“). Pasak dar kitos versijos, tai Hefaisto nukaldintas aukuras.

49 Nakties personifikacija.

Mat pati Niktė, labai gailėdama vargšų jūreivių,
 Šituo ženkle dažnai apie kylantį Notą įspėja.
 420 Jeigu jūreiviai tiki Niktės ženklais pranašingais,
 Išmeta, ko jiems nereikia, paruošia viską, kaip dera,
 Ir jų vargai tada iškart lengvesni pasidaro.
 Jeigu baisi audra, iš viršaus užpylusi laivą,
 Jo visas bures sulaužo, kartais jūreiviai
 425 Plaukia panirę, kartais, kada netikėtai išklauso
 Jų maldavimų Dzeusas, kuris yra netoliese,
 Ir, Borėjui pučiant, ima žaibuot, iškentėję
 Daug nelaimių jūreiviai vieni į kitus pažiūrėti
 Gali ir vėl laive. Pasirodžius šitokiam ženklui,
 430 Noto bijoki, kol, pučiant Borėjui, žaibūs pamatysi.
 Jeigu Kentaur⁵⁰ petys yra vienodai nutolęs
 Nuo vakaruos ir rytuos išsidriekusių jūrų, jei gaubia
 Jį mažytė migla, o jam už nugaros rodo
 Niktė tuos ženklus, kurie ir virš spindinčio Aukuro kyla,
 435 Tau reikėtų tada ne Noto tikėtis, bet Euro⁵¹.
 Po kitais dviem žvaigždynais surasi Kentaurą: plevena
 Žmogiška jo dalis žemiau Skorpiono, o Žnyplės
 Tiesiai po savimi jo žirgo uodegą turi.
 Rodosi, kad visada Kentauras laiko ištiesęs
 440 Savo dešinę ranką link apskrito Aukuro. Gniaužia
 Jo ranka stipriai suspaudusi Žvėrį⁵² – kadaise
 Protėviai šitą žvaigždyną tokiu vardu pavadino.
 Bet kitame krašte pakyla dar kitas žvaigždynas –
 Jis vadinasi Hidrą⁵³. Panašus į šį gyvį, jis rangos
 445 Savo visu ilgumu. Galva jo vidurį Vėžio
 Iš apačios pasiekia, po Liūto kūnu vingiuoja
 Hidros vija, uodega virš paties Kentaur⁵⁴ pakibus.
 Driekias vijos vidury Krateras⁵⁴, Varnas⁵⁵ – gale jos.

50 Kentaur⁵⁰ Cheirono garbei pavadintas žvaigždynas.

51 Rytų vėjas.

52 Dabar Vilko žvaigždynas. Pavadinimo kilmė nėra aiški.

53 Žvaigždynas pavadintas mitinės pabaisos, kurią nugalėjo Heraklis, vardu.

54 Dabar Taurės žvaigždynas.

55 Pasak mito, Varnas buvo pasiūstas atnešti taurėje vandens, bet užsimiršo belaukdamas, kol prisirps uogos. Supykęs Apolonas sviedė nepaklusnų Varną ir Taurę į dangų.

Regis, kad Hidros viją snapu jis mėgina prakirsti.
 450 Dar Prokionas⁵⁶ gražiai po Dvynių žvaigždynu žėruoja.
 Metams bėgant, galėsi stebėti šituos žvaigždynus
 Vieną po kito pakylant, atėjus jų laikui. Padangėj
 Jie įsikūrę tvirtai – trumpalaikės nakties papuošimai.
 Ten įsimaišiusios penkios, visai į kitas nepanašios
 455 Žvaigždės praskrieja žvaigždynus, kurie yra jau įgiję
 Dvylika savo pavidalų. Šitų žvaigždžių nesurasi,
 Jei į kitas pažiūrėsi – jos nuolat padėtį keičia.
 Būna labai ilgi šių žvaigždžių judėjimo metai
 Ir tolimi jų jungties taškai, kai sueina į vėną.
 460 Tikras dėl jų nesu, bet žvaigždžių, kurios neklajoja,
 Apskritimus ir ženklus, galvoju, galėčiau paaiškinti.
 Tie keturi apskritimai yra panašūs į žiedus⁵⁷.
 Jie reikalingi labiausiai ir duoda didelę naudą
 Norintiems metų visus laikus tiksliai apskaičiuoti.
 465 Tie apskritimai visi daugybe ženklų pažymėti,
 O jų visi ženklai tarp savęs artimai susisieja.
 Tie apskritimai bepročiai, vieni kitiems jie pritinka.
 Du iš jų pagal dydį yra tokie kaip kiti du.
 Jei kada giedrąją naktį, kai dangiška Niktė parodo
 470 Žmogui visas ryškiasias žvaigždes ir tarp jų nematyti
 Nė vienos blyškios, kad ją užgožtų Mėnulio
 Pūlnatis, bet tamsoje jos visos labai išryškėja,
 Jei kada nors tavo širdį apėmė nuostaba, matant
 Kaip padangė visa padalinta plataus apskritimo,
 475 Ar tada, kai kas nors, šalia atsistojęs, parodė
 Tau šį ratą žvaigždėtą – jį žmonės Pienu⁵⁸ vadina,
 Joks apskritimas spalvą nėra panašus į šį ratą.
 Iš keturių tiktai du apskritimai dydžiu jam prilįgsta,
 Du kiti yra mažesni už šį apskritimą.
 480 Vienas mažesnis yra netoli, iš kur kyla Borėjas.
 Šitame apskritime Dvynių dvi galvos plevena.
 Ir Vežėjo, stipriai pritvirtinto, kėliai ten guli.

56 Ryškiausia Mažojo Šuns žvaigždyno žvaigždė. „Prokionas“ graikiškai reiškia „Prieš šunį“.

57 Kalbama apie šiaurinę ir pietinę atogrąžas, pusiaują ir ekliptiką.

58 Paukščių Takas, daug kur vadinamas Pieno Taku.

Ten ir kairioji Persėjo ranka, ir kairysis petys jo,
 Ir dešinė Andromedos ranka – jos viršus virš alkūnės.
 485 Delnas šios rankos yra šiauriau virš to apskritimo,
 Į pietus nukreipta yra jos rankos alkūnė.
 Sukasi apskritime ir Žirgo kanopos, ir Paukščio
 Kaklas, viršugalvis jo ir pečiai Gyvatnešio dailūs.
 Kiek toliau į pietus nuo jų plevena Mergelė
 490 Ir apskritimo neliečia, kaip liečia Vėžys arba Liūtas.
 Šie du žvaigždynai yra išsidėstę vienas prie kito.
 Kerta anas apskritimas krūtinę Liūto ir pilvą
 Lig gėdingosios vietos, o antrąjį, Vėžį, jis kerta
 Tiesiai per visą kiautą. Galì pamatyti tą Vėžį,
 495 Perkirstą taip į lygias dalis, kad jo akys patenka
 Į skirtingas puses apskritimo, kurį padalijus
 Į aštuonias dalis, dienos šviesoje viršum žemės
 Sukasi penkios dalys, o likusios trys – tolimiausiam
 Pakraštyje, kur vasarą grėžiasi Saulė. Šiaurinėj
 500 Pusėj šis apskritimas perkerta Vėžio žvaigždyną.
 Dar apskritimas yra ir priešingoj pusėj, kur pietūs.
 Kerta per vidurį jis Ožiaragį, kojas Vandenio,
 Uodegą Jūrų Baisūno. Tenai yra Kiškio žvaigždynas.
 Šis apskritimas Šuns beveik nepaliečia, pasiekia
 505 Vien tik jo kojas. Ir Argas jame, ir didžiulė Kentauro
 Nugara, ir geluonis Skorpiono, ir blyškiojo Šaulio
 Lankas. Šį apskritimą paskiausiai Saulė pasiekia,
 Kai Borėjas blyškus link pietų ją gena. Ten žiemą
 Grėžiasi Saulė. Iš tų aštuonių dalių apskritimo
 510 Skrieja aukštai tiktai trys, o penkios požemy sukas.
 Tarp šių dviejų apskritimų yra dar vienas, didumo
 Jis su baltuoju Pienu, kuris po Žeme vinguriuoja
 Lyg padalintas pusiau. Ten būna dienos ir naktys
 Lygios, kai vasara baigias, taip pat ir pavasario metą.
 515 Šio apskritimo ženklai – žvaigždynas Avino, Tauro
 Kėliai. Avinas ten visu ilgumu išsidriekęs
 Per apskritimą, o Tauro tik išlinkis kėlių matyti.
 Sukasi apskritime Oriono spindinčio juosta
 Ir ryškiōsios Hidros vija, ir blyškusis Krateras,

520 Varnas ten sklando, taip pat negausios Žnyplių žvaigždelės,
Skrenda tenai ir Gyvatnešio kėliai. Tas apskritimas
Nors nepasiekia Erelio, bet šitas didysis nešėjas
Dzeuso žinių skrajoja visai netoli. Prie Erelio
Sukasi Žirgo galva, o su ja ir kaklas šio Žirgo.

525 Tie apskritimai yra tarp savęs lygiagretūs, jie supa
Ašį, kuriai yra statmeni. Apskritimas ketvirtas
Tarp abiejų kitų pasvirai įtvirtintas. Laiko
Jie jį iš priešingų pusių. Per vidurį šį apskritimą
Kerta pusiaujas. Žmogus, kurį apmokė Atėnės

530 Rankos, šitaip sujungt negalėtų visų apskritimų,
Sukdamas šitokius juos ir net šitiek jų aplink ašį.
Taip danguje sujungti įžambiu ratu apskritimai
Per dienų dienas nuo aušros ligi išnaktų juda.
Trys pirmi apskritimai, visi lygiagretūs, pakyla

535 Ir tuojau nusileidžia. Kiekvienas jų turi po tašką
Iš abiejų pakraščių paeiliui pakilti ir leistis.
O apskritimas ketvirtas viršum vandenių Okeano
Tęsiasi nuo Ožiaragio, kur tas pakyla į dangų,
Ligi pat ten, kur teka Vėžys. Kiek užima skliauto

540 Jis pakildamas, tiek jo užima, kai nusileidžia.
Toks spindulys, kokį akys žvilgsniu pajėgia aprėpti,
Gali šešis kartus apibėgt apie tą apskritimą.
Lygūs visi spinduliai, po du žvaigždynus jie kerta.
Šis apskritimas yra Žvėrių Ratu⁵⁹ pavadintas.

545 Šitam Žvėrių Rate keliauja Vėžys, po jo – Liūtas,
O po Liūto – Mergelė, Žnyplės, paskui Skorpionas,
Dar Šaulys, Ožiaragis, po to Ožiaragio – Vandenis
Skrieja. Seka Vandeni net dvi žvaigždėtosios Žuvys,
Avinas, Tauras, paskui Dvynių žvaigždynas. Kai sukas

550 Per visus metus danguje keliaudama Saulė,
Dvylika šitų ženklų jinai praeina. Jai judant
Nuolat ratu, derlingi metų laikai susidaro.
Lankas ano apskritimo, panirusio į Okeaną,
Lygus lankui, kuris iškilęs juda virš Žemės.

59 Zodiako žvaigždynai.

555 Leidžias žemyn kiekvieną naktį iš dvylikos šešios
Dalys to apskritimo ir tiek jų į viršų pakyla.
O kiekviena naktis tiek tęsiasi, kiek viršum Žemės
Nuo pat nakties pradžios pakilęs puslankis būna.
Tam, kas laukia aušros, nereikėtų nepaisyti meto,
560 Kai kiekvienas Žvėris iš Rato pakyla į dangų,
Nes visada su juo pasirodo ir Saulė. Geriausia
Būtų, jei tu atpažintum žvaigždynus, į juos pažiūrėjęs.
Bet, jei žvaigždynai pakyla, tačiau juos debesys temdo
Ar juos užstoja kalnai, tada paieškoti reikėtų
565 Patikimų ženklų patekėjimui jų nustatyti.
Pats Okeanas tokių ženklų tau galėtų parodyt:
Iš abiejų pakraščių jisai pasipuošęs žvaigždynais,
Kai iš savo gelmių kiekvieną ženklą ištraukia.
Tekant Vėžio žvaigždynui, sukas aplink Okeaną
570 Iš abiejų jo pusių žvaigždės, ne pačios blausiausios.
Vienos leidžiasi, antros iš kito pakraščio kyla.
Leidžias Vainikas, Pietų Žuvis ant nugaros leidžias.
Pusę Vainiko tada dar gali danguje pamatyti,
Bet antroji jo pusė pasaulio krašte nusileidžia.
575 Matos atgal atsigręžęs pavidalas⁶⁰. Šviečia lig pilvo
Jo apačia, tačiau jau tamsoj viršutinės jo žvaigždės
Skrieja. Vėžys žemyn nelaimingą Gyvatnešį stumia
Nuo jo kėlių ligi pečių ir Gyvatę prie kaklo.
Lokės sargybinis jau nesidriekia nuo krašto lig krašto.
580 Jo mažesnioji dalis dar matyt, bet naktis jau didesnę
Slepia. Drauge keturi Žvėrių žvaigždynai pakyla,
Kol Okeanas priglaudžia Jaučiaganį, ėmusį leistis.
Kai prisigėręs šviesos Jaučiaganis leidžias su Saule,
Jis ilgiau negu pusę nakties savo jaučius iškinko.
585 Tad pagal tokį vėlyvą Jaučiaganio nusileidimą
Naktys yra pavadintos. Tai taip nusileidžia šios žvaigždės.
O priešais jas ne koks žvaigždynas blyškus – Orionas,
Spindintis juosta, pečiais, pasikliaudamas kardo galybe,
Nešdamas visą Upę, iš kito pakraščio kyla.

60 Klūpantysis.

590 Vos tik pateka Liūtas, visai nusileidžia žvaigždynai
 Tie, kiek jų su Vėžiu leidos, taip pat ir Erelis.
 Klūpantysis yra iš dalies nusileidęs, tik kelis
 Jo kairys ir pėda dar nėra užlieti Okeano.
 Hidros galva, šviesiaakis Kiškis, taip pat Prokionas,
 595 Ir priešakinės letenos Šuns spinduliuojančio kyla.
 Kyla Mergelė dangun ir giliai po žemėm nusviedžia
 Ji nemažai žvaigždžių. Nusileidžia Lyrà Kilenietė⁶¹,
 Leidžias Delfinas tada ir Strėlė, gražiai padaryta.
 Traukias į tamsų šešėlį su šiais žvaigždynais ir Paukštis
 600 Nuo sparnų iki pat uodegos, aptemsta atokios
 Upės pakrantės. Žirgo galva nusileidžia ir kaklas,
 Bet pakyla didžioji Hidros dalis lig Kratero.
 Hidrą aplenkęs Šuo dvi kitas savo kojas atgauna,
 Tempia paskui save jis laivagalį Argo žvaigždėto.
 605 Vos tik Mergelė visa rytuose pakyla, tuoj Laivas,
 Per patį stiebą pusiau padalintas, plaukia virš Žemės.
 Nepaminėtas neliks pasirodymas Žnyplių, nors švyti
 Jos menkai, nes kartu su jomis į dangų pakyla
 Visas Jaučiaganis didis, kurį apšviečia Arktūras.
 610 Argo Laivas jau visas tada yra patekėjęs,
 Savo visu didumu Hidrą danguje išsidriekus,
 Ir tiktai uodegos jai trūksta. Iškelia Žnyplės
 Dešinę Klūpančio blauzdą tada ligi kelio, kadangi
 Šis pavidalas būna danguj visada atsiklaupęs
 615 Ir visada išsidėstęs prie Lyros žvaigždyno. Mes regim,
 Kad pavidalas šis, tarp kūnų dangaus nematytas,
 Kad ir kas jis yra, tą pačią naktį ir leidžias,
 Ir kitame dangaus pakrašty vėl teka. Matyti
 Tik viena jo blauzda tada, kai dvi Žnyplės pakyla.
 620 Klūpantis ligi galvos yra nusigrėžęs į kitą
 Pusę ir patekant laukia jis Šaulio arba Skorpiono –
 Šie žvaigždynai išryškina jį: Skorpionas – jo kūno
 Liemenį ir visa kita, o kairiąją ranką ir galvą –
 Lankas. Trimis dalimis į dangų Klūpantis kyla.

61 Hermis išrado lyrą Arkadijoje Kilėnės kalnyne, kur buvo Hermio gimtinė.

625 Žnyplės, danguj patekėdamos, iškelia pusę Vainiko,
 Bet iš Kentauro tiktai uodegos galiuką parodo.
 Paskui pranykusią galvą leidžiasi Žirgas, o Paukštis,
 Pats nusileidęs anksčiau, nuleidžia ir uodegą. Leidžias
 Tuo metu Andromedos galva, o link jos ūkanotas
 630 Notas Jūros Baisūną – baidyklę didelę varo.
 Jam galinga ranka iš šiaurės grūmoja Kefėjas.
 Jūros Baisūnas tada, atsigrėžęs į savo peleką,
 Leidžiasi ligi pat jo. Tuo metu į gelmes Okeano
 Savo galva, ranka, petimi Kefėjas panyra.
 635 Kai Skorpionas pakyla, tuoj Upės vingiai panyra
 Į Okeano gražias sroves. Skorpionas priverčia
 Bėgt Orioną didžiulį. Lai bus prielanki Artemidė!
 Kaip byloja senolių sakmė⁶², Orionas galingas
 Jai nutvėrė už peplo, kai kuoka tvirtąja išguldęs
 640 Žvėris Chijo saloj, medžiokle užsimanė pelnyti
 Oinopiono malonę. Tačiau Artemidė, per pusę
 Perskėlus kalnus salos, prieš jį Skorpioną užsiundė –
 Padarą baisų, kuris Orioną galingą sugėlė
 Ir pražudė, nes šis Artemidę buvo įžeidęs.
 645 Sakoma, būtent dėl to, kada Skorpionas pakyla,
 Tuoj Orionas pasprunka į žemės toliausiąjį kraštą.
 Kai Skorpionas danguj pasirodo, nei Jūros Baisūno,
 Nei Andromedos žvaigždžių, kiek jų dar žėruoja, nelieka –
 Jos bematant pranyksta. Tada ir juosta Kefėjo
 650 Žemę paliečia. Galva ir visas viršus jo nugrimzta
 Į Okeaną, tačiau nevalia jam yra panardinti
 Kėlių, pėdų, juosmens (nes pāčios Lokės neleidžia).
 Kasiopėja, labai nelaiminga, skuba pavyti
 Atvaizdą savo dukters, tačiau neatrodo tvarkingai –
 655 Nes jos ir pėdos, ir kėliai yra išsidraikę virš sosto.
 Gálva žemyn ji lyg naras į vandenį grimzta, bet kėliai
 Jos atskirti, nes jinai, neiškentus didžiulės nelaimės,
 Lygintis su Doridė arba Panopė⁶³ negalėjo.

62 Pateikiama mito versija, kad, Orionui pasikėsinus į Artemidės nekaltybę, ši pažadino Skorpioną, kuris ir nužudė Orioną.

63 Doridė ir Panopė – dvi iš penkiasdešimties Nereidžių, kurias buvo įžeidusi Kasiopėja.

Kasiopėja juda į kitą pusę, kai kelia
 660 Priešingoj pusėj dangus iš gelmių žvaigždynus – Vainiko
 Antrąją dalį, Hidros uodegą, kūną Kentauras,
 Kelia jo galvą ir Žvėrį, kurį Kentauras nutvėręs
 Laiko dešine savo ranka. O priekinės kojos
 Raitelio šito–žvėries tebelaukia patekant Lanko.
 665 Lankui pakilus, drauge pasirodo ir žiedas Gyvatės,
 Ir Gyvatnešio kūnas. Kada Skorpionas pakyla,
 Iškelia jis jų galvas, rankas Gyvatnešio, pirmą
 Ringę žvaigždėtos Gyvatės. Tada ir Klūpančio žvaigždės
 670 Ima ryškėti kitam dangaus pakrašty (aukštyn kojom
 Kaip visada, jis pakyla): jo kojos, liemuo ir krūtinė
 Bei dešinysis petys ir ranka. O antroji ranka jo
 Ir galva danguje su Lanku ir Šauliu pasirodo.
 Iš Okeano rytinės pusės su šitais žvaigždynais
 Į padangę užkopia Hermio Lyrà, išryškėja
 675 Tuo metu ir Kefėjas lig pat krūtinės. Kai leidžias
 Didžiojo Šuns visi šviesuliai, spinduliuojantys ryškiai,
 Leidžias taip pat Oriono visos žvaigždės ir Kiškio,
 Vejamo nuolat danguj, tuojau visos žvaigždės užgęsta.
 Nei Ožiukai, kurie ant Vežėjo yra įsitaisę,
 680 Nei Olenietė Ožka staiga iš dangaus nesitraukia –
 Jie palei didžiąją ranką Vežėjo šviečia ir skirias
 Iš kitų jo kūno dalių, nes, suėję su Saule,
 Kelia audras. Kai kurias dalis Vežėjo – jo galvą,
 Juosmenį, kitą ranką – žemyn Ožiaragis nuleidžia,
 685 Kai jis pakyla. Vežėjo visa apačia nusileidžia
 Jau kartu su Šauliu. Nepalieka danguj nei Persėjas,
 Nei žvaigždėtojo Argo Laivagalis. Leidžias Persėjas
 Be pėdos ir dešinio kelio, Laivagalis leidžias
 Lig savo išlinkio. Kai Ožiaragis pateka, Laivas
 690 Ir Prokionas leidžias, bet kitos žvaigždės pakyla:
 Paukštis, Erelis, sparnuotos Strėlės šviesuliai pasirodo
 Ir šventoji vieta pietinio Aukuro šviečia.
 Kai lig juosmens Vandenis pakyla, tuojau išryškėja
 Žirgo galva ir kojos, o priešingoj pusėj padangės
 695 Už uodegos Kentaurą žvaigždėta naktis nusitempia,

Tik jo galvės, plačiųjų pečių ir krūtinės priglauti
Ji negali, tačiau spinduliuojančios Hidros ir kaklo
Viją, ir visą kaktą nutraukia žemyn. Pasilieka
Užpakaly nemaža jos dalis. Kai užteka Žuvys,
700 Hidrą kartu su Kentauru naktis nusineša. Kyla
Su Žuvimis ir Žuvis apačioj blausaus Ožiaragio.
Pateka ji ne visa – maža jos dalis tebelaukia,
Kol kas nors iš Žvėrių, iš dvylikos jų, pasirodys.
Daug iškentėjusios rankos, kėliai, pečiai Andromedos –
705 Šitos jos kūno dalys pusiau padalintos padangėj,
Vienos jų – prieky, o kitos – užpakaly, kai pakyla
Virš Okeano dvi Žuvys. Jos kelia palei Andromedos
Dešinę ranką žvaigždes. O žvaigždes kairiojoj jos pusėj
Iš gelmių ištraukia pakylantis Avinas. Tekant
710 Avinui, vakaruose tu gali pamatyti, kaip šviečia
Aukuras. Priešingoj pusėj tada išvysi Persėjo
Galvą tiktai ir pečius. Neaišku, kada pasirodo
Stotas Persėjo – kai Avinas leidžias ar patekant Taurui,
Su kuriuo kartu jis sukasi. Taurui pakylant,
715 Neatsilieka su šiuo žvaigždynu susijęs Vežėjas.
Bet su Žvėrių Ratu Vežėjas ne visas pakyla.
Visą jį kelia Dvyniai. Ožiukai, Vežėjo kairiosios
Kojos pėda, Ožka drauge su Tauro žvaigždynu
Pateka tuo metu, kai ima ryškėti pelekas
720 Ir uodega pasirodo dangiško Jūrų Baisūno.
Lokės sargybinis leidžias tada kartu su pirmuoju
Iš keturių Žvėrių žvaigždynų, kurie jį nutempia
Visą be rankos kairės – po Didžiąja Loke ji skrieja.
Dvi Gyvatnešio kojos, kai jos nusileidžia lig kelių,
725 Ženklu tebus, kad Dvyniai iš priešingos pusės pakyla.
Jūrų Baisūno tada nė viena dalis nebesklendžia
Abiejuose dangaus kraštuose – tuo metu jį išvysi
Visą. Jūroj ramioj jūreivis galės pamatyti
Pirmąjį Upės vingį, kada iš vandens jis išnyra,
730 Laukdamas pats Oriono, kad jam Orionas pasiųstų
Ženklą, nurodantį, kiek dar liko nakties ar kelionės.
Žmogui visur dievai pasako daugybę dalykų.

Ar nematai? Vakaruos pasirodęs laibas Mėnulio
 Pjautuvas reiškia pilnėjančią mėnesį. Kai jau pakanka
 735 Jo skleidžiamos pirmosios šviesos sudaryti šešėliui,
 Stoja diena ketvirta. O priešpilis rodo aštuntą
 Mėnesio dieną. Danguj pilnatis patekėjusi reiškia
 Mėnesio vidurį. Keisdamas išvaizdą savo, Mėnulis
 Praneša mums, kelinta diena šio mėnesio brėkšta.
 740 Ratas Žvėrių, kuris žvaigždynų dvylika jungia,
 Rodo naktų ribas. Kas susiję su metais didžiaisiais –
 Su laikotarpiu arti pūdymus ar ką sodinti –
 Visa tai Dzeuso ženklais visur parodyta aiškiai.
 Taip ir laive žmogus atpažinti audringąją vėtrą
 745 Gali, arba prisiminęs baisingą Arktūro žvaigždyną
 Ar kitas žvaigždes, kurios, dar aušrai bebrėkstant
 Ar jau pradėjus temt, iš gelmių Okeano išnyra.
 Saulė, kiaurus metus varydama didžiąją vagą,
 Per visas šias žvaigždes praeina. Kada ji pakyla
 750 Ar nusileidžia, visad su kita žvaigžde susitinka.
 Tad vis kita žvaigždė išvysta brėkstančią aušrą.
 Šitai tu pats žinai, nes visi spinduliuojančios Saulės
 Ratai (o jų devyniolika)⁶⁴ darniai tarpusavy dera,
 Kiek tiktai jų naktis nuo juostos šviesaus Oriono
 755 Lig pakraščių šio žvaigždyno ir Šuns jo narsiojo suka.
 Ir Poseidono žvaigždės, ir Dzeuso žvaigždės, kai matos,
 Savo nekintamus ženklus žmonėms iš karto parodo.
 Jūs gerai atsimink ir, jeigu kada pasikliausi
 Tu laivu, pasistenk surasti visus šituos ženklus,
 760 Skirtus žiemiškiems vėjams ar jūroj audroms atpažinti.
 Tai nedidelis vargas, tačiau nauda begalinė,
 Ją visada atsargiems žmonėms pastabumas suteikia,
 Nes pirmiausia patsai žmogus pasidaro saugesnis
 Ir patarimais pagelbsti kitiems, kai audra priartėja.
 765 Ramią naktį dažnai pavojams savąjį laivą
 Ruošia jūreivis, bijodamas rytmečio jūros. Užgriūna
 Kartais trečiąją dieną nelaimė, kartais ir penktą,

64 Devyniolikos atogrąžinių metų periodas, po kurio tam tikros Mėnulio fazės vėl kartojasi tomis pačiomis metų dienomis.

Kartais labai netikėtai jinai užklumpa. Mes, žmonės,
 Dar ne viską žinom iš Dzeuso, nuo mūsų jis slepia
 770 Dar daugybę dalykų, kuriuos, jei norės, tuoj parodys.
 Dzeusui žmonių giminė, be abejo, rūpi, todėl jis
 Iš visur pasirodo, visur savo ženklus atskleidžia.
 Vieną žinią praneš Mėnulis dylantis, kitą
 Jau pradėjęs pilnėti ar būdamas pilnas, dar kitą
 775 Žinią Saulė praneš, kai jinai patekės arba leisis.
 Bus dar kitų ženklų, kuriuos tu dieną ar naktį
 Iš kitų reiškinių atpažinęs galėsi suprasti.
 Tu pirmą į ragus Mėnulio pjautuvo žvilgtelk.
 Vakaras vis kitokia spalva nudažo Mėnulį.
 780 Ėmęs pilnėti Mėnulis vis kitą pavidalą gauna.
 Trečią dieną vienaip, ketvirtą kitaip jis atrodo.
 Tad iš šito gali suprasti, koks mėnuo atėjo.
 Plonas šviesus Mėnulio pjautuvas trečiąją dieną
 Praneša būsimą giedrą, o plonas ir smarkiai paraudęs –
 785 Kylančius vėjus. O jei iš trečios dienos į ketvirtą
 Būna pilnesnis Mėnulis, tačiau blankus ir neaštrūs
 Jo ragai – arba Notas, arba artėjantys lietūs
 Jį atšipina. Jeigu trečiąją dieną nekrypsta
 Jo ragai nei pirmyn, nei atgal, bet Mėnulis įgauna
 790 Iš abiejų kraštų pavidalą stačiojo lanko,
 Gali po šios nakties vakariniai vėjai pakilti.
 Būdamas šitoks tiesus ir ketvirtąją dieną Mėnulis
 Rodo, kad telkias audra. O jeigu priekin palinkęs
 795 Jo viršutinis ragas, Borėjo lauk, jei pasviręs
 Ragas atgal, lauk Noto. Jei trečiąją dieną paraudęs
 Ištisas ratilas supa pjautuvą, žada jis audrą.
 Kuo jo raudonis rausvesnis, tai tuo audra galingesnė.
 Tu į pilną Mėnulį ir kaip jis keičias, pažvelki,
 800 Kai Mėnulis pilnėja arba kai jis pradeda dilti,
 Ir pagal spalvą nuspėk kiekvieno mėnesio orus.
 Jeigu Mėnulis skaistus, tai gerą orą nuspėsi,
 Jeigu jis visas paraudęs, tai vėjų gūsius pranašauja,
 Jeigu kai kur patamsėjęs, lietaus, atrodo, sulauksi.
 805 Bet ne visoms dienoms šie ženklai nustatyti. Mat trečią

Ar ketvirtą mėnesio dieną ženklai pasirodę
Ligi priešpilnio laikos; kiti nuo priešpilnio laikos
Lig pilnaties, dar kiti nuo jos lig delčios išsilaiko.
Tuoį tada ketvirta diena nuo mėnesio galo
810 Ir trečioji diena jau naujo mėnesio stoja.
Jeigu šviesos ratilai⁶⁵ apjuosia visą Mėnulį,
Būna jų trys arba du, arba vienas. Jeigu tik vienas,
Lauki giedros ir vėjo (jei ratilas būna įtrūkęs,
Vėjų lauk, jei prigesęs – giedros). Jei apjuosia Mėnulį
815 Du ratilai, tai lauki audros, o trigubas audrą
Dar didesnę atneš. Pakils ji smarkesnė, jei trūkęs
Ratilas bus, taip pat jeigu bus jisai pajuodavęs.
Tad apie mėnesio orus gali sužinot iš Mėnulio.
Reikia stebėt, kaip Saulė iš vieno krašto į kitą
820 Juda, mat dar aiškesni ženklai susiję su Saule,
Kai jinai nusileidžia ir teka iš krašto toliausio.
Vos tiktai spinduliai ant arimų pradeda kristi,
Saulė lai bus be dėmių, kai giedrios dienos pageidauji,
Ir be jokios žymės, lai visa švari ji atrodys.
825 Jeigu ji bus ryški tuo metu, kai išskinkomi jaučiai
Ir be jokių debesų vakare panardins savo švelnią
Šviesą, graži diena išauš ateinantį rytą,
Bet ne tada, kai dangun patekėjusi Saulė atrodo
Tuščiavidurė ir jos spinduliai dalijas: į šiaurę
830 Krenta vieni, o kiti – į pietus, ir šviečia aplinkui
Tik vidurys. Tada Saulė keliauja per lietų ar vėją.
Jeigu tik leis spinduliai, tu į pačią Saulę pažvelki,
Nes geriausia į ją tiesiogiai žiūrėt – ar nedengia
Jos raudonis (dažnai, kai debesys Saulę aptraukia,
835 Ji tai šen, tai ten raudonuoja), ar kur nejuoduoja.
Saulės juosvumas tebus lietaus atkeliaujančio ženklas,
O bet koks jos rausvumas – būsimo vėjo. Jei Saulė
Bus tuo pačiu metu abiem šiom spalvom nudažyta,
Tai ji ir lietų atneš, ir teks jai šviesti per vėją.
840 Jeigu, Saulei pakylant arba jai vėl nusileidžiant,

65 Kalbama apie halus – optinį reiškinį, kai dėl spindulių lūžimo aplink Saulę ir Mėnulį susidaro šviesos ratilai ar juostos.

Jos spinduliai susilieja į vieną pluoštą, kai Saulė,
Nuo nakties lig aušros arba jau į priešingą pusę –
Nuo aušros lig nakties – panirus į debesis, juda,
Tokias dienas lydės lietus, iš dangaus pasipylęs.
845 Kai nedidelis rūkas pakyla prieš užtekant Saulei,
O paskui jį ir Saulė, neryškiai spindėdama, teka,
Tu nepamirški lietaus. Kada aplink Saulę didžiulis
Ratas miglos iš pradžių, tarytumei tirpdamas, plečias,
Bet, kai pateka Saulė, ir vėl sumažėja – bus giėdra,
850 Kaip ir žiemos metu, kai tiktai besileidžianti Saulė
Blyškia spalvą įgauna. O jeigu dieną palyja,
Tai, pasibaigus lietaui, į debesis tu pažiūrėki.
Jei, pasisukęs į Saulę, kai leidžiasi ji, pamatysi,
Kad lyg tamsus debesis ant Saulės meta šešėlį
855 Ir kad jos spinduliai, debesies padalinti per pusę,
Tai vienur, tai kitur pro vingiuojantį debesį krenta,
Rytui išaušus kitam, iš tikrųjų reikės tau pastogės.
Jeigu nėra debesų danguje, kai Saulė panyra
Vakaruose į bangas ir, jai leidžiantis ar nusileidus,
860 Renkas rausvi debesėliai toj pusėj, kur paneria Saulė,
Tau nei rytoj, nei naktį lietaus nebereikia bijoti.
Ir atvirksčiai, sulauksi lietaus, kada netikėtai
Saulės menki spinduliai iš dangaus pasipils apsiblausę.
Jie nublanksta tada, kai savo šešėlį Mėnulis
865 Meta ant jų, atsidūręs tiesiai tarp Žemės ir Saulės.
Kai susivėlina Saulė pakilt ir prieš aušrą padangėj
Tai vienur, tai kitur rausvėjantys debesys matos,
Tokią dieną arimai tikrai sausi nepalieka.
Kai dar Saulė nėra į dangų pakilus, bet ima
870 Sklisti jos spinduliai ūkanoti prieš aušrai išbrėkstant,
Tu nepamirški lietaus arba ateisiančio vėjo.
Kuo daugiau tokių spindulių dar priblandoj sklinda,
Tuo aiškiau jie tada pranašauja būsimą lietų.
Jeigu tie spinduliai neryškia migla apsitraukia,
875 Kokia labai dažnai apsigaubia lengvi debesėliai,
Toji migla tada pranašauja kylantį vėją.
Nežada gero oro juosvi ratilai aplink Saulę.

Kuo jie prie Saulės arčiau ir kuo juodesni, tuo stipresnė
 Kils audra, o jei du ratilai – tai audra bus didesnė.
 880 Tu pažiūrėki, kai Saulė pakyla ir leidžias, ar rausta
 Iš pietų arba šiaurės arba abiejų šitų pusių
 Debesys (jie yra pavadinti parhèliais⁶⁶), ir stenkis,
 Kad stebėjimas būtų tikrai atidus. Kuomet Saulę
 Iš abiejų jos pusių vienu metu tie parheliai
 885 Juosia, o ji jau žemai nusileidusi prie Okeano,
 Dzeuso siūsta audra tuo metu nebetrunka pakilti.
 Jeigu tik vienas parhelis yra, paraudęs iš šiaurės,
 Šuorus Borėjo jis neš, o jei iš pietų jis paraudęs,
 Notą atneš ir kur nors lietaus lašeliai ims kristi.
 890 Dar labiau tu tikėki ženklais, kurie atsiranda
 Vakaruose, nes iš ten ženklai visada pastoviausi.
 Žvilgtelk į Prakartą⁶⁷. Jis, panašus į nedidelį ūką,
 Šiaurėje teka pirmiau nei Vėžio žvaigždynas ir sukas
 Iš abiejų jo pusių dvi blausios žvaigždės; nėra jos
 895 Nei toli, nei arti viena nuo kitos, tad galėtum
 Teigt, kad per uolektį jos tarp savęs nutolusios skrieja.
 Šiaurėje spindi viena, o antra į pietus pasislinkus.
 Šitos žvaigždės yra Asilais⁶⁸ vadinamos. Skrieja
 Prakartas jų vidury. Jei visas nematomas tampa
 900 Jis staiga, kai Dzeusas giedrą pasiunčia, bet spindi
 Iš abiejų jo pusių abi šios skriejančios žvaigždės,
 Tai arimai tada nuo orų darganotų nukenčia.
 Jeigu Prakartas ima tamsėti, bet šitos dvi žvaigždės
 Matomos lieka, jos praneša lietu. Jei Prakarto šiaurėj
 905 Asilas šviečia silpnai, lengva migla apsitraukęs,
 Bet pietinis Asilas ryškiai žėruoja, tikėkis
 Noto. Ir atvirksčiai, jei šiaurinis Asilas spindi,
 Bet ūkanotas pietinis Asilas – lauki Borėjo.
 Būsimo vėjo ženklų tebus tau patvinstanti jūra,
 910 Girdimas tolumoje smarkus pakrančių šniokštimas,

66 Parhelis – dar netikraja saule vadinamas optinis reiškinys, kai dėl saulės spindulių refrakcijos aplink Saulę susiformuoja ryškios spalvotos dėmės.

67 Padrikasis spiečius Vėžio žvaigždyne.

68 Dvi žvaigždės netoli Prakarto spiečiaus.

Garsiai gaudžiančios uolos krante, išsigiedrijus dangui,
 Ir taipogi aukštos aidinčios kalno viršūnės.
 Jeigu nesklandžiai skrenda garnys iš jūros į žemę,
 Krykt nepaliaudamas garsiai, tai šitoks jo skrydis parodo,
 915 Kad netrukus jau gali virš jūros vėjas pakilti.
 Ir audrašaūkliai kartais, kai geras oras, išskridę,
 Lekia būriais danguje tiesiog prieš pakylančius vėjus.
 Antys laukinės dažnai ar jūroje nardantys kirai
 Pradedą plakti sparnais sausumoj, išlipę į krantą,
 920 Ar koks nors debesis, besidriekiantis kalno viršūnėj,
 Praneša būsimą vėją, taip pat ir lengvučiai pūkeliai –
 Sėklos baltosios usnies, kada daugybė jų plauko
 Tai vienur, tai kitur nurimusios jūros paviršiu.
 Vasarą reikia laukt, kad vėjas pakils iš tos pusės,
 925 Iš kurios tuo metu pasirodo žaibai ir perkūnai.
 Ir kai juodąją naktį viena po kitos ima kristi
 Žvaigždės, kada už jų nusidriekia pėdsakai šviesūs,
 Lauk ta pačia kryptimi ateinančio vėjo. Jei vienos
 Žvaigždės priešpriešiais krenta, o kitos pradeda kristi
 930 Iš kitų padangės vietų, tada pasisaugok
 Vėjų visokių, kurie tikrai yra nepastovūs
 Ir nenuspėjamai pučia – žmonėms juos sunku nustatyti.
 Kai iš rytų ir pietų žaibuoti pradeda, kartais
 Iš vakarų žaibuoja, o kartais žaibuoja iš šiaurės,
 935 Jūroj jūreivį tada pagauna didelė baimė,
 Kad nepaskęstų jisai ar nuo Dzeuso lietaus nepražūtų,
 Nes tiek žaibų paprastai su savim atsineša liūtį.
 Telkias dažnai danguje, prieš pat prasidedant lietui,
 Daug debesų, kurie labai panašūs į vilnas,
 940 Ar vaivorykštė dviguba perjuosia didelį dangų,
 Ar apie kokią nors žvaigždę ryškėja ratilas juosvas.
 Ir ežerų, ir jūros paukščiai, į vandenį puolę,
 Ima dažnai vandeny smagiai pliuškentis ir nardyt,
 Ar kregždutės ilgai ore aplink ežerą sukas,
 945 Vandenį liečia pilvais, nuo kurių jisai raibuliuoja,
 Ar buožgalviukų tėvai – vandens gyvačių laimikis –
 Ta padermė nelaiminga garsiau iš vandens ima kurkti,

Ar bebrėkštant ryte vienišoji medvarlė kvarkia,
Ar kažin kur palei išsikišusią upės pakrantę
950 Stypčioja sausumoje prieš audrą kranksėdama varna,
Ar, priskridus prie upės, į vandenį kaišioja galvą
Lig pat sparnų ar pati visa į tą upę panyra,
Ar, kimiai krankdama, dažnai apie vandenį sukas.
Ir galvijai, į dangų prieš pradedant lyt pažiūrėję,
955 Pradeda uostyti orą, ir skruzdėlės skuba iškelti
Iš nesaugių lizdų visus kiaušinius kuo greičiausiai.
Matos tada, kaip pulkai šimtakojų ropščias per sienas
Ir kaip kirmėlės šliaužia, kurios žmonių pavadintos
Žemės juodos viduriais, kaip naminiai paukščiai, iš gaidžio
960 Kile, pradeda savo plunksnas kruopščiai kedenti
Ir kudakuoja balsu, labai panašiu į tą garsą,
Kokį kelia lašai tuo metu, kai į vandenį tykšta.
Kartais ir varnų šeimos, ir kuosų būriai pranašauja
Būsimą lietų, kuris ateina pasiūstas Dzeuso,
965 Kai tie paukščiai pulkais skraidydami pradeda mėgdžiot
Sakalo balsą. Šitaip varnai pakartoti mėgina
Tuos lašus iš dangaus, kurie girdėti, kai lyja.
Ar du varnai, du kartus balsu dusliuoju sukranę,
Savo sparnais dažnai plasnodami, garsiai surinka,
970 Antys naminės, taip pat po stogu gyvenančios kuosos
Moja sparnais ir skuba po atbraila stogo palįsti.
Ar garnys, rėksmingai suklykęs, skuba link jūros.
Tas, kas saugos lietaus, neturėtų praleisti nė vieno
Iš šių ženklų: nei to, kad musės, ištroškusios kraujo,
975 Ima kandžiot labiau, nei anksčiau jos kando, nei šito,
Kad apie lempos dagtį lietingą naktį degėsiai
Pradeda kauptis, nei to, kad žiemos laikotarpiu kartais
Lempų liepsna vienodai į viršų kykla, o kartais
Kibirkštys laksto į šonus tarytum lengvi burbuliukai
980 Ar šviesos spinduliai raibuliuoja tiesiai ant lempos,
Ar per patį vasaros įkarštį pradeda skraidžiot
Vienas po kito būriais salose gyvenantys paukščiai.
Tu nepamirški ir puodo, taip pat ir trikōjo, uždėto
Ant ugnies, kai aplink kibirkščių daugiau žaižaruoja

985 Nei įprastai, ir žarijų, kurios panašios į sorų
 Kruopas. Jos pelenuos sužėruoja, angliai įkaitus.
 Jeigu tikiesi lietaus, atidžiai į šiuos ženklus žiūrėki.
 Jei debesis miglotas prie didelio kalno papėdės
 Driekias, bet aiškiai matyti to kalno aukštos viršūnės,
 990 Tai tikriausiai tada gerų orų susilauksi.
 Giedras bus oras, kada virš plačiosios jūros paviršiaus
 Rūkas tvyro žemai ir į viršų aukštyn nepakyla,
 Bet lyg plokščia uola, prie vandens prisišliejusi, kybo.
 Kai bus giedra, stebėki ženklus, žadančius audrą,
 995 O per audrą stebėki ženklus, nešančius giedrą.
 Reikia labai atidžiai žiūrėti į Prakartą (suka
 Jį danguje Vėžys). O kada nuo jo išsisklaido
 Visos miglos ir jis išryškėja – baigiasi audros.
 Ir liepsna, ramiai plevenanti degančioj lempoj,
 1000 Ir naktinės pelėdos tylus ūkimas tebūna
 Ženklas, kad rimsta audra. Taip pat, kai vakaro metą
 Pradedą varna ramiai balsais visokiausiais kranksėti,
 Kai varnai, nuo kitų atsiskyre, sukarksi dukart,
 O paskui drauge jie pradeda garsiai triukšmauti
 1005 Ir jų didesnis būrys, kai rengias miegoti, paleidžia
 Savo balsus, tada pasirodyti gali, kad šitaip
 Džiaugias varnai. Į šūksnius yra panašus jų krankimas.
 Medžių lapijoj dažnai, kai kada ir ant medžio, kur naktį
 Jie nakvoja, nutūpia ir ima sparnus savo miklint.
 1010 Gervės prieš ramų ir giedrą orą saugiai rikiuojas
 Ir, sudariusios visos vieną virtinę, skrenda.
 Jeigu geri orai, tai jos atgalios nesugrįžta.
 Kai žvaigždžių skleidžiama ryški šviesa apsiblausia,
 Nors susitelkę debesis visiškai jų neužstoja
 1015 Ir joks rūkas arba Mėnulis jų neužtemdo,
 O tos žvaigždės staiga tiesiog savaiame prigęsta –
 Lai šis ženklas nebus būsimos giedros pranešėjas,
 Bet tikėkis audros. Jos lauki taip pat, jeigu telkias
 Debessys vietoj vienoj, o kiti ant jų tebeplaukia,
 1020 Juos pakeičia tretį ir už jų dar kiti ima tvenktis.
 Ženklas audros svarbus – gagenančios, skubančios lesti

- Žąsysis, ir varna, devynis kartus už žmogų senesnė⁶⁹,
Krankianti naktį, ir dvi vakare tebekiauksinčios kuosas,
Ir kikilis, čirškiantis rytui beauštant, nuo jūros
- 1025 Traukiantys paukščiai visi, kareitaitė, liepsnelė, į urvą
Lendant, kuosų pulkai, kurie iš turtingų ganyklų,
Maisto pilnų, plasnoja link savo naktinės pastogės.
Didelei audrai artėjant, nebeskrenda dūzgiančios bitės
Vaško ieškoti toli į pievas, bet sukinėjas
- 1030 Vietoje ir medumi užsiėmusios uoliai darbuojas.
Gervių virtinės ilgos aukštai danguje nesidriekia
Skrisdamos savo keliais, bet atgal apsisukusios grįžta.
Kai plonyčiai voratinkliai draikos be vėjo ir plazda
Gęstančios liepsnos lempelėj, kai sunkiai sekas įkurti
- 1035 Ugnį ar lempą uždegti, nors tvyro giedrą, tu bijoki
Blogo oro. Kodėl man tau pasakyti, kiek turi
Žmonės ženklų? Pelenai nereikšmingi atrodo, bet gali,
Jei jie sušoks į grumstus, apie pūgą pranešti. Nuspėsi
Sniegą iš lempos, kada apie degančią dagtį ryškėti
- 1040 Ima žarijos ratu tarytumei sorų kruopelės.
Degančios anglys taip pat apie krušą gali pranešti,
Kai jos ryškiai žioruoja, o jų vidury pasirodo
Lyg koks mažytis dūmelis, pakylantis, ugniai liepsnojanč.
Lai nepaliks nepatikrinti ir ažuolai akmeniniai,
- 1045 Gilių pilni, ir juodi mastikmedžiai. Dairos aplinkui
Dažnas artojas, kad vasara jam neišslystų iš rankų.
Juk ažuolai akmeniniai, sulaukę gilių neblogo
Derliaus, šiek tiek ilgesnį žiemos viešpatavimą reiškia.
Bet lai nebūna šie medžiai be saiko gilėm aplipę
- 1050 Ir tolėliau nuo sausros laukai tegu varpas brandina.
Tris kartus per metus mastikmedis užmezga vaisių
Ir užaugina jį triskart, o derlius kiekvienas mums duoda
Ženklą, kad laikas jau arti. Į tris tarpsnius padalintas
Metas arimo: į du kraštinius ir tarp jų vidurinį.
- 1055 Pirmas šio medžio derlius nurodo pirmą arimą,
Antras nurodo antrą, o pats paskutinis – paskiausią.

69 Senovės graikai manė, kad varna gyvena devynis kartus ilgiau už žmogų.

- Kai mastikmedis uždera gausiai, būna arimų
 Derlius puikus; jei derlius mastikmedžio mažas – arimų
 Irgi mažas; o jei vidutinis – ir jų vidutinis.
- 1060 Triskart gausiai pražysta ir jūros svogūno stiebelis,
 Siunčiantis ženklą, kad bus panašus ir būsimas derlius.
 Kiek artojas ženklą iš mastikmedžio derliaus nuspėja,
 Tiek jų sužino iš balto jūrų svogūno žiedelio.
 Kai daugybė vapsvų visur rudenėjant pasklinda,
- 1065 Gali kas nors tuo metu pasakyti, kad žiema atkeliauja
 Daug anksčiau, nei pradės į vakarus leisti Plejadės,
 Nes tuojau po vapsvų sūkuringas vėjas pakyla.
 Kai sugrįžta poruotis kiaulės, avys ir ožkos,
 Ir, prie savęs neseniai prisileidusios patinus, vėlei
- 1070 Ima staiga su visais iš naujo kergtis, jos šitaip
 Kaip ir vapsvos, parodo nelengvą būsimą žiemą.
 Ožkoms, avims ir kiaulėms vėlai poruojantis, džiaugias
 Skurdžius, kuriam, labai šilumos stokojančiam, aišku,
 Kad gyvulių sueitis jam šiltus metus pranašauja.
- 1075 Gervių būriams atskridus laiku, rūpestingas artojas
 Džiaugias; kai gervės vėluoja, vėluoti mėgstantis džiaugias,
 Mat su gervėm kartu paprastai prasideda žiemos.
 Bus ankstyva žiema, jei anksti pasirodžiusios gervės
 Skrenda daugiau būriais. Tačiau jei gervės vėlyvos
- 1080 Ir pavieniui, ne kartu, kiek ilgiau užtrukdamos skrenda,
 Bus vėlyva žiema, palanki darbams vėlyviesiems.
 Jei po derlingo rudens avinai ir jaučiai vis knisa
 Žemę ir tiesia galvas į ten, iš kur pučia Borėjas,
 Tai tikrai tada nusileisdamos pačios Plejadės
- 1085 Gali labai atšiaurią būsimą žiemą atnešti.
 Lai galvijai per daug neknaioja žemės, nes žiemos
 Būna ilgos tada, augalams ir javams nepalankios,
 Bet plačiuose laukuose lai iškrenta sniego gausybė
 Ant neaukštų daigų, kuriuos dar nelengva atskirti,
- 1090 Kad belaukiantis derliaus žmogus jo klestėjimu džiaugtų.
 Lai visada viršuje spinduliuos pažįstamos žvaigždės,
 Lai nei vienos, nei dviejų, nei daugiau kometų nebūna,
 Nes daugybė kometų sausringus metus pranašauja.

- 1095 Joks žmogus tikrai nesidžiaugia žemyne išvydęs
Paukščių pulkus, kurie, iš salų atskridę, užpuola
Jo arimus, prasidėjus vasaros metui, nes bijo
Jis dėl savojo derliaus, kad šis, sausros nukamuotas,
Varpų tuščių ir pelų neatneštų. Tačiau šitais paukščiais,
Jei jų nėra per daug, ožkų piemuose apsidžiaugia,
1100 Nes jis tikisi metų, kurie bus pienui palankūs.
Taip mes, vargšai žmonės, klajūnai, gyvename. Dirbam
Vienus darbus vieni, kiti kitus, tačiau ženklus
Savo kely pasirengę pažinti ir tuojuo jais naudotis.
Kerdžiai dažnai iš avių apie būsimą audrą nuspėja,
1105 Kai jos greičiau nei visad skubėdamos lekia ganyklon,
Kartais net avinai, nuo savo bandos atsiskyre,
Kartais ėriukai ragais tarp savęs žaisdami susibado,
Ar kada šen bei ten jie ant kojų ima straksėti,
Ant keturių maži, ant dviejų strikinėja raguoti.
1110 Ar kai atskiria kerdžiai avis nuo bandos vakarėjant,
Bet jos eina nenoriai, rupšnodamos žolę, nors kerdžiai
Ragina eiti greičiau ir jas akmenėliais apmėto.
Piemėnis ir artojai gali suprasti iš galvijų,
Kad jau artėja audra. Tada, kai pradeda lyžčiot
1115 Jaučiai dažnai liežuvio priešakinių kojų kanopas
Ar kuomet išsitiesia ant dešinio šono miegoti,
Senas artojas supranta, kad bus vėlyvas arimas.
O vakare, kada iškinkomi jaučiai, būriuojas
Mūkt nesiliaudamos karvės ir niūrios telyčios nenorom
1120 Iš lankų ir ganyklų į tvartą traukia, nes jaučia,
Jog netrukus joms teks subjurusiu oru ganytis.
Kai akmeninio ažuolo lapų dygių užsigėdžia
Ožkos ar kiaulės po kraiką knisiasi – blogas bus oras.
Ir kai pradeda garsiai stūgauti vienišas vilkas
1125 Ar kai jisai žemdirbių beveik visai nesisaugo,
Eina prie dirbamo lauko, tarytum ieškotų pastogės,
Artinas prie žmonių, kad tenai įsirengtų sau irštva,
Trečiajai aušrai beauštant, audros reikėtų tikėtis.
Šitaip pagal anksčiau nusakytus ženklus galėsi
1130 Kilsiančius vėjus ar audrą, ar būsimą lietų nuspėti

- Dieną tą pačią, rytoj ar trečiajai dienai išaušus.
Net ir pelės neliko protėvių nepastebėtos,
Kai, geriems orams nusistojus, pradeda cypaut
Daug garsiau nei visad ir tarytumei šokdamos straksi.
1135 Šunys taip pat. Mat šuo, nujausdamas būsimą audrą,
Pradeda rausti žemę abiem savo letenom; pelės
Irgi parodo tada, kad jau blogas oras ateina.
Tuo metu ir vėžys iš vandens į sausumą ropščias,
Būsimai audrai artėjant, ir skubinas leistis į kelią.
1140 Pelės, norėdamos miego, kojytėmis dieną suruošia
Guolį sau iš šiaudų, kai lietaus ženklai pasirodo.
Tu iš šitų ženklų nė vieno neniekink. Naudinga
Ženklus vieną po kito stebėt – jei du jie sutampa,
Reikia tikėt, kad tada išsipildys spėjimas. O jeigu
1145 Trys sutampa, tikrai užtikrintas būki. Skaičiuoki
Ženklus visus metus ir lyginki dieną, susietą
Su kokia nors žvaigžde, kai ji pateka ar nusileidžia,
Ar ta diena tokia, kaip rodo ženklas. Naudinga
Dar pažiūrėti, kokios keturios bus paskutinės
1150 Buvusio mėnesio dienos ir pirmos keturios naujo,
Žyminčios mėnesių sankirtos trukmę. Dangus klaidingesnis
Būna tada ir aštuonias naktis nematyti Mėnulio.
Kiaurus metus ištisai visus šiuos ženklus stebėjęs,
Spręst apie dangų bet kaip daugiau niekada negalėsi.

Iš senosios graikų kalbos vertė Audronė Kudulytė–Kairienė
Versta iš: Aratos, *Phénomènes*, texte établi,
traduit et commenté par Jean Martin, tome I, Paris: Les Belles Lettres, 1998

Jūreivis

Vieno paveikslo statiška drama

Fernando Pessoa

Carlosui Francui

Kambarys neabejotinai senovinėje pilyje. Iš kambario formos matyti, kad ji apskrita. Kambario viduryje katafalkas, ant jo karstas, kuriame guli baltai aprenpta mergina. Keturios žvakės kampuose. Dešinėje, maždaug priešais tą, kuris ir vaizduojasi šį kambarį, vienintelis langas, aukštas ir siauras, pro jį atsiveria tik nedidelis jūros ruoželis tarp dviejų tolimų kalnų.

Palei langą trys merginos, budynių dalyvės. Pirmoji sėdi atsigręžusi į langą, nugara į žvakę dešiniajame tolimesniame kampe. Kitos dvi – skirtingose lango pusėse.

Naktis, blausūs mėnesienos atšvaitai

- PIRMOJI BUDĒTOJA: Dar neišmušē jokia valanda.
- ANTROJI: Bet ir nebūtume išgirdusios. Čia niekur nėra laikrodžio. Netrukus turētų aušti.
- TREČIOJI: Ne, horizontas juodas.
- PIRMOJI: Ar nenorētumēte, mielos sesēs, prasiblaškyti ir pasipasa-
koti, kas mes buvome? Tai gražu ir visada netikra.
- ANTROJI: Ne, apie tai nekalbēkime. Tarp kitko, argi mes kuo nors
buvome?
- PIRMOJI: Tikriausiai ne. Nežinau. Bet jei ir ne, visada gražu kal-
bėti apie praeitį... Valandos slinko, o mes sergėjome tylą.
Tarkim, aš ilgai žiūrėjau į šitos žvakės liepsną. Tai virp-
teli, tai plyksteli geltonai, tai pablykšta. Nežinau, kodėl
taip. Bet argi mes žinome, sesēs, kodėl viskas yra taip?..
- Pauzė*
- Kalbėti apie praeitį – turbūt puiku, nes beprasmiška ir
visada labai išvargina...
- ANTROJI: Kalbēkime, jeigu norēsite, apie praeitį, kokios niekada
nebūtume turėjusios.
- TREČIOJI: Ne. O gal būtume...
- PIRMOJI: Ką sakote, tėra žodžiai. Kalbėti taip liūdna! Visai netikęs
būdas užsimiršti!.. O jei pasivaikščiotume?
- TREČIOJI: Kur?
- PIRMOJI: Čia, iš kampo į kampą. Kartais taip gimsta svajonės.
- TREČIOJI: Kokios?

PIRMOJI: Nežinau. Kodėl gi turėčiau žinoti?

Pauzė

ANTROJI: Visas šis kraštas labai liūdnas... Ten, kur gyvenau kitados, nebuvo taip liūdna. Temstant aš verpdavau sėdėdama prie savo lango. Pro jį buvo matyti jūra ir kartais sala tolumoje... Dažnokai neverpdavau; žiūrėdavau į jūrą ir pamiršdavau gyvenanti. Nežinau, ar buvau laiminga. Jau nebebūsiu ta, kuria galbūt niekada nebuvau...

PIRMOJI: Kitur nesu regėjusi jūros, tik čia. O pro šitą langą, vienintelį, pro kurį regime jūrą, jos matyti tiek mažai!.. Ar kitų šalių jūra graži?

ANTROJI: Tiktai kitų šalių jūra ir yra graži. Šioji, kurią matome, mums visada žadina ilgesį to, ko niekada neišsvysime...

Pauzė

PIRMOJI: Argi nesakėme, kad pasakosime savo praeitį?

ANTROJI: Ne, nesakėme.

TREČIOJI: Kodėl šiame kambaryje nėra laikrodžio?

ANTROJI: Nežinau... Tačiau šitaip, be laikrodžio, viskas labiau atitolę ir slėpinga. Naktis naktesnė... Kažin, ar galėtume šitaip kalbėtis, jeigu žinotume, kelinta valanda?

PIRMOJI: O, sese, manyje viskas liūdna. Begalinis gruodis sie-loje... Stengiuosi nežiūrėti pro langą... Žinau, kad pro jį matyti kalnai tolumoje... Kitados aš buvau laiminga anapus kalnų... Buvau mažytė. Visą dieną skainiodavau gėles, o prieš užmigdama prašydavau, kad jas paliktų prie manęs... Nežinau, kas čia yra nepakeliama, bet man

norisi verkti... Tai buvo šitaip toli nuo čia, kad galėjo taip ir būti... Kada ateis diena?

TREČIOJI:

Argi svarbu? Ji visada ateina vienodai... visada, visada, visada...

Pauzė

ANTROJI:

Pasakokime istorijas visos iš eilės... Aš nežinau jokių istorijų, bet tai nėra blogai... Vien tik gyventi yra blogai... Nelieskime gyvenimo nė drabužio krašteliu... Ne, nesi-stokite. Tai būtų judesys, o kiekvienas judesys nutraukia svajonę... Šią akimirką aš nieko nesvajojau, bet miela galvoti, kad būčiau galėjusi tai daryti... O praeitis – kodėl apie ją nekalbame?

PIRMOJI:

Mes taip nusprendėme... Netrukus auš diena, o tada tektų gailėtis... Šviesoje svajonės užsnūsta... Praeitis – ne kas kita, kaip svajonė... Beje, nė nežinau, kas nėra svajonė... Jei įdėmiai įsižiūriu į dabartį, man regisi, kad ji jau praėjusi... Kas yra bet kuris daiktas? Kaip nutinka, kad jis sunyksta? Kaip iš vidaus atrodo jo baigtis?.. Ak, sesės, kalbėkime garsiai, kalbėkime visos kartu... Tyla ima įsikūnyti, tapti daiktu... Jaučiu, apgaubia mane kaip rūkas... O, kalbėkite, kalbėkite!..

ANTROJI:

Kam?.. Žvelgiu į judvi, bet pamatau ne iškart... Man rodo, kad tarp mūsų vis plėtėja bedugnės... Turiu per jėgą galvoti, jog matau jus, kad iš tiesų pamatyčiau... Šis šil-tas oras manyje darosi šaltas, ten, kur jis pasiekia sielą... Dabar turėčiau jausti neįmanomas rankas, glostančias man plaukus, – tai tarsi sirenų prisilietimas... (*Suneria rankas ant kelių. Pauzė*) Štai ir dabar, kai apie nieką ne-galvojau, galvojau apie savo praeitį.

PIRMOJI:

Aš irgi turbūt galvojau apie savąją...

TREČIOJI: O aš jau nebežinau, apie ką galvoju... Tikriausiai apie kitų praeitį... apie praeitį nuostabių žmonių, kurie niekada negyveno... Pro mano motinos namus tekėjo upelis... Kodėl gi jis tekėjo ir kodėl tekėjo ne toliau ir ne arčiau?.. Ar yra priežastis, kad daiktas būtų toks ir ne kitoks? Ar yra kokia priežastis, tikra ir reali kaip štai mano rankos?..

ANTROJI: Rankos nėra nei tikros, nei realios... Tai paslaptys, glūdinčios mūsų gyvenime... Kartais, kai žiūriu į savo rankas, jaučiu Dievo baimę... Nėra vėjo, kuris virpintų žvakių liepsneles, bet pažvelkite, jos virpa... Kurgi jos linksta?.. Kaip būtų gaila, jei kas atsakytų!.. Jaučiu troškimą išgirsti laukinišką muziką, kuri dabar turėtų skambėti kitų žemynų rūmuose... Jis visada giliai mano sieloje... Gal todėl, kai buvau maža, bėgdavau paskui bangas pajūryje. Paėmiau gyvenimą už rankos, tarp uolų, atoslūgio metą, kai jūra atrodė sukryžiuvusi rankas ant krūtinės ir užmigusi lyg angelo statula, kad niekas niekada jos nebematytų...

TREČIOJI: Jūsų žodžiai man primena manąją sielą...

ANTROJI: Gal todėl, kad jie netikri... Beveik nesuvokiu, kad juos tariau... Kartu juos paskui balsą, kurio negirdžiu, bet kuris slapta man kužda... Aš tikrai turėjau gyventi prie jūros... Kas banguoja, tą aš pamilstu... Bangos mano sieloje... Kai einu, sūpuojuosi... Ir dabar mielai pasivaikščiočiau... Nedarau to, nes neverta nieko daryti, o ypač to, ko norisi... Kalnų man baisu... Neįmanoma, kad jie būtų tokie sustingę ir didžiuliai... Juose tikrai slypi kažkokia akmens paslaptis, kurią jie atsisako atskleisti... Jei persisvėrusi pro šį langą aš pajėgčiau neberegėti kalnų, akimirką pro mano sielą persisvertų kažkas, kame pasijusčiau laiminga...

PIRMOJI: O aš myliu kalnus... Šiapus visų kalnų gyvenimas visada atgrasus... Anapus, kur gyvena mano motina, mes

sėdėdavome tamarindų šešėlyje ir kalbėdavomės, kaip lankysime kitus kraštus... Visa kas tenai buvo ilga ir laiminga kaip dviejų paukščių skirtingose kelio pusėse giesmė... Giraitėje vienintelės laukymės buvo mūsų mintys... Ir svajojome, kad medžiai mestų ant žemės kitokią ramybę nei šešėliai... Nėra abejonių, mes ten gyvenome: aš ir ar dar kas nors, nežinau... Pasakykite, kad tai tiesa, antraip tuoj pravirksiu...

ANTROJI:

Aš gyvenau tarp uolų ir žvalgiausi į jūrą... Mano sijono kraštas, vėsus ir druskuotas, plakėsi į nuogas mano kojas... Aš buvau maža laukinukė... Šiandien man baisu, kad buvau... Dabartį jaučiu lyg per miegus... Kalbėkite man apie fėjas. Niekada nesu girdėjusi apie jas kalbant... Jūra buvo pernelyg didžiulė, kad galėtum apie jas galvoti... Gyvenime didesnė paguoda būti mažam... Ar jūs buvote laiminga, sese?

PIRMOJI:

Šią akimirką pradedu būti buvusi anuomet laiminga... Beje, visai tai praslinko šešėlyje... Medžiai to patyrė daugiau už mane... Tai niekada neatėjo, bet aš nė nelaukiau... O jūs, sese, kodėl nekalbate?

TREČIOJI:

Siaubingas pojūtis, tarsi ką tik būčiau jau pasakiusi tai, ką dar ketinu pasakyti. Šitie mano žodžiai, vos ištarti, taps praeitimi, liks toli nuo manęs, sustingę ir lemtingi... Aš kalbu ir apmąstau tai savo gerklėje, ir mano žodžiai yra lyg žmonės. Jaučiu baimę, didesnę už mane. Jaučiu laikanti rankoje, nežinia kaip, raktą nuo nežinomų durų. O pati aš esu amuletas ar relikvijorius, kuris suvokia save. Štai todėl man baugu žengti, lyg į gūdžią girią, į kalbėjimo paslaptį... Ir galų gale, kas žino, ar aš tikrai tokia ir ar iš tiesų tai jaučiu?...

PIRMOJI:

Be galo sunku žinoti, ką jauti stebėdamas save!.. Net ir gyventi pasidaro be galo sunku, kai šitai paaiškėja...

Užtat kalbėkite lyg nepastebėdama, jog egzistuojate...
Ar neketinate mums pasakyti, kas buvote?

TREČIOJI:

Kas aš buvau kitados, jau nebepamena toji, kuria esu dabar... Kokia vargšė laimingoji buvau!.. Gyvenau tarp šakų šešėlių, ir viskas mano sieloje yra virpantys lapai. Kai vaikštau įsaulyje, manoji ūksmė gaivi. Savo dienų bėgsimą praleidau šalia fontanų, į kuriuos įmerkdavau, kai svajodavau gyventi, ramių pirštų galiukus... Kartais ežerų pakrantėse pasilenkdavau ir išvysdavau save... Kai nusišypsodavau, mano dantys vandenyje atrodydavo paslaptiniai... Jie šypsodavo atskira savo pačių šypsena... Visada šypsodavausi be jokios priežasties... Kalbėkite man apie mirtį, apie visa ko galą, kad turėčiau dingstį prisiminti...

PIRMOJI:

Nekalbėkime apie nieką, apie nieką... Darosi vėšiau, bet kodėl gi? Nėra jokios priežasties. Bet gal ir ne vėšiau... Kam kalbėti?.. Verčiau dainuoti, nežinau kodėl... Daina, dainuojama naktį, yra kaip linksmas bebaimis žmogus, kuris staiga įėjęs į kambarį jį sušildo, kad mus paguostų... Galėčiau padainuoti dainą, kurią dainuodavome mano praeities namuose. Kodėl nenorite, kad padainuočiau?

TREČIOJI:

Neverta, sese... Kada kas nors dainuoja, negaliu būti su savimi. Esu priversta savęs neprisiminti. Ir mano visa praeitis tampa kita, ir aš apverkiu negyvą gyvenimą, kuri nešiojuosi su savimi ir kurio negyvenau. Visada per vėlu dainuoti, kaip ir visada per vėlu nedainuoti...

Pauzė

PIRMOJI:

Netrukus diena... Patylėkime... Šito nori gyvenimas. Prie mano gimtųjų namų telkšojo ežeras. Aš eidavau prie jo ir sėsdavaus ant kranto, ant medžio, beveik nuvirtusio į vandenį, kamieno... Sėdėdavau įmerkusi pėdas į vandenį, pirštus nulenkusi žemyn. Paskui įbesdavau akis į

pėdų viršų, bet ne tam, kad jas matyčiau. Nežinau kodėl, bet man atrodo, kad to ežero nė būti nebuvo... Prisiminti jį – tai lyg ir neprisiminti nieko... Kas pasakys, kodėl aš taip kalbu ir argi čia aš patyriau šitai, ką prisimenu?..

ANTROJI:

Pajūryje mums liūdna, kai svajojame... Negalime būti tuo, kuo norime, nes kuo norime būti, visada norime tuo būti buvę praeityje... Kai dūžta banga ir šnibžda putos, rodos, kalba bent tūkstantis balsų. Puta atrodo šviežia tik tam, kam ji regisi vientisa... Viskas yra daugybė, o mes nežinome nieko... Norite, kad papasakočiau, ką svajojau pajūryje?

PIRMOJI:

Galite pasakoti, sese; tik niekam mumyse nėra reikalinga, kad tai būtų pasakojama... Jeigu tai gražu, jau iš anksto apgailestauju tai girdėsianti. O jei negražu, palaukite... kalbėkite tik tada, kai pasakojimą pakeisite...

ANTROJI:

Taigi papasakosiu. Nebus visai netikra, nes juk nėra nieko, kas būtų visiškai netikra. Turėjo būti šitaip... Vieną dieną, kai buvau atsirėmusi į šaltą uolos keterą, pamiršusi turinti tėvą ir motiną ir kad turėjau vaikystę ir kitokių dienų, – tą dieną tolumoje išvydau, tarytum kažką, ką tik tarčiausi matanti, lyg ir praslenkančią burę... Paskui ji dingo... Kai atsitokėjau, supratau jau anksčiau godojusi tą savo svajonę... Nežinau, kur jos pradžia... Ir niekada nebemačiau kitos burės... Nė vieno laivo, išplaukiančio iš čia, iš uosto, burė nepanaši į tą, net kai šviečia mėnulis ir laivai lėtai sau plaukia tolumoje...

PIRMOJI:

Regiu pro langą laivą tolumoje. Gal čia tasai, kurį matėte...

ANTROJI:

Ne, miela sese; laivas, kurį regite, plaukia, be abejo, į kurį nors uostą... Negalėjo būti, kad tasai, kurį aš mačiau, ieškotų kokio nors uosto...

PIRMOJI: Kodėl man atsakėte?.. Galbūt... Aš nemačiau jokio laivo pro langą... Troškau pamatyti ir kalbėjau jums apie jį, kad nesikankinčiau... Dabar pasakokite, apie ką svajojote pajūryje...

ANTROJI: Svajojau apie jūreivį, kuris paklydo tolimoje saloje. Toje saloje augo kelios stangios palmės ir kažkokie paukščiai skraidžiojo tarp jų. Nesu mačiusi, kad jose nutūpų... Nuo tada, kai laivui sudužus išsigelbėjo, jūreivis gyveno ten... Kadangi nebuvo kaip sugrįžti į tėvynę, o kiekvienąkart ją prisiminęs jis kentėjo, ėmė svajoti tėvynę, kokios niekada neturėjo; ėmė vaizduotis turėjęs kitą tėvynę, visai kitokią tėvynę su visai kitokiais peizažais, kitokiais žmonėmis, kitokiais įpročiais vaikščioti gatvėmis ir rymoti prie lango... Valandų valandas svajonėse jis statėsi tą netikrą tėvynę ir nesiliovė svajojęs, dieną trumpučiamė didžiulių palmių šešėlyje nėrinuotais kraščiu-kais, krentančiame ant karštos smėlingos žemės; naktį išsitiesęs pakrantėje ir nepakeldamas akių į žvaigždes.

PIRMOJI: Tenebūna medžio, kuris man ant ištiestų rankų išdriektų tokios svajonės, kaip šita, šešėli!..

TREČIOJI: Leiskite jai kalbėti... Nepertraukite... Ji žino žodžius, kurių ją išmokė sirenos... Apsnūstu, kad galėčiau jos klausytis... Kalbėkite, sese, kalbėkite... Man skauda širdį, kad aš nebuvo jūs, kai svajojote pajūryje...

ANTROJI: Metai po metų, diena po dienos, jūreivis svajonėse kūrė naują gimtąją žemę... Kasdien įmūrydavo po svajonės akmenį į tą neįmanomą statinį... Netrukus jis turėjo jau daugybę kartų pereitą kraštą. Prisiminė tūkstančius valandų praleidęs palei jo krantus. Žinojo, kokios spalvos sutemos apgaubia šiaurinę įlanką ir kaip saldu vidury nakties įplaukti, sielai užsiliūliavus laivo skrodžiamų bangų murmesiu, į didįjį pietinį uostą, kur kitados jis galbūt laimingai praleido savo tariamas jaunystes...

Pauzė

- PIRMOJI: Sese, kodėl nutilote?
- ANTROJI: Nereikia išplepėti per daug... Gyvenimas visada mus šnipinėja... Visos valandos yra svajonių motinos, tik nereikia to žinoti... Kai kalbu per daug, imu atsiskirti nuo savęs ir girdėti save kalbančią. Taip pradedu gailėtis savęs ir pernelyg jaučiu širdį. Tada užaina ašaringas noras paimti ją ant rankų ir pasupti kaip kūdikį... Žiūrėkit: horizontas pablyško... Diena jau nebegali būti toli... Ar man dar kalbėti apie savo svajonę?
- PIRMOJI: Pasakokite, sese, pasakokite, nepaliaukite pasakojusi, nekreipkite dėmesio, kad aušta... Diena niekada neišaušta tam, kas padėjęs galvą ant svajojamų valandų krūtinės... Negražykite rankų. Garsas toks, lyg pasislėpusios gyvatės... Papasakokite dar daugiau apie savo svajonę. Ji tokia tikra, jog neturi jokios prasmės. Vien pagalvojus, kad jūsų klausausi, sieloje suskamba muzika...
- ANTROJI: Taip, dar kalbėsiu apie ją. Aš irgi trokštu pasakoti jums apie ją. Nes pasakodama jums ir sau pačiai pasakosiu... Klausysimės trise... *(Staiga pažvelgia į karstą ir krūpteli)* Ne trise... Nežinau... Nežinau, keliese...
- TREČIOJI: Nekalbėkite taip... Na, pasakokite, pasakokite toliau... Nesakykite, kiek mūsų klausysimės... Mes niekada nežinome, kiek mūsų iš tiesų gyvena, mato, girdi... Grįžkite prie savo svajonės... Jūreivis. Ką svajono jūreivis?
- ANTROJI *(tyliau, labai lėtai)*: Pirmiausia jis sukūrė peizažus; paskui sukūrė miestus; tada sukūrė gatves ir skersgatvius, vieną po kito nubrėždamas savo sielos materijoje, – vieną po kitos gatves, kvartalą po kvartalo, iki atraminių sienelių krantinėje, kur paskui sukūrė uostus... Gatves vieną po kitos ir gyventojus, kurie jomis vaikščiojo ir žiūrėjo į jas

pro langus... Ėmė pažinti kai kuriuos žmones, kaip tas, kuris ką tik susipažino... Sužinojo apie jų nugyventus gyvenimus ir apie pokalbius, kaip tas, kuris tik pasvajoja apie peizažą ir kaipmat jį išvysta... Paskui jis keliavo, iš atminties, po šalį, kurią susikūrė... Ir šitaip susidėliojo praeitį... Ir netrukus jau turėjo kitą ankstesnį gyvenimą... Toje naujoje tėvynėje buvo vieta, kurioje jis gimė, vietovės, kuriose praleido jaunystę, uostai, į kuriuos atplaukė... Jis įsigijo vaikystės draugų, vėliau vyrystės draugų ir priešų... Viskas skyrėsi nuo to, ką jis buvo patyręs iš tiesų – nei šalis, nei žmonės, nei jo paties praeitis nebuvo panašūs į tuos, kokie jie buvo iš tikrųjų... Ar pasakoti toliau?.. Man taip sunku apie tai kalbėti! Ir todėl mieliau dabar jums kalbėčiau apie kitas svajones...

TREČIOJI:

Pasakokite, nors ir nežinote kodėl... Kuo ilgiau jūsų klausausi, tuo labiau nebesu savimi...

PIRMOJI:

Ar tikrai bus gerai, jeigu pasakosite toliau? Ar būtinai kiekviena istorija turi turėti pabaigą? Tačiau vis tiek kalbėkite... Kaip nesvarbu viskas, ką pasakome ar nepasakome... Išbudėsime praeinančias valandas... Mūsų užduotis beprasmė kaip Gyvenimas...

ANTROJI:

Vieną dieną, kai smarkiai lijo, o horizonto beveik nesimatė, jūreivis pavargo svajoti... Tada jis panorė prisiminti tikrąją savo tėvynę... bet paaikškėjo, kad nieko nebeatsimena, kad jina jam nebeegzistuoja... Vaikystė, kurią atsiminė, buvo iš jo svajonių tėvynės; paauglystė, kuri iškilo atmintyje, buvo susikurtoji... Visas jo gyvenimas buvo gyvenimas, kurį jis išsvajojė... Ir jis suprato, kad negalėjo būti jokio kito gyvenimo... Jeigu jau nei gatvės, nei jokio žmogaus ir net jokio motinos judesio neprisimena... O tame gyvenime, kurį manė išsvajojęs, viskas buvo realu, tikrai nutikę... Ir jis net negalėjo svajoti apie kitą praeitį, vaizduotis turėjęs ją kitokią, kaip kiekvienas bent akimirką gali vaizduotis... O, sesės, sesės... kažkas

čia yra, nežinau kas, ko jums nepasakiau... kažkas, kas visa tai paaiškintų... Mano siela mane stingdo... Aš, regis, kažką pasakojau... Kalbėkite man, šaukite, kad atsisūčiau, kad žinočiau esanti čia, su jumis, ir kad esti dalykų, kurie tėra svajonės...

PIRMOJI (*labai tyliai*): Nežinau nė ką sakyti... Nedrįstu pažvelgti į nieką... Koks tos svajonės tęsinys?

ANTROJI: Nežinau, koks tęsinys... Nelabai žinau koks... Kodėl gi jis turėjo būti?..

PIRMOJI: O kas nutiko po to?

ANTROJI: Po to? Po ko? Ar „po to“ ką nors reiškia?.. Vieną dieną atplaukė laivas... Vieną dieną atplaukė laivas... – Taip, taip... tik taip tegalėjo būti... – Vieną dieną atplaukė laivas ir praplaukė pro salą, bet jūreivio ten nebebuvo...

TREČIOJI: Tikriausiai sugrįžo į tėvynę... Tik į katrą?

PIRMOJI: Taip, į katrą? Ir kas nutiko tam jūreiviui? Ar kas kada sužinos?

ANTROJI: Kodėl manęs to klausiate? Argi iš viso esama atsakymų?

Pauzė

TREČIOJI: Ar taip jau būtina, tegu ir svajonėse, kad būtų tasai jūreivis ir toji sala?

ANTROJI: Ne, miela sese; nėra nieko absoliučiai būtino.

PIRMOJI: Bent jau – kaip baigėsi svajonė?

ANTROJI: Nesibaigė... Nežinau... Jokia svajonė nesibaigia... Ką aš žinau, ar ir toliau jos nesvajuju, ar nesvajuju pati

nežinodama, ar nėra šis svajojimas tasai miglotas dalykas, kurį vadinu savo gyvenimu?.. Nebekalbėkite... Jau esu beveik tikra kažkuo, nežinia kuo... Artėja į mane naktimi, kuri nėra šioji, nenuspėjamo siaubo žingsniai... Ką būsiu pažadinusi savo svajone, kurią jums atskleidžiau?.. Be galo bijau, kad Dievas nebūtų uždraudęs mano svajonės... Ji, be abejo, kur kas tikresnė, nei Jis leidžia... Netylėkite... Bent jau pasakykite, kad naktis baigiasi, nors ir pati žinau... Žiūrėkite, pradeda dienoti... Žiūrėkite, brėkšta tikra diena... Sustokime... Nebemąstykite... Nesistenkime tęsti šito vidinio nuotykiu... Kas žino, kokia bus jo pabaiga?.. Visa tai, mielos sesės, vyko naktį... Nebekalbėkite apie tai. Nei apie save... Žmogiška ir teisinga būtų kiekvienai tausoti savąjį liūdesį.

TREČIOJI:

Buvo labai miela klausytis jūsų... Nesakykite, kad ne... Gerai žinau, kad nevertėjo... Todėl ir buvo taip miela... Ne, ne todėl, bet leiskite man tvirtinti, kad todėl... Beje, jūsų balso muzika, kurią girdėjau geriau nei jūsų žodžius, man kelia, gal vien dėl to, kad tai muzika, apmaudą...

ANTROJI:

Viskas kelia apmaudą, sese... Žmonės, kurie mąsto, pavargsta nuo visko, nes viskas kinta. Žmonės, kurie yra laikini, patiria tai, nes kinta drauge su viskuo... Amžinybės ir grožio rasi tik svajonėse... Bet kodėl mes vis dar kalbame?..

PIRMOJI:

Nežinau... (*Žiūrėdama į karstą, tyliau*) Kodėl mirštama?

ANTROJI:

Gal kad nepakankamai svajoji...

PIRMOJI:

Galimas daiktas... Ar ne verčiau tuomet užsisklęsti svajonėse ir pamiršti gyvenimą, kad mirtis pamirštų mus?..

ANTROJI:

Ne, miela sese, niekas nėra verčiau...

- TREČIOJI: Sesės, jau diena... Žiūrėkite, kalnų apybrėžos grožisi savimi... Kodėl gi mes neraudame?.. Toji, kuri apsimeta ten esanti, buvo graži, buvo jauna, kaip ir mes, ji irgi svajėjo... Neabejoju, kad jos svajonė buvo visų gražiausia... Apie ką ji galėjo svajoti?
- PIRMOJI: Kalbėkite tyliau. Gal ji klausosi mūsų ir jau žino, kam reikalingos svajonės...
- Pauzė*
- ANTROJI: Gal niekas čia nėra tikra... Visa ši tyla, ir ši negyvėlė, ir šita brėkštanti diena gal tėra sapnas... Gerai įsižiūrėkite į viską... Jums atrodo, kad tai iš gyvenimo?..
- PIRMOJI: Nežinau. Nežinau, kaip galima būti iš gyvenimo... Ak, kokia jūs sustingusi! O jūsų akys tokios liūdnos, regis, beprasmiškai...
- ANTROJI: Neverta būti liūdnai kitaip... Ar nenorite, kad užtildume? Kaip keista būti gyvai... Viskas, kas nutinka, taip neįtikima, ir jūreivio saloje, ir šiame pasaulyje... Žiūrėkite, dangus jau žalias. Horizontas šypsosi auksu... Jaučiu, kaip man dega akys, nes pagalvojau, kad pravirksiū...
- PIRMOJI: Jūs iš tiesų verkėte, sese.
- ANTROJI: Galbūt... Nesvarbu... Iš kur tas šaltis?.. A, dar kai kas... dar kai kas!.. Pasakykite man... Pasakykite man dar štai ką... Ar nebus čia vienintelis tikras dalykas – jūreivis, o mes ir viskas aplinkui – tik jo sapnas?..
- PIRMOJI: Nutilkite, nutilkite... Tai šitaip keista, kad tikriausiai ir yra tiesa... Nebekalbėkite... Ką ketinate pasakyti, nežinau, bet mano siela to nepajėgtų išklaudyti... Aš bijau to, ko nespėjote pasakyti... Žiūrėkite, žiūrėkite, jau diena... Pažvelkite į dieną... Darykite viską, kad žiūrėtumėte tik į

dieną, į tikrą dieną ten, lauke... Žiūrėkite į ją, žiūrėkite... Ji paguodžia... Nemąstykite, neįsijauskite į tai, ką mąstote... Pažvelkite, kaip ji ateina, diena... Ji spindi kaip auksas sidabro žemėje. Lengvučiai debesėliai nusidažydami apvalėja... O jeigu nieko nėra, sesės?.. O jeigu viskas vienaip ar kitaip buvo visiškai niekis?.. Kodėl taip pasižiūrėjote?..

Kitos neatsako. Nė viena niekaip nebuvo pasižiūrėjusi

Ką čia pasakėte, kas mane nugašdino?.. Taip buvau permelkta, kad nė nesupratau, kas tai... Pasakykite, kas tai buvo, kad antrąkart girdėdama išsigąščiau nebe taip, kaip pirmą sykį... Ne, ne.. Nesakykite nieko... Klausiu ne todėl, kad man atsakytumėt, o tik kad kalbėčiau, kad neleisčiau sau mąstyti... Bijau, kad įstengsiu prisiminti, kas buvau... Bet buvau kažkuo didžiu ir galingu kaip Dievo buvimas... Jau turėjome liautis... Mūsų pokalbis seniai neteko prasmės... Tai, kas yra tarp mūsų ir verčia mus kalbėti, pernelyg užsitęsė... Yra čia ir daugiau esančių, ne tik mūsų sielos... Diena jau turėjo išaušti... Jos jau turėjo nubusti... kažkas vėluoja... Viskas vėluoja... Kaip daiktai prisiderina prie mūsų siaubo?.. O, nepalikite manęs... Kalbėkite su manimi, kalbėkite... Kalbėkite, kol aš kalbu, kad nelikčiau viena su savo balsu... Bijau ne tiek savo balso, kiek minties apie jį, kada susivokiu kalbanti...

TREČIOJI:

Kokiu čia balsu kalbate?.. Tai kitos balsas... Atsklinda tarsi iš tolo...

PIRMOJI:

Nežinau... Nebeprimenu... Turbūt kalbėjau spigiu ir drebančiu iš baimės balsu... Bet jau nebežinau, kaip reikėtų kalbėti... Tarp manęs ir mano balso atsivėrė bedugnė... Visa tai, visas šis pokalbis ir ši naktis – ir šita baimė – visa tai jau turėjo baigtis, turėjo baigtis staiga, po to siaubo, apie kurį papasakojote... Pradedu jausti, kad pamirštu,

pamirštu tai, ką pasakėte ir kas pakišo man mintį, jog turėčiau šaukti naujaip, nes tik taip įstengčiau išreikšti šitokį siaubą...

TREČIOJI (*ANTRAJAI*): Sese, neturėjote pasakoti mums tos istorijos. Dabar su didesniu siaubu stebiuosi esanti gyva. Kai pasakojote, buvau tokia išsiblaškiusi, kad jūsų žodžių prasmę ir jų garsą girdėjau atskirai. Ir man rodėsi, kad jūs, jūsų balsas ir jūsų sakomų dalykų prasmė yra trys atskiros esybės, tarsi trys būtybės, kurios kalba ir vaikšto.

ANTROJI: Tai išties trys skirtingos esybės, su sava ir tikra būtimi. Dievas tikriausiai žino kodėl... Ak, bet kam gi mes kalbame? Kas mus verčia be paliovos kalbėti? Kodėl aš kalbu, nors nenoriu? Kodėl dar nepastebime, kad jau diena?..

PIRMOJI: O, kad būčiau galėjusi surikti ir mus pažadinti! Girdžiu, kaip šaukiu savyje, bet nebežinau, kaip mano valiai nukeliauti iki mano gerklės. Jaučiu nenumaldomą poreikį baimintis, kad kas nors gali pabelsti į šitas duris. Kodėl niekas nebeldžia? Tai būtų neįmanoma, ir aš jaučiu poreikį baimintis šito, suprasti, ko gi aš baiminuosi... Jaučiuosi tokia keista!.. Man regis, nebeturiu balso... Dalis manęs užmigo, tačiau tebebūdrauja... Mano išgąstis padidėjo, bet jau nebemoku jo pajauti... Nebežinau, kuriame sielos kampelyje jis juntamas... Mano kūno pojūčiai aptaisyti švininėmis įkapėmis... Kam gi papasakojote mums savo istoriją?

ANTROJI: Jau nebepamenu... Vos prisimenu ją pasakojusi... Atrodo, tai buvo taip seniai!.. Koks miegas, koksai miegas susiurbia mano žvilgsnį į aplinką!.. Ką gi mes čia norime daryti, ką manėme darysiančios? Nebežinau, ketinome kalbėti ar nekalbėti...

PIRMOJI: Nebekalbėkime. Mane vargina jūsų pastangos prabilti... Skaudina atotrūkis tarp to, ką galvojate ir ką pasakote.

Mano sąmonė plūduriuoja ties snauduliu, įbauginta mano odos pojūčių. Nežinau, ką tai reiškia, bet aš taip jaučiu... Privalau sakyti painius ilgokus sakinius, kuriuos nelengva ištarti... Ar neįjaučiate, kaip visa tai panašu į milžiniško voro nuo vienos sielos iki kitos išaustą juodą tinklą, apraizgantį mus?

ANTROJI: Neįjaučiu nieko... Įjaučiu savo pojūčius kaip paprasčiausią dalyką... Bet kuo aš dabar tampu?.. Kas dabar kalba mano balsu?... Ak, paklauskite...

PIRMOJI ir TREČIOJI: Kas?

ANTROJI: Nieko. Aš negirdėjau nieko... Norėjau apsimesti girdinti, kad ir jūs pamanytumėt išgirdusios, o aš patikėčiau, jog ten tikrai buvo ką išgirsti... O, tai siaubas, tai mūsų vidinis siaubas atriša balsą nuo sielos ir pojūčius nuo minčių ir verčia mus kalbėti, jausti ir mąstyti, nors viskas mummyse meldžia tylos, dienos ir gyvenimo nesąmoningumo... Kas šitame kambaryje yra penktasis asmuo, kuris tiesia ranką ir vis mus pertraukia, kai tik ruošiamės pajusti?

PIRMOJI: Kam stengiatės mane įbauginti? Daugiau baimės manyje nebetelpa... Aš pernelyg apsunkusi nuo savo pajautų. Aš visa panirusi į šiltą purvą to, ką manausi jaučianti. Per visas jusles į mane braunasi kažkas, kas mane suima ir slopina. Nuo visų pojūčių man svyra vokai. Nuo visų jausmų stingsta liežuvis. Kietas miegas sulipina visų mano judesių užmojus. Kodėl gi taip pasižiūrėjote?..

TREČIOJI (*labai lėtai ir vangiai*): O, jau, jau... Taip, kažkas nubudo... Žmonės keliasi... Kada kas nors įeis, visa tai baigsis... O iki tol stenkimės patikėti, kad visas šis siaubas buvo ilgas miegas, kurį miegojome... Jau diena... Tuoj viskas baigsis... Ir iš to visko, sese, lieka tiek, kad jūs vienintelė esate laiminga, nes tikite svajone...

ANTROJI: Kodėl iš manęs to tikitės? Ar kad aš taip pasakiau? Ne,
aš netikiu...

Gieda gaidys. Staiga nušvinta šviesa. Trys budėtojos nutyla ir viena į kitą nežiūri

Netoliese braška ir girgžda keliu važiuojantis vežimas

1913 m. spalio 11–12 d.

Iš portugalų kalbos vertė Audrius Musteikis
Versta iš: Fernando Pessoa. *Poemas Dramáticas*. Lisboa: Ática, 1952.

Kad kelelis nedulkėtų

Harold Pinter

Haroldas Pinteris (1930–2008) – vienas ryškiausių ir įtakingiausių savo laiko anglų dramaturgų, taip pat scenaristas, aktorius ir režisierius, Nobelio literatūros premijos laureatas. Ne viena šio autoriaus pjesė, tiesa, sąlygiškai gana senokai, statyta ir Lietuvoje (režisierių Gyčio Padegimo, Jono Jurašo ir kt.). Viena kita šio autoriaus pjesė publikuota ir Lietuvos kultūrinėje spaudoje.

Vertėjas

VEIKĖJAI

NIKOLAS	– įpusėjęs penktą dešimtį
VIKTORAS	– trisdešimties
GILA	– trisdešimties
NIKIS	– septynerių

Kambarys

NIKOLAS sėdi prie stalo. Sėdi ramiai, veik nejudėdamas. Po kurio laiko palinksta į priekį ir prašnenka į aparatą

NIKOLAS: Atveskit jį.

Tai taręs atsilošia. Prasiveria durys. Iš lėto įeina VIKTORAS Jo drabužiai suplyšę. Kūną nusėjusios mėlynės. Jam įžengus į vidų durys užsidaro

Sveikutis! Labą rytą. Kaip laikais? Gal, sakau, tiesiai šviesiai griebkim jautį už ragų. Palikim nereikalingas mandagybes nuošaly. *D'accord?*¹ Esi civilizuotas žmogus. Kaip ir aš. Sėskis.

VIKTORAS iš lėto atsisėda. NIKOLAS pakyla, prieina prie jo

Kaip manai, kas tai? Ogi mano pirštas. Mano mažasis pirštas. Štai mano didysis pirštas ir štai mano mažylis. Mosuoju savo didžiuoju pirštu tau prieš akis. Štai taip. O dabar tą pačią procedūrą pakartosiu ir mažuoju pirštu. Galiu tai padaryti ir abiem pirštais iš karto... Va. Galiu daryti bet ką, ką tik panorėsiu. Manai, gal man protas pasimaišė? Lygiai tą patį manė ir mano mamele.

1 Gerai? (pranc.)

Jis nusikvatoja

Tau atrodo, kad mosuoti pirštais žmonėms prieš akis yra kvaila? Suprantu. Esi iš tiesų protingas žmogus. Bet ar ir toliau tą pat manytum, jei mosuočiau ne pirštu, o, tarkim, batu arba peniu? Kodėl man neduoda ramybės akys? Ar būtent jos man ir neduoda ramybės? Galimas daiktas. Tik ne mano paties akys. Kitų žmonių. Akys žmonių, kuriuos čia pas mane atveda. Jos tokios pažeidžiamos. Siela pro jas tiesiog švieste prasišviečia. Tu tikintis? Aš tai tikintis. Kaip manai, kurią pusę palaiko Dievas? Įsipilsiu išgert.

NIKOLAS:

(prieina prie bufeto, įsipila viskio) Turbūt spėlioji, kur tavo žmona. Ji gretimam kambary. *(Gurkšteli)* Išvaizdi moteris. *(Gurkšteli)* Dieve, tikras puikumėlis. *(Įsipila dar)* Nesijaudink, taip lengvai aš neįkauštu. *(Gurkšteli)* Kaip pastebėjai, aš – iš šnekiųjų. Turbūt manai, kad priklausau tam lengvai nuspėjamų, paviršutiniškų, tradicinių žmogelių tipui – maždaug draugiškai, nerūpestingai papostringausiu, lyg niekur nieko linksmai, gal net neat-sakingai pataukšiu, o tu tuo metu galėsi sėdėt suglaudęs sparnelius, tylėti nugrimzdęs į save, ilsėtis susirangęs kaip kokia puma. Ne, nieko panašaus. Čia šeiminkas aš. Ir mano lūpomis kalba Dievas. Beje, anaipol nesu žydas, bet omeny turiu ne ką kita, o Senojo Testamento Dievą. Todėl visi mane čia gerbia, kaip ir pridera. Tu – taip pat, aišku? Tokie tad reikalai. *(Pauzė)* Atsistok.

VIKTORAS atsistoja

NIKOLAS: Sėskis.

VIKTORAS atsisėda

NIKOLAS: Širdingai dėkoju. *(Pauzė)* Pasakyk man štai ką...

Tyla

Taip, žmonelė tavo – tikrai išvaizdi moteriškaitė, nieko neprikiši. Esi tikriausias laimės kūdikis. Sakyk... Et, kad kelelis nedulkėtų...

Įsipila viskio

Juk gerbi mane, tiesa?

Atsistoja priešais VIKTORĄ ir pažvelgia į jį žemyn. VIKTORAS atlošęs galvą sužiūra į jį

Ar darydamas šią prielaidą aš klystu?

Tyla

VIKTORAS: (tyliai) Aš jūsų nepažįstu.

NIKOLAS: Bet gerbi.

VIKTORAS: Nepažįstu jūsų.

NIKOLAS: Nori pasakyti, kad manęs negerbi?

Pauzė

Nori pasakyti, kad gerbtum mane, jei pažintum geriau?
Norėtum geriau mane pažinti?

Pauzė

Norėtum geriau mane pažinti?

VIKTORAS: Tai, ko aš norėčiau... šiuo atveju nesvarbu.

NIKOLAS: O ne, svarbu.

Pauzė

Šitiek apie tave prisiklausiau. Baisiausiai malonu, kad susitikom. Hm, nors nesu visiškai tikras, ar žodis „malonu“ čia tinka geriausiai. Žinoma, parenkant žodžius visada dera elgtis kuo įmanoma skrupulingiau. Veikiau įdomu. Baisiausiai įdomu. Pirmiausia dėl to, kad apie tave esu tiek daug girdėjęs. Antra, jei manęs negerbi, būsi toks vienintelis. Visi čia kuo puikiausiai žino, kad mano lūpomis kalba Dievas. Kaip suprantu, nesi tikintis?

Pauzė

Nori pasakyti, kad netiki kelrode šviesa?

Pauzė

Tai kuo tada tiki?

Pauzė

Vadinasi... moralės požiūriu... kepurėnėjiesi triedaluose. Na... tokiuose, kokiais žmonės pratrūksta, kai suvalgo gaižią kiaušinieneę.

Pauzė

Regis, nusipelniau dar maktelėti. Taip sakant, kad kelelis nedulkėtų. (*Įsipila, išgeria*) Viskį geri?

Pauzė

Girdėjau, turi žavų namą. Gausybę knygų. Pasiekė gandai, kad kai kurie iš mano vaikinų ten gerokai pasiautėjo. Primityžo ant kilimų ir panašiai. Norėčiau, kad to nebūtų nutikę. Tikrai. Bet juk ir pats supranti, kokia atsakomybė jiems tenka ir kaip ji juos slegia. Taip... ta atsakomybė juos slegia ir dieną, ir naktį, todėl nė kiek nenuostabu,

kad neišlaikę įtampos jie kartais primyža ir ant kokio kilimo. Manau, tikrai supranti. Juk nesi kvailys.

Pauzė

Beje, ar viskas gerai sūnui?

VIKTORAS: Nežinau.

NIKOLAS: Ak, esu tikras, kad jam viskas gerai. Pala, kiek jam metų... septyneri... ar panašiai? Jau tikras bernas, kaip man sakė. Vis dėlto pasielgti taip, kaip pasielgė jis, buvo iš tiesų kvaila. Bet dabar jam viskas gerai, ar ne?

VIKTORAS: Aš nežinau.

NIKOLAS: Ak, esu tikras, kad jam viskas gerai. Šiaip ar taip, truputį vėliau dar turėsiu progą persimesti su juo keliais žodeliais, tad ir pats tuo galėsiu įsitikinti. Regis, šiuo metu jis yra kažkur antram aukšte.

Pauzė

Ką gi, o kol kas...

Pauzė

Hm. Draugausim?

Pauzė

Būsiu su tavim atviras, kaip tikram draugui ir dera. Mane žavi mirtis. O tave?

Pauzė

O tave? Ar tave žavi mirtis? Nebūtinai savo. Kitų. Kitų žmonių mirtis. Ar tau patinka kitų žmonių mirtis? Ar tau ji patinka tiek pat, kiek ir man?

Pauzė

Tu visada toks nuobodyla? Regis, smagios mūsų diskusijos vingiai tamstelei visai atėmė amą.

Pauzė

Mirtis. Mirtis. Mirtis. Mirtis. Kaip pastebi vieni autoritetingiausių žinovų, ji tiesiog nuostabi. Tai pats tyriausias, harmoningiausias dalykas iš visų. Palyginti su ja, net lytinis aktas – gryniausi niekai. (*Išgeria*) O, beje, kalbant apie lytinį aktą...

Ima pašėlusiai kvatotis, galiausiai liaujasi

Ar ji... dulkinas? O gal ji...? O gal ji... na... žinai... hm? Kas jai patinka labiausiai? Kalbu apie tavo žmoną. Apie tavo žmoną.

Pauzė

Žinai tą seną anekdotą? Ar ji dulkinas? (*Storai, nutaisęs kitokį balsą*) Ar ji dulkinas?! (*Nusikvatoja*) Reikalas, žinoma, nėra vienareikšmis. Gali būti, kad ji dulkinas kaip koks triušis, o gali būti, kad ji ir visai nesidulkina.

Pauzė

Nieko nepadarysi, visi esam Dievo kūriniai. Net ir tavo žmona.

Pauzė

Čia, mano akivaizdoje, yra tik viena prievolė. *Būti sąžiningam*. Jokių kitų prievolių nėra. Turėk tai omeny. Įsisąmonink. Pažįsti žmogų, kuris valdo šią šalį? Ne? Na, jis nepaprastai malonus vyrukas. Anądien, regis, praėjusį trečiadienį, jis pasivedė mane į šalį, priėmimo, kaip tik buvo išsikvietęs svarbiausius savo pareigūnus, taigi jis pasivedė *mane* į šalį, *mane*, ir kimiai sušnibždėjo: Nikai, tarė jis, žinai, Nikai (toks mano vardas), jei kada susidursi su žmonėmis, kurie, tavo supratimu, mėgina užlipti man ant nuospaudos, pasakyk jiems štai ką, pasakyk jiems, kad vienintelis teisingas kelias – iškloti viską tiesiai šviesiai. O sūris buvo išties nuostabus. Ožkos. Na, kad kelelis nedulkėtų. (*Vėl įsipila*) Neseniai su tavo žmona visai nuoširdžiai šnektelėjau, vis dėlto negalėjau nepastebėti, kad šiuo metu ji atrodo kiek prasčiau, nei galėtų. Ko gero, jai mėnesinės. Ką jau čia, suprantama, moterys...

Pauzė

Žinai, seni, o man patinka ir kiti dalykai, ne tik mirtis. Daugybė dalykų. Tarkim, gamta. Medžiai ir visa kita. Nuostabi dangaus žydrynė. Gėlių žiedai.

Pauzė

Pasakyk... tik sąžiningai... ar aš tau pradėdau bent kiek patikti?

Pauzė

Nes, man regis, tavo žmonai tai pradėdau. Ta prasme, – patikti. Dar truputį, ir ji mane įsimylės. Trūksta jau visai nebe daug. Bėda tik, kad turiu daugybę varžovų. Regis, čia visi dėl jos stačiai galvą pametę. Panašu, kad labiausiai dėl to kaltos jos akys. Siela pro jas tiesiog švieste prasišviečia. Koks ten jos vardas? Gila, ar ne?

Pauzė

Kuo labiau norėtum būti? Savim ar manim?

Pauzė

Jei būčiau tu, rinkčiausi būti manim. Be visų privalumų, kuriuos pripažįstu, tamstelė turi rimtą bėdą – kad ir kaip suktumeis, vis tiek liksi pralaimėtojas, o štai aš negaliu sau leisti suklysti. Supranti, kur link suku? Ak, Dievulėliau, tebūnie, – prisipažinsiu, atliksiu tikrų tikriausią išpažintį. Per visą savo gyvenimą dar nė karto nebuvo taip sujaudintas, kaip anądien, regis, tai buvo aną penktadienį, kai žmogus, kuris valdo šią šalį, viešai kreipėsi į piliečius sakydamas, kad mes visi esam patriotai, kad laikomės kaip kumštis ir kad mus visus jungia tas pat paveldas. Išskyrus tave, žinoma.

Pauzė

Matai, aš jaučiu ryšį su kitais, mane su jais sieja tam tikri saitai. Mus visus sieja bendri interesai. Todėl esu ne vienas. Aš – ne vienas!

Tyla

VIKTORAS: Nudėk mane.

NIKOLAS: Ką?

VIKTORAS: Nudėk mane.

NIKOLAS: *(prieina prie jo, apkabina ranka per pečius)* Kas nutiko?

Pauzė

Kas nutiko, dėl Dievo?

Pauzė

Hmmnnn?

Pauzė

Ko gero, tu peralkęs. Arba ištroškęs. Šį tą tau pasaky-
siu. Negaliu pakęst nevilties. Mane nuo jos stačiai pur-
to. Jos dvokas užkemša man šnerves. Tai tikra neganda.
Neviltis, drauguži, yra lyg vėžys. Ją būtina tuojau pat iš-
pjauti, vos pasirodo pirmieji daigai. Ne kartą tuo įsitiki-
nau. Tik nurėžk jai kiaušius ir ji kaipmat šoks pro langą.
Ir tau prieš akis pasiliks laime stačiai trykštantis vyrukas.
Arba moteriškaitė. Pažiūrėk į mane.

VIKTORAS pažiūri

Tavo siela tiesiog švieste prasišviečia tau pro akis.

Užgęsta šviesos

Šviesos įsižiebia.

NIKOLAS stovi greta mažo berniuko.

NIKOLAS: Kuo tu vardu?

NIKIS: Nikis.

NIKOLAS: Tikrai? Kaip keista.

Pauzė

Ar mėgsti kaubojus ir indėnus?

NIKIS: Taip. Daugmaž.

NIKOLAS: O kas tau iš tiesų patinka?

NIKIS: Man patinka lėktuvai.

NIKOLAS: Tikri ar žaisliniai?

NIKIS: Ir tie, ir tie.

NIKOLAS: Tikrai?

Pauzė

Kodėl tau patinka lėktuvai?

Pauzė

NIKIS: Na... jie tokie greiti. Kiaurai perskrodžia dangų. Tie tikrieji.

NIKOLAS: O žaisliniai?

NIKIS: Mėgstu įsivaizduoti, kad ir jie tokie pat greiti kaip tikrieji.

Pauzė

NIKOLAS: Ar myli savo mamytę ir tėvelį?

Pauzė

Ar myli savo mamytę ir tėvelį?

NIKIS: Taip.

NIKOLAS: Kodėl?

Pauzė

Kodėl?

Pauzė

Negi taip sunku atsakyt į šį klausimą?

Pauzė

NIKIS: O kur mamytė?

NIKOLAS: Tai mamytės ir tėvelio nemyli?

NIKIS: Myliu. Aš juos myliu.

NIKOLAS: Kodėl?

Pauzė

Ar norėtum būti kareivis, kai užaugsi?

NIKIS: Gal ir visai nieko.

NIKOLAS: Visai nieko, sakai? Gerai. Vadinas, tau patinka kareiviai. Gerai. Bet tu spjaudei ant mano kareivių ir juos apspardei. Tu juos užpuolei.

NIKIS: Kokius kareivius?

NIKOLAS: Mūsų šalies kareivius.

NIKIS: Šitie kareiviai man nepatinka.

NIKOLAS: Tu jiems, branguti, irgi nepatinki.

Užgęsta šviesos

Šviesos įsižiebia. Nikolas sėdi. Gila stovi. Jos drabužiai *suplėšyti*. *Kūnas nusėtas mėlynėmis*

NIKOLAS: Kada susipažinai su savo vyru?

GILA: Kai buvau aštuoniolikos.

NIKOLAS: Kurių galų?

GILA: Kurių galų?

NIKOLAS: Kurių galų?

GILA: Na susipažinau, ir tiek.

NIKOLAS: Kurių galų?

GILA: Aš to neplanavau.

NIKOLAS: O kodėl ne?

GILA: Jo dar nepažinojau.

NIKOLAS: O kodėl nepažinojai?

Pauzė

Kodėl nepažinojai?

GILA: Aš jo nepažinojau.

NIKOLAS: Kodėl?

GILA: Jį tik pirmąkart sutikau.

NIKOLAS: Kada?

GILA: Kai buvau aštuoniolikos.

NIKOLAS: Kodėl?

GILA: Jis buvo tam kambary.

NIKOLAS: Kambary?

Pauzė

Kambary?

GILA: Tam pačiam kambary.

NIKOLAS: Kaip ir kas?

GILA: Kaip ir aš.

NIKOLAS: Kaip ir aš?

Pauzė

GILA: Kaip ir aš.

NIKOLAS: Kambary? Kokiam kambary?

GILA: Tiesiog kambary.

NIKOLAS: Kokiam kambary?

GILA: Mano tėvo kambary.

NIKOLAS: Tavo tėvo? O kuo tavo tėvas čia dėtas?

Pauzė

Tavo *tėvo*? Kaip drįsai? Ot, šliundra.

Pauzė

Tavo tėvas buvo nuostabus žmogus. Tėvynė juo didžiujas. Gaila, kad jau mirė. O buvo garbingas žmogus. Bet mirė. Esi pasiruošusi suteršt savo tėvo atminimą?

Pauzė

Tai sumanei užtraukt tėvui nešlovę, sumenkint jo atminimą? Tavo tėvas kovojo už šią šalį. Pažinojau jį. Gerbiau jį. Visi jį gerbė. Jis tikėjo Dievą. Jis *nemąstė*, kaip tie tavo šūdini pliuškiai. Jis *gyveno*. Jis gyveno. Buvo tikras plieno ir aukso žmogus. Už šią šalį, už Dievą jis buvo pasirengęs mirti, buvo pasirengęs mirti. Mirti. Ir mirė. Mirė. Mirė už savo Dievą. Begėde tu. Tik pamanykit, paleist į gyvenimą šitokią dukterį. Nieko sau likimas. Ak, vargšė, ramybės nerandanti siela, ištikus amžius turėdanti kamuotis dėl šitos atmatos, dėl šitos padugnės. Ir kaip tu drįsti apie jį net užsimint? Mylėjau jį kaip savo tikrą tėvą.

Tyla

NIKOLAS: Tai kur susipažinai su vyru?

GILA: Gatvėj.

NIKOLAS: Ką ten veikei?

GILA: Tiesiog ėjau.

NIKOLAS: O jis ką veikė?

GILA: Irgi tiesiog ėjo.

Pauzė

Man kažkas iškrito. Ir jis pakėlė.

NIKOLAS: Kas tau iškrito?

GILA: Vakarinis laikraštis.

NIKOLAS: Buvai girta.

Pauzė

Buvai apsvaigus nuo narkotikų.

Pauzė

Pabėgai iš ligoninės.

GILA: Ligoninėj nebuva.

NIKOLAS: O kur dabar esi?

Pauzė

Kur dabar esi? Manai, kad esi ligoninėj?

Pauzė

Manai, viršuj zuja slaugės?

Pauzė

Kaip manai, kas yra viršuj?

GILA: Ne slaugės.

NIKOLAS: Tai kas tada?

GILA: Vyrai.

NIKOLAS: Jie tave prievartavo?

Ji piktai dėbteli į jį

Kiek kartų?

Pauzė

Kiek kartų tave prievartavo?

Pauzė

Kiek kartų?

Jis atsistoja, prieina prie jos, iškelia pirštą

Štai mano didysis pirštas. O štai mano mažasis pirštas. Pažiūrėk. Mosuoju jais tau tiesiai priešais akis. Va. Tai kiek kartų tave prievartavo?

GILA: Nežinau.

NIKOLAS: Nežinai. Ir kaip tokia liudytoja apskritai pasikliauti?

Nueina prie bufeto, įsipila gėralo, atsisėda, išgeria

Esi daili moteris. Na, veikiau, buvai.

Jis atsilošia, išgeria, atsidūsta

Tavo sūnui... septyneri. Mažas bjaurybė. Tu pavertei jį tokiu. Primokei jį taip elgtis. Turėjai pasirinkimą. Galėjai jį skatinti tapti doru žmogum. Bet vietoj to, paskatinai jį tapti mažu bjaurybe. Primokei jį spjaudytis ir priešintis garbingiems kariams, Dievo kariams.

Pauzė

Ką gi... Tikiuos, kad tai bus bent gera pamoka.

Pauzė

Manęs tu nedomini. Kai ateis laikas, gal tave netgi paleisiu. O kol kas, manau, mus visus čia kurį laiką turėtum dar šiek tiek palinksmint.

Užgęsta šviesos

Šviesos įsižiebia. Nikolas stovi. Viktoras sėdi.
VIKTORO *drabužiai tvarkingi.*

NIKOLAS: Kaip tu? Gyvas?

VIKTORAS: Taip.

NIKOLAS: Taip?

VIKTORAS: Taip. Taip.

NIKOLAS: Tikrai? Ir kaip tau tai pavyksta?

VIKTORAS: Hm...

Pauzė

NIKOLAS: Negirdžiu.

VIKTORAS: Tai dėl burnos.

NIKOLAS: Burnos?

VIKTORAS: Tikriau, liežuvio.

NIKOLAS: Kas jam?

Pauzė

Gal, sakau, išgersi? Kad kelelis nedulkėtų. Ką manai?

Nueina prie butelio, įpila du stiklus, vieną jų paduoda VIKTORUI.

Išgerk. Žiūrėk, gal nuo to ir tavo pieštukas sutvirtės. Jei ką, rasim paskui, kas jį ir padroš.

Nusikvatoja

Nesijaudink, papildomų rūpesčių dėl to nekils. Žinai, viršų, septintam aukšte, turim aukščiausios klasės bordelį su nukarusiais nuo lubų sietynais ir visais kitais panašiais dalykėliais. Ten tau ir nučiulps kaip reikiant, ir dar pamyluos. Visos savanorės. Jų tėtušiai dirba mums. O mūsų darbas, priminsiu, – išsaugoti pasaulį kuo švaresnį Dievo garbei. Aišku? Išgerk. Išgerk. Tu ką, atsisakai su manim išgert?

VIKTORAS gurkšteli. Atlošia galvą

Į sveikata.

NIKOLAS išgeria

Gali eit.

Pauzė

Varyk, kur tik nori. Tikiuos, mes dar susitiksim. Nė neabejoju, kad nuo šiol visą gyvenimą būsim draugai. Pirmyn. Džiaukis gyvenimu. Gražiai elkis. Mylėk žmoną. Beje, ji prie tavęs turėtų prisijungti po geros savaitės. Jei tik turės ūpo. Taip. Jaučiu, kad mūsų diskusijos deramai praturtino mus abu.

VIKTORAS kažką sumurma.

Ką?

VIKTORAS darkart sumurma.

Ką?

VIKTORAS: O mano sūnus?

NIKOLAS: Tavo sūnus? Et, mesk jį iš galvos. Jis tebuvo tik mažas bjaurybė, ne daugiau.

VIKTORAS pasitempia ir su siaubu pažvelgia į NIKOLĄ.

Tyla

Užgęsta šviesos

Iš anglų kalbos vertė Gediminas Pulokas

Versta iš: <https://www.nybooks.com/articles/1984/05/10/one-for-the-road/>

ONE FOR THE ROAD © Fraser 52 Limited

Visos šios pjesės teisės yra griežtai saugomos.

Norint ją statyti, publikuoti ar kitaip panaudoti privalu kreiptis į Judy Daish Associates Ltd (adresas: 2 St Charles Place, London W10 6EG, England).

Atlikti šią pjesę bet kokia forma galima tiktai gavus leidimą.

Du apsakymai

Guy de Maupassant

Nors žymaus XIX a. prancūzų rašytojo Guy de Maupassant'o literatūrinė karjera truko vos vieną dešimtmetį (1880 –1893), jis paliko neišdildomą pėdsaką ne tik prancūzų, bet ir viso pasaulio literatūroje.

Būsimasis rašytojas gimė 1850 m. Normandijoje. 1871 m. jis, eilinis savanoris, dalyvauja Prancūzijos–Prūsijos kare. Vėliau persikelia į Paryžių, kur dešimtį metų dirba klerku Jūrų ministerijoje. Tuo laiku ir pradeda rašyti, beje, globojamas savo „literatūrinio krikštatėvio“ Gustave'o Flaubert'o, stebinčio jo debiutą žurnalistikoje ir literatūroje.

1880 m. atspausdina savo pirmąjį trumposios prozos šedevrą – apsakymą „Pampuška“, akimirksniu sulaukusį didžiulio pasisekimo. Ši dekada, prasidėjusi 1880 m., buvo vaisingiausias rašytojo gyvenimo laikotarpis ne tik kūrybine, bet ir finansine prasme. Maupassant'as metodiškai darbuojasi jį išgarsinusioje apsakymo žanro srityje, kasmet išleisdamas po porą ar net ketvertą apsakymų rinkinių (iš viso išleista šešiolika jo novelių rinkinių, kai kurie jų išversti ir į lietuvių kalbą: „Mėnesiena“, „Mažoji Rok“, „Orla“ etc.).

Deja, ilgainiui ima ryškėti Maupassant'o polinkis į vienatvę, mirties baimė, persekiojimo manija – jaunystėje persirgto sifilio padariniai. Šie polinkiai ir fobijos akivaizdžiai atsispindi jo kūryboje, kuri darosi vis niūresnė, vis labiau krypsta

baugių pasąmonės vaizdinių ir fantastikos paribių link (rinkiniai „Orla“ (Le Horla, 1887), „Kairė ranka“ (La main gauche, 1889) ir kt.). 1892 m. jis bando nusižudyti, persipjaudamas sau gerklę, paguldomas į privačią psichiatrinę ligoninę ir 1893-aisiais, nesulaukęs nė 43 metų, miršta.

Štai kaip paskutinį rašytojo gyvenimo tarpsnį savo apsakyme „Gi de Mopasanas“ apibūdina rašytojas Isaakas Babelis:

„Kūrybinis vaisingumas ir linksmumas, slypintis jame, priešinosi ligai. Iš pradžių jį kamavo galvos skausmai ir hipochondrijos priepuoliai. Paskui vis dažniau ėmė šmėžuoti aklumo šmėkla. Rega silpo. Stiprėjo įtarumo, atsiskyrėliškumo ir pomėgio bylinėtis manijos. Jis įnirtingai grūmėsi, jachta blaškėsi po Viduržemio jūrą, bėgo į Tunisą, Maroką, Centrinę Afriką – ir be paliovos rašė. Pelnęs šlovę, keturiasdešimtaisiais gyvenimo metais persipjovė gerklę, nukraujavo, tačiau liko gyvas. Jį uždarė į beprotnamį. Jis šliaužiojo ten keturiomis... Paskutinis sielvartin-gas jo įrašas skelbia: „Ponas Mopasanas pavirto į gyvulį“.

Guy de Maupassant'as pelnytai laikomas šiuolaikinio modernaus apsakymo tėvu ir didžiausiu trumposios prozos meistru pasaulinėje literatūroje greta tokio rašytojo, kaip Antonas Čechovas.

Vertėja

Ranka

Visi spietėsi aplink poną Berniutjė, tardytoją, dėstantį savo nuomonę apie paslaptinę Sen Klu bylą. Jau visas mėnuo tas neišaiškinamas nusikaltimas nepaprastai jaudino Paryžių. Niekas nieko nesuprato.

Stovėdamas nugara į židinį, ponas Berniutjė kalbėjo, žerdamas įrodymus, aptarinėdamas įvairias nuomones, tačiau jokių išvadų nedarė.

Kelios moterys pakilusios prisiartino ir stovėjo, išmeigusios akis į apskustas teismo pareigūno lūpas, tariančias griežtus, svarius žodžius. Jos drebėjo, virpėjo, pagautos smalsumo kupinos baimės, godaus, nepasotinamo siaubo poreikio, – siaubo, kuris sukausto jų sielą, kankina ją kaip alkis.

Viena jų, išblyškusi labiau už kitas, stojus tylai pareiškė:

– Tai siaubinga. Tai dvelkia kažkuo „antgamtišku“. Mes niekada nieko nesužinosime.

Pareigūnas atsisuko į ją:

– Taip, ponia, galimas daiktas, kad mes nieko niekada nesužinosime. Na, bet žodis „antgamtiškas“, kurį jūs ką tik pavartojote, čia visai niekuo dėtas. Mes susidūrėme su nusikaltimu, labai apsukriai sumanytu, labai apsukriai įvykdytu ir taip neįspėjamai apgaubtu paslaptimi, kad negalima išsiaiškinti keblių aplinkybių, kurios jį gaubia. Bet aš pats kadaise esu tyręs vieną bylą, kur tikrai atrodė įsipynę kažkas fantastiška. Beje, teko ją mesti, nes pristigome priemonių jai išnarplioti.

Kelios moterys sykiu ištarė taip greitai, kad jų balsai nuaidėjo kaip vienas:

– Ak, papasakokit!

Ponas Berniutjė oriai nusišypsojo, kaip ir dera šypsotis tardytojui. Ir kalbėjo toliau:

– Tik nepagalvokite, kad aš būčiau bent akimirką leidęs sau tame nutikime įtarti ką nors antžmogiška. Aš tikiu tik normaliomis priežastimis. Bet jeigu, užuot vartoję žodį „antgamtiškas“ išreikšti tam, ko nesuprantame, mes tiesiog pasitelksime žodį „nepaaiškinamas“, taip bus kur kas teisingiau. Šiaip ar taip, svarbiausia, kad byloje, apie kurią tuojau jums papasakosiu, esama šalutinių aplinkybių, ir jos mane sujaudino. Tad štai faktai:

Tada buvau tardytoju Ajače, mažame baltame miestelyje, nudrikusiame žavin-
gos įlankos pakrantėje ir iš visų pusių apsuptame aukštų kalnų.

Labiausiai ten buvau įsitraukęs į vendetų bylas. O jų esama nuostabių, neap-
sakomai dramatiškų, žiaurių, didvyriškų. Ten mes susiduriame su įstabiausiomis,
keisčiausiomis dingstimis, apie kurias tik galima svajoti – šimtamete neapykanta,
kuriam laikui priblėsusia, bet niekuomet neužgesusia, bjauriomis klastomis,
žmogžudystėmis, išvirtusiomis į skerdynes, ar kone didingais poelgiais. Dvejus
metus girdėjau kalbant tik apie kraujo kainą, apie tą siaubingą korsikietišką prie-
tarą, verčiantį keršyti už bet kokį įžeidimą žmogui, kuris dėl to kaltas, keršyti jo
palikuonims ir artimiesiems. Mačiau papjautus senius, vaikus, pusbrolius – galva
plyšo nuo šitų istorijų.

Bet štai vieną dieną sužinojau, kad kažkoks anglas neseniai keletui metų išsi-
nuomojęs nedidelę vilą įlankos gilumoje. Atsivežęs tarną prancūzą, pasisamdytą
pakeliui Marselyje.

Netrukus visiems parūpo tas keistas asmuo. Jis vienas gyveno savo būste ir
išeidavo tik pamedžiot ar pažvejoti. Jis su niekuo nesileisdavo į kalbas, niekada
nesilankė mieste ir kasryt mankštindavosi valandą dvi, pyškindamas iš pistoletu ir
karabinu.

Apie jį sklido legendos. Vieni tvirtino, kad tai kažkoks aukšto rango pareigūnas,
pabėgęs iš savo tėvynės dėl politinių priežasčių; paskui prabilta, kad jis slapstosi,
įvykdęs siaubingą nusikaltimą. Net nupasakotos itin kraupios šio aplinkybės.

Kaip teismo tardytojas, aš panorau šį tą sužinot apie tą žmogų – deja, tai buvo
neįmanoma. Jis sakėsi esąs seras Džonas Rouvelas.

Tad tik įdėmiai jį stebėjau; bet, tiesą sakant, nesulaukiau apie jį jokių įtartinų
pranešimų.

O kadangi gandai apie jį netilo, augo, plito, nusprendžiau pats pamatyti tą sve-
timšalį ir ėmiau nuolatos medžioti netoli jo valdų.

Ilgai laukiau progos. Galop ji pasitaikė, kai pašoviau kurapką pačioje anglo
panosėje. Šuo man ją atnešė, ir, vos paėmęs laimikį, priėjęs atsiprašiau už nede-
ramą poelgį ir paprašiau sero Džono Rouvelo priimti nušautą paukštį.

Tai buvo augalotas vyras rudais plaukais, ruda barzda, labai aukštas, labai
stambus – toks romus, mandagus galiūnas. Jis neturėjo jokio to vadinamojo bri-
tiško oficialumo; nuoširdžiai padėkojo man už korektiškumą prancūziškai su anos
Lamanšo pusės akcentu. Per mėnesį mudu šnekėjomės penketą ar šešetą kartų.

Galop vieną vakarą, eidamas pro jo duris, pastebėjau jį rūkant pypkę apžargom ant kėdės. Pasisveikinau, ir jis pakvietė vidun išgerti stiklinės alaus. Ilgai nesiprašydinau.

Jis priėmė mane su visu pedantišku anglo mandagumu, išliaupsino Prancūziją ir Korsiką, pareiškė labai mylės šita kraštas ir šita pajūris.

Tada aš labai atsargiai, dėdamasis labai susidomėjęs, pateikiau jam keletą klausimų apie jo gyvenimą, jo planus. Nėmaž nesumišęs, jis pasipasakojo daug keliaavęs po Afriką, Indiją, Ameriką. Juokdamasis pridūrė:

– Aš turėjęs daug nuotykių, o, yes!

Paskui vėl paminėjau medžioklę, ir jis pateikė man labai įdomių smulkmenų apie hipopotamo, tigro, dramblio ir net gorilos medžioklę.

Pasakiau:

– Visi tie gyvūnai tokie pavojingi!

Jis nusišypsojo:

– O, no, blogiausias tai buvo žmogus.

Ir jis prajuko neabejotinai geraširdišku patenkinto žaliūko anglo juoku:

– Aš buvau daug medžiojęs ir *žmogus*.

Tada prakalbo apie ginklus ir pakvietė mane pasižiūrėt įvairių sistemų šautuvų.

Jo svetainė buvo išmušta juodai – auksu siuvinėtu juodu šilku. Didelės geltonos gėlės, išbarstytos juodame audekle, žėrėjo kaip liepsna.

Jis paaiškino:

– Tai buvo japoniška audinys.

Bet mano akį patraukė kažkas keisto paties didžiausio pano vidury. Raudono aksomo kvadrato stirksojo kažkoks keistas daiktas. Prisiartinau: tai buvo ranka, žmogaus ranka. Ne skeleto, balta ir švari, o juoda, išdžiūvusi ranka geltonais nagais, apnuogintais raumenimis su sukepusio kraujo pėdsakais – kraujo, panašaus į purvą, ant perkirstų tarsi kirvio smūgiu kaulų maždaug per dilbio vidurį.

Aplink riešą – stora geležinė grandinė, užkniedyta, suvirinta ant tos nešvarios galūnės, pritvirtinta prie sienos žiedu, kuris būtų išlaikęs net pririštą dramblių.

Aš paklausiau:

– Kas čia?

Anglas ramiai atsakė:

– Tai buvo mano geriausia priešas. Atkakęs iš Amerikos. Jis buvęs perkirstas kardu, o oda nunerta aštria akmeniu ir savaitę džiovinta saulėje. Uhu, labai gerai man tai.

Aš paliečiau tą žmogaus liekaną; matyt, ji priklausė tikram milžinui. Neįtikėtina ilgi pirštai laikėsi ant didžiulių sausgyslių, ant kurių vietomis dar kybojo odos skyvytai. Ta ranka buvo kraupi pažiūrėti – taip nudirta ji neišvengiamai piršo mintį apie kažkokį laukinio kerštą.

Tariau:

– Tas žmogus turėjo būt labai stiprus.

Anglas patenkintas atsiliepė:

– Uhu, yes, bet aš buvęs stipresnis už jį. Buvau uždėjęs *šita grandinė*, kad jį išlaikyčiau.

Pamaniau jį juokaujant. Pasakiau:

– Ta grandinė dabar tikrai nereikalinga – ranka nepabėgs.

Seras Džonas Rouvelas rimtai atsakė:

– Ji visad norėjusi išeiti. Šita grandinė buvusi būtina.

Klausiamai dirstelėjau jam į veidą, svarstydamas: „Ar jis pamišėlis, ar pramaniūgas?“

Bet jo veidas buvo neperžvelgiamas, ramus, geranoriškas. Aš nukreipiau kalbą ir pasigėrėjau jo šautuvais.

Tačiau pastebėjau ant baldų padėtus tris užtaisytus revolverius, tarsi tas žmogus būtų gyvenęs, nuolat baimindamasis, kad bus užpultas.

Dar kelis syk lankiausi pas jį. Paskui nebėjau. Mes prie jo pripratome ir juo nebesidomėjome.

Prabėgo ištisi metai. Ir štai vieną rytą lapkričio pabaigoje mane pažadinęs tarnas pranešė, kad naktį nužudytas seras Džonas Rouvelas.

Po pusvalandžio aš jau žengiau į anglo namus su vyriausiuoju komisaru ir žandarmerijos kapitonu. Prieš duris ašarojo paklaikęs, nevilties pagautas tarnas. Iš pradžių aš įtariau tą žmogų, bet jis buvo nekaltas.

Nusikaltėlis taip niekad ir nebuvo rastas.

Įėjęs į sero Džono svetainę, iškart pamačiau lavoną, aukštiekninką tįsantį vidury kambario.

Liemenė perplėšta, viena rankovė karojo nudrėksta – viskas rodė čia vykus įnirtingą kovą.

Anglas mirė pasmaugtas! Jo veide, pajuodusiame, išburkusiame, regis, buvo sustingęs siaubingas išgastis; dantyse jis laikė kažką įsikandęs, o kaklas, išvarpytas penkių skylių, pradurtų tarytum geležiniais smaigaliais, buvo visas kruvinas.

Prie mūsų priėjo gydytojas. Jis ilgai apžiūrinėjo pirštų pėdsakus ir ištarė tokius keistus žodžius:

– Sakytum, jis pasmaugtas skeleto.

Šiurpas nuvėrė man nugarą; mečiau žvilgsnį į sieną, ten, kur kadaise buvau matęs kraupiąją nudirtą ranką. Jos ten nebebuvo. Tik kybojo sulaužyta grandinė.

Tada, pasilenkęs ties negyvėliu, perkreiptoje jo burnoje aptikau vieną tos dingusios rankos pirštą, nukirstą ar veikia nurėžtą dantimis ties antruoju pirštakauliu.

Net ir po tyrimo nieko nerasta. Jokios durys nebuvo išlaužtos – nei joks langas, joks baldas. Du sarginiai šunys nė nebuvo pabudę.

Štai keletas tarno parodymų:

Jau mėnuo jo šeimnininkas atrodė neramus. Jis gavo daug laiškų, kuriuos sudegino.

Dažnai, nusitvėręs šmaikštį, pagautas įniršio, kone tikro pamišimo, įnirtingai pliekdavo tą išdžiūvusią ranką, prikaustyta prie sienos ir nežinia kaip dingusią nusikaltimo metu.

Guldavo jis labai vėlai ir kruopščiai užsidarydavo. Visada turėjo šalimais pasidėjęs ginklų. Dažnai naktį garsiai kalbėdavo, tarsi būtų su kuo kivirčijęsis.

Tąnakt kaip tik nebuvo jokio triukšmo, ir tik atėjęs praverti langų tarnas rado serą Džoną nužudytą. Jis nieko neįtarė.

Tai, ką žinojau apie mirusįjį, pranešiau teismo ir policijos pareigūnams; visoje saloje buvo atlikta kruopšti apklausa. Jie nieko neaptiko.

Tačiau vieną naktį, trys mėnesiai po nusikaltimo, aš susapnavau siaubingą košmarą. Man pasirodė, kad regiu tą ranką, kraupiąją ranką, kaip skorpionas ar voras lakstančią mano užuolaidomis ir sienomis. Tris sykius aš pabudau, trissyk vėl

užmigau ir tris sykius mačiau šlykščiąją galūnę, kuri blaškėsi po mano kambarį, judindama pirštus kaip letenėles.

Kitą dieną man atnešė ją, rastą kapinėse, ant sero Džono Rouvelo kapo – jį čia palaidojo, nepavykus rasti jokių artimųjų. Rankai trūko smiliaus.

Štai, ponios, mano istorija. Nieko daugiau aš nežinau.

Moterys virpėjo sutrikusios ir išblyškusios. Viena jų šūktelėjo:

– Bet juk tai nei atomazga, nei paaiškinimas! Neužmigsiu, jei nepasakysit, kas ten, pasak jūsų, nutiko.

Teismo pareigūnas kandžiai šyptelėjo:

– Ak, mano ponios, aišku, aš sugadinsiu jūsų baisiuosius sapnus. Tiesiog manau, kad teisėtas rankos savininkas nebuvo miręs, kad atėjo atsiimti rankos su kita, kuri jam buvo likusi. Tik visai negaliu suprasti, kaip jis viską padarė. Tai tarytum kokia vendeta.

Viena moterų sušnabždėjo:

– Ne, viskas turbūt buvo ne taip.

O tardytojas tebešypsodamas užbaigė:

– Juk sakiau, kad mano paaiškinimas jums neįtiks.

Mirusioji

Aš ją beprotiškai mylėjau! Kodėl mes mylime? Ar ne keista regėti pasauly tik vienintelę būtybę, galvoje teturėt vieną mintį, širdyje – vieną troškimą ir lūpose – vienintelį vardą: vardą, kuris nepaliaujamai trykšta kaip šaltinio vanduo iš sielos gelmių, kyla prie lūpų, ir mes jį kartojame ir kartojame, nuolat kuždame – visur tarsi maldą.

Nepasakosiu mūsų istorijos. Meilė turi ją vieną, visada tą pačią. Susitikau ją ir pamilau. Štai ir viskas. Metus praleidau, apgaubtas jos švelnumo – jos glėbyje, pakerėtas jos glamonių, žvilgsnio, suknelių, jos žodžių, susaistytas, įkalintas viso to, kas sklido iš jos taip gausiai, kad aš nebežinojau, diena dabar ar naktis, gyvas aš ar miręs senajam pasauly ar kur kitur.

Ir štai ji mirė. Kaip? Nežinau, nebežinau.

Vieną lietingą vakarą grįžo namo kiaurai peršlapusi, o kitą dieną ėmė kosėti. Kosėjo gal kokią savaitę ir atgulė.

Kas nutiko? Nebežinau.

Gydytojai ateidavo, rašė vaistus, išeidavo. Nešė vaistus; viena moteris jai juos sugirdydavo. Jos rankos buvo karštos, kakta – deganti ir drėgna, akys žibančios, liūdnos. Aš ją kalbinau, ji man atsakinėjo. Ką mes vienas kitam sakėme? Nebežinau. Aš viską pamiršau – viską, viską! Jinai mirė – labai gerai prisimenu tykų jos atodūsi, tokį silpną, tykų atodūsi – paskutinį. Slaugė pasakė: „Ak!” Aš supratau, supratau!

Nieko nebesuvokiau. Ničnieko. Pamačiau kunigą, jis ištarė tą žodį: „Jūsų meilužė”. Man pasirodė, kad jis ją užgaulioja. Aš jį išvijau. Atėjo kitas, labai geras, labai švelnus. Kai prakalbo apie ją, pravirkau.

Mane užvertė daugybe patarimų dėl laidotuvių. Nebežinau. Tik puikiai prisimenu karstą, plaktuko smūgius, kai ją užkalė jo viduje. Ak, Dieve mano!

Ji buvo palaidota. Palaidota! Ji! Toje duobėje! Atėjo keletas žmonių, draugės. Aš pasprukau. Pabėgau. Ilgai žingsniavau gatvėmis. Paskui grįžau namo. Kitą dieną išvykau į kelionę.

Vakar sugrįžau į Paryžių.

Kai vėl pamačiau savo kambarį, mūsų kambarį, mūsų lovą, baldus, būstą, kuriame buvo visa, kas lieka iš žmogaus gyvenimo po jo mirties, mane vėl nusmelkė tokia baisi širdgėla, kad vos neatsidariau lango ir neiššokau į gatvę. Nebegalėdamas tverti tarp tų daiktų, tų sienų, kurios ją supo, glaudė ir turbūt nepastebimuose savo plyšiuose saugojo tūkstančius jos atomų – kūno ir kvapo atomų, čiupau skrybėlę, taikydamasis sprukti. Netikėtai, jau beveik prie durų, praėjau pro didelį veidrodį prieškambaryje, kurį ji buvo čia pastatydinusi, kad išeidama kasdien matytų save nuo galvos iki kojų, ar visi apdarai gerai dera, ar nepriekaištingi ir dailūs – nuo batelių iki šukuosenos.

Suakmenėjau prieš tą veidrodį, kuris taip dažnai ją atspindėdavo. Taip dažnai, taip dažnai, kad taip pat turėjo išsaugot jos atvaizdą.

Stovėjau virpėdamas, įsistebeilijęs į stiklą, lygų, gilų, tuščią stiklą, bet išsaugojusį ją visą, užvaldžiusį ją taip pat kaip aš, kaip aistringas mano žvilgsnis. Man pasirodė, kad myliu tą veidrodį, – prisiliečiau jo: jis buvo šaltas. Ak, prisiminimai! Prisiminimai! Skausmingas veidrodis, tvilkinantis veidrodis, gyvas, siaubingas veidrodis, atgaivinęs visas kančias! Laimingi tie žmonės, kurių širdis kaip

veidrodis, kuriuo slysta ir pranyksta atspindžiai, kuris pamiršta viską, kas jame šmėstelėjo, viską, ką jis stebėjo, į ką žvelgė prierašiai ir su meile. Kaip aš kenčiu!

Išėjau iš namų ir, pats nesuvokdamas kodėl, nejučiom nužingsniavau kapinių link. Suradau paprastutį jos kapą, marmurinį kryžių su keliais žodžiais: „Ji mylėjo, buvo mylima ir mirė.“

Ji buvo ten, apačioje, supuvusi! Koks siaubas! Raudojau, priglaudęs kaktą prie žemės.

Išbuvau ten ilgai ilgai. Paskui susigriebiau, kad jau vakarėja. Tada mane apėmė keistas, beprotiškas noras – į neviltį puolusio meilužio noras. Aš panūdau praleist naktį šalia jos – paskutinę naktį paverkt prie jos kapo. Bet mane pastebės, išgins. Ką daryti? Aš griebiausi klastos. Atsistojau ir leidausi klaidžiot po tą mirusiųjų miestą. Ėjau, ėjau. Koks mažas šis miestas, greta kito, to, kuriame mes gyvenam! O juk mirusiųjų kur kas daugiau nei gyvųjų. Mums reikia aukštų namų, gatvių, tiek vietos keturioms kartoms, vienu metu žvelgiančioms į dienos šviesą, geriančioms šaltinių vandenį, vynuogių vyną, valgančioms lygumų duoną.

O visoms mirusiųjų kartoms, visoms toms žmonijos kopėčioms, kurios leidžiasi iki mūsų, – beveik nieko, žemės lopinėlio, beveik nieko! Žemė juos atsiima, užmarštis išdildo. Sudiev!

Netikėtai pačiame veikiančių kapinių pakrašty pastebėjau apleistus kapus, tuos, kuriuose senieji velioniai baigia susimaišyt su žeme, kur pūva ir patys kryžiai, kur rytoj laidos naujausius atvykėlius. Tos kapinės pilnos laisvai išsikerojusiu rožių, kuplių juodų kiparisų – liūdnos ir prašmatnios, išmaitintos žmonių kūnu.

Buvau vienas, toks vienas. Prigludęs prie žalio medžio, pasislėpiau tarp vešlių tamsių jo šakų.

Ir palaukiau, įsitvėręs kamieno kaip skęstantysis sudužusio laivo nuolaužos.

Kai sutemo, visiškai sutemo, aš palikau savo priebėgą ir pamažėle, iš lėto, tyliu žingsniu patraukiau ta žeme, pilna mirusiųjų.

Klaidžiojau ilgai, ilgai, ilgai. Aš jos neradau. Ištiesęs rankas, išplėtęs akis, atsimušdamas į kapus delnais, kojom, keliais, krūtine ir netgi galva, ėjau ir jos neradau. Apčiuopom kaip neregys, ieškantis kelio, liečiau akmenis, kryžius, geležines tvoreles, stiklinius vainikus, nuvytusių gėlių vainikus. Skaičiau vardus pirštais, vedžiodamas po jų raides. Kokia naktis! Aš jos neradau!

Nei mėnulio! Kokia naktis! Man buvo baisu, siaubingai baisu slenkant tais siaurais takais tarp dviejų kapų eilių. Kapai! Kapai! Kapai. Vis kapai! Dešinėj, kairėj,

priešais mane, aplink mane – visur kapai! Prisėdau ant vieno jų, nebepajėgdamas eiti – taip linko keliai. Girdėjau, kaip plaka mano širdis. Girdėjau ir dar ką! Ką? Nenusakomą, neaiškų garsą! Ar tas garsas aidėjo mano pakrikusioje galvoje, ar neįžvelgiamoje tamsoje, ar po slaptąją žeme, apsėta žmonių lavonais? Dairiausi aplinkui.

Kiek laiko aš ten prasėdėjau? Nežinau. Buvau paralyžiuotas siaubo, apdujęs iš išgąščio, pasirengęs sustūgti, pasirengęs mirti.

Ir staiga man pasivaideno, kad marmuro plokštė, ant kurios buvau prisėdęs, juda. Iš tiesų, ji judėjo, lyg ją kas būtų kėlęs aukštyn. Vienu šuoliu drykstelėjau ant gretimo kapo ir išvydau, taip, išvydau, kaip akmuo, ant kurio ką tik sėdėjau, pakilo stačias ir pasirodė numirėlis, plikas skeletas, sukumpusia nugara versdamas jį į šalį. Mačiau, puikiausiai mačiau, nors buvo gūdi naktis. Ant kryžiaus įstengiau įskaityti:

„Čia ilsisi Žakas Olivantas, miręs penkiasdešimties ir vienu metų. Jis mylėjo saviškius, buvo doras ir geras ir pasimirė Viešpaties ramybėje.”

Dabar numirėlis taip pat skaitė, kas parašyta ant jo kapo. Paskui paėmė nuo tako akmenį, nedidelį aštrų akmenėlį, ir pradėjo kruopščiai gremžti tuos žodžius. Visiškai juos nugrandė, lėtai, tuščiomis akimis žvelgdamas ton vieton, kur jie ją tik buvo išraižyti; ir kaulo galiuku, kadaise buvusiu jo smiliumi, išvedžiojo raištelius, švytinčiom kaip linijos, brėžiamos ant sienų degtuko galu¹:

„Čia ilsisi Žakas Olivantas, miręs penkiasdešimties ir vienu metų. Savo šurkštumu jis paspartino tėvo mirtį, trokšdamas paveldėti jo turtą, kamavo žmoną, kankino vaikus, apgaudinėjo kaimynus, nutaikęs progą vogė ir niekingai pasimirė.”

Baigęs rašyti, numirėlis sustingo, žvelgdamas į savo kūrinį. O aš atsisukęs pastebėjau, kad visi kapai prasivėrė ir iš jų iškilę lavonai, kad visi jie, nugremžę melus, giminių išrašytus ant kapo akmens, atkuria ten tiesą.

Ir aš mačiau, kad visi jie buvę savo artimųjų kankintojai – pagiežingi, nedori, veidmainiai, melagiai, sukčiai, šmeižikai, pavyduoliai, jie vogė, apgaudinėjo, užsiiminėjo visokiausiais bjauriais ir gėdingais darbais – tie gerieji tėvai, ištikimieji sutuoktiniai, tie atsidavę sūnūs, skaisčiosios mergelės ir dorieji pirkliai, visi vadinamieji nepriekaištingi vyrai ir moterys.

Ant savo amžinos buveinės slenksčio jie visi kaip vienas rašė žiauriai, kraupiai ir šventą tiesą, kurios niekas nežinojo arba dėjosi nežinąs šiame pasaulyje.

1 * Čia minimi fosforiniai degtukai.

Pagalvojau, kad ji taip pat tikriausiai rašo ją ant savo kapo. Ir dabar jau be nuogąščio, spèriai žengdamas tarp pravirų karstų, tarp lavonų, skeletų, skubėjau prie jos, neabejodamas, kad netrukus ją rasiu.

Atpažinau ją iš tolo, net neižvelgdamas kapo drobule apgaubto veido.

O ant marmurinio kryžiaus, kur ką tik buvau perskaitęs:

„Ji mylėjo, buvo mylima ir mirė”,

išvydau:

„Vieną dieną ji išėjo apgaut savo meilužio, sušalo per lietų ir mirė.”

Atrodo, auštant mane bus pakėlę nuo žemės, nualpusį greta jos kapo.

Vertė Jonė Ramunytė

Versta iš: Guy de Maupassant. *La Main*. Iš rinkinio: Contes du jour et de la nuit.

Balerina, Balerina

(Ištrauka)

Marko Sosič

Marko Sosič (1958, Triestas, Italija) – slovėnų rašytojas ir režisierius; Zagrebo Teatro ir kino akademijoje baigė režisūrą. Dirbo režisieriumi įvairiuose Italijos ir Slovėnijos teatruose, televizijoje. Parašė novelių rinkinį „Rasa ant stiklo“ (*Rosa na steklu*, 1990), autobiografinę teatro kroniką „Tūkstantis dienų, du šimtai naktų“ (*Tisoč dni, dvesto noči*, 1996), romaną *Tito, amor mijo*, 2005, trumposios prozos rinkinį „Iš žemės ir sapnų“ (*Iz zemlje in sanj*, 2011), dar keletą romanų. Apdovanotas keliomis literatūros premijomis. 2017 m. įvyko debiutinio jo meninio filmo „Ašarų komedija“ premjera. Novelių vertimų skelbta „Metuose“ ir „Nemune“.

Trumpame romane „Balerina, Balerina“ (1997) vaizduojamas XX amžiaus septintasis dešimtmetis. Italijos kaimelyje, esančiame anuometinės Jugoslavijos pasienyje, gyvena slovėnų šeima. Pagrindinė veikėja, kurios akimis viską regi skaitytojas, yra penkiolikmetė mergina. Kitados ji buvo tokia kaip visi, bet vėliau kažkas pakito: Balerina nustojo kalbėti, protiškai bręsti. Tad ir romano kalba ypatinga, dažnai pasitelkiama inversija, žodynas neįmantrus, o sakiniai paprasti, dažnai kapoti, mintys trūkinėja, randasi asociatyviai, tokiomis priemonėmis kuriama savita stilistika, melancholiškas, lakoniškas pasaulio vaizdas, be to, romane daug itališkos kilmės tarmybių, skolinių, iškraipytų itališkų žodžių ir pan. Nors atrodo, kad dėl protinės negalios Balerinos žvilgsnis į pasaulį siauras ir supaprastintas,

vis dėlto kaip tik todėl pagavesnis esminiams, svarbiausiems dalykams gyvenime. Ypatingo žavesio ir kolorito kūriniai teikia autoriaus meistriškai kuriama itališko kino neorealizmo atmosfera: atskleidžiama paprastų žmonių skurdoka buitis, gyvenimas ir tikri, nuoširdūs tarpusavio santykiai, išryškėja epochos dvasia.

Romanas įtrauktas į geriausių slovėnų romanų, parašytų po 1989 metų, dešimtuką.

Vertėja

Oi-oooi! Krentuuu. Stveriuosi už debesų, lietaus lašų, krušos, saulės spindulių, sumosuoju rankom, daug kartų. Nepadeda. Krentuuu. Apačioje – laukas, vis artėja, kaštonas kieme, namas, kelias, iš kaimo jis veda namo, pro bažnyčią tiesiai į kiemą, į namus. Matau stogą, jis nužertas akmenim. Nebėra debesų, lietaus lašų nė saulės. Neturiu už ko nusistverti. Mostaguoju rankom, vis greičiau. Nepadeda. Matau mėnulį. Jis spindi. Nušviečia stogą, lają, ji vis arčiau. Nukrisiu į ją, prižadinsiu paukščius. Ai-aaai. Jau stogas. Tuoju pralaušiu jį. Nubundu, nelauktai. Guliu šalia lovos. Išvirtau iš jos kaip anksčiau, kaip dabar. Man nebaisu, tik noriu šlapintis.

Atsimerkiu, pažvelgiu į lubas. Nematau skylės, kuri turėjo atsirasti. Pažvelgiu į langą. Ten kaip visada. Ten rytas. Matau kaštono lają. Paukščiai nenuskridę. Jie dar tik bunda. Man nebaisu, tik norisi šlapintis, kaip visada, kai ateina nauja diena. Užsimerkiu. Džiaugiuosi, kad langas vis dar ten pat, kad lauke stovi medis su paukščiais ir kad nepralaužiau stogo. Žinau. Man šilta. Galbūt lauke pavasaris, gal vasara. Bet ne žiema. Kai yra žiema, būna šalta ir kieme kaštonas neturi lapų, man užmaunamos kojines. Pasidaro šilta. Staiga. Apsišlapinu ant grindų prie lovos, nuo jos aš nuvirtau. Girdžiu žingsnius. Akmeniniais laiptais iš virtuvės užlipa Ivanka ir sustoja prie durų, priveria jas. Pažiūri į mane. Žinau. Mama. Ivanka yra mano mama. Atpažįstu ją, nes apsišlapinau, ir jei tai padariau, yra nauja diena. Ir jeigu viskas tikra, mama visada priveria duris ir pažiūri į mano kambarį.

Matau, kaip ji žengia pas mane. Už jos žingsnių viskas mėlyna. Rytas nuspalvino. Medinė spinta su veidrodžiu, komoda, kėdė. Viskas mėlyna. Mama irgi mėlyna. Plaukai, virtuvėje juos susišukavo ir susisuko į kuodą, akys, lūpos, rankos. Jos rankas irgi rytas mėlynai nudažė.

Kelia mane. Laiko už pažastų ir kelia. Juokiuosi. Ir mama juokiasi. Negali manęs pakelti, nes labai juokiasi. Paskui sako: padėk man, ir dar smagiau kvatojasi. Sėdime ant grindų prie lovos ir kvatojamės. Žiūriu į ją. Jos akyse matau ašaras. Jos akys sklidinios šviesos. Paliečiu jas. Jos akis, ašaras ir šviesą, girdžiu, ir ne tik dabar, kaip ji juokiasi. Girdžiu, kaip šneka su kažkuo prie virtuvės durų. Stoviu kampe, tą akimirką. Pasistiebiu ant pirštų galiukų ir žiūriu į virtuvės duris. Mama šneka. Nežinau, kas yra šalia jos. Nematau jos veido. Pakylu ant pirštų galiukų, stebeilijuosi į jos kuodą, pečius, suknelę ir šlepetes. Žmonės sako, kad taip būna, taria mama. Sako, kad taip nutinka, retkarčiais. Netikėtai ir niekas negali tiksliai

žinoti kodėl. Tiesiog nei iš šio, nei iš to. Ji nebežaidžia. Visų šalinasi ir nieks nežino, kas jos galvoje. Paklausi ko nors, o ji neatsako. Viską girdi, o nešneka. Ir nežinai žmogus, ką godoja, kas jos galvoj... Sako, kuo toliau, tik blogiau darysis... taria mama tyliau, aš dar labiau pasistiebiu, kad pamatyčiau jos veidą. Girdžiu paskutinius mamos žodžius. Pažvelkit į ją! Valandų valandas stovi ant pirštų galų, padaro viską, ką liepiu, o tada eina ten į kampa, pasistiebia ir stovi sau. Nieko negalima padaryti, sako... kad kartais vaikams taip nutinka. Tada mama pasisuka į mane. Stoviu ant pirštų galų ir matau jos veidą. Tada pamatau ašaras ir šypseną, girdžiu paskutinius mamos žodžius. Kas mūsų laukia, Balerina, a?

Dabar nebegirdžiu jos žodžių. Tik juoką, matau ašaras akyse. Jos sklidinios šviesos.

Mama atsikelia. Visomis keturiomis padeda atsikelti ir man. Nagi, Balerina, taria, šiandien tavo šventė!

Išveda mane iš kambario laiptais žemyn, prie prausyklės, įtaisytos prieškambaryje. Tada nurengia, apiprausia, šneka su manimi. Sako, kad man penkiolika metų, kad dabar balandis, kad gimiau pavasario vidury ir šiandien turiu būt graži. Užvelka man rožinę suknelę su kaspinu iš šono. O, kokia graži bus mūsų Balerina, sako, ir šukuoja man plaukus. Žiūriu į mažą veidrodį, jis kabo ant vinies. Man atrodo, kad esu panaši į mamą. Ji šukuoja mane ir šneka. Šiandien būsiu graži, sako mama, nes šiandien mano šventė ir pavasaris, ten, už durų, dabar jos uždarytos, kieme ir laukuose. Mama sako, kad jis suartas, laukas, ir kvepia, nes yra pailsėjęs ir be piktžolių. Ir šukuoja man plaukus. Žiūriu į veidrodį. Matau lauką, nužydrintą ryto, piktžoles, aukštas ir laibas, piktžoles, kurių kas kartą mamai perbraukiant šukomis vis mažiau, žinau, kad ateis nauja diena. Matau lauką, jis suartas, prieš akis, veidrodžio kamputy, kur mano ir mamos veidai, ji prisispaudžia prie manojo ir šneka, veidas, jis mamos. Pakvėpinsime parfumais, sako mama, ir pirštais paliečia man kaklą. Tai „Mennen“, sako, odekolonas, bet jau kvepia tai kaip tikri kvepalai. Mmmmm, taria mama, kaip skaniai kvepia mūsų Balerina. Ir nebematau jos, mamos, veidrodyje, kabančiame ant vinies, žinau, kad ji eina į virtuvę ir kviečia ateiti, žinau, kad esu graži, kviečia sėstis prie stalo, duos man kavos, sako, kad po pietų bus svečių, kad gausiu dovanų, kad ateis ir Ivanas.

Rodos, Ivanas jau čia. Pasigręžiu į virtuvę. Mudu stovim prie durų, tą kartą, nežinau, kurį, nes nežinau, kiek naujų dienų praėjo, ir nežinau, kiek kartų apsišlapinau, nes išaušo rytas. Žinau tik tai, mes stovim prie durų ir Ivanas sako, kad turim pasimatuoti ir pasižiūrėti, kuris aukštesnis. Ivanas mažas. Jis dar vaikas, jam

gali kas nors nutikti. Turiu jį saugoti. Ir atsistoju ant pirštų galų, visi sako: ak, kaip greitai auga mūsų Balerina! Ivanas juokiasi ir sako, kad taps gydytoju ir užaugęs mane išgydys, ir visi ploja.

Pažvelgiu į veidrodį. Dar kartą. Aš sušukuota. Tada pažiūriu į virtuvės pusę. Įeinu pro duris, atsistoju kampe prie viryklės. Čia geriausia.

Iš čia žiūriu į duris ir pasistiebiu. Paskui man paskausta kojų pirštus. Stveriu, kas pakliūva po ranka, ir sviedžiu į duris. Beveik visada pataikau. Jei tai lėkštė, ji sudūžta. Mama surenka šukes ir paglosto duris. Visada pasako, kad reikės nudažyti. Duris ir virtuvę, viską. Nudažyti baltai, sako mama.

Dabar stoviu kampe, čia gera. Pirštų negelia. Virtuvėj tik mama. Žinau, ką ji daro. Skalbia nosines verdančiam vandenyje, nes tėtis kosėja ir spjauto į jas. Jis ir prie slenksčio nusispjauna, kartais. Dabar jo nėra. Bare su draugais. Lošia kortom, sako mama. Grįš pietauti kaip visada, kai yra nauja diena. Mama sako, kad uždus nuo kosulio. Matau jį, kosėja prieškambarėje, visada taip būna, paskui įeina į virtuvę ir dirsteli pro langą. Tyli, tik man pasako: kaip reikalai, mano Balerina? Ir žiūri pro langą. Žinau, kad mama džiaustys nosines ant virvės kieme, vėliau.

Pirmiausia ateina paštininkas. Beveik visada, kai yra nauja diena. Paštininkas šneka, geria, paskui išeina pro duris. Tada mama džiausto nosines kieme, o aš žiūriu pro virtuvės langą, iš savo kampo. Matau nosines, man atrodo, kad tėtė namie. Jis ant kiekvienos padžiautos skiautelės... Kai paštininko jau nėra.

Dabar jis čia. Girdžiu jo žingsnius. Paštininko bijau, nes jis su kepure ir sunkiais batais. Mama jau ruošia taurelę. Jis užsuks, įeis į vidų, šnekės ir tada išgers taurelę. O paskui, išgėręs taurelę, negalės prakvėpti, tada ims juoktis ir pasakys: Ooolà!

Jis jau čia. Laba diena, Ivanka, taria ir kažką padeda ant stalo. Mama sako, kad netiki reklamom, ji niekadoms nelaimės ir negaus milijonų. Mama pila į taurelę. Šnapsiukas, sako. Paštininkas žiūri į taurelę ir šneka.

Pasistiebiu ant pirštų galų. Klausausi jo.

Na? Kaip sekasi mūsų Balerinai? Pažvelgia į mane. Nenoriu, kad į mane žiūrėtų. Paskui žiūri į mamą. Ji vis dar makaluoja nosines verdančiam vandeny. Matau ją. Ivanka, ar jau girdėjot paskutinę naujieną? Sako, skries į mėnulį, bet dar ne taip spėriai.

A, tikrai? – sako mama ir žiūri į verdantį vandenį. Matau ją.

Joo! Po kokių metų, nežinau, kada tiksliai! Nu bet pasakykit jūs man, kam čia prireikė skriet į tą mėnulį, ką?

Et, nežinau! Rasi mūsų per daug...

Žemėje?

Nežinau. Galbūt.

Mama toliau maišo. Mediniu šaukštu. Matau ją. Matau jos nosį, smakrą, kaktą, ranką. Paštininkas sukruta, paima taurelę, išgeria. Viską, kas buvo įpilta taurelėn. Žiūriu į jį. Neprakvepia, praveria burną, lieka prasižiojęs, ilgai taip sėdi. Įkvepia oro, iškvepia. Šypteli. Ooolà, taria. Pakyla, pasitaiso kepurę. Dar šį bei tą pasako. Man. Turbūt sako man, nes žiūri į mane. Nenoriu, kad į mane žiūrėtų, nenoriu, kad paštininkas man ką nors sakytų. Pasistiebiu, dar aukščiau. Visai aukštai. Virpu. Neišgaliu taip ilgai išsilaikyti ant pirštų galiukų.

O-jaja, mūsų mažoji Balerina, a? Ką pasakysi, a? – ir juokiasi. Man paskaudo pirštus. Jis šneka. Ką pasakysi, einam toliau, ką? Keliaujam į mėnulį? Ar skristum į mėnulį, a? Ak, žinoma, tu tai tikrai skristum. Taip, reikės, tai reikės, girdi, ką mama sako, a? Mūsų per daug! O jei mūsų pasidarys per daug, neturėsime ko valgyti ir teks skriet į mėnuulį.

Žiūriu į jį. Viso, Ivanka, taria, ir žengia pro duris. Nebegaliu atsistoti ant pirštų galų. Stveriu taurelę nuo stalo. Sviedžiu į duris. Sudūžta.

Ak, Balerina, Balerina, taria mama, ir sušluoja taurelės duženas.

Stebeilijuos į ją. Man baugu, kad nebus ką valgyti, ir teks skristi į mėnulį. Po kokių vienerių metų, pasakė paštininkas. Nežinau, kas yra metai. Nei kas yra vieneri, nei dar kokie nors... Nežinau.

Mama išmeta taurelės gabalėlius į šiukšlių kibirą. Pažvelgia į mane. Prieina, pataiso man plaukus, paglosto. Juntu jos ranką ant skruosto.

Oioi, Balerina, brangioji, nesibaimink, mes neskrisim į mėnulį, liksim čia, kiek Dievas atseikės. Aš ir tu, ir mes visi.

Mama žino, ką aš galvoju. Kartais. Ji žino. Aš taip pat. Žinau, ji nori, kad juokčiausi, o ne verkčiau. O juk negaliu juoktis, nes paštininkas viską žino ir jis pasakė tai, ką pasakė. Mama sukruta. Žiūriu į ją. Ištraukia nosines iš vandens ir išeina į kiemą. Dabar man nebaisu. Nosinės jau kabo, viena pagret kitos. Mano tėtė.

Žiūriu pro langą. Mamos nebematau. Staiga. Tik nosines. Pasižvalgau po virtuvę. Liečiu savo rožinės suknios kaspiną. Dairausi. Matau viryklę, stalą, šaldytuvą, ant jo peleninę, indaują su lėkštėmis ir taurėm. Ten sudėti ir šaukštai. Matau lentynėlę. Ant jos stovi skrynutė, iš kurios kalba ir dainuoja. Kai tėtė spusteli mygtuką. Įjunk

„Grundigą”, – pasako mama, – reikia pasiklaudyti orų. Ten ant skrynutės stovi laivelis. Mama jį vadina gondola. Sako, tokių laivų yra Venecijoje, tik švieselių neturi, anie, kur plaukioja Venecijoje. Mūsų gondola turi švieses ir jos kartais švyti. Pažvelgiu į privertas duris. Mama vėl čia. Taria, kad tuoj bus pietūs, kad grįš tėtė, iš darbo pareis Karlas, ateis Srečkas su mama, Josipina, teta Elizabeta ir vėliau, kai bus tortas, ateis Ivanas. Tėtė čia. Girdžiu jį. Kosėja, spjaudo. Sako, kad yra senas, atsisėda. Pasako, kad sėsčiau šalia jo kaip visada, kai yra nauja diena. Ir aš atsisėdu, kaip visada. Jis man pasako, kad esu graži, kad esu didelė, ir laiko mane už rankos. Paskui prieškambarį vėl kosi, grįžta į virtuvę ašarodamas nuo kosulio ir vėl paima mane už rankos. Kas naujo, Balerina, taria. O aš čiumpu jį už ausies. Man patinka suspausti jam ausį. Jis svyra į mane, nusišypso, jei nekosėja. O aš suspaudžiu jam ausį. Basta, basta, Balerina, pasako, kai paskausta, o aš dar stipriau užsuku jam ausį, nes man patinka, kai tempiu jį už ausies, man pasidaro ramu, žinau tai.

Mama dengia stalą, prašo, kad sudėčiau ant stalo taures ir lėkštes. Dabar ji žino, kad nepradėsiu jų svaityt į duris, žino, kad išdėliosiu ant stalo. Paimu lėkštes. Kiekvieną atskirai. Mama sako: padėk ją čia! Padedu. Su kiekviena lėkšte – ta pati daina.

Visada, kai yra nauja diena, dėliuju lėkštes ant stalo. Šiandien taip pat, šią akimirką. Man atrodo, kad girdžiu savo balsą, kai dėliuju lėkštes. Tarsi ką nors sakyčiau. Kai man taip atrodo, ima ūžti ausyse. Dabar irgi ūžia. Aš apvilktą rožine suknele, iš šono kaspinas, dėliuju lėkštes ant stalo ir man ūžia ausyse. Reikia dainuoti, tada nebeūš. Turiu uždainuoti. Skrynutėje, ant kurios stovi gondola, irgi dainuoja. Ne visada. Pirmiausia tėtė pasako „įjunk „Grundigą” ir tada pasigirsta: Voooolare, oooho, cantare, o, o, o, nel blu dipinto di blu, felice di stare lassù... Girdžiu, visada, kai įjungtas „Grundigas”, girdžiu, kad dainuoja, mama sako, per radiją visada leidžia tą pačią dainą.

Padedu lėkštę ant stalo. Nueinu į kampaną, pasistiebiu ir dainuoju. Balsu. Šaukiu: Voooolare, o, o!! Ir aš kaip „Grundigas”. Paskui nebeūžia. Ausyse, viduje. Mama leidžia man dainuoti. Žino, kad ilgai nedainuosiu. Kai yra pietūs, dainuoju tik du kartus.

Įeina Karlas. Pro duris. Matau jį. Mama sako, jis mano brolis. Pareina iš miško, Karlas. Žinau. Mama sako, kad jis sergi mišką. Žiūri į mane kaip visada, kai yra nauja diena, Karlas. Nenoriu, kad jis į mane žiūrėtų. Bloškiuosi į jį. Štai dabar. Išstumi pro duris į kiemą. Jis vėl įeina, glosto mane. Viskas gerai, viskas gerai,

Balerina, taria. Kartais lieka kieme. Pro langą matau, kaip šaukštu kabina šiupinį. Sėdi po kaštonu ant suoloelio ir siurbčioja šiupinį, paskui grįžta į mišką, nes turi jį sergėti. Mama sako, kad Karlas vyresnis, jam keturiasdešimt metų, o aš esu jauniausia, sesuo Josipina irgi vyresnė. Ir Albertas yra mano brolis. Mama sako, kad jis vyriausias. Jis neateis pietauti, nes yra Australijoje, sako mama.

Nežinau, kas toks yra Albertas, nežinau, kas yra Australija.

Karlas ir tėtė yra čia. Sėdi prie stalo. Mama prašo palaukti kitų. Ateina Elizabeta. Mama sako, kad jos, ji ir Elizabeta, yra seserys. Ivanka ir Elizabeta. Mama sako, kad dar nepraėjo nė šešiasdešimt metų nuo tada, kai jos gimė. Nežinau, ką tai reiškia. Mama sako, kad nori dar kartą nuvykti į Aidovščiną¹, kur jos su Elizabeta gimė, nes tai visai netoli. Karlas turi automobilį, galėtų ją nuvėžinti, Elizabetą taip pat, pasako mama vakare, kai mudvi stovim kambaryje prie lango. Aš irgi važiuoju, sako mama, bet pirmiau man reikia nusifotografuoti leidimui. Kartais Karlas mane veža pas Elizabetą. Žinau. Pažįstu Elizabetą. Ji tokia pati kaip mama. Karlas veža mane automobiliu pas Elizabetą. Mama sako, kad automobilis ne Karlo. Bet tai visai netoli. Mama sako, kad visi esame šalia, mūsų nedaug ir visi gyvenam šalia.

Elizabeta mane pabučiuoja ir padeda krepšelį prie durų. Tame krepšely yra šis tas man, nes šiandien mano šventė, žinau tai. Paskui Elizabeta atsisėda prie stalo. Staiga nebežinau, kuri iš jų mano mama.

Girdžiu žingsnius, juoką. Atpažįstu jį. Srečkas. Mama sako, kad jis jau įgirtęs. Įeina pro duris. Nekalba. Juokiasi ir įžengia į virtuvę. Kartu įeina jo mama, teta Liucija. Mama sako, kad teta Liucija yra mano tėvelio sesuo, todėl ji yra mano teta, o Srečkas pusbrolis. Srečkas juokiasi ir žiūri į mane. Liucija jam sako: sėsk, sėsk prie stalo. Žiūriu į tetą Liuciją. Ji avi šlepetes, jos tokios pat kaip mano. Su drugeliu. Mama sako, kad ji vėl pamiršo apsiauti batus, vargšėlė...

Vakare, kai su mama žiūrim pro langą ir ji su manim tyliai šnekasi, nes, sako, Karlas miega, ir tėtė miega, ir paukščiai kaštone miega, sako, nežino, kas bus su Srečku, kai nebeliks tetos Liucijos. Mama sako, kad teta Liucija mirs, nes yra sena ir pamiršta apsiauti batus.

Dabar žiūriu į ją, tetą Liuciją, ji stumia Srečką prie stalo ir sako, man, nes žiūri į mane: ak, Balerina, kokia tu šiandien graži, ir atsisėda prie Srečko. Jis vis juokiasi, bet ne taip garsiai. Ir Karlas tykia kikeną, tėtė taip pat. Kai ateina Srečkas, visi ima juoktis.

1 Slovėnijos miestas netoli Italijos sienos. (Vert. past.)

Ivanka, žinai, kur jį užtikau? – taria Liucija.

Ne, – atsako Ivanka, mano mama.

Aikštėje!

Nejaugi?!

Na taip... stypsojo ten vidury aikštės, spoksojo į jūrą ir tirtėjo. Kaip koks drebulės lapas.

Tai jis vis dar bijosi?

Taip, vis dar bijosi...Paprašau nueiti krautuvėn duonos, o jis pasiklysta, ir tada galva neišneša, kur jis. Tenka apsirengt, apsiaut ir eit jo ieškoti.

Srečkas juokiasi, patyliukais. Stoviu savo kampe ir žiūriu į jį, klausausi.

Jei gatvė per didelė, jei atsiduria aikštėj, jam pasidaro baisu, sako teta Liucija. Tada nevalioja eiti toliau. Bijo plačių ir didelių vietų. Aš jam sakau, lik pirkioj, o jis – ne ir ne, pasiklysta, o tada tirta ir kviečiasi mane... Juk žinai, kaip nutiko Ispanijoje. Pasakė, kad važiuoja į Ispaniją. Sėdo į traukinį, tas jį nuvežė iki Ispanijos, o tenai ir liko stypsot stoty. Kiaurą dieną. Visą mielą dienele. Nes priėjo prie stoties durų, pamatė aikštę ir nedrįso toliau eit. Jam pasidarė baugu. Tai va. Jei tik kur pasitaiko aikštė, iškart ima būgauti. Tai paskum pargrįžo namo. Mandrai pakeliavo: nuo stoties iki stoties. Septyniolika valandų dardėjo. Nu pasakyk tu man, ar ne berazumis?

Visi kvatojasi. Srečkas garsiausiai.

Tada jam reikia ko nors sriūbtelėti, – sako Liucija, – taip ir prisikliukina. Och, Balerina, Balerina, ką tu apie tai pasakytum, a?

Žiūriu į jos šlepetes su drugeliu, tokias kaip mano.

Sakau jam, šneka Liucija, klausykis muzikos. Jei netinki dirbti, negali net duonos iš krautuvės parnešt, tai klausykis muzikos, ką?! Ką gi darysi, jam patinka! Ir Silvestras toksai buvo. Jam rūpėjo tik vargonai, daugiau niekas. Visą mielą dienele bažnyčioj... Prie vargonų. Ir šitas kaip Silvestras. Tesiilsu ramybėje, juk jis paliko man pensiją.

Pažvelgiu pro langą. Girdžiu žingsnius. Žinau, kad tai Josipina. Ji visada lekia, mano sesuo. Vakare, kai kambaryje, kur miegu, su mama žiūrim pro langą ir mama tyliai man ką nors pasakoja, ji pasako, kad Josipina slapta vaikšto lyginti rūbų pas laikrodininko žmoną. Sako, kad jos vyras neleidžia lyginti, nori, kad sėdėtų namie, o ji vis tiek ten vaikšto, slaptai. Mama sako, kad jos vyras didelis ir stiprus.

Aš nežinau, kas jis. Šiandien virtuvėje jo nėra. Jo niekada nebūna. Tik Josipina, ji kartais atbėga. Ko nors užkremta ir išleikia. Dar du skurliai liko, taria Josipina ir dingsta. Išlygina du skurlius ir lekia namo. Vakare prie lango virš kaštono lajų mama pasakoja, kad per karą Josipinos vyras plaukiojo laivu, šaudė į lėktuvus ir dabar naktimis būna nervingas, nes vis dar regi tuos lėktuvus danguje ir šaudė į juos iš lovos. Mama sako, kad jis italas, nes jo vardas Džiakominas.

Dabar ji virtuvėje, Josipina. Alsuoja. Sunkiai. Šypso. Prieina prie manęs. Linkiu visa ko geriausio, taria ir duoda man puokštę gėlių. Sako, kad tai tulpės. Ak, kokios gražios, taria Elizabeta ir pasideda rankas ant kelių. Gavau laišką, taria Josipina, sunkiai alsuoja. Nuo Alberto. Iš Australijos, sako. Ką rašo? – klausia Karlas. Žiūriu į ją. Jos akys švyti. Rašo, kad po kokių metų atvažiuos. Į svečius. Ir atsisėda. Visi tyli. Vakare, kai su mama stovime prie lango, ji sako, kad Albertas prižiūrėjo mišką, kaip dabar Karlas. Vėliau, sako mama, išvyko į Australiją su tokia sinjorina iš Istros. Ir pravirksta, mama. Paskui dar pasako, kad mišką saugoti pradėjo Karlas, šitaip jis gavo darbą. Tai va, nes kito nebuvo.

Dabar esame visi, taria mama virtuvėje. Ir atneša puodą. Tėtė žiūri pro langą, matau jį.

Tai ir sinjorina su juo atvažiuos? – klausia.

Apie tai neparašė, taria Josipina.

Paskui visi tyli. Sėdim prie stalo. Srečkas tykia kikeną, tada juokiamės ir mes, ir valgome, mes visi. Ir juokiamės.

Nebesijuokiam. Tik valgom. Sriubą. Spaudžiu šaukštą visu delnu, semiu, sriuobiu. Tėtė pasako, kad valgyčiau iš lėto. Užsimanau atsistoti ant pirštų galų, tenai kampe. Užsimanau dainuoti. Neuždainuoju. Noriu čiupti jį už ausies. Čiumpu. Laikau jį už ausies. Galvoju apie paštininką, mėnulį, kad žemėje nebeliks vietos, kad nebeturėsime ką valgyt. Sriubiu sriubą. Vis greičiau. Ir laikau už ausies jį, savo tėtę.

Vėliau bus tortas. Po pietų. Tada ateis Ivanas. Mama sako, kad dabar jis mokykloje. Sako, kad ir aš ten buvau. Ne dabar. Vėliau. Buvo pasakyta, kad vėliau aš vėl eisiu į mokyklą, turiu dar paaugti. Kai būsiu didelė, eisiu į mokyklą, taip buvo pasakyta, sako mama. Vakare, kai su mama žiūrim pro langą, ji taria, kad dar yra laiko. Kai išauš nauja diena, taria mama, tada eisiu į mokyklą.

Tėtė paima mano ranką ir padeda ją ant stalo. Matau, kaip čiupinėjasi ausį. Jam sopa. Žiūriu į Elizabetą. Matau mamą. Nebežinau, kuri yra mama ir kuri

Elizabeta. Ji taip pat susisukusi plaukus į kuodą. Žiūriu į jos rankas. Sako, kad jos rankos šiurkščios. Žinau, kaip gyvena Elizabeta, nes Karlas mane vežioja pas ją, kai mama būna pavargusi, kai pasako, kad myli mane, bet jai reikia pailsėti. Karlas irgi sako, kad mamai reikia pailsėti, ji nepagali kasdien mane prausti, rankioti lėkščių duženas prie durų ir dainuoti. Mama dainuoja drauge su manim, ir tada man nebaisu. Žinau tai. Stovim prieškambaryje ir dainuojam. Abi. Laikomės už rankų ir dainuojam. Garsiai. Prieškambari. Aš ir mama. Paskui mama pavargsta ir Karlas veža mane automobiliu pas Elizabetą.

Vakare, kai su mama stovim prie lango, ji man pasakoja, kad jos su Elizabeta kartu atvažiavo į Triestą. Iš Aidovščinos. Į Triestą. Kai buvo dar visai mergaitės. Mama sako, kad jos su Elizabeta tvarkė namus, svetimus namus. Skalbė, virė ir lygino kaip Josipina. Bet ne slaptai. Paskui vaikščiodavo pieno į namą, kuriame dabar gyvenam, sako mama. Eidavo pieno su šeimininke, pas kurią lygino rūbus, ir sykį ten jai pasakė, kad dar kurį kartą ateitų pieno, nes bus grįžęs Francas, pasakė, kad jis gražus ir kad juodu susituoks. Mama pasakoja, kad grįžo iš karo Francas, jis buvo gražus ir jie susituokė. Francas yra mano tėtė, kurį tampau už ausies. Mama sako, kad jis pliekia kortom kaime, bare. Važinėja lošt ir į Veneciją. Dabar jau nebe, nes yra senas, sako mama. Mama sako, kad gondolą su švieselėmis, kuri stovi ant „Grundigo“ virtuvėje, atvežė tėtė. Francas. Kažkada.

Nebežiūriu į Elizabetą. Nenoriu pas Elizabetą. Nenoriu, kad mama būtų pavargusi ir kad Karlas vežtų mane pas Elizabetą.

Sėdžiu ir trupinu duoną. Kremtu trupinius, iš lėto. Grumuliuoju burnoje, paskui nuryju, trupinius. Žiūriu į Srečką. Jis šneka. Sako, kad Bethovenas yra iškiliausias kompozitorius. Verkia. Mama Liucija su šlepetėm klausia, kodėl jis verkia. Jis sako, kad galvoja apie jo gyvenimą. Bethoveno, todėl verkia. Paskui Srečkas mikliai nusišluosto ašaras ir nebešneka apie Bethoveną. Aš nežinau, kas tai yra Bethovenas. Srečkas man mirkteli. Matau jo burną, retus dantis, plonus plaukus ir ašarų žymes, nes jo akys raudonos. Mano akys irgi būna raudonos, kai verkiu. Vėliau, kai pasižiūriu į veidrodį. Dar kartą man mirkteli. Kreipiasi į mane. Šneka man į veidą. Žiūriu į jį, žiūriu į jo akis. Srečkas sako, kad gali sugiedoti visus Bethoveno kūrinis orkestrui, pianinui, simfonijas, styginių kvartetus. Sako, kad viską moka atmintinai. Kad viskas jo galvoje, ir kai pasiklysta ir negali pajudėti iš vietos, tada prisimena Bethoveną, sako, tada jam ne taip baisu didelėje vietoje. Nežinau, kas yra kvartetai ir visa kita. Niekas nežino. Žinau tai.

Žiūriu į jį, Srečką. Kiti iš jo juokiasi. Jiems patinka, kai jis šneka apie Bethoveną, nes ima verkti, visada. Tėtė jam sako: šnekėk, šnekėk, Srečkai! Jis nutyla. Teta Liucija sako, kad per daug išlenkė, todėl verkia, o ne dėl Bethoveno. Pažvelgiu į jos šlepetes su drugeliu. Pasilenkiu po stalą ir žiūrinėju jos šlepetes. Jos tikrai tokios pat kaip mano.

Atsikeliu, einu į savo kampaną, pasistiebiu. Ak, mūsų Balerina pradės šokti, taria tėtė. Srečkas išeina pro duris į kiemą. Matau, kaip jis išėjo į kiemą, matau jį pro langą. Visi kiti sėdi. Karlas sako, kad netrukus bus pastatytas paminklas žuvusiems partizanams atminti. Dainuos ir choras. Nežinau, kas yra paminklas ir kas tokie partizanai. Stoviu ant pirštų galų. Žiūriu pro langą. Matau Srečką ir jo mamą Liuciją su šlepetėmis. Ji taisy jam marškinius, o jis stumia ją šalin, vėl taisy jam marškinius, o jis ją stumia. Galiausiai leidžia mamai sulyginti marškinius.

Ivanas. Jis čia. Matau jo galvą pro langą. Tuoju įeis pro duris.

Jis čia. Abiem rankom laiko puokštę gėlių. O, kokios gražios, taria Elizabeta ir pasideda rankas ant kelių. Josipina pakyla. Gerai, dabar jau einu, taria. Palauk, dabar bus tortas, sako mama. Atėjo Ivanas, valgysim tortą. Ivanas stovi priešais mane, vis dar laiko abiem rankom apglėbęs gėles ir žiūri į mane, žiūri aukštyn. Aš žiūriu į jį žemyn, žiūriu jam į akis. Žiūriu jam į veidą. Sušukuotas, baltais marškiniais ir mėlynom kelnėm su klostėmis. Mėlynom kaip rytas, kai viskas mėlyna. Josipina paima iš jo gėles ir įpila į vazą vandens. Linkiu visa ko geriausio, Balerina, taria Ivanas ir paspaudžia man ranką. Nebestoviu ant pirštų galiukų. Leidžiu jam laikyti mane už rankos. Mama pjausto tortą. Josipina mikliai suvalgo gabalėlį ir taria, kad jau išeina. Jau matau, kaip ji lekia, išeis sparčiais žingsniais. Jau išeina. Matau, Josipina eina pro duris.

Valgau tortą su Ivanu. Ivanas servetėle šluosto man lūpas. Sako, kad esu visa šokoladuota. Kaip sekasi mokykloje, Ivanai? – klausia Karlas. Gerai, atsako Ivanas, gerai, ir toliau kramto tortą. Tada šneka tėtė. Kuo būsi užaugęs? Gydytoju, atsako Ivanas. Toliau valgome tortą. Kol jo visai nelieka.

Dabar šneka kiti. Ivanas sėdi šalia manęs ir sako, kad kai nebevaikščios į mokyklą, pagydys mane, nes tada jis bus gydytojas. Žiūriu į jį, paduodu jam ranką. Jis paima ją. Laiko mano ranką. Jo rankos minkštos. Tada taria, kad jau eis. Čiao, Balerina, pasako ir išeina. Adijo, Ivanai, nunešk labų dienų namiškiams, taria mama. Ir Ivanas išeina, matau jo galvą pro langą.

Vakare, kai su mama stovim prie lango, ji sako, kad Ivanas jaunesnis už mane, jis lanko vidurinę ir yra stropus mokinys. Dar mama sako, kad jis gyvena netoli, tenai, kaimynystėje, sako ji.

Karlas nueina į rūšį. Rūsyje šalta. Žinau, kad nuėjo paimti akordeono. Karlas moka groti akordeonu. Jau grįžo. Mama šypteli, matau ją.

Balerinai, taria Karlas ir užtraukia. Štai jau ir Srečkas čia, ir Liucija, jo mama, o mano teta. Tėtė sėdi. Visi žiūri į Karlą. Srečkas dainuoja. Elizabeta pliaukši rankomis per kelius.

Vėl pasistiebiu. Klausausi. Karlas groja. Akordeonu. Man paskaudo pirštus. Stveriu lėkštę, suspaudžiu rankoje ir sviedžiu į duris. Visi pasilenkia. Lėkštė sudūžta. Šiandien gana, taria Karlas, ir padeda akordeoną į šalį. Srečkas pažvairuoja į mane ir išeina. Visi išeina į kiemą, matau juos. Paimu dar vieną lėkštę, ji sudūžta į duris. Mama renka šukes. Gerai, viskas gerai, Balerina, ir pradeda dainuoti. Mama dainuoja.

Voolare, o, o! Cantare, o, o, o, o...

Mes prieškambaryje, abi. Laikomės už rankų ir dainuojam.

Nel blu, dipinto di blu, felice di stare lassù...

Mamos gražus balsas. Girdžiu jį ir tada, kai nedainuoja, nekalba. Čia, viduje, jį girdžiu. Ji laiko mane už rankos ir dainuoja. Prieškambaryje. Uždaro duris. Mama sako, kad jos laukujės. Lukterk, taria. Uždaro. Nebematau kiemo. Kad kaimynai neširstų, taria, dainuojam toliau, visu balsu, nes dabar durys uždarytos. Kai mama su manimi dainuoja, man nebaisu.

Laiko mane už rankos ir palydi į virtuvę. Dainuojam. Nuveda mane prie stalo. Atsisėdu. Dainuoju. Glosto man pečius, pritaria man. Nematau jos veido, tik duris. Prieškambarį. Jame nėra šviesos. Mama padeda ant stalo šūsnių popierių. Sako, kad tai žurnalas, ir kad pavartyčiau jį. „Domenica del Corriere“, taria mama. Žinau, jau ne pirmą kartą man duoda. Žinau. „Domenica del Corriere“, taria, vartau lapus. Mama ragina pasižiūrėti, kas vyksta pasaulyje. Ir man ką nors papasakosi, taria. Vartau ir dainuoju. Dabar kiek tyliau. Žiūrinėju veidus. Moteriškus, vyriškus. Nepažįstu jų. Jie niekada nėra pas mus buvę. Nebevartau žurnalo. Pažvelgiu pro langą. Matau juos kieme. Visi dar ten. Žiūri į virtuvę. Elizabeta, Karlas, Srečkas, Liucija, Ivanas. Josipinos nėra. Žinau, kad ji jau išlėkė, išėjo anksčiau.

Vakare stovim su mama prie lango. Už manęs yra lova. Žinau, mama nuves mane į lovą. Netrukus. Dabar stovime čia, prie lango. Apačioje yra kiemas, kaštonas,

kur paukščiai atskrenda miego. Jie jau atskrenda. Matau juos. Matau, kaip kruta viršūnės lapai. Žiūriu tolyn už kaštono. Mama sako, kad ten plyti laukai, už jų – kalvelės ir paskui kalnai. Mama sako, kad kalnų papėdėje yra slėnis ir kad ji ten gimė, tame slėnyje, kurio nematau. Kalno papėdėje. Mama pasakoja kaip visada, kai stovim prie lango prieš man atsigulant. Matai? Ana ten stūksa Čavenas, ten gimsta audra, sako mama. O ten, matai? Yra Angelų kalnas, tasai mėlynas, matai? Matau. Tyliu.

Ten yra mano nuostabusia diena, sako mama. Ji liko ten. Ankstų rytą su Elizabeta nuėjom. Į Angelų kalną. Beveik dvi valandas per rasą kopėm į viršūnę. Ir netikėtai, sako, netikėtai išvydom pievą, didžiulę, milžinišką, kad net nesimatė jos galo. Toj pievoj buvo marios gėlių. Buvo balta lyg prisnigta... Tada ėmėm brai-džioti po tas gėles, aš ir Elizabeta, ir mudviem buvo baisiai gera, net negaliu tau nupasakoti, taria mama. Paskui priskynėm puokštę, didžiulę puokštę... ir buvo taip nuostabu, taip baisiai nuostabu, kad negaliu tau apsakoti.

Ten mano diena, sako mama, ir nuveda mane į lovą. Atsigulu. Šiandien buvo tavo diena, Balerina. Saldžiai miegok ir nieko negalvok. Juntu jos rankas ant veido. Žiūriu, kaip ji pasilenkia prie manęs. Pabučiuoja. Už jos matau langą. Žinau, kad paukščiai jau miega, aš irgi užmigsiu ir sapnuosiu. Mama sako, kad aš sapnuosiu sapnus ir viskas bus gerai.

Apsišlapinu, šią akimirką. Juntu, kad šlapinuosi. Man šalta. Nenoriu atsimerkti, nenoriu pažvelgti į langą. Girdžiu žingsnius. Žinau, mama priveria duris. Guli lovoje. Girdžiu, kaip ji prieina arčiau. Labas rytas, Balerina, taria. Turime persirengti, šiandien nauja diena. Žinau. Gerai žinau, kad nauja diena, nes apsišlapinau ir yra rytas. Mama mane šluosto. Rankšluosčiu. Jis šiurkštus. Man peršti. Paskui užmauna kojines. Žinau, kad yra žiema. Vakare, kai su mama stovim prie lango, kaštonas nebeturi lapų ir paukščiai nebemiega jame. Mauna man kojines, mama, ir glosto pirštus. Ak, mano gražioji Balerina, sako, dabar juos patepsime, kiekvieną vakarą, tavo pirščiukus, gerai? Kitaip nebegalėsi šokti, sako mama. Pažiūrėk, kokie, tau greičiausiai skauda. Ir glosto. Pirštus. Pėdas.

Esu virtuvėje. Sėdžiu prie stalo. Žiūriu į duris. Tėtė prieškambarėje, rūko ir žiūri į kiemą. Pelenai byra ant grindų. Jis stovi ir žiūri. Mama priešais mane trupina duoną į puodelį su kava. Žiūriu į kavą su pienu, į duonos gurinėlius, jie krinta į puodelį. Čiumpu šaukštą, pasemiu. Sriūbteliu. Kramtau ir žiūriu į prieškambarį. Tėtė žiūri į kiemą. Paskui paima skrybėlę nuo pakabos ir užsimauna. Pasižiūri į veidrodį, kabantį ant vinies. Tyli. Nieko nesako. Į mane nepažiūri. Žengia į kiemą, matau jį, tolsta. Į barą, taria mama. Žinau, kad per pietus pareis. Žinau, kad sugriebsiu jį už ausies. Stipriai laikysiu. Iš pradžių stovėsiu savo kampe, ant pirštų galiukų. Būsiu didelė, paskui bus pietūs. Ir laikysiu jį už ausies, kad jam suskaustų, vėliau.

Girdžiu žingsnius. Duryse stovi moteris. Alsuoja, sunkiai, dažnai. Matau, kaip mama atsigręžia. Nuo viryklės į duris. Moteris tyli, tik garsiai alsuoja. Paskui prataria, kad skambino Srečkas. Pasakė, kad mama pakliuvo po automobiliu ir dabar ji ligoninėje.

Mama žiūri pro langą į kiemą. Ne visą laiką. Retkarčiais. Dabar vėl žiūri. Stalas padengtas pietums. Stoviu kampe ir žiūriu į mamą. Matau jos pečius, plaukus, jie susukti į kuodą. Nejuda, tik žiūri pro langą. Karlas įeina į virtuvę. Mama prabyla. Ką tik buvo kaimynė, atėjo pasakyti, kad Liucija pateko po automobiliu. Ar nuveši mane po pietų į Triestą?

Klausausi.

Taip, taria Karlas. Kaip tai nutiko?

Mama sako, kad nežino. Paskambinęs Srečkas. Pasakęs, kad ji pakliuvo po automobiliu. Karlas sėda prie stalo. Matau, kaip pareina tėtė. Jis jau kieme. Sustoja. Kosėja. Paskui įeina.

Liucija pateko po automobiliu, taria mama. Karlas mane nuveš į Triestą. Balerina važiuos su manimi.

Pasistiebiu savo kampe. Tėtė stovi duryse. Tyli. Nusivelka palatą. Nusivožia skrybėlę. Žengia prie lango. Žinau, ką jis daro. Žiūri į termometrą. Tik dešimt, taria. Paskui paima pieštuką nuo šaldytuvo. Pieštukas visada ant šaldytuvo, paima jį. Kažką užrašo. Mama sako, kad įrašo laipsnius į kalendorių. Kiekvieną dieną. Paskui įjungia „Grundigą“ pasiklausyti orų. Žinau. Tada visi tylim. Kartais ne, nes aš dainuoju, bet tėtė nieko nesako. Išjungia radiją ir įjungia gondolos švieses. Ir žiūri į gondolą. Užmiega prie stalo.

Dabar jis sėdi prie stalo. Aš irgi sėdžiu. Karlas pažvelgia į mane. Žinau, jis buvo miške. Mama sako, jis saugo mišką, kad neiškirstų. Mama sako, saugo ir gyvūnus, kad jų nežudytų.

Iš slovėnų kalbos vertė Laima Masytė

Versta iš: Marko Sosič. *Balerina, Balerina*. Ljubljana: Beletrina, 2017

© Beletrina Academic Press, www.beletrina.com

Ištraukos iš šėtono memuarų

Wilhelm Hauff

Turbūt nesuklysiu sakydama, kad vokiečių romantizmo epochos rašytojas Wilhelmas Hauffas (1802–1827) lietuvių skaitytojams daugiausia žinomas kaip populiariųjų *Pasakų (I, II ir III Pasakų almanachai apsišvietusiųjų luomų sūnums ir dukterims, 1825–1827)* autorius.

Čia pateikiama ištrauka paimta iš 1825 m. rugpjūtį pasirodžiusios Wilhelmo Hauffo dviejų dalių apysakos *Ištraukos iš šėtono memuarų (Mitteilungen aus den Memoiren des Satan)*, kuria, šalia lyrikos, kelių novelių bei minėtų Pasakų, Hauffas įžengė į literatūros pasaulį.

Kaip pagrindinį veikėją Hauffas įvesdina į savo kūrinį šėtoną. Šalia vampyrų, vaiduoklių, vilkolakių, raganų, tai populiaru, ypač XVIII a. pradžioje, romantizmo literatūros figūra – prisiminkime kad ir E. T. A. Hoffmanno *Velnio eliksyrą* ar A. von Chamisso *Nepaprastą Peterio Šlemilio istoriją*, netgi klasiko J. W. Goethe's *Faustą*... Tačiau Hauffo šėtonas – ne tiek demonas, kiek ironiškas šelmis, kuris, pasinaudodamas žmonių silpnybėmis ir ydomis, spendžia jiems intrigų pinkles. Tad šie *Memuarai* leidžia pažvelgti į anuometinį viešąjį Vokietijos gyvenimą bei autoriaus aplinkinį pasaulį pagrindinio veikėjo „pono fon Nato“ (Natas = Satan) – šėtono akimis.

Vertėja

Pirma dalis

Įvadas

*Marte, e'rassembra te, qualor dal quinto
Cielo, di ferro scendi e d'orror cinto.
Tasso. Išlaisvintoji Jeruzalė. V. 44.*

Pirmas skyrius

Leidėjas užmezga įdomią pažintį

Kas paskutinėmis 1822-ųjų rugsėjo dienomis taip kaip šių dėmesio vertų raštų leidėjas ir vertėjas, lankydamasis Maince, buvo apsistojęs gražiajame „Trijų karūnų“ viešbutyje, tam šios dienos tikrai neatrodys tuščiai praleistos.

Viskas anąsyk susiklostė taip, kad gyvenimas viešbutyje, nors ne iš smagiųjų, būtų malonus. Subtilaus skonio vyno, gardžių valgių, gražių kambarių čia ir kitąsyk tikriausiai būtum radęs, bet daug rečiau, išties labai retai tokią rinktinę draugiją. Neprisimenu, kad nei kada nors iki tol, nei vėliau, būčiau sutikęs ką nors iš tų, su kuriais kartu sėsdavau prie stalo ir gyvenau po vienu stogu, bet anomis palaimingomis dienomis mus glaudžiai sujungė tokie švelnūs draugingumo saitai, kokių niekada nesitikėjau galint būti tarp svetimų žmonių, nepažįstančių vienas kito nei geidaujančių daugiau sužinoti apie vienas kitą.

Žinoma, gražus, savo vaizdais džiuginantis 1822-ųjų ruduo, kuriuo mėgavausi prie Reino, daug lėmė, kad sieloje įsiviešpatavo rami giedra, kad kiekvienas šliejosi prie draugijos, bet aš pagrįstai manau, kad tai buvo vieno nepaprasto, vėliau man didžiai svarbaus vyro nuopelnas.

Jau beveik pusantros dienos buvau įsikūręs „Trijose karūnose“; jei ne draugas, kurio nebuvau matęs keletą metų ir kuris prašė, kad atvykčiau 25-tą ar 30-tą dieną,

būčiau čia neužtrukęs, nes mane kamavo baisus nuobodulys. Viešbučio svečiai buvo mandagūs, net draugiški, bet šalti, artimo ryšio nemezgė ir nesidomėjo, ar kaimynas jaučiasi gerai, ar blogai; kiekvienas mokėjo paduoti šalia sėdinčiajam dailiai ištroškintos žuvies, gardaus kepsnio ar salotinę, bet „genialumo, turiu omenyje išmonę“, prie stalo, juo labiau vėlesniu metu, gerokai trūko.

Vieną popietę žiūrėjau pro savo langą žemyn, į tuščią aikštę priešais viešbutį galvodamas, kokius reikalavimus aš keliu žmonėms apskritai, ypač tiems, kuriuos sutikau viešbutyje (turiu galvoje ne tik šeimininką ir kelnerius), kai staiga gretimoje siauroje gatvėje pasigirdo grindiniu riedančios kariatos dardėjimas, ir netrukus ji sustojo po mano langu.

Skoninga kariatos išvaizda tarsi liudijo, kad savininkas yra elegantiškas ponas, tik buvo keista, kad nei ant priekinės, net ant galinės pasostės nesėdi joks tarnas, nors, sprendžiant iš ketverto pašto arklių kinkinio, lyg ir turėjo taip būti.

„Gal koks ligonis, kurį reikės iškelti iš kariatos“, – dingtelėjo man ir aš nukreipiau lornetą į aukšto, įspūdingo dureles atidariusio vyriausiojo kelnerio ranką.

– Turite laisvą kambarių? – sušuko žemas, malonus vyro balsas.

– Kiek tik pageidaujate, jūsų malonybe, – atsakė milžinas.

Aukšta, liekna figūra mikliai šmukstelėjo iš kariatos ir įėjo į fojė.

– Dvyliktas ir tryliktas kambariai! – įsakmiai sušuko vyriausiasis kelneris ir Žanas su Žoržu lenktyniaudami nurūko laiptais aukštyn.

Kariatos durys liko atdaros, bet antras keleivis nesirodė.

Nustebęs vyriausiasis kelneris nesitraukė nuo kariatos ir keliskart dirstelėjo į vidų, vis papurtydamas galvą.

– Hm, hm, pone kelneri, minutėlė!... – sušukau pro langą. – Kas ten...

– Malonėkite luktelėti, – atsakė paslaugusis ir netrukus įėjo į mano kambarį.

– Keistas tipas, – pasakiau jam, – tokia didelė karieta su ketvertu arklių ir vičvienas ponas, be jokio tarno.

– Išties neįprasta, – pritarė kelneris, – labai keista, labai keista, bet vežikas tikino, kad tai geras ponas, nes jau nuo aštuntos stoties mokėjo po du talerius. Gal koks anglas iš profesijos, jie visi kažkokie įdomūs.

– Ar nežinote, kuo vardu? – paklausiau smalsiau, nei derėtų.

– Bus užrašyta lentoje per vakarienę, – atsakė kelneris. – Ar dar ko nors pageidautumėte, pone daktare?

Apmaudu, bet šią akimirką nieko daugiau nesumojau įsigeisti; kelneris išėjo palikęs mane spėlioti apie vienišą keleivį.

Vakare, leisdamasis į valgomąją salę, prasilenkiau su kelneriu, nešinu didžiule skalūnine rašymo lenta. Jis vos mane įmatė, išniręs priešais su žiburiu vienoje rankoje ir lenta, atgręžta į mane, kitoje.

– Fon Natas, privatus asmuo, – perskaičiau. – Ar vis dar be tarnų? – paklausiau aš.

– Ne, – atsakė jis, – nusisamdė du tarnus, bet jiems nevalia nei jo aprengti, nei nurengti.

Kai įėjau į valgomąją salę, draugija jau buvo susėdusi ir aš tyliai nuskubėjau prie savo kėdės; prieš mane sėdėjo ponas fon Natas.

Tas ponas jau pirma buvo sužadinęs mano smalsumą, o dabar sudomino dar labiau, nes mačiau jį iš arti.

Veidas buvo gražus, bet išbalęs, plaukai, akys, vešli juoda barzda žvilgėte žvilgėjo, balti dantys, kuriuos dažnai atidengdavo gražiai išlenktos lūpos, varžėsi su akinamai baltu marškinių sniegu. Ar jis senas? Ar jis jaunas? Negalėjau atspėti, nes veidas su pikantiška šypsena, nepastebimai prasidedančia lūpų kampučiuose ir kaip debesėlis apie dailiai išgaubtą nosį kylančia aukštyn į išdykėliškas akis, regis, liudijo anksti subrendusią ir aistrų audros nužydytą jaunystę, o gal įmetėjusį vyrą, kuris uoliomis kruopščiomis pastangomis sugebėjo gerai išsilaikyti.

Yra galvų, kurios dera tik prie vienos vienintelės kūno formos. Te skaitytojas neginčija, kad tai juslinė apgaulė, kad akis taip pripratusi prie tos formos, kurią davė gamta, jog neišsivaizduoja kitokio derinio. Ši galva niekada negalėjo kūpsoti ant kresno, stambaus kūno, o tik vainikuoti aukštą, liekną, liauną figūrą. Taip ir buvo, ir greiti kaip mintis veido raumenų judesiai, perteikiantys lūpose žaidžiančią lengvą pašaipą, gilios rimties apgaubtą aukštą kaktą, persiduodavo ir kūnui oria, bet malonia laikysena, mikliais, švelniais, beveik gracingais rankų judesiais, apskritai grakščia, karališka šio vyro povyza.

Toks buvo ponas fon Natas, sėdintis man priešais prie vakarienės stalo. Valgant pirmus patiekalus turėjau užtektinai laiko, kad visa tai pamatyčiau, smalsiu spoksojimu neįkyrėdamas įdomiam *vis-à-vis*. Beje, ne tik aš stebėjau naująjį svečią,

nes tą vakarą kitame stalo gale daugelio damų akiniai be paliovos judėjo, nors mane ir mano kaimynus per pietus jos apžiūrinėjo daugiausia plika akimi.

Patiekė desertą, ir puikios užstalės muzikos dirigentas, apeidamas stalą, pradėjo rinkti užpelnytą atlygį. Priėjo ir prie nepažįstamojo. Jis įmetė talerį, kuris įkrito tarp smulkių monetų, ir nustebintam rinkikui kažką sušnabždėjo į ausį. Šis tris kartus žemai nusilenkė, lyg sutikdamas ir pažadėdamas, ir nuskubėjo prie savo orkestrėlio. Muzikantai vėl pradėjo derinti instrumentus.

Nekantariai laukiau, ką gi išrinko nepažįstamasis; dirigentas davė ženklą ir iš pirmųjų taktų atpažinau nuostabųjį Osinskio polonezą. Nepažįstamasis nerūpestingai atsilošė kėdėje, lyg paskendęs muzikos garsuose, bet greitai pamačiau, kad tamsios akys po ilgomis juodomis blakstienomis nuolat šmirinėja į visas puses – akivaizdu, jis tyrinėjo čia esančiųjų veidus ir tai, kokį įspūdį jiems darė nuostabūs polonezas.

Iš tiesų! Ši savybė, mano galva, rodė patyrusį žmonių žinovą. Vis dėlto darytume klaidingą išvadą, jei tartume, kad karštesnis ar šaltesnis įsijautimas į garsų pasaulį liudija didesnę ar mažesnę sielos gebėjimą jausti grožį ir prakilnumą; juk net šuo užkaukia suskambus švelniems fleitos garsams, o arklys pastato ausis nuaidėjus skardžiam trimitui ir, išdidžiau išrietęs sprandą, žengia tvirčiau ir smagiau.

Vis dėlto nebuvo smagesnio reginio, kaip skirtingų asmenų veidai skambant gražiausioms kūrinio vietoms; pagyriau nepažįstamąjį, kad taip puikiai parinko šią muziką, ir tarp mudviejų greitai užsimezgė pokalbis apie muzikos poveikį vieniui ar kitokiam charakteriui.

Kiti svečiai išsiskirstė, tik keletas, iš tolo klausėsi mudviejų pokalbio, pamažu prisislinko arčiau. Net nepajutau, kaip atėjo vidurnaktis, nes nepažįstamasis mus taip įtraukė į visas žmonių gyvenimo aplinkybes, atskleidė visus jų polinkius ir troškimus, kad mintyse turėjome pripažinti, jog taip giliai išmąstytu, netikėtu išvadų niekada nebuvom girdėję nei skaitę.

Nuo to vakaro „Trijose karūnose“ mums prasidėjo naujas gyvenimas. Atrodė, tarsi pas mus įsikūrė pats džiaugsmas ir dabar švenčia savo nuostabiąsias šventes; tie, kuriems net nebūtų atėjusi į galvą mintis likti čia ilgiau kaip vieną naktį, dėjosi prie nuolat gausėjančio būrelio, užmiršdami, kad yra atsidūrę tarp žmonių, kuriuos iš visų pakraščių suvedė atsitiktinumas. Natas, ta nepaprasta būtybė, buvo visa ko siela. Vos susipažinęs su artimiausiais užstalės kaimynais jis tapo *maître de plaisir*. Jis rengė šventes ir iškylas po puikiąsias apylinkes, pelnydamas nuoširdų kiekvieno dėkingumą. Jis užkariavo visų širdį išmoningai parinktomis pramogomis,

juo labiau mokėjimu megzti pokalbį. Rodos, virto tikrove pasaka apie Oberono ragą, nes Natas tik praverdavo lūpas ir kiekvienas pajusdavo, kad jis palietė jautriausias jo širdies stygas, pokalbis lengvais sparnų mojais nusklėsdavo aplink stalą ir sąmojai tapdavo išdykėliškesni, vyrų žvilgsniai drąsesni, damų kikenimas šelmiškesnis, ir galiausiai kalbos imdavo lietis tokiu nesuvaldomu srautu, kad vėliau visi prisimindavo tik tiek, jog buvo „dieviškai“ linksma.

Tačiau tą smagybę sužadinęs burtininkas niekada nelinko į šiurkštumą, vulgarumą. Jis pasirinkdavo kokį nors dalyką, kokią dienos naujieną, pasakodavo anekdotus, sumaniai vyniodavo pokalbį, mokėjo atskleisti kiekvieno slapčiausią savybę ir džiugino guviu šmaikštumu, šilta vaizduosena, apimančia visus niuansus nuo skaudaus liūdesio jausmo iki tokių gero ūpo protrūkių, kurie, apsitaisę žaviais jusles kutenančiais apdarais, skrajoja ties plona padorumo riba.

Tiesa, kartais atrodydavo, kad būtų mažiau pavojinga, jei jis tik pasišaipytų iš šventumo, prie kurio prisiliesdavo, sudraskytų švelnumą, po kuriuo pasikasdavo; tas švelnus, paslaptingas šydas, kuriuo jis pridengdavo viena ar kita, tik kirbino gašlią mintį pažvelgti giliau, ir derlus fantazijos žaismas dar smarkiau vergė kai kurių gražiųjų damų galvas; tačiau negalėjai ant jo pykti, jam prieštarauti; žaviosios jo savybės nenugalimai traukė, apgaubdamos protą saldžiais kerais, o drąsios hipotezės kaip tiesos įsigaudavo į nesaugomą širdį.

Antras skyrius

Šiurpūs vakaras

Taip genialusis atėjūnas įtraukė mane ir dar dvylika penkiolika ponų ir damų į pašėlusį džiaugsmo verpetą. Beveik visi šiuose namuose apsistojo be jokios būtinybės, bet nė vienas net neketino išvykti. Priešingai, kai ryte ilgai nekildavom iš patalo, dieną ilgai pietaudavome, vakare ilgai žaisdavome, o naktį ilgai gurkšnodavome vyną, plepėdavome ir juokaudavome, atrodė, kad kerai, neleidžiantys išvykti iš šių namų, surakino kojas dar viena grandine.

Tačiau išėjo kitaip, ir galbūt mums į gera. Šeštą mūsų džiaugsmo karalijos dieną, sekmadienį, pono fon Nato neradome visame viešbutyje. Kelneriai paaiškino, kad

jis trumpam išvykęs; negriš iki saulės laidos, bet būtinai parsiras vėlyvajai vakarienei gerti arbatos.

Mes taip pripratome prie to nepamainomo žmogaus, kad ši žinia visai numušė ūpą, atrodė, tarsi kas būtų surišęs mums sparnus ir liepęs skristi.

Kalba, kaip paprastai, nukrypo į nesantįjį, ryškią, nuostabią jo išvaizdą. Keista, man visą laiką galvoje kirbėjo mintis, kad jį savo gyvenimo kelyje jau buvau sutikęs, tik kitu pavidalu; nors grasi, ta mintis nepaliaujamai kvaršino galvą. Iš ankstesnių metų prisiminiau vyrą, kuris savo būdu, o ypač žvilgsniu buvo labai į jį panašus. Anas buvo gydytojas, retkarčiais atvykdamas į mano gimtąjį miestą; apsistojęs iš pradžių gyvendavo labai ramiai, bet netrukus apie save suburdavo garbintojų būrelį. Tiesą sakant, prisiminti aną žmogų man buvo nemalonu, nes kalbėta, jog kai tik jis pas mus atvykdamas, atsitikdavusi didelė nelaimė, ir aš negalėjau atsikratyti minties – Natas nepaprastai į jį panašus, maža to, tai tas pats asmuo.

Atskleidžiau užstalės kaimynams be paliovos persekiojančią mintį ir nemaloniai nuteikiantį nuožmaus žmogaus, koks buvo tas atėjūnas mano gimtajame mieste, panašumą su mūsų draugu, kuris pelnė visišką mano pagarbą ir meilę; tačiau nuskambės dar neįtikimiau, kai patikinsiu, jog ir mano kaimynai galvojo tą patį, ir jie manė, kad šmaikštųjį bičiulį jau buvo sutikę visai kitu pavidalu.

– Jūs gąsdinate mus, – pasakė šalia sėdinti baronienė fon Tingen. – Gerąjį Natą norite paversti Amžinuoju žydu ar dar dievažin kuo!

Neaukštas senyvas ponas, profesorius iš T., prieš kelias dienas irgi pritapęs prie mūsų draugijos, visada patenkintas, kartais kauštelėjęs ir visur dalyvaujantis, tą, jo žodžiais, „lyginamosios anatomijos“ valandą tyliai šypsodamas taip mikliai ir greitai suko pirštais ovalią dėžutę, kad ji atrodė kaip ratas.

– Nebegaliu ilgiau slėpti to, ką pastebėjau, – pagaliau pratrūko jis, – jums leidus, maloningoji, aš nelaikau jo Amžinuoju žydu, ir vis dėlto tai itin savotiškas žmogus. Kol buvo su mumis, man vis dingtelėdavo: „Aš jį mačiau, tik kur?“, bet tie prisiminimai lyg užkerėti pradingdavo, kai jis įsmeigdavo į mane savo juodas šmirinėjančias akis.

– Ir man taip pat, ir man, ir man! – vienas per kitą ėmė šaukti visi.

– Hm! He, hm! – nusijuokė profesorius. – Man lyg šydas nuo akių nukrito – tai tas žmogus, kurį prieš dvylika metų sutikau Štutgarte.

– Kaip? Jūs jį esate matę? Kokiomis aplinkybėmis? – susijaudinusi paklausė ponija fon Tingen ir nuraudo, kad taip įsikarščiavo.

Profesorius paėmė žiupsnį tabako, nupurtė žabo ir pradėjo pasakoti:

– Turbūt jau dvylika metų, kai dėl vienos bylos porą mėnesių teko praleisti Štutgarte. Gyvenau puikiamie viešbutyje ir paprastai valgydavau ten pat didelėje draugijoje, viešbučio valgomajame.

Kartą dėl ligos porą dienų praleidęs savo kambaryje, vėl galėjau sėsti prie bendro stalo. Visi gyvai kalbėjosi apie tokį poną Barigi, jau kuris laikas žavintį užstalę šmaikščiu sąmoju ir puikiu kalbų mokėjimu; visi išvien jį gyrė, bet nesutarė dėl jo rango, nes vieni sakė, kad jis diplomatas, kiti – kad kalbų mokytojas, treči – aukštas tremtinys, ketvirti – šnipas. Staiga atsidarė durys, ir visi nutilo kone sumišę, kad taip garsiai ginčijosi; supratau, kad pasirodė tas, apie kurį buvo kalbama, ir pamačiau –

– Na? Sakykite gi! Tą patį, kuris mus...

– Tą patį, kuris mus jau kelios dienas taip puikiai linksmina. Tiesą sakant, tai nieko nepaprasto, bet klausykite toliau: ponas Barigi, taip vadinosi tas nepažįstamasis, jau dvi dienas užstalę gyvino sąmojingais pasakojimais, ir štai mus pertraukė viešbučio šeimininkas:

– Ponai, – pasakė mandagusiai, – pasiruoškite smagiai pramogai, kurios sulauksite rytoj; šiandien išvyko ir rytoj sugrįš ponas vyriausiasis teismo tarėjas Hazentreferis.

Paklausėme, ką visa tai reiškia, ir senas žilas kapitonas, jau daug metų šiame viešbutyje sėdintis garbingiausioje vietoje, mums paaiškino, koks tai pokštas: priešais valgomąjį dideliame apleistame name vienas pats gyvena senas viengungis – atsistatydinęs vyriausiasis teismo tarėjas, išsilaikantis iš padorios pensijos, be to, nežmoniškai turtingas.

Tačiau jis yra visiškai kvailys ir turi savotiškų įpročių, pavyzdžiui, dažnai pats sau rengia didelius labai linksmus pobūvius. Jis užsako iš viešbučio vaišių dvylikai asmenų, o savo rūsyje turi puikaus vyno, ir kuriam nors iš mūsų padavėjų tenka garbė padengti stalą. Gal manote, kad jis susikviečia alkanus ir ištroškusius žmones? Nieko panašaus! Ant kėdžių guli seni, pageltę genealoginės knygos lapai, kiekvienas pažymėtas dideliu kryžiumi, bet tas senas keistuolis toks laimingas, tarsi būtų linksmų draugų būryje, kalbasi su jais ir juokauja; visa tai atrodo taip šiurpiai, kad kiekvieną kartą reikia naujo kelnerio, nes kas jau yra buvęs tose vaišėse, daugiau kojos nebekelia į tuos nykius namus.

Užvakar vėl buvo vaišės ir mūsų naujokas Francas dievagojasi, kad jo ten niekas daugiau nė varu nenuvarys. Dieną po vaišių atsiskleidžia antra teismo tarėjo keistybė. Ryte jis išvažiuoja iš miesto ir sugrįžta tik kitą rytą, bet ne į savo namus, kurie per tą laiką būna užšauti skląščiais ir užrakinti, o čia, į viešbutį.

Jis apsimeta nepažįstas žmonių, su kuriais matosi kiekvieną dieną ištisus metus, ir pavalgo čia pietus, paskui atsistojęs prie lango pradeda apžiūrinėti savo namą nuo stogo iki pamatų.

– Kieno tas namas kitapus gatvės? – klausia jis šeimnininko.

Šis, kaip ir dera, kaskart nusilenkdamas atsako:

– Pono vyriausiojo teismo tarėjo Hazentreferio, drįstu pranešti jūsų ekscelencijai.

– Bet, pone profesoriau, kaip tas pamišėlis Hazentreferis susijęs su mūsų Natu? – paklausiau aš.

– Truputėlį kantrybės, pone daktare, – atsakė jis, – tuojau viskas bus aišku kaip dieną. Taigi Hazentreferis apžiūri namą ir sužino, kad jis priklauso Hazentreferiui.

– Aaa, tam pačiam, kuris mano laikais studijavo Tiubingene? – klausia jis ir, atsidaręs langą ir iškišęs pudruotą galvą, sušunka:

– Hazentreferi! Hazentreferi!

Savaime suprantama, niekas neatsiliepia, ir jis sako:

– Tas senis man niekada nedovanos, jei pas jį neužsukčiau, – ir, pasiėmęs skrybėlę su lazda, išeina atsirakinti savo namo durų, ir šitai kartojasi metai po metų.

– Mus visus, – toliau pasakojo profesorius, – labai nustebino šis keistas įvykis, tad karališkai mėgavomės rytoj įvyksiančiu pokštu. Ponui Barigi turėjome pažadėti, kad jo neišduosime, mat jis ketino iškrėsti teismo tarėjui juoką.

Anksčiau nei įprasta susirinkę valgomajame apgulėme langus. Gatve artėjo dviejų senų kuinų tempiama sukiūžusi puskarietė, kuri sustojo prie viešbučio.

– Hazentreferis! Hazentreferis! – pasigirdo iš visų pusių, ir apėmė kažkoks ypatingas smagumas, kai pamatėme išlipantį dailiai pudruotą žmogelį pilkšvu švarku, su didžiule palmės lazda. Jį lydėjo mažiausiai dešimt kelnerių; taip jis įžengė į valgomąjį.

Hazentreferis nuskubėjo prie stalo; retai kada esu juokėsis taip, kaip tada, nes senis šaltakraujiškai pareiškė atvykęs tiesiai iš Kaselio, o prieš šešias dienas buvo laimingai apsistojęs Frankfurte, „Gulbės“ viešbutyje. Barigi pradingo dar iki

atnešant desertą, nes kai vyriausiasis teismo tarėjas pakilo ir taip pat skubiai pakilo kiti svečiai, jo niekur nebuvo matyti.

Vyriausiasis teismo tarėjas priėjo prie lango, mes, nenuleisdami nuo jo akių, pasekėme jo pavyzdžiu. Namas priešais atrodė nykus ir negyvenamas, prie slenksčio kalėsi žolė, langinės buvo uždarytos, vienur kitur tarpuose tarp jų buvo įsikūrę paukščiai.

– Gražus namas anoje pusėje, – tarė senis šeimininkui, kuris pagarbiai sulinkęs tebestovėjo jam už nugaros. – Kieno jis?

– Vyriausiojo teismo tarėjo Hazentreferio, drįstu pranešti jūsų ekscelencijai.

– Èèè, ar tik ne to paties, su kuriuo kartu studijavau? – sušuko jis. – Niekada man neatleis, jei jam nepasirodysiu.

Jis atidarė langą:

– Hazentreferi! Hazentreferi! – sušuko kimiu balsu.

Kas apsakys mūsų išgąstį, kai priešiniame apleistame name, kuris, kaip žinojome, užšautas skląščiais ir užrakintas, lėtai atsidarė viena langinė; atsivėrė langas ir pro jį pažvelgė vyriausiasis teismo tarėjas Hazentreferis spalvoto kartūno naktiniu chalatu ir balta kepuraitė, iš po kurios kyšojo kelios žilos sruogos; būtent taip jis vilkėdavo namuose. Tasai kitapus iki smulkiausios blyškaus veido raukšlės buvo lygiai toks, kaip stovintis šalia mūsų. Pastirome iš siaubo, kai tas su naktiniu chalatu tokiu pat kimiu balsu sušuko į mūsų pusę:

– Kas yra? Ko reikia? He!

– Ar jūs esate ponas vyriausiasis teismo tarėjas Hazentreferis? – sušuko tas mūsų pusėje, išbalęs kaip negyvėlis, drebančiu balsu, virpulio purtomas kabindamasis į langą.

– Aš pats, – spigiai atsiliepė anas ir draugiškai išsišiepęs linktelėjo galva, – ko pageidaujate?

– Ir aš esu jis! – gailiai sušuko tas mūsų pusėje. – Kaip taip gali būti?

– Klystate, gerbiamasis! – sušuko tas anapus. – Jūs tryliktas; užsukite į mano pastogę, kad galėčiau jums nusukti sprandą; neskaudės.

– Kelneri, lazda ir skrybėlė! – sušuko leisgyvis vyriausiasis teismo tarėjas, ir jo balsas graudžiai sušvokštė iš įdubusios krūtinės. – Mano namuose šėtonas, jis atėjo mano sielos – malonaus vakaro, ponai, – pridūrė atsisukdamas į mus ir draugiškai nusilenkęs išėjo iš valgomojo.

– Kas čia buvo? – puolėme klausinėti vienas kito. – Ar mums pasimaišė protas?

Anas su naktiniu chalatu ramiai tebežiūrėjo pro langą, o mūsų gerasis senas kvailėlis nelanksčiomis kojomis nužirgliojo per gatvę. Prie laukujų durų išsitraukė iš kišenės didelį ryšulį raktų, atsklendė – anas su naktiniu chalatu abejingai žiūrėjo į jį – atsklendė sunkias girgždančias lauko duris ir įėjo į vidų.

Dabar ir anas pasitraukė nuo lango, matėme, kaip nuėjo prie kambario durų pasitikti mūsų šikio.

Mūsų šeimininkas, dešimt kelnerių – visi išbalę drebėjo iš siaubo.

– Ponai, – pasakė šeimininkas, – tepasigaili Dievas vargšo Hazentreferio, nes vienas iš jų buvo nelabasis.

Pasišaipėme iš šeimininko patys save įtikinėdami, kad tai tik Barigi pokštas, bet šeimininkas tvirtino, kad niekas negalėjo patekti į namą, nebent su itin įmantriais tarėjo raktais; Barigi dar prieš dešimt minučių, iki įvykstant šiai baisybei, sėdėjo prie stalo, kaip jis galėjo per tokį trumpą laiką užsitempti apgaulingą kaukę, net jei ir mokėjo atsirakinti svetimo namo duris. Tačiau juodu buvo taip klaikiai panašūs, kad jis, dvidešimt metų Hazentreferio kaimynas, nebūtų atskyręs, kuris yra tikrasis.

– Dėl Dievo meilės, ponai, ar negirdite, kaip kažkas siaubingai rėkia?

Mes puolėme prie lango – iš apleisto namo sklido baisūs sielvartingi balsai, kelis syk mums susivaideno, kaip senasis vyriausiasis teismo tarėjas prabėgo pro langą persekiojamas savo gyvavaizdžio su naktiniu chalatu. Staiga viskas nutilo.

Mes susižvalgėme; drąsiausias pasiūlė nueiti į namą; visi pritarė. Perėjome per gatvę; triskart sugaudė didelis varpas prie senio namo, bet niekas nepasirodė – mus suėmė baimė; iškvietėme policiją ir šaltkalvį, išlaužus duris smalsuolių kirbinė pajudėjo plačiais tyliais laiptais aukštyn; visos durys buvo užrakintos, galiausiai vienos atsidarė – puošniame kambaryje ant sofos gulėjo vyriausiasis teismo tarėjas sudraskytu pilkšvu švarkeliu, siaubingai sutaršyta anksčiau dailia šukuosena, negyvas, pasmaugtas.

Niekas niekada daugiau nematė Barigi nei Štutgarte, nei kur kitur.

Trečias skyrius

Šiurpusis vakaras (Tęsinys)

Profesorius baigė pasakojimą; valandėlę sėdėjome nuščiuvę ir susimąstę. Galiausiai man pabodo ta tylą, panūdau vėl užmegzti pokalbį, bet pasukti jį kita linkme, kai vidutinio amžiaus vyras puošnia medžiokline uniforma, jei neklustu, vyriausiasis girininkas iš Nasau, man užbėgo už akių.

– Turbūt kiekvienas iš mūsų yra patyręs, kad jį labai dažnai palaiko kitu žmogumi ar jis nepažįstamą žmogų užkalbina kaip seną bičiulį, keisčiausia, kad pats ne kartą įsitikinau, jog žmonės supainioja ne kasdieniškus, neišvaizdžius, neišraiškingus veidus, o ryškius, taigi patrauklius.

Atmetėme jo teiginį kaip visai neįtikimą, bet jis pasirėmė ištis įdomiu mūsų Nato pavyzdžiu.

– Nė vienas iš mūsų nesigina, – tarė jis, – kad pagalvojo, jog mūsų draugą yra matęs vienur ar kitur, tik kitu pavidalu, bet ryškūs jo veido bruožai, įsakmus žvilgsnis, maloni šypsena tiesiog negali neįsirėžti atmintyje.

– Nesakyčiau, kad jūs visai neteiskus, – atsakė Flashofas, prūsų kapitonas, kuris, nepaisydamas arešto bausmės, jau dvi dienas vėlavo grįžti į savo įgulą Koblence. – Sakyčiau, jūs teisus; prisimenu vieną vietą nuotaikinguose italų grafo Goci memuaruose, kuri visiškai patvirtina jūsų žodžius. „Visi, – rašo jis, – kas pažino Mikelę d’Agata, žinojo, kad jis visa pėda žemesnis už mane ir mažiausiai dviem pėdom storesnis, ir apskritai nei savo apdarais, nei veidu nebuvo į mane panašus.

Vis dėlto daug metų mane kasdien suimdavo apmaudas, kai dainininkai, šokėjai, smuikininkai ir žvakių degiotojai į mane kreipdavosi kaip į poną Mikelę d’Agata ir aš turėdavau ilgai klausytis jų skundų, kad jiems mažai moka, kad iš jų daug reikalaujama ir t. t., ir retas kuris nueidavo šalin patikėjęs, kad aš ne Mikelė d’Agata.

Kartą Veronoje užsukau į svečius pas vieną damą; tarnaitė mane pristatė: „Ponas Agata“. Kai įėjau į kambarį, šeimininkė su manimi pasisveikino ir kalbėjosi kaip su Mikele d’Agata; išėjęs sutikau gerai pažįstamą gydytoją; „Labas vakaras, pone Agata“, – prasilenkdamas pasisveikino jis. Galop ir aš pats kone įtikėjau, kad esu Mikelė d’Agata.”

Padėkojau gerajam kapitonui, kad išgelbėjo nuo baugių fantazijų, kurias mummyse sužadino profesoriaus pasakojimas. Pokalbis ramiai tekėjo tolyn, kilo diskusija,

kurios tautos išsiskiria įdomia veido forma, kokį poveikį dvasia daro veido bruožams, ypač akims, galiausiai kalba nukrypo į Lavaterį ir kompaniją – nebenorėjau gromuliuoti dalykų, apie kuriuos daug kartų buvau kalbėjęs, ir pasitraukiau į lango nišą. Netrukus prie manęs priėjo profesorius, kad, kaip ir aš, galėtų stebėti besiginčijančiųjų veidus.

– Kokie lengvabūdžiai, – atsiduso jis, – ką tik juos įspėjau ir užkūriau jiems tokią pirtį, jog bijojo net į kampą pažiūrėti, kad nepamatytų velnio, o dabar vėl juokiasi ir linksmai pokštauja, tarsi gundytojas nesliūkinėtų aplinkui.

Mane prajuokino itin rimta profesoriaus veido išraiška.

– Nežinojau, kad turite mišparų pamokslininko talentą, – pasakiau, – bet aš stebiuosi jumis – drąsiai puolate blogio pasaulį ir patį nelabąjį. Nejau iš tikro manote, kad tas nekaltas Natas...

– Sakote, nekaltas? – tvirtai sugriebęs už krūtinės nutraukė mane profesorius. – Nekaltas? Ar jūs nepastebėjote, – pritildęs balsą sušnabždėjo jis, – kad viskas, ką šis subtilus ... ponas daro, yra gerai apskaičiuotas planas? O, aš žinau, kas čia per padaras!

– Jūs mane stebinate, ką turite galvoje?

– Ar nepastebėjote, – įsikarščiaęs kalbėjo jis, – kad anas išprusęs ponas vyriausiasis girininkas visu kūnu ir dvasia yra jo, nes Natas per penkias naktis susišlavė visus jo pinigus, o vakar naktį leido tam melžiamajam laimėti penkiolika šimtų dukatų? Girininkas vadina tą grietinėlės mėgėją tauriausių jausmų vyru ir prisiekinėja savo garbe, jog privalo vėl pralošti atėjūnui daugiau kaip pusę, antraip neras ramybės. – O ar nepastebėjote, kaip jis susuko galvą ekonomikos tarėjui?

– Taip, mačiau, – atsakiau, – kad ekonomikos tarėjas, dažniausiai paniuręs ir mizantropiškas, dabar kiek atkutęs, bet maniau, kad tai draugijos poveikis.

– Jokiū būdu. Jau dvidešimt metų jis malasi po visokias kompanijas, bet vis neatkunta; dar šiek tiek ir bus tikras pasileidėlis; tas asilas važinėja po visą kraštą ir tvirtina, kad jam pilve tūno didelis kirminas, tokiomis stulbinančiomis kalbomis nuodydamas žmonėms gyvenimą, o dabar? Dabar jis pakliuvo į nagus tam stebukladariui, tas duoda jam miltelių ir pataria, bet ne taip kaip protingas gydytojas – laikytis dietos ir visur žiūrėti saiko, o mėgautis savo jaunyste – taip jis vadina to seno kirmino penkias dešimtis – gerti daug vyno ir t. t., ir tą t. t. bei vyną jis jau keturias dienas vartoja smarkiau nei sūnus palaidūnas.

– Ir jus piktina tokie dalykai, pone profesoriau? Žmogus vėl džiaugiasi savimi ir gyvenimu.

– Aš ne apie tai, – atsakė uolusis, – dėl manęs tas senas nusidėjėlis gali šiandien pat iškeliauti į aną pasaulį; aš sakau, kad jis pasikliauja pirmu pasitaikiusiu šarlatanu, ir per tai tikrai gaus galą, prieš aštuonerius metus buvau pradėjęs jį gydyti, ir jo sveikata beregint pradėjo taisytis.

Dabar iš dalies supratau, kodėl gerasis profesorius taip karščiuojasi – kaltas čia buvo profesinis pavydas.

– O mūsų damos? – nerimavo jis. – Jos visai pašėlo. Man tik gaila vargšo Triūbenau, tiesa, aš jo nepažįstu, bet poryt turėtų čia atvykti, ir kokią ras savo brangiąją žmoną? Kur tai matyta, kad jauna, išsilavinusi moteris pirmais laimingos santuokos metais šitaip įsileistų su tokiu visiškai nepažįstamu žmogumi, o dar tik penkios dienos.

– Kaip, ana graži, išblyškusi ponija?

– Ta blyškioji, – atsakė jis, – prieš keturias dienas ji dar buvo graži rausvaveidė, tikra centifolija, bet štai sutinka gatvėje tą įdomų vyrą, jis paklausia, kur ji eina, ir vos išgirdęs, kad nusipirkti *rouge fin* (mat išplepėti tokias tualetu paslaptis yra *bon ton*), puola prašyti, kad ji neteptų skruostų jokių raudonių, joje slypi kažkas tokio *je ne sais quoi*, daug labiau derančio prie išblyškusio veido. Ir ką ji padaro? Taip, nueina į artimiausią galanterijos krautuvę nusipirkti balto grimo, aš kaip tik ieškojau kandiklio, ir staiga išgirstu, kaip saldžiu balseliu ji klausia šiurkščiaplaukio drimbos krautuvinininko, ar neatsirastų dar „eteriškesnių“ baltalų? Velniai griebtų! Kur tai girdėta?

Man nuoširdžiai pagailo profesoriaus, nes, jei neklystu, jis nuo pat pradžių bandė atkreipti gražiosios moters dėmesį pablukusiu „savo mokslingos sielos apvalku“. Tačiau aš ir pats mačiau, kad tarp Nato ir Triūbenau kažkas ne taip; tos grimo istorijos, kuri taip papiktino profesorių, dar buvau negirdėjęs, bet kas išmano akių egzegezę, tam nereikalingi kiti komentarai, kad iš jų atpažintų abipusį suartėjimą.

Giliai susimąstęs profesorius valandėlę patylėjo; pakėlęs akis pro akinius pažvelgė į kambario lubas, išpuoštas gipsiniais angeliukais.

– O dangau, – atsідuso jis, – ir Tingen jo rankose; jūs nepatikėsite, kokios žavios tos visada giedros akys, tos skaisčių skruostų duobutės, žvilgantys dantys, bučiuiui pravertos lūpos, tos minkštos rankos, tos apvalios, pilnos, prisirpusios krū...

– Pone profesoriau! – sušukau nugąsdintas jo ekstazės ir papurčiau už rankos, kad atsipeikėtų. – Valdykitės, gerbiamasis, gal žiupsnį ispaniško uostomojo tabako?

– Ir ji jo rankose, – tūžmingai kalbėjo jis, – ar pastebėjote, kaip ji nekantravo išklausti apie jo gyvenimo aplinkybes? Kaip paraudo? Jauna, graži, pasiturinti, našlė – ji turi viską, kad susirastų puikų vyrą; dėl jos malonės varžosi išmanūs, garsūs literatūros pasaulio vyrai, o ji malone apdovanoja tą bastūną; ak, jei žinotumėte, brangus daktare, ką man neseniai pasakė vyriausiasis kelneris, suprantama, nepaprastai taktiškai, kad užvakar naktį matė jį išeinantį iš jos kam...

– Prašau, pasigailėkite manęs, – pertraukiau jį, – verčiau prisipažinkite, ar dar pats neatsidūrėte po to stebukladario padu.

– Tas ir yra, – sumišęs šypsodamas atsakė paklaustasis, – būtent tai ir kelia man susirūpinimą. Kaip žinote, aš skaitau chemijos paskaitas; kartą jis užvedė kalbą apie tai ir pademonstravo tokias plačias žinias, iškėlė tokių naujų ir drąsių idėjų, kad man apsvaigo galva; pulčiau jam ant kaklo ir prašyčiau jo sąsiuvinį ir užrašų, mane traukia prie jo nenugalima dvasios jėga, bet vis tiek su džiaugsmu užduočiau jam nuodų.

Vyro įniršis man sukėlė juoką; jis ėmė mosuoti sugniaužtu kumščiu, žali jo akių stiklai sublyksėjo kaip katės akys, trumpi juodi plaukai tarsi pasišiaušė.

Pabandžiau jį nuraminti, pasakiau, kad jis neįstengtų labiau piktžodžiauti, net jei atėjūnas būtų pats velnias, bet jis neleido man baigti.

– Jis ir yra velnias, čia, „Trijose karūnose“, apsistojo pats šėtonas, pasiryžęs nusinešti mūsų sielas! – sušuko jis. – Taip, tu geras žvejys, tavo aštri uoslė, bet profesoriaus iš T... no, manęs, kuris iškart suuodė, kokie pavojingi net demagogijos tyrimai, ir, tiesą sakant, būtent todėl atvažiavo čia, į Mainą, uoslė dar aštresnė už tavo.

Kimus juokas, tarytum pasigirdęs už nugaros, patraukė mano dėmesį; atsisukau, ir man pasivaideno, tarsi pro langą, pašaipiai išsiviepęs, į vidų žiūrėtų Natas. Sugriebiau profesorių už rankos, norėdamas parodyti neįprastą reiškinį, nes kambarys buvo antrame aukšte, bet profesorius neišgirdo juoko nei pamatė to, ką pamačiau aš, nes kai atsisuko, pro langą išvydo blyšką mėnulio diską ten, kur aš tariausi ką tik matęs bauginamai iškreiptą paslaptingojo atėjūno veidą.

Dar nespėjau nuspręsti, ar tai, ką mačiau, yra juslinė apgaulė, sujaudintos vaizduotės vaisius, ar tikrovė, kai atsidarė durys ir į kambarį išdidžiai įžengė fon Natas.

Jis apžvelgė draugiją keistai šypsodamas, tarsi žinotų, kas apie jį buvo kalbama, ir aš maniausi pastebėjęs, kad niekas iš esančiųjų neįstengė atlaikyti tiriančio jo žvilgsnio.

Lengvai, kaip jam būdinga, jis atsisėdo priešais Triūbenau ir šalia ponios fon Tingen, ir iškart perėmė pokalbį į savo rankas. Sąžinės priekaištai neleido profesorui atsisėsti prie stalo, o mane prikaustė troškimas bent sykį apžiūrėti tą vyrą iš toli, iš lango nišos, kur stovėjau. Pamatėme, kaip ponia fon Triūbenau susižvalgė su mitriuoju meilužiu, kuris, be perstojo kalbėdamas ekonomikos tarėjo dukrai tokius meilūs žodžius, kad raudonis ją tarpais nutvieksdavo net po krūtinės raukiniais, pasiūdintais iš plačios juostos Briuselio nėrinių, leido poniai fon Tingen šokdinti dailią kojytę ant nublizgintų savo aulinių.

– Trys musės vienu kirčiu, dievaži, tai išties pagirtina, – netverdamas pykčiu suniurzgė profesorius, kuriam, kaip sakoma, iš po nosies nugvelbė paskutinę atsargą. Garsiai žengdamas jis priėjo prie stalo ir, prisitraukęs kėdę, platus kaip mūras atsisėdo šalia savo gražuolės. Tačiau ši, regis, girdėjo vien tik Natą, nes į jo klausimą, kaip jaučiasi, atsakė „poryt“, o kai jis įtūžęs leptelėjo, jog ji atrodo išsiblaškiusi, toji atsakė: „vienas guldenas trisdešimt kreicerių už uolektį.“

Prieš mano akis klostėsi nemaloni scena. Profesorius, nesusiprotėdamas kokiu nors sonetu ar trioletu atitaisyti padėtį, juo labiau keliomis stancomis įsiteikti Triūbenau, išsijuosęs neigė kiekvieną Nato teiginį, ak! savo nenaudai, nes šis, dialektikos atžvilgiu nepalyginamai pranašesnis už gerąjį knygų, įstūmė jį į tokią keblią padėtį, jog plonas jo logikos dangalas, rodė, tuoj perplyš ir jį praris prieštaravimų chaosas.

Maloniai kvepianti pušos vaza trumpam nutraukė kalbos ginčą, juoba suteikdama galimybę ponioms fon Triūbenau ir fon Tingen priešiškais žvilgsniais varstyti vienai kitą. Ponia fon Tingen, žinodama, kokios gražios yra apskritos jos rankos, stvėrė didelį sidabrinį šaukštą, kad pilstydama gėrimą atskleistų visą savo povyzos grožį, o ponia fon Triūbenau taip žaviai, palydėdama tokiais meiliais žvilgsniais, padavinėjo pilnas taures, kad nekilo abejonių, jog ponios siekia kuo labiau pakenkti viena kitai.

Tačiau kai labai stiprus pušas išsklaidė lengvą rudens vakaro virpuliuką, kai užkaitino damų skruostus, ryškiai sužibino vyrų akis, man staiga pasirodė, kad kažkaip, net nežinau kaip, peržengtos padorumo ribos; galvoje sukosi visokios paikos mintys, balsai gaudė užė kaip malūno ratas, visi nežinia ko juokėsi ir linksmai šūkaliojo, kikenė ir erzino vienas kitą, o vyriausiasis girininkas net pasiūlė

sužaisti fantais, išperkant užstatą bučiniaiis. Staiga vėl išgirdau aną kimų juoką, kurį pirma tariausi girdįs už lango; tikrai, tai buvo Natas, jis klausėsi profesoriaus, ir nors šis kalbėjo karščiuodamasis ir visiškai rimtai, kas akimirką pratrūkdavo kimiu juoku.

– Ar ne tiesa, ponios ir ponai? – profesoriaus balsu sušuko pušas. – Neseniai jūs patys pamatėte, kad kiekvienas iš jūsų jau buvo sutikęs mūsų brangų draugą, tik kitu pavidalu. Tylite? Kažin ar protinga išduoti žmogų. Pone vyriausiasis girininke! Ponia fon Tingen, gerbiamoji! Pati pasakykite, ypač jūs, pone daktare!

Dėl profesoriaus netakto pasijutome nesmagiai.

– Kiek prisimenu, – atsakiau visiems tylint, – kalbėjome apie įdomius veidus ir apie tai, kad žmonės juos dažnai supainioja, ir, jei neklystu, buvo paminėtas ir ponas fon Natas.

Šis nusilenkė ir pasakė, jog jam pernelyg didelė garbė būti priskirtam prie įdomiųjų, bet profesorius viską sugadino.

– Na jau ne! Išrėšiu visą tiesą! – pasakė jis. – Aš pasakiau, kad man kelia baimę jūsų buvimas, ir papasakojau, kaip jūs Štutgarte pasmaugėte vargšą Hazentreferį; ar dar prisimenate, gerbiamasis?

Šis atsistojo ir šaižiai juokdamasis pasileido po kambarį pirmyn atgal, ir man staiga pasirodė, kad matau nelemtąjį gydytoją iš savo gimtojo miesto; tai buvo nebe Natas, o vyresnis, baisus žmogus.

– Aišku kaip dieną! – sušuko profesorius. – Jis vaikšto kaip Barigi.

– Barigi? – perklausė ponia fon Triūbenau. – Užmirškite tą savo Barigi, kambaryje mūsų asmeninis sekretorius, mielasis Gruberis.

– Dovanokite, gerbiamoji, – nutraukė ją vyriausiasis girininkas, – tai lošikas Maleti, su kuriuo praėjusią vasarą Vysbadene turėjau reikalų.

– Cha, cha! Kaip lengva apsirikti, – pasakė ponia fon Tingen, pro perlamutrinis akinius apžiūrinėdama vaikstantįjį. – Tai ne kas kitas, kaip kapelmeisteris Šmalcas, kuris moko mane groti gitara.

– Še tau kad nori, – suniurnėjo senasis ekonomikos tarėjas, – tai tas linksmuolis komisaras, kuris man parūpino puikią duonos siuntą į ligoninę D-ne.

– Ak, tėveli, – sukikeno jo dukrelė, – anas buvo tamsiaplaukis, o šis blondinas! Argi neprisimenate to jauno ūkininko, kuris pas mus norėjo įsitaisyti į tarnus?

– Po paraliais! – sušuko prūsų kapitonas. – Tai tas prakeiktas krautuvės princas ir mušeika, kuris nušvilpė mano Lorutę! Į dvikovą pistoletais, šunie, rytoj pat, tuojau pat!

Jis pašoko ir buvo bepuolęs prie ramiai pirmyn atgal žingsniuojančiojo, bet profesorius sugriebė jį už rankos.

– Raminkitės, brangusis! – sušuko. – Aš supratau, aš supratau, perskaitykite jo pavardę iš kito galo – tai šėtonas!

Ketvirtas skyrius

Rankraštis

Tiek, kiek čia parašiau, dar gyva mano ano vakaro prisiminimuose; praėjo nemažai laiko, kol viską atgaivinau atmintyje; matyt, užmigau ilgu, giliu miegu, nes kai pabudau, priešais išvydau Žaną – atitraukdamas užuolaidas ryto saulei, jis paklausė, ar pageidaučiau išgerti kavos?

Buvo vienuolikta valanda: kur pradingo laikas tarp vakar ir šiandien? Aš pirmiausia paklausiau jį, kaip atsidūriau savo lovoje.

Nustebęs kelneris pažvelgė į mane ir keistai šypsodamas atsakė, jog tokį dalyką aš turėčiau žinoti geriau negu jis.

– A! prisimenu! – nerūpestingai atsakiau, kad paslėpčiau savo nežinojimą. – Po vakarienės...

– Atleiskite, pone daktare, – pertraukė mane plepusis kelneris, – jūs nevakarėniavote, visi susirinkote penkioliktame kambaryje gerti arbatos ir punšo.

– Teisybė, norėjau pasakyti – penkioliktame kambaryje; ar profesorius jau atsikėlė?

– Argi nežinote, kad profesorius jau išvyko? – paklausė kelneris.

– Nieko negirdėjau! – nustebęs atsakiau.

– Jis prašė perduoti jums nuoširdžius sveikinimus, o kai būsite T., prašė jį aplankyti; taip pat prašė pasakyti, kad visada atmintumėte jį ir vakarykštį vakarą.

– Aha, prisiminiau, – pasakiau aš, nes atmintyje staiga atgijo dalis vakarykščių įvykių. – Kada jis išvyko?

– Anksti ryte, – atsakė kelneris, – dar prieš ekonomikos tarėją ir poną vyriausiąjį girininką.

– Kaip? Ir jie išvažiavo?

– Èèè! – nustebeš sušuko kelneris. – Ir to nežinote? Nei to, kad ponia fon Tingen ir gerbiama ponia fon Triūbenau –

– Nė jų nebėra?

– Gerbiama ponia išvyko vos prieš pusvalandį, – patikino jis.

Aš pasitrynčiau akis, kad įsitikinčiau, ar nesapnuoju, bet viskas liko kaip buvę, Žanas su kavos padėklu tebestovėjo prie mano lovos.

– O ponas fon Natas? – nedrąsiai paklausiau.

– Dar čia; ak, tai auksinis žmogus, jei ne jis, mums šianakt būtų buvę striuka.

– Kodėl?

– Na, ponią fon Triūbenau ištiko bėda; ir kas galėjo pamanyti, kad garbusis ponas taip puikiai moka nuleisti kraują?

– Nuleisti kraują? Ponas fon Natas?

– Matau, pone daktare, kad jūs anksti atgulėte ir naktį praleidote ramiau negu mes, – apšvietė mane Žanas nerūpestingu tonu, – dar nebuvo nė vienuoliktos po to nutikimo su policija.

– Kokio dar nutikimo su policija?

– Matote, penkioliktas kambarys išeina į gatvę, o kadangi, švelniai tariant, ten buvo pragariškas triukšmas, sargyba užėjo į vidų patikrinti, bet ponas fon Natas, geras pono policijos leitenanto pažįstamas, juos nuramino ir jie pasišalino. Na, netrukus įpuolė ponios fon Triūbenau tarnaitė – miršta jos ponia. Turbūt įsivaizduojate, kaip nesmagu toks dalykas viešbutyje naktį tarp vienuoliktos ir dvyliktos. Mes kaip viesulas aukštyn, ant laiptų sutinkame poną fon Natą, jis klausia, ko mes taip lekiame, ir vos sužino, kas atsitiko, nuskuba į savo kambarį ir atsineša dėklą, netrukus nė penkių minučių, jis su lancetu atvėrė poniai rankos kraujagyslę, net kraujas ėmė lanku mušti; ji atsimerkė ir greitai pasijuto gerai, bet ponas Natas pažadėjo, kad liks prie jos budėti.

– Èhèhè! Ką jūs sakote, Žanai! – sušukau didžiai nustebeš.

– Dar ne viskas! Tik praėjo valanda, ir vėl viskas iš pradžių; aštuonioliktame kambaryje skambina taip garsiai, kad manėme, Kaselyje gaisras; pono ekonomikos tarėjo dukrai prasidėjo panikos priepuolis; senis turbūt išlenkė stiklėlį pervirš, nes vis kartojo, kad jį su dukra nori nusinešti velnias; nesugalvojome nieko kito, kaip vėl prašyti pono fon Nato pagalbos; jis buvo pažadėjęs su tarnaitė pabudėsiąs prie ponios fon Triūbenau, bet, Dieve mano, turbūt miegojo kaip negyvas, nes beldėmės tris keturis kartus, kol atsiliepė, o tarnaitė, ta paukštytė, apskritai buvo nepažadinama.

– Na, o ar jis nuleido kraują gražuolei Rozalijai?

– Ne, kaip man sakė Lizutė, jai uždėjo ant širdies garstyčių košelės, per dvi plaštakas, ir netrukus viskas praėjo.

Vargšas profesorius! pagalvojau aš, tavo dailioji šešioliklinė Roželė ir Natas, intymioje nakties tyloje klijuojantis pleistrą ant tuksinčios širdies.

– Poną tėvelį ekonomikos tarėją turbūt labai nuvargino tas įvykis? – paklausiau, kad išsiaiškčiau šitą reikalą.

– Neatrodė, nes jis užmigo Lizutei dar negrįžus iš vaistinės. Tačiau antrame aukšte jau skambina, mane kviečia, – pasakė jis ir kaip strėlė išlėkė iš kambario.

Taip staiga iškriko linksmoji draugija; vis dėlto nesupratau, kaip viskas galėjo taip greitai įvykti. Prisiminiau, kad vakar geriant punšą nutiko kažkas nepaprasta, bet neįstengiau atsiminti, kas.

Gal Natas galės man paaiškinti? Tačiau, jei neklystu, jam kažkas nutiko, o mano prisiminimuose vis išnirdavo profesorius – geriau nueisiu pas Natą ir paklausiu, kodėl visi taip greitai išsivažinėjo.

Šokau į drabužius ir man dar nebaigus greitosiomis apsitaistyti samdytas tarnas atnešė šį laiškėlį.

„Maloningasis pone, būčiau nepaprastai dėkingas, jei iki mano išvykimo, kuris numatytas vidurdienį, dar kartą aplankytumėte mane. F. Natas.”

Smalsiai atsiliepiu į šį pakvietimą ir draugą radau pasirengusį kelionei, tarp lagaminų ir dėžučių. Jis pasitiko mane, kaip jam būdinga, maloniai ir draugingai, tačiau mane trikdė akivaizdus ironijos šešėlis, šiandien dengiantis jo lūpas, anksčiau jo niekada nebuvo pastebėjęs.

Jis pasišaipė, kad aš prieš damas pasirodžiau kaip silpnas gėrovas ir greitai apsvaigau, papasakojo, jog aš saldžiai užmigau, ir, pasalūniškai žvelgdamas, paklausė, ką dar prisimenu iš vakar vakaro.

Apsakiau padrikus savo prisiminimus, ir jis nuoširdžiai prajuko, pavadindamas juos liguistos fantazijos vaisiumi.

O kad visa draugija išvyko, pasak jo, kalta didelė rudens šventė Vormse; visi, net paniurėlis ekonomikos tarėjas, išskubėjo ten, o jį reikalai verčia keliauti Reinu žemyn. Ponios Triūbenau ir gražiosios Rozalijos negalavimų kaltininku jis įvardijo stiprų punšą ir pasidžiaugė, kad mėgėjiškas polinkis jam padėjo įgyti būtent tiek medicinos žinių, kad ištikus tokiems lengviems atvejams galėtų suteikti pagalbą.

Išgirdome atvažiuojant karietą, kelneris pranešė, kad ji jau čia, ir nuo dėkingo viešbučio įteikė butelį seno reinvynio. Natas jo nusipelnė, nes iš tiesų tik jis mus laikė čia kaip pririštus.

– Jūs rašytojas, mielas daktare? – paklausė jis mudviem siurbčiojant svaiginamai kvepiantį atsisveikinimo gėrimą.

– Kas šiandien nekurpia literatūros? – atsakiau aš. – Pirmiausia išbandžiau jėgas kaip poetas, bet gana greitai supratau, kad mano giesmės nebus amžinos. Tad užtraukiau pora tonų žemiau ir dabar mieliems vokiečių skaitytojams verčiu nemirtingus kitų tautų kūrinus.

Jis pagyrė, anot jo, kuklią mano rezignaciją ir paklausė, ar neapsiimčiau išversti vieno žymaus žmogaus memuarų, kurie iki šiol tebėra rankraštyje.

– Žinoma, jei mokate dešifruoti, jums tai nebūtų sunku, nes duočiau šifravimo raktą, o rankraštis parašytas vokiečių literatūrine kalba.

Savaime suprantama, mielai sutikau, jau anksčiau mokėjau dešifruoti ir vyliausi, kad šiek tiek pasipraktikavęs išmoksiu tobulai. Jis atidarė gražią raudono tymo dėžutę ir padavė man keliskart perrištą rankraštį. Skaičiai ėmė bėginėti kaip skruzdės sujudintame skruzdėlyne, bet jis padavė savo slaptaraščio raktą ir darbas, rodės, tapo dvigubai lengvesnis.

Mudu apsikabinome ir atsisveikinome; atsidėkodamas už gerumą, kurią paskutinį kartą man parodė, už nuostabias dienas, kurias mums surengė, palydėjau jį iki karietos; durelės užsidarė, vežikas suragino botagu savo keturis žirgus, šie truktelėjo ir įdomusis žmogus nuskriejo iš čia, bet iš karietos tariausį girdįs tą kimų juoką, kuris nuo vakar tapo dar viena mano prisiminimų nuotrupa.

Kai užlipau laiptais, vyriausiasis kelneris man padavė laišką. Profesorius liepė jį įteikti man į rankas; atplėšiau –

„Gerbiamasis, brangusis!

Rengiuosi pasibalnojęs žirgą bėgti iš šio riaumojančio liūto urvo. Atsisveikinu su jumis raštu, nes jūsų neįmanoma prikelti iš mirtino svaigulio, apėmusio jus smarkiau nei mus visus. Kaip kraupiai baigėsi džiaugsmingas mūsų pasibuvimas! Ar ne tiesa, mielas dvejokli, dabar jums aišku, kad šis Natas yra tikrų tikriausias šėtonas!

Šią akimirką jis turbūt žiūri man per petį ir skaito, ką rašau, bet aš netylėsiu. Vargšelis ekonomikos tarėjas su dukrele, blyškioji Triūbenau, mano gražioji Tingen, kapitonas ir vyriausiasis girininkas – visi įkliuvo į jo tinklą. Duok Dieve, kad jūs neužkibtumėte jam ant kabliuko. Aš beveik užkibau, nes per daug stipriai įsikirtau į tą jo chemijos idėjų prismaigstyta meškerę. Bandydamas nusitraukti skubu išvažiuoti.

Sudie, mielasis! Pirmadienis, spalio 7 d., 6 val. ryte.”

Dabar prisiminimai griūte užgriuvo mane. Taip, tai buvo velnias, šaipęsis iš mūsų; velnias, kuriam vakar buvo smagu mus bauginti, velnias, kurio memuarus laikiau rankoje.

Kas dabar garantuos, kad tie rašmenys per akis nenuvinguriuos man į smegenis ir neatims proto, ir ar tapdamas šėtono dešifruotoju ir perrašytoju aš nesąmoningai neįsikinkysiu į jo jungą?

Įsidėjau rankraštį į lagaminą ir leidausi profesoriui įkandin klausti jo patarimo. Tačiau Vormse neradau nė padujų kokios nors linksmos draugijos iš „Trijų karūnų”. Arba juos pasivijo šėtonas ir aštuonviete karieta nusigabeno į savo amžinąją karaliją, arba jis iš manęs pasišaipė. Pastarasis spėjimas man atrodė įtikimesnis.

Tačiau Vormse sutikau pamaldų kunigą, tarnaujantį katedros bažnyčioje. Atvėriau jam savo rūpestį, ir jis mane pamokė, kad reikia paaukoti tiek Mišių, iš kiek lankų susideda rankraštis. Patarimas man pasirodė neprastas. Sugrįžęs į gimtąjį miestą, kitą sekmadienį nusiunčiau pirmą šėtono rankraščio lanką į bažnyčią. *Probatum est*; pirmadienį pradėjau šifruoti ir dar nepastebėjau nei popieriuje, nei savyje jokios velniavos.

Apie buvusius draugus Maince girdėjau nedaug. Profesorius toliau garsėja atradimais chemijos srityje, ir bijau, kad jis pasiduos šėtonui, kuris jį nori paversti Bercelijumi¹. Kapitonas, girdėjau, nusišovė, o ponia fon Tingen, gražioji našlė, pasak skelbimo „Hamburger Corespondent” laikraštyje, neseniai vėl ištekėjo.

Iš vokiečių k. vertė Giedrė Sodeikienė

1 Jöns Jakob Berzelius (1779–1848), švedų chemikas, vienas iš šiuolaikinės chemijos pradininkų.

Ištrauka iš romano „Besotystė“

Stanisław Ignacy Witkiewicz (Witkacy)

Pagal 1804 m. balandžio 8 d. „Witkiewiczų giminės, Niečuja herbo“ kilmės išrašą iš lietuviškos gubernijos bajorų knygy, išduotą „su bajorų susirinkimo atspaudu“, Witkiewicziai buvo kilę iš plačios giminės, maždaug nuo XVI a. gyvenančios Žemaitijoje. Per daugelį kartų santuokų ir giminystės ryšiais susiję su Koščicais, Čapskiais, Gurskiais, Gelgudais, Stanevičiais, Bilevičiais, Piłsudskiais, taip pat Matusevičiais, kilusiais iš Giedroycų, Witkiewicziai buvo viena senoviškiausių ir reikšmingiausių šeimų, priskiriamų Lietuvos karmazininiams bajorams, kurių pavadinimas kilęs nuo jų vilkimų tamsiai raudonų žiponų spalvos.

Stanisławo Ignaco Witkiewicziaus, „Besotystės“ autoriaus, tėvas, dailininkas, architektas, rašytojas, gimė 1851 m. Pašiaušės dvare, netoli Šiaulių, kuris po 1863 m. sukilimo buvo konfiskuotas, šeima ištremta į Sibirą. Grįžę iš tremties Witkiewicziai apsigyveno pas gimines Lenkijoje, ir sūnus Stanisław Ignacy gimė 1885 m. Varšuvoje, mirė neaiškiomis aplinkybėmis 1939 m. bėgdamas nuo bolševikų.

Witkacy slapyvardį vėliau pasirinko, kad nebūtų painiojamas su tėvu. Tai labai savitas rašytojas, dramaturgas, dailininkas, fotografas ir filosofas, vienas ryškiausių ir įdomiausių tarpukario lenkų kūrėjų. Jį W. Gombrowiczius laikė vieninteliu europinio lygio tų laikų autoriumi (kukliai nutylėdamas save). „Besotystė“ („Nienasycenie“), antras autoriaus romanas, išspausdintas 1930 m., kritikų laikomas geriausiu jo kūrinium. 2003 m. romanas buvo ekranizuotas.

Vertėja

Atimta nekaltybė

Vos tik Tengieras ir Zypcius išėjo iš trobos (Afanasolas liko pas kniazių nakvoti), lauke ėmė dėtis baisūs dalykai. „Ilgiau taip trukti nebegali“, – tarė sau Tengieras ir ėmė savo globotiniui kalbėti: [O tai buvo neapsakomai bjauru jiems abiem – bet nieko nepadarysi.]

– ...Zypekai... – [Per mišką kaip kylančios pavasarinės vėtros gūsiai ritosi atodrėkio banga. Dunksėdami nuo šakų krito šlapio sniego apdarai.] – Zypekai, kalbėsiu su tavim atvirai. Tu dar nežinai, koks baisus dalykas yra gyvenimas. Ne banalia prasme, pavyzdžiui, valdininkui, kuris prarado tarnybą, ar vargonininko sūnui, kuris turėjo vesti kaimietę, kad sukurtų savo pomirtinius kūrinus. – Nusijuokė, ir siaubingas apetitas viskam užliejo jį iki pat kraštų tarsi alkaną kiaulę priešais šiukšlyną, didelį lyg Kilimandžaras. Tyrumo ir kilnumo geidulys, tų vienintelių dalykų, galimų iškrėtus kokią nors [kokių daugiau galimybių turėjo po ranka, jei ne pseudohomoseksualų suvedžiojimą?] aukštos klasės kiaulystę, skausmingai dūrė jam į paširdžius. Oda iš nepasotinamumo tapo skausminga tarsi krečiant karštligei. Šiandien prausdamasis matė save veidrodyje – sausą kojelę, tą kairę, grakščią kaip jaunos ožkelės, ir dešinę, normaliai chamišką, ir išsišovusius raktikaulius, ir įdubus „skruostus“, ir „Kristaus“ (taip sakė vienas sentimentalus niekadirbys) krūtinės ląstą su ilgomis, beždžioniškomis rankomis iš šonų, ir kitas kūno dalis, didelės kaip dramblialige sergančio raganosio. Būnant štai t o k i a m atimti berniukui nekaltybę anksčiau, nei jį suvedžios toji sena paleistuvė Irina Vsevolodovna, – juk dvigubas malonumas: kerštas už tai, kad vis dar jos geidė, nors nebuvo jo (tokio amžiaus – ji!), luošio, verta – netgi jo, o dar geidė – baisūs tai buvo žodžiai, bet privalėjo juos virškinti kaip sugedusią dešrą, iš bado sušveistą su žagsuliu, beveik vemiant. O čia šalia ėjo tasai dailus pienburnis – be to, baronas – devyniolikos metų! („Dieve! Koks vargas tuo metu buvo mano gyvenimas!“ Valgyti žalias pupas; slapta fisharmonija groti kompozicijas; vaikščioti basam, nes batams trūko pinigų, ir beprotiškai, iki žeminančio onanizmo imtinai, mylėti mažutę ručkę Ruzę Fajerzaig, kuri paniekino jį dėl subjekto iš Bžozovo šilko krautuvės.) Dabar visa tai jis antrą kartą prarijo kaip siaubingai karčius vaistus. O virš viso to – šios dienos grovė ir žmona, ir vaikai, sugrūsti į neįsivaizduojamą pasibjaurėjimo, kančios, saugumo masę su tikrų, pačių vertingiausių jausmų padažu. – ...Zypekai, gyvenimas yra baisus – ne tomis kasdienėmis baisenybėmis, kurias andai norvegai pateisino savo literatūra: tas kasdienybės žavesio išdidinimas iki visiškumo mastų, tas įteigimas, kad pagrindinėmis savo aistromis visi lygūs, tas banalių kunigaikščio ir

sugyvilėjusio darbininko panašumų konstatavimas – kodėl ne iš karto žmogaus ir moliusko – nėra tiesos kelias. Suaktualinta krikščioniškoji lygybė, tikriausiai, jos iliuzija, ir visi tie nuosavi patobulinimai à la Bazilis – tai silpnųjų melas. Lygybė kada nors ateis – kai ideali visuomeninė organizacija visas visutėles funkcijas išdalins pagal gebėjimus. Bet hierarchija neišnyks niekada. Aš pats sau esu žiaurus, kartu ir paskutinis – todėl turiu teisę į viską.

Jo balse pasigirdo kažkoks žiaurumas. Apkabino Zypčių dešine ranka, iš apачios žiūrėdamas į žvilgsnio vengiančias jo akis. Nuo siūbuojančių eglių ir pušų ant jų krito šlapias sniegas. Miškas kvepėjo drėgnai-grybingai-konkrečiai, paslaptin-gai, beveik bjauriai. Genezypas nedrįso atstumti Tengiero. Be to, nors bjaurėjosi, bet buvo smalsu, kas iš to gali nutikti. Ketino iškentėti iki paskutinės valandėlės, o paskui staiga spirti iš visų jėgų. Gerai neapskaičiavo savo širdies gerumo, tos pačios širdies, kuri vertė jį vaikystėje paleisti tuos šunis. Šlykštu. Tengieras kalbėjo toliau:

– Neketinu apsimesti koku nors bjauriu nusiestetizavusiu graiku, bet pagalvok: gal vis dėlto jie buvo teisūs – (Zypčius nieko nesuprato.) – sukurti kažką uždara, vienaarūšį, į ką jau niekas svetimas įsimaišyti negali. Gryna mintis, suveržta tokia pat gryna ekstaze, nes jos sudėtos iš vienodų elementų – būtent tasai heleniškas nerūpestingumas ir jokio pažeminimo, kurį suteikia santykiai su moterimi – tu šito dar nesupranti – (čia paleido Zypčių ir nurijo baisaus afrodiziako piliulę, kurio-mis kadaise vaišindavo jį kunigaikštienė) (nes, tiesą sakant, noro nebuvo jokio – rūpėjo tik padariniai) – argi tai nėra viršūnė to, ką tuose išmatavimuose galima dviem – o ne dviese – pasiekti. Tu šito nesupranti, ir gal kniaziaus Bazilio Dievas apsaugos tave, kad niekuomet nepatirtum tų kančių, jeigu ne tas grynai negatyvus nuobodulys, tačiau tasai nuobodulys kaip nepakeliamas skausmas, kaip savaran-kiška būtis įsismelkia į visas iki vienos tavo ląsteles ir išgraužia didžiausią tavo turtą, tavo individualybės vieningumą, ir pakeičia jį beasmenėmis gyvos mėsos atmatomis, džiūstančiomis bevandenėje dykumoje. Ak – nežinau... Ir tada jauti, kad visa tai neturi jokios prasmės – blogiau, kad tai nusikaltimas, kad tarytum tu būtent čia, tą žmogų, tai jam, o ne ką kita ir ne ten – ir todėl, būtent todėl – tik tie žodžiai siaubingi dėl savo išimtinumo, to paties, o ne kito. Ir tau šitai taip skauda, tarsi keptų tave gyvą, kad turi būti tik savimi, o ne viskuo, ir tada pakyli virš savęs net iki begalybės. Ir tas siaubas, kad gal, išskyrus tave, jau nebėra nieko – nes negi gali nutikti tokia keistenybė, jog vienu kartu nežinomoje erdvėje du tokie patys padarai... netiki, kad gali egzistuoti kitas padaras, bet vis dėlto turi būtent per tai... Su moterimi niekada... O Dieve: aš tau šito neapsakysiu, Zypekai mieliausias...

– (Šią akimirką to dailaus pienburnio baisiausiai nekentė, ir tai kaitino.) [Nuo to paskutiniojo žodžio („mieliausias“) Genezypas ėmė riestis į vieną buko skausmo, nuodingo pasišlykštėjimo ir begalinės gėdos mazgą. Tai iš tikro buvo koktu.] – Aš neįstengsiu... – murmėjo tasai, kunkuliuodamas giliausioje iš šlykštysčių – o jau iš naktinės tolumos, tarytum iš už tų biriu sniegapūgiu užpustytų miškų, ritosi banga nepažįstamų garsų, kurie jungėsi į velnišką, raguotą konstrukciją su styrinčiais grėsmingais bokštais. Pamažu Putricidą Tengierą apėmė įkvėpimas. Nebebijojo nei vilkų, nei paties Belzebulo. Jo dvasia, siaučiant metafizinei audrai, sklendė virš pasaulių. O liežuvis toliau malė neįtikėtinas, užmaskuotas kiaulystes: – Nes bėgu nuo tokių valandėlių ir nemoku – supranti – nemoku – ir kartu trokštu jų iki pamišimo, nes tik bjaurumo paribyje rasi tikrąją gelmę. Ir tai nėra joks iškrypimas – kiekvienas tai žino, tik kolektyviškai geriau, kai to nematai. Anksčiau buvo kitaip: visi žiaurumai, žmonių aukos, religijos erotinės orgijos – tada keli žmonės visa tai išgyveno gražiai ir galingai. O šiandien štai kaip yra: kažkoks nepripažintas muzikas sniegingame miške... – (Genezypas rietėsi toliau, bet turėjo klausytis, nes tai, ką anas sakė, smirduliuojančiai kvėpuodamas jam į veidą, aiškino jam jo paties painiavą. Kaip tik tai buvo šlykštumo viršūnė. Tengieras varė nesustodamas): – Tada bijau pats savęs: kad nepadaryčiau ko nors tokio siaubingo, nes paskui jau gyvenimas būtų suvis nepakenčiamas! Atkleisiu tau paslaptį: kartais norisi negyvai išpjauti visą šeimą. – („bet juk tai pamišimas, – dingtelėjo išsigandusiam Zypciui. – Jis gali mane čia...“) Tasai jau ramiau tęsė: – Bet nervingi žmonės, regis, niekad neišprotėja. Žinau, kad t o nepadarysiu, bet turiu turėti kokį nors ekvivalentą. Bechmetjevas mane tyrė – nerado nieko blogo. Ir staiga per šią pūgą, supranti, – vėl prakalbo įprastu balsu, – užliejo mane tokia ramuma, kad stebintis bet kokio judesio beprasmybe viskas stingsta, ir aš stoviu savyje tarp dviejų keistenybių sąvartų, įprastų kaip mano trobos sienos, ir nesuprantu, kaip prieš valandėlę galėjau staugti iš baimės ir nuostabos. Ir jei žinočiau, kad kaip tik tai yra tiesa, o ne tokia pati apgaulė kaip eteris, kokainas ir hašišas, kurių išsižadėjau, prisiekiu: dėl vienos tokios valandėlės išlaikyčiau tūkstančius, ne dešimtis metų kančių ir bet kam melsčiausi dėl sekundės tokio apreiškimo, kad nors mirčiau ten, o ne šiame baisiame žiauraus atsitiktinumo pasaulyje. Bet i š t i k r ų j ų nežinau.

„O, kad tai būtų tiesa“, – tarė Genezype jam gana svetimas „suaugęs“ žmogus, kuris pirmą kartą jame apsireiškė prieš savaitę, skaitant abitūros egzaminų rezultatus, kai pirminis, „vargšas vaikelis“, kaip jį vadino tasai naujasis, apie tą tiesą tikrai žinojo. Kokią tiesą? Nagi tai, kad bbb... – kaip sakė Vitgenšteinas: „Wovon man nicht sprechen kann, darüber muss man schweigen.“ Tai viskas, apie ką kokius du

tūkstančius metų nesėkmingai buvo rašomi ištisi tomai ir kas galiausiai universitetuose buvo visam laikui uždrausta. Genezypas dar nežinojo, kas yra narkotikai. (Ir niekada nesužinojo.) Tengieras žinojo ir kaip ugnies bijojo klastotės, taip pat žinojo, kokia plonytė pertvarėlė skyrė tuos du pasaulius, panašius tarsi dvyniai (it du velionio Fudžitos natiurmortus, kaip pasakytų kunigaikštienė), besiskiriančius iš pirmo žvilgsnio nepastebimomis detalėmis. *Identité des indiscernables* – jeigu ne padariniai, turbūt visada blogi, kas gi juos atskirtų vieną nuo kito, kol jie trunka: metafizinio įkvėpimo valandėlę nuo svaigulio dėl kokios nors kiaulystės.

– Vadinasi, iš tikrųjų jūs nežinote – tai baisu. Vadinasi, klaidžiojate tokiose pat tamsybėse kaip ir aš, – akiplėšiškai ir visiškai nenuoširdžiai tarė Genezypas, kišenėje spausdamas iš kniaziaus Bazilio pasiskolintą revolverį. Vienintelis tikras dalykas buvo tas negyvas, šaltas, metalinis daiktas. – Tokie dalykai negali būti laipsniuojami: arba šviesu, arba tamsu – bet kokie pustoniai tolygūs tamsai. Aš noriu būti visiškai apšviestas arba prakiurdysiu sau kaktą, ir baigta, – isteriškai sušuko Genezypas ir teatrališku gestu išsitraukė iš kišenės revolverį. O gal iš tiesų būtų nusišovęs, jei ne anas.

– Atiduok, niekšeli! – suriaumojo Tengieras lekiančio sniego tumuluose. Užlaužė jam ranką ir išlukšteno vadinamąjį „mirtį nešantį įrankį“. Genezypas dirbtinai nusijuokė – tokie juokeliai buvo ne vietoje. – Dėl to nusivedžiau tave pas juos, – toliau ramiai kalbėjo Tengieras. – Prieš tave dvi žinojimo viršūnės – gal ne pačios aukščiausios, bet kaip pavyzdys bus geros. Pasirodo, tiesa tėra patogus tramplinukas šuoliui į patogią lovytę su minkštais patalėliais, o tie patalėliai – seniai prasmės netekusios sąvokos. Tai, kas anksčiau, radimosi metu, buvo kažkas didelio, šiandien susitraukė iki jūros kiaulyčių dresiravimo. Tiesa, tobula ar ne – nesvarbu, – ir tikėjimas anksčiau egzistavo iš būtinybės, – nenoriai kalbėjo Tengieras, aiškiai matydamas, kad vien tik su jausmų maskaradu, nepanaudojęs aukščiausios dialektikos, neįstengs suvedžioti šio unikalios pienburnio – išskirtinio, žinoma, tik sąlygiškai, palyginus su jam bjauriu per sportinį numechanizavimą sugyvulėjusiu jaunimu – šiandien jie dirbtinai kuriami taikant tam tikrus laipsnius ir dozes, kad iš dalies būtų galima išspręsti problemas: gyvenimo, politines, visuomenines – tos problemos neturi savo šalių, kuriose galiotų – filtravosi, sukasdienėjo, suprastėjo, išplito tarp visų ir nuėjo niekais. Tas procesas negrįš nė už ką pasaulyje.

– O anie du? Jeigu taip jų mintis sujungus į viena... – pradėjo Genezypas, vargais ne galais ne taip išsivaduodamas iš šventvagiško glėbio. Negali sakyti, kad jautė savyje kažkokį šventumą, bet kai kurie dalykai suk nesukęs... na, tie vaikiški rateliai... Ak, kodėl prieš valandėlę pritrūko drąsos prakiurdyti „savo vargšę

kaktytę“, – pagalvojo. Svetimas žmogus jame jau gailėjosi nudvėsusio vaikučio. Kaip ant delno matė daugiamatį tos iššleivotos gauruotos mėsos su kaulais krūvos, su trumpa skrandele žengiančios šalia jo per drėkstantį sniegą, didumą. Juk susidūrė su beveik „representaciniu žmogumi“, unikumu – tačiau dėl to neįautė nė menkiausio, kad ir snobiško, pasitenkinimo. Jis jautė to sumaišaliootojo didumą, didumą jau ne tik muzikiškai meninį, ir tai jį slėgė, bet kartu baisingai niekino jį kaip kūnišką padarą; tos kaimietės, kuri jam netgi truputį patiko, vyrą; tą psichikos begėdį, iškraunantį ekskrementiškai nemalonius išvidurius, ir darė tai matant jam, beveik vaikui.

– Tai tarsi norėtum, pavyzdžiui, į vieną emulsiją sumaišyti lydytą geležį su aliejumi. Tai du ašigaliai. Tarp jų, o ne juose driekiasi tas apleistas kraštas, tas išmiręs slėnis, kuriame gyvenu aš. Vienas, prisiskaitęs religijų istorijos, susikuria Dievą pagal visų kitų dievų analogiją. Tokia tolerancija jau slepia visą jo tikėjimo menkumą. Jo Dievo Motina – tai Astartė ir Atėnė Paladė, ir Kibelė, ir velniai žino kas, o jo Dievas, kalbant apie jį, o ne jaučiant, mažai kuo skiriasi nuo braminų pasaulio visumos, o jo šventieji – beveik kinų dievukai, globojantys įvairias veiklas ir daiktus. Kaip šiandien sunku atskirti tikrąją kokios nors koncepcijos vertę nuo apsimestinės – iš kur gali žinoti, ar ji yra grakšti nykstančių kalbų mozaika – kalbų apie tai, kas kadaise buvo gyva, o gal šviesos strėlė, pirmą kartą perskrodžianti amžinos paslapties tamsą? – tuose žodžiuose Genezypas pajuto tam tikrą veidmainiškumą.

– Na gerai, o tas kitas? – paklausė, kad kuo labiau atitolintų artėjantį įvykį.

– Tas pat. Kitas kraštutinitumas. Tai baisingas aparatas, gal net ir be kontrastų – nors kai kurie tuo abejoja tvirtindami, kad kažkas kažkur dugne turi būti susijaukę – ir kas toliau? Tai tik pasotina savo kūrėjo intelektualią aistrą, apetitą nesveiko skrandžio, kuris jau nieko nebegali suvirškinti, juolab paversti tai gyvo organizmo penu. Bedvasė mašina, iš kurios aukštumų – taip: iš mašinos aukštumų – kodėl gi ne? – (Genezypui patiko tas prisipažinimas suklydus, ir dėl tokio niekniekio prarado aštuoniasdešimt procentų pasipriešinimo) – matyti tik minties bergždumas ir visų pasaulio koncepcijų kaip nesąmonių lygiavertiškumas – na ir kas, kad įvairių klasių, vis tiek nesąmonių. – („Kalba apie juos taip, kaip jie kalba apie kitus, bet pats pagrindo neturi“, – pamanė Genezypas.) – Ne – visiškai tą dalyką atmeskime, – nepatenkintas kalbėjo Tengieras. – Neleisiu tau – (vėl prikišo gauruotą, smirdintį snukį prie persikinių, šaltų, pūkuota jaunyste kvepiančių jo skruostų) – leistis į bergždžią metafiziką. Turi tai jausti, o ne apie tai galvoti. Visas tas neišnarpliojamas kamuolys – nes mano mintis iš esmės nepažini – yra mano meno variklis

– nesvarbu, ar tie kvailiai ją supranta, ar ne. Jei išanalizuočiau iki galo, visa tai kaipmat prarastų bet kokią vertę: tarytum ore išsprogdinčiau šimtą tūkstančių tonų piroksilino. Šitoks būdas teikia man tiesiog velniško vidinio lankstumo. Esu tarsi kulka, kuri valios jėga lekia iš lėto, o yra priversta lėkti greitai – pagalvok, kas tai! Tai galima palyginti su vienu dalyku: su dirbtinai tęsiamu erotiniu pasitenkinimu. Bet tu šito nesupranti. Kiek laiko nesismagintai pats su savimi?

– Kokius pusantrų metų, – tvirtai ištarė Genezypas taip, tarsi anam rykšte kirstų per veidą. Kartu kilo baisi pagunda, prisidengus kažkuo nepaprastu, atpalaiduoti pritvinkusias liaukas. Baisiausiai bijojo kaip nors susikompromituoti prieš kuni-gaikštienę ir nusprendė nė už jokių pinigų neprisipažinti, kad tai jam pirmas kartas. Nežinojo, kad jis jau seniausiai demaskuotas. Be to, dar malonumas, kurio šitiek laiko sau neleido. Pasibjaurėjimas tirpo, virsdamas teigiamomis vertybėmis. Viskas neišvengiamai skatino jį pasiduoti tai neįmanomai prieštaravimų pirami-dei, tai šalia einančiai nelaimingajai baidyklei – baidyklei ne tik jam, bet objektyviai. Be to, analogija su šunimi... Jeigu jau kas nors panašaus jam įsimaišydavo į jausmų magmą, atsidurdavo to žmogaus nelaisvėje. Žinoma, iki šiol tik labai mažu laipsniu. Jau kelis kartus pastebėjo panašų reiškinį – situacija darėsi grėsminga. Laikas greitai bėgo – rodėsi, pralekia šalia, probėgšmais šnibždėdamas grėsmin-gus įspėjimus.

– Na, pats matai, kad turi leisti man pabandyti. Aš nieko nenoriu, tik kad tu patirtum malonumą. Kada nors pas mane dar sugrįši – vėliau – kai suprasi, kad ir anas dalykas yra šlykštus.

Baisus gailestis tam žmogui paralyžiavo visus Genezypo gynybos būdus. Jau nuogas ir beginklis stovėjo kaip grobis žinodamas, kad šią dieną būtent tai yra tiesiog nusikaltimas. Dabar oras buvo dirginantis, karštas, tarsi pritvinkęs milži-nišku lūpų kvėptelėjimų. Viskas jame ir išorėje tirpo malonokame pasibjaurėjime ir nepakeliamai nuostabiame susierzinime – prisiminė senuosius onanizmo laikus. Tengieras krito ant kelių, ir Genezypas atsidavė žeminančiam velniško malonumo triumfui. Šį kartą jis nebuvo vienas – kaip keista. Keista. KEISTA... – „auuu!..“ – staiga sustūgęs bjauriai suvirpo, o tam virpesiui kartu su skausmu ir besiplėšančia palaima užliejus visą kūną pajuto, kad jam nukrito kažkokia vidinė kaukė – ir pra-regėjo. Jau ne pirmą kartą nubudo šią prakeiktą dieną. Nieko panašaus nėra jautęs. Tik, žinoma, toliau tikrai ne šitokiu būdu – nė slapčiausiose jo esybės kampeliuose neatsišaukė nieko homoseksualaus. Bet gyventi verta. Tai buvo eksperimentas – kaip gimnazijos laboratorijoje išskirti vandenilį ar geležies rodanidu nudažyti

tirpalą raudonai. Bet visada tai, kas jo dar laukė, atrodė tik vis labiau kankinantis nesibaigiantis sapnas.

Tengierui irgi kažkas nutiko, ne itin jis džiaugėsi savo triumfu. Ant sniego, nematydamas ano kūno, be kontrasto su savo paties luošumu – tai nebuvo, kaip mėgdavo sakyti, išspausta iki dugno, bet vis dėlto šiek tiek palaužė tą jauniklį, o labiausiai tą megerą. Įkvėpimas stiprėjo: garsai greitai telkėsi ir organizavosi, aiškiai velnėdami, rikiuodamiesi tamsiojoje šviesios sielos pusėje. Jų vis daugėjo – konsolidavosi į tikrą didesnės apimties kūrinį. Tengieras ilsėjosi – kiaulystė buvo pateisinta – paskutiniai atspindžiai senosios etikos, kad dėl meninių tikslų leistina panaudoti blogį.

Genezypas buvo bjauriai patenkintas. Patyrė malonumą kur kas didesnę nei ankstesnieji, be to, nejautė jokių sąžinės priekaištų. Pasaulis mieguistai vyniojosi į harmoningas ringes kaip šlykštus susiruošęs miegoti žaltys. Labiausiai norėjosi užmigti kartu su pasauliu. Tačiau ši diena, tikriau, para, be galo ilga, negailestingai vilkosi toliau. Dar reikėjo šitiek padaryti! Bet dėl kunigaikštienės jau nebebuvo jokios baimės: dabar jai parodys, kas yra vyriškis. (Vis dėlto vargšelis Zypcius apsiskaičiavo dėl savo pajėgumo.) Dabar kitaip žiūrėjo į savo nubudimo problemą. Anų dviejų minties priešingybių pokalbis atgrasė nuo bet kokios metafizikos. Jei tai turėjo būti galutiniai skirtumai, išties verčiau ton pusėn nė neatsisukti: tegu gyvenimo stebuklai vyksta savaime. Cha – gal tokie, kaip šis stebuklas čia, ant sniego? (Tačiau vis dėlto dugne krebždėjo sąžinės priekaištas – tad neverta apie tai kalbėti.) Tik mintis galėjo užmušti tas pabaisas, smalsiai žvelgiančias iš ateities į kruviną dabartinės valandėlės skylę, valandėlės, kai pasaulis rietėsi į nežinomybę. O tikėti kuo nors apibrėžtu arba užsiimti ženkliukais Genezypas neturėjo nė menkiausio noro. Taip jis išvengė didžiausio šiuolaikinio žmogaus tykančio pavojaus – metafizikos. (Kažkur pavėjui juokėsi ir žvygavo mechaninio nuobodulio šėtonas, baisingai vartydamasis kūlio: juk jam pačiam mechanizuotis nereikėjo.) O už viską turėjo būti dėkingas tam nesuprantamam, bjauriam, gauruotam, ištižusiam pusniekšiui, kurį šiaip niekino, o kartu žavėjosi kaip paslaptingu instrumentu, perlydančiu bet kokį, net skausmingai slegiantį keistumą į lengvai iššifruojamą konstruktyvią tonų maišalienę. Zypcius buvo labai muzikalus: lengvai sintetino baisingus Tengiero muzikinius niekus, gal net geriau už žinomis aptekusius oficialius kritikus profesionalus.

Ėjo nutolę vienas nuo kito, tarsi būtų atsidūrę skirtingose planetose. Kai išėjo iš girios tamsos, tolumoje Ludzimiero bažnyčios bokštas išmušė pirmą. Neištirtos lemtys užšalo. Iš Zypciaus vidurių aukštyn pašoko siaubinga širdgėla. Panoro būti

kažkuo! O varge! Kažkuo bent kam nors, ne visiems, netgi ne daugumai. Pavydėjo Tengierui – su kuriuo prieš valandėlę šaltai atsisveikino – kad gal jis, nors dabar jo nė šlubas šuva nepažįsta, kadaise buvo kažkas daugeliui, galbūt labai daugeliui. Kokia palaima sukurti savyje ką nors tobulo, kitokio, gyvenančio savo gyvenimą. Už tą kainą galima be skausmo visko išsižadėti. Kita vertus, jei turėsime galvoje, kad saulė užges ir iš to visko nieko neliks, tai gal ne taip ir svarbu būti kuo nors „milijonų širdyse“. O ką šią valandėlę galvoja anas? Ak – nors akimirką tai žinoti. Tada taptų toks išmintingas, kad niekas su juo negalėtų susidoroti. Ir iš kur toji kitų žmonių įveikimo problema? Niekada nesuvaldys to chaoso. Jam trūksta kažkokio tvarkdariško aparatėlio. Tengiero išsipasakojimai, nors patys atviriausi ir jam nemalonūs, niekada ano nemenkino, nedarė jo labiau pažinaus. Gal menas prieš jo valią davė jam tuos psichinius šarvus? „Nesąmoningai gyvename taip, tarsi turėtume amžinai egzistuoti šioje žemėje, o jeigu ne mes, tai mūsų kūriniai. Bet įsivaizduokime, kad astronomai apskaičiuoja pasaulio pabaigą – kažkoks tamsus kūnas įskrieja į mūsų sistemą ir su Saule sukasi aplink bendrą svorio centrą, o mūsų žemė pamažu, pavyzdžiui, per dvi savaites atsiduria Neptūno orbitoje. Ir tai turi nutikti po trijų šimtų metų – planetų judėjimą galima apskaičiuoti iš anksto. Na, ir kas tada nutinka kartai, kuri apie tai sužino, ir kaip kinta vaikų auklėjimas, kaip auginama kita karta ir dar kita – toji, kuri sulauks katastrofos? Ar vaikų gimdymas nebus uždraustas, ir kaip tuomet bus su amžinybe? O, nuostabi idėja Sturfano Abnolo romanui! Turiu jam tai papasakoti. Bet Dieve gink ne rašyti programinį romaną, o įsijausti į tų žmonių psichologiją ir galiausiai pamatyti, kas bus, kas iš to „išeis“. O gal kai kurie, pavyzdžiui, Konradas, taip ir rašė – tik slėpė ką parašę, kad vadinamųjų literatūros kritikų akyse negadintų savo markės.“

Buvo gūdi, bet kupina gyvybės naktis. Šunys kaukė užaujant vėjui, vis šiltesniam, gašlesniam. Laukė pasislėpę nepadorumai, viliodami imtis kokių nors baisingai bjaurių terlionių ir teplionių. Baisus (viskas baisu!) lytinis potraukis perbėgo paviršiumi, o paskui sukrėtė devyniolikmečio barono Genezypo Kapeno, gal paskutinio tos giminės, kūną. Kapenų giminė norėjo išlikti. Zypcius susimąstė apie šią lūžio valandėlę. Negalėjo ja pasisotinti. Kažkas – toks instinktyvus keleivis jame – tučtuojau viską išniekino, tarytum Afanasolas Benzras savo ženklais. Bet kaip tas instinktyvus ponas, nepakenčiantis aukštų, praktiškai nepateisintų įtampų, tai darė? Gal iš tikrųjų taip buvo geriau.

Klintinių uolų, už kurių stovėjo kalkių fabrikas, papėdėje apsupti seno, šiek tiek apleisto sodo, stovėjo nauji Tikonderogų rūmai. Dabar Genezypas prisiminė, kad pamiršo vartelių raktą, kurį jam buvo davusi kunigaikštienė. Šiaip taip užsiropštė

ant aukštos mūrinės tvoros, kurios viršus buvo nusagstytas stiklo šukėmis. Jau ketino nušokti žemyn, bet smarkiai persipjovė riešą. Šilta srove trykštelėjo kraujas. „Tai pirmoji jai skirta auka“, – pagalvojo beveik su meile. Valandėlei nepadorumas susijungė su simpatija – išėjo tarytum tikra meilė. Užsirišo ranką skepetaite, bet kraujo sustabdyti negalėjo. Spalvindamas sniegą ėjo tiesiai per parką, pro vėjyje šniokščiančius, žinoma, belapius, didžiulius uosius ir liepas. Žemyn einančios versališkai pakirptų eglių alėjos dugne sušmėžavo renesansinis fasadas (ar gali būti kas nors bjauresnio už renesansą? – Genezypui architektūra prasidėjo brahmaniškais gopurais). Šunų nė ženklų. Pirmame dešiniojo sparno aukšte du langai tryško prislopinta kruvina šviesa. Tai buvo miegamasis – tasai du amžius nulemtas kambarys (ir kelias dešimtis metų nulemta moteriškė), kur (ir ant kurios) baronas Kapenas de Vahazas – „paskutinis tos giminės vyriškas palikuonis“, kaip rašo Klodas Fareras, – turėjo prarasti nekaltybę. Genezypas pasijuto bajoru, grafitės pagimdytu, ir tai jam paglostė širdį. „Tai jau šis tas“, – pagalvojo ir pats susigėdo. Tačiau tas jausmas neišnyko. Tėvo (gyvo ar mirusio) ir toliau nė neprisiminė. Zypcius niekšišškai svarstė – jei tėvas mirs, gal staiga jame nubus kokie nors seniai nuslopinti jausmai, ir tada jis ims kentėti. Bijojo to, bet, kita vertus, toks abejingumas jam buvo nemalonus – dėl to sąžinės graužimas galėjo virsti tikru vis stiprėjančiu skausmu.

Pabeldė į langą. Iš už užuolaidos pasirodė t a m s i a i r a u d o n a s kunigaikštienės siluetas. Ji mostelėjo ranka – lanku iš dešinės į kairę. Suprato, kad turi įeiti pro pagrindinį rūmų priebutį. Tos pasiutusios bobos, laukiančios būtent to ir tik to, vaizdas padarė jam triuškinantį įspūdį: tarsi būtų turėjęs uodegą, kuri dėl keisto geidulio, baimės, drąsos ir pasibjaurėjimo susimaišymo pasibruko net po pilvu. Pasijuto tarsi subjektas krautuvėlėje, prekiaujančioje smulkiais nešvankumais. Žengė tarp rūmų priebučio kolonų kaip žvėris, vedamas į šventovę ritualiniam aukojimui.

Informacija

Miegamajame kunigaikštienė sėdėjo su vyru, žinomiausiu iš nukaršusių politikų, vienu iš dabartinės krašto vidinės pusiausvyros padėties (nesibaigiančių revoliucijų jūros fone tai buvo senų svajonių apie gražų demokratišką gyvenimėlį sala) ir užsienio politikos – veiklaus nesikišimo į Rusijos kontrrevoliuciją – kūrėjų. Lenkija tik leido kariuomenei, vadinamajam „karo tranzitui“, laisvai važiuoti per valstybę,

ir už tą kainą atsikratė aktyvaus dalyvavimo. Dabar kinų komunizmo lavina, nuo Altajaus ir Uralo kalnų riedanti į Maskvos lygumas, sudrumstė tą idealią viena kitą paremiančių priešingybių sistemą. Siaubingo dydžio kapitalai, kurių kilmės niekas nežinojo, mesti darbininkų buičiai pagerinti, nustojo duoti procentus nuolaidumo dėl darbo organizavimo metodų pavidalu. Nepaisant visų pastangų, kažkodėl ėmė byrėti patys pamatai. Buvo neįmanoma išlaikyti absoliučios izoliacijos net su nematytai uoliais pasų tikrinimais ir nuolatinio naujienų klastojimu visoje spaudoje, kuri buvo tik vienas didelis, beveik lytinis Tautinio gelbėjimo sindikato organas. Atėjo laikas, kai laimės sala ėmė keistai trauktis, mažėti, jei kol kas ne fiziškai, tai morališkai. Nors valstybė nesumažėjo nė per pėdą, bet atrodė esanti vis mažesnis lopinėlis, į kurį iš visų pusių liejosi deganti magma. Sindikato nariams svilo padai, bet jie dar laikėsi. Vardan ko? Niekas nežinojo – nebuvo kur pabėgti, jeigu ką. Niekas netgi nenorėjo naudotis gyvenimu sena apimtimi – juk amžinai tas trukti negalėjo... Karininkai nustojo varyti versliukus (Nevaleikovičius tokius šaudė be jokių pardonų), verslininkai „tam tikrose sferose“ nebedavė kyšių, apskritai nesudarinėjo vadinamųjų „didelių sandorių“, naktiniai restoranai bankrutavo, dansinguose šoko tik paskutinės paleistuvės ir visiškai niekšai – nykstanti rūšis. Beatodairišką inteligentijos proto pasimaišymą dėl sporto pakeitė racionali viena sveikatos valanda per dieną – toji pavojinga manija tolygiai apėmė visus visuomenės narius. Netgi kinas, keliantis grėsmę visoms galimoms aukštesniosioms sritims, nyko pamažu, bet nuosekliai. Dar kažkokiose priemiesčio būdose paskutiniai surūgoję kretinai, visiško puvimo būsenos, tamsoje gėrėjosi užtamsintomis kino žvaigždėmis ir mėgavosi 200 % stiprumo vyriško pasiūlykštėjimo ir kasdieniškumo piliulėmis. Netgi radijas ėmė žlugti, pirmiau visiškai sukretininęs penkiasdešimt procentų vidurmuzikinės pusiau inteligentijos. Sindikato unifikauta spauda negalėjo „pranokti“ vis gausėjančių nuolatinųjų dienraščių perdėtai stipriai formuojamos nuomonės pagal tų partijų doktrinas – partijos beveik išnyko – viešpatavo visuotinis sutarimas. Nežinia dėl ko po kampus teliūškavosi kažkokia bespalvė, nuobodė blankstančių šmėklų masė. Tačiau dugnas, visiškai spontaniškai, be paralyžiuotų agitacijos centrų įtakos, ėmė pamažu pūsnoti ir kilti. Kai kuriems, pripratusiems prie tiesaus visuomenės pagrindo, kartais atrodė, kad vaikščioja šiek tiek nuožulniu, tarsi pelkėtu, o gal labai plačia amplitude banguojančiu pagrindu. Bet apskritai tai buvo laikoma iliuzija. Buvo kalbama ir netgi visiškai atvirai aptarinėjamas geltonosios masės už Uralo potencialas, neeuklidiniu būdu kaip gravitacinis potencialas keičiantis aplinkinės erdvės struktūrą, psichovisumeninę aplinką – bet protingi žmonės rimtai į tuos dalykus nežiūrėjo. Izoliacija, tikriausiai, jos trumpalaikė iliuzija, tęsėsi pirmiausia todėl, kad nė viena iš subolševikintų Vakarų valstybių

neturėjo noro galutinai subolševikėti aštriame kinų padaže. Nepaisydami revoliucijos bendrumų dėsnų, visos pasaulio vyriausybės Lenkiją laikė dirbtinai konservatyvia – dėl milžiniškų piniginių sumų, laisvų nuo komunistinės propagandos (paprasčiausiai nebuvo ką įkalbinėti), – už tai ji buvo „gynybinė siena“, kol kas dėl savo neveiklumo beveik laiminga. Įsiviešpatavo tam tikra žmonių rūšis, kurie anksčiau neatrodė esą tokie stiprūs, ir daugiausia iš meno ir literatūros kritikų sferos – vadinamieji „apsekluoliai“ (L, lubinas, Ladoga), kad skirtųsi nuo normalių apskruolių. Tai buvo individai, galintys nuseklinti bet kokį gilų klausimą, kitaip nei, pavyzdžiui, Vaithedas ir Raselas, kurie iš bet kokio niekniekio, kaip ir dera filosofams (ir dar matematikos), galėjo padaryti gana sunkią problemą. [... „we can define this kind of people as those, who, by means of introducing suitable notions, can give to any problem, as plan as it may be, any degree of difficulty, that may be required“, – citata iš sero Oskaro Vindhemo iš MSGO – Mathematical Central and General Office – prakalbos.] Apskritai visur įsiviešpatavo Dvasia (iš didžiosios D), toji, kuri baisiai „nadojela“ pseudoromantikams, abstinentams ir apskritai gyvenimu nusivylusiems žmonėms“. Dabar dvasia staiga pasiekė pergalę ir galutinai įsikūnijo į gyvenimą, tačiau atrodė, tarsi kažkoks neapsakomai bjaurus gyvulys užsidėjo idealiai pritaikytą jo snukiui iškilnaus angelo kaukę. Tie, kurie tą kryptį – ar kaip šitai pavadinti – propagavo, buvo tiesiog nelaimingi – propaguoti neturėjo ką – visi dar neseniai buvę labiausiai užkietėję materialistai be jokių diskusijų su jais sutikdavo, tačiau tai buvo negyvi įsitikinimai, praradę bet kokį uolumą. Kunigaikštis Tikonderoga buvo „apsekluolių“ prototipas ir visiškas, absoliutus kvailys – Mikelandželas ir Leonardas nebūtų galėję pridėti nė vieno potėpio. Būtent todėl buvo vienas iš ramsčių to keisto nupilkimo, kuris vis dėlto neturėjo Tatrų ar spalio ryto ramių „sausos miglos“ bruožų, atvirksčiai, atrodė bloga lemiantis ir keliantis nerimą, kaip varinio, kai kur alavinio atspalvio dangaus pilkuma prieš baisią audrą – ne tą, kuri ateina ir praeina „šonais“, o tą, kuri gimsta mūsų akyse, audros-paršavedės, maitinančios mažiausius debesėliukus-pasiuntinukus kaip patelė savo mažius. Gana – šalin tą literatūrą. Tas visuotinis sutarimas, tas kažkoks begėdiškas „mylėkim vienas kitą“ ir vadinamasis „petys į petį“, kuriame buvo justai pritildytas snaudžiančios neapykantos girgždėjimas; tas vienas kito gyrimas iki sąmonės netekimo, slepiantis iki šiol nematyto nuodingumo pavydą; tas gašlus melas, kuriame žmonės su ašaromis akyse voliojosi kaip šunys ekskrementuose – visa tai buvo tiesiog baisu. Bet mažai kas tą suvokė – šiaip ar taip, tikrai ne Genezypas ir ne kunigaikštis. Išmanantys žmonės slėpėsi keturių sostinių tirštyneje, gal net generalinio intendanto iš pažiūros vienminčių batalionuose, eskadronuose ir baterijose. Kaimuose, žinoma, niekas nieko nesuprato, juk

valstietis – beviltiškai žlugęs reikalas, medžiaga šleikščiai idėjiniams demokratams, tiems visuomenės lepūnėliams, kurie net susiriesdami paisto apie „didžias“ bendražmogiškas idėjas ir šitaip nori susikurti mielą *dvasinėmis vertybėmis* ir darbuotojų pseudogeranoriškumo apkvailintų žmonių išnaudojimo ir apiplėšimo pasaulėlį. Prikimšti jo pilvą taip, kad tas darbinis gyvulys pamirštų, jog yra ir gali būti žmogumi. Gerove užmigdyti aukštąsias dvasines aspiracijas ir iš viduje surizgusių žaibų susivyti jaukų lizdelį, šiek tiek aukštesnės markės nei tų gyvulių – štai koks dalykas. Taip galvojo vieni, o kiti, baksnodami į nuolatinį produkcijos mažėjimą ir po didžiųjų idėjų (tų iš tikrųjų didžiųjų) apsiaustais darbininkų skurdo bolševikų kraštuose didėjimą, tvirtino, kad kito kelio, išskyrus fašizmą, nėra ir būti negali. Ir kur čia teisybė ir ar apskritai galima kalbėti apie teisybę? Ar problemų klasės atžvilgiu ši sąvoka turi prasmę?

Viskas smirdėjo kuo bjauriausiai. Kaip tyčia, ištisi pseudožmonių kolektyvai tvirtino, kad kvepia, ir kvepia labai maloniai. Po kai kuriais mundurais (dažniausiai Sindikato narių) vietoj raumenų tirtėjo kirmėlinės žarnos – niekas to nematė. Bet keisto bejėgiškumo galia visi tie prieštaravimai laikėsi kaip trintų utėlių emulsija vasarošilčiame truputį pasaldintame vandenyje. Tas laikiklis buvo Dvasia iš didžiosios D ir komunistų pinigai. Tasai visų sluoksnių, išskyrus kelis pusgalvius iš aukščiausios aristokratijos, didžiai etiškas nusiteikimas, kurio neįmanoma demaskuoti, buvo ištisais baisais. Geri žmonės sakė: „Aha, matote, netikėjote, kad viskas bus dar geriau“, – o sakė šitai susijausminusiems pesimistams, kurie su šlykštaus gaudulio ašaromis akutėse, įpratusiose prie sardoniško prisimerkimo, patys savęs klausė: „Nejaugi klaidžiojome programiniame savivarge, žudydami visas viltis dėl tų būsimų kentėtojų gerovės (juk kada nors jie turi praregėti), kentėtojų, kurie kol kas nenorėjo matyti juos supančio blogio ir artėjančios visų sferų kūrybinės negalios“, – taip, tarsi iš tikrųjų būtų didelė pramoga pusiau sąmoningai apsigaudinėti menkomis neva idėjukėmis (įvairių tikėjimų atgimimas, deindividualizacijos grįžtamumas, mechanizacijos įveikimas geriant pieną ir skaitant Bibliją, proletariato meninė kūryba, maistą atstojančios piliulės ir pan.).

Kažkaip nedrąsiai, staiga apsunkusia širdimi Zypcius ėjo per apšviestus kambarius. Į jį dėbčiojo kunigaikščių Zavratinškių portretų akys, tų Zavratinškių, kurių vienas, kadaise pasiuntinys prie popiežiaus sosto, kaip žmoną parsivežė italų kunigaikštę Tikonderogą. Laikui bėgant itališka pavardė visiškai išstūmė rusišką. Jaunesnysis sūnus turėjo markizo de Skampi titulą – vienintelis visoje šalyje. Jis ką tik su svarbiomis žiniomis nuo sienos atvažiavo naktiniu vengrų greituoju

traukiniu. Kinų komunistai nuo vakar laikė apsupę baltagvardietišką Maskvą – taip tvirtino lakūnas, ankstų rytą atskridęs į Budą. Bet toji žinia nebuvo paskleista, kad nepadidėtų dugno judėjimas. O, tiesą sakant, niekas tuo dugnu netikėjo. Grynai dvasine prasme situacija atrodė esanti bedugnė. Žmonės nustojo matyti realius savo veiksmų padarinius – rūpėjo tik veiksmus lydinčios psichikos būsenos. Bet ilgai taip gyventi negalima – galiausiai tai turi baigtis bankrotu. „Dvasinės gelmės bedugnė“ – tas garsas kaip siaubingo varpo „gaudesys“ liūliavo visus amžinam miegui, pradėdant nuo tikrų analfabetiškų naujagimių net iki alfabetiškų senagimių tvarkingomis, žilomis barzdomis ir baisiai išmintingomis, seniai išžiūrėtomis akimis. Iš pažiūros viskas prieštaravo sau pačiam – neturėjo jokio *self-consistance* – vis dėlto nieko nepadarysi: faktai, faktai. O keisčiausia, kad naujasis tikėjimas (apie kurį savo pokalbiuose užsiminė anie ponai atsiskyrėlio troboje), vadinamasis „murtibingizmas“, plito ne nuo visuomenės viršūnių, kaip iki šiol teosofija ir kiti pusiau religiniai tikėjimai, o kilo kaip tik iš to banguojančio dugno.

Dvidešimtmečio markizo šalies likimas nedomino. Žinojo, kad su savo grožiu, nors ir viskas nugarmėtų pragaran, jis tikrai neprapuls. Visur paskui jį sekiojo moterų vorelė, deja, jį kamavo „suchostoj“, kaip tą negalavimą vadino rusų gvardiečiai. Visos tos šeimynėlės cinizmas iki begalybės viršijo nepatyrusio Genezypo gyvenimo suvokimą. Skampis, metais už jį vyresnis, buvo gryniausias praktiškai, be jokių iliuzijų žiūrinčio į gyvenimą tipas, ir toks buvo jau nuo dvylikos metų. Netgi buvo kalbama, kad mamunėlė ir jį... bet tas tai jau turbūt netiesa. „Žavus brunetukas, vilkintis erdelio spalvos kostiumą, sukurtą Skvaros palikuonių, pusiaugulom išsidrėbęs fotelyje kramtė sumuštinukus, o virš jo, galingas kaip grynaveislis šernas abejingumo krūmynuose, kylėjo *papa* kunigaikštis.“

– Ponas Kapenas de Vahazas, – pristatė kunigaikštienė, kartu daug žadamai spustelėdama būsimo meilužio ranką. Tiedu ponai, panirę į politinį diskursą, tik linktelėjo galvas pasisveikindami, jiems nerūpėjo naujas jų naminės matronos – motinos ir žmonos – meilužis. – Prašom sėstis ir vaišintis. Atrodote labai nusikamavęs. Kas su jumis nuo vakar dėjosi? – motiniškai švelniai kalbėjo toji nužydinčiu grožiu spindinti bestija. – Gal jus buvo užpuolusios šių kraštų piktosios dvasios – Putricis ir jo bičiuliai? – Genezypas, apstulbintas tokios aiškiaregystės, išsigandęs situacijos, apdujęs žiūrėjo į savo kankintoją, ir jam atrodė, kad šią valandėlę jis ryja kruvinus, išpjautus iš paslaptimi pulsuojančių vidurių gabalus tolimo, nesugaunamo gyvenimo – to iš didžiosios G. Bet aiškiai buvo matyti, kad kunigaikštienė tuos žodžius pasakė šiaip sau, norėdama užpildyti nejaukią tuštumą. Jos pamažėliais vystančiame kūne rangėsi baises jausmų kamuolys. (Blogiausias buvo valandėlės,

kai ji visa tai pamiršdavo – o paskui aštrus staigaus prisiminimo skausmas – tarsi kas purvinu skuduru užvanojo per veidą...) Virš viso to kylėjo galva, išmintinga kaip pelėda, o mintys, šalti drugeliai automatai, skraidė virš jos iš pažiūros laisvai ir nerūpestingai, bet kiekviena jų varvėjo krauju, greit krešančiu, nekvepiančiu, tarsi sumaišytu su pūliais – krauju, kuris artėjančiai senatvei varva iš skausmo. Kad taip kartą imtum ir peržengtum tą ribą ir iš tikrųjų taptum matrona! Bet, kaip sakydavo optimistai, greičiau Ludzimiere išdygs kinų siena, nei tas keistas, gražus, nelaimingas kūnelis persiris į antrą gyvenimo pusę ir leis sutrypiamas dvasios, kuri juk buvo ir iki šiol tebėra galinga, tik neturi laiko, privalėdama tarnauti *précieuses* organizuotam gašlumui, nes tokia jau buvo toji įsišėlusiu organų krūva. Jau kuris laikas kunigaikštienė skaitė visų garsių valdovių ir labiausiai pašėlusiu kurtizanių biografijas ir iš jų sėmėsi šiek tiek nusiramino – kaip Napoleonas I iš Plutarcho darbų. Bet baisus dalykas artėjo nepermaldaujamai, ir reikėjo jau apgaudinėti ne tik kitus, bet ir save. Kažkas buvo atsitikę pačiam malonumui: jau nepavykdavo taip dažnai nuskrieti ten, į žiaurios pergalės prieš niekingai pavargusį patelės kūną šalį, į tą sustingusią tobulo pasisotino sferą, kai iš lytinių gelmių ištryškusi sunka visą pasaulį iki pat kraštų užklodavo viena įmanoma prasme: pasiekto paslaptingos, iš esmės gyvuliškos palaimos maksimumo. O, geri buvo laikai, kai nuo jos tiesiog nenulipdavo visokie nenaudėliai, kaskart vis kiti, savo esme nepasiekiami, visatos nesąmonės bedugnėje riaugėdami dvasia, galingi ir išdidūs, bet iškarštu kailiu, nudobti toje sferoje, iš kurios visa tai plaukė. Ir būtent šituo ją, su laukiniu sielvartu, nupuolusią, bet vis dėlto galingai... Krūptelėjo. O dabar turi štai tokį kašnelį, be to, į pamišimą varantį ta savo prakeikta jaunyste, kuri jai pačiai visam laikui slydo iš rankų. Taip – jeigu pasitaikė tinkamas objektas, o dar mažos dr. Lančionio piliulės – cha, tada vykdavo išties pra-ga-riš-ki dalykėliai... Malonumas, kurį iki negalėjimo sustiprino savižudiškas gyvenimo fono niūrumas, buvo tiesiog baisus: gal tai jau paskutinis kartas, ir reikės iki savo amžiaus galo būti nuklumpėjusia *bas-bleu*. Toji mintis kūrė, pačioje jaunystėje nenujaučiamas, neįmanomos-nepaprastos-palaimingos netekties gelmes – veikiau tai buvo kankinimai – bet ne! – šiais terminais to aprašyti neįmanoma! – tepradedu tai vykti (tai, tai, tai, kas nesuvokiama) iš tikrųjų, o tada liepsnojančiame viduje, tarsi visų pasaulio galių lauže, gal atsiras žodžių, gebančių amžiams sulaikyti prabėgančią įsikūnijusio stebuklo akimirką. Ir dar šitokiu būdu!..

Beviltiškumas. Genezypas, nesąmoningai žiaurus, dailus jaunuolis, baisiausiai sutrikęs savo gražią burną prikimšo sumuštinių, kramtė juos be galo ilgai, paskui ta beskonė košelė niekaip nepraslydo pro išdžiūvusią ir užgniaužtą gerklę.

Kunigaikštienė, kuri, regis, gebėjo būti jo kūno viduje, slapčiausiose kertelėse, netgi kai kurių ląstelių viduje, tarė (ne – jos dvasia kilo tarpląstelinėse erdvėse kaip gyva aukštesniosios eilės materija tarp žvaigždžių, kuriai mūsų sistemos žvaigždžių struktūros tėra į elektronus panašūs užsikabinimo punktai mūsų pačių gyvos substancijos atžvilgiu) – žodžiu, toji metafizinė galvijė tarė, o balsas skambėjo tyrai kaip sidabrinis varpelis ir aidėjo iš viršaus, kažkur iš krištolinių tarpplanetinių aukštumų (ar žemumų) šaltumėlių:

– Užsigerkite, kitaip neprarysite. – Ir nusijuokė vaikiškai, sveikai, gražiai, kaip mandagi mergaitė.

Ak – kokia nuodėminga pabaisa! Kvailasis Zypcius nė apytikriai negalėjo to įvertinti. Kodėl apskritai viskas taip kvailai sutvarkyta, kad niekas nieko negali laiku apskaičiuoti = lytinės poros amžiaus suma turi būti lygi maždaug 60: jam 50, jai 10, jai 40, jam 20 ir t. t. (Teorija to paties rusino, kuris išgalvojo erotinių santykių teilorizaciją.) Kad taip koks nors tikras tos sferos žinovas kaip pridera įvertintų būtent tokį vystantį žiedą kaip toji keista, erotiškai nevalyva moteriškė! (Ar būna kas nors bjauresnio nei seksualinis nusimanymas?) Bet ne – toks ponas tada jau būna niekam tikęs arba jį kamuoja askezės manija ar kas nors panašaus, arba jis laksto paskui kvailas paaugles, mokydamas jas kažkokių idiotiškų savo jaunystės triukų. Ak – dabar netgi tai pasikeitė. Visoje toje hierarchijoje įsiviešpatavo kažkokia netvarka ir apskritai visa ko pervertinimas. O ant to ropštėsi triumfuojanti dvasia, turbūt paskutinį kartą prieš galutinį kritimą į nebūtį. Žinoma, toji kova turėjo įvykti Lenkijoje, toje „tvirtovėje“, ginančioje visus ir save nuo esmingiausių lemčių. Tautos, kaip ir kai kurie žmonės, turi savo lemtį (bet ne būtinai ji turi išsipildyti) ir misijų. Jei kam nors leisi gyventi pakankamai ilgai, galiausiai (jei tik nesutrukdys kokie įvykiai ir kliūtys – kalėjimas, pamišimas, amputacija ir pan.) – jis padarys savo – gal su tam tikromis deformacijomis, karikatūriškai, bet padarys. Rytai, kurių ekspansiją sustabdė ta „prakeikta Lenkija“, apimti keistos, jiems nebūdingos ultravakarietiškos visuomeninės transpozicijos, nesuvirškintos, žalios sukramtytos formos, galiausiai ėmė veržtis į Vakarus. Kelią jiems atvėrė komunizmas. Apskritai budistai visada buvo nuoseklesni nei krikščionys, o nuo taoizmo iki socializmo kelias taip pat netolimas. Iš pažiūros aristokratiškas konfucianizmas leidosi transformuojamas į europietiško visuomeninio idealizmo dydžius. O svarbiausia – dėl metafizinio jų sąmoningo egzistavimo fono tiems geltoniesiems velniams ne taip rūpėjo prisikimšti pilvą ir chamiškai naudotis gyvenimu: jiems visi tie pokyčiai buvo susiję su vidinės tobulybės siekiu. Dvasiniai šūkliai nebuvo „apsiaustėliai“ – tie žmonės iš tikrųjų turėjo kito dvasinio pasaulio

viziją – gal nepasiekiamą, gal mums nesuprantamą, bet turėjo. Bet ką gi: užsikrėtę Vakarų problematika, nejučiom, patys to nesuvokdami, vis labiau barstė pirminį antžmogišką įsibėgėjimą – bet kurią valandėlę pilvas galėjo nustelbti dvasią. Kol kas retai pasitaikydavo, kad masė būtų persmelkta tos dvasios, kurios iki pat kaklo turėjo jos vadai: rūpėjo ne patenkinti materialius poreikius, o naujos vidinio vystymosi, kuris Europoje jau du šimtus metų buvo gryna fikcija, galimybės – galų gale nustota tikėti pasakomis apie nuolatinę pažangą – baltasis žmogus pamatė užtvėriančią sieną savyje, o ne gamtoje. Ar kinų tikėjimas buvo apgaulė, ar rėmėsi kitokiais psichikos duomenimis? Pesimistai, patys atkakliausi, tvirtino, kad tai tik tam tikra laiko ir erdvės apribota, pavėluota visų individualių verčių bendra niveliacija – paskui turėjo užplūsti dar tirštesnė visuomenės nuobodulio ir metafizinės kasdienybės migla. O iš apačios, nuo kaulų, nuo to pirminio sluoksnio, nuo tos „didžiausių bėdulių“ pusės pradėjo kažkas „gesti ir gesti“ – (koks čia būtų tinkamiausias žodis? – „gesti“ nesuteikia to atspalvio, kurio reikia, o tas vyksmas yra tiesiog bjaurus). [Idomus dalykas, ar kitose kalbose yra žodžių, reiškiančių tokios rūšies „bjaurumą“, kaip kai kurie lenkiški posakiai?] Tai buvo akivaizdus įrodymas, kad p a k a n k a m a i ž e m a m e i š o r i n ė s p a v e l d ė t o s kultūros lygyje nepavyks sunaikinti žmogaus prigimties idėjų kūrimo pagrindo – taikant prikimštus pilvus ir ausis (radijas) bei kai kurias susisiekiimo priemones (auto). Taip pat akivaizdus įrodymas buvo ir pats vakarietišku bolševikinių valstybių egzistavimas. Bet kai kuriems „gelmininkams“ tai buvo „trumpos distancijos“ eksperimentas. Nors giliai „Dvasios“ sunarkotinti, visi kentėjo dėl lėtų visuomeninių pokyčių. Tasai aukštesnės klasės gyvulys (visuomenė) turėjo laiko – žinoma, kaip visuma. Kas jai rūpi, kad kankinami žūsta kažkokios išcentrinės jėgos išmestos atliekos ar net centrinio, esminio minkštimo elementai? Argi kokainistui rūpi, kaip jaučiasi atskiros jo smegenų ląstelės?

Markizas Skampis siurbčiojo pro dantis likerį, klausydamasis tėvo bėdavojimų:

– ...nes jeigu tai iš tikrųjų būtų buvusi jėga, bet iš tikrųjų, visiškai iš tikrųjų, tai yra de-zor-ga-ni-za-ci-ja. Lenkija visados buvo ir yra paleistuvė. O kad ten aplinkui masės automagnetizmas auga geometrine progresija mūsų Sindikato intensyvinimosi savyje atžvilgiu, tad turime nusileisti – ne absoliučiai – supranti, Maciejau? – tik laike. Nes reakcija turi ateiti. Tikiu visuomeniniu grįžtamumu kolosaliose distancijose. Dievas yra ir jis yra valdovas – štai tiesa. Ir žemė dar pamatys faraonus, tik geresnio stiliaus nei ankstesnieji, neužterštus toteminiais prietarais, šviesius kaip tikri galutinės žinios Saulės sūnūs. – („O, visiškai nusišneka tas senas asilas“, – nuovargingai pagalvojo Skampis.) – Neapskaičiavome

vieno dalyko: nesuderinome laiko su atitinkamais pokyčiais kituose kraštuose. Cha – jeigu bolševizmas, ne mūsų komunizmas, o rusiškasis bolševizmas jau būtų mums už nugaros, cha – tada – tos imunizacijos fone galėtume išlaikyti dešimtį pavėluotos fazės metų ir savo sprandais sulaikyti šimtą Čingischanų iš kurio nors Internacionalo. Visada, dar prieš daugybę metų, kai buvau nepatyręs, politiškai nepilnametis artilerijos pulkininkas, sakiau: laisvai įsileiskite juos į šalies vidurį – tas tikrai apsimokės: ilgai jie neišsilaikys, o dėl to kokiems dviem šimtams metų tapsime atsparūs...

– O ne, tėtuši, – nutraukė Skampis. – Nematote vieno dalyko: mūsų kompatriotai ir vadinamieji pirmaujantys iš esmės neturi didžio stiliaus. Kalbu ir apie rizikingas politines koncepcijas, ir apie drąsą, ir apie gebėjimą pasiaukoti. Nelaisvė, romantizmas ir politinės tradicijos visus pozityvius individus pastūmėjo į potencialią būseną. Kinetizmo atstovai – tai kimštinė gauja be didelių ambicijų – daugių daugiausia su ambicijukėmis – ir vadinamieji gerieji žmonės, kaip mūsų dėdė Bazilis, pavyzdžiui. Jų laikas praėjo – jie prarado kūrybiškumą – buvo kūrybingi XVIII amžiuje. Šiandieniniu žmonijos geradariu gali būti net ir pirmaklasis demonas – kad tik būtų išmintingas – išmanytų ekonomiką – o šitai kas dieną vis sunkiau. Pas mus nuo Targovicos laikų nepasikeitė niekas. Turime ypatingų žmonių – nesiginčysiu – bet kad jie galėjo tiek nuveikti, tai ne liaudies, o keistai susiklosčiusių laimingų situacijų nuopelnas. Jei anuomet būtume įsileidę maskolius bolševizmo forma, šiandien būtume monarchistinės Rusijos provincija, tos Rusijos, kuri jau trupa nuo kinų lavinos smūgių. Dabar dar turime veikimo laisvę – galime „vykinut“ takuju štuku, što nie raschlebat“ jej vsiej Jevropie“. Dabar Nevaleikovičius yra pats paslaptینگiausias abiejų pusrutulių žmogus, turint galvoje ir komunistuojančią Afriką, ir linkstančias į tą pusę Šiaurės Amerikos valstybes. Mūsų, URM, politika šiek tiek savarankiškesnė nei jūsų, VRM – ir turime nuosavą slaptąją žvalgybą.

– Maciekai, bijok Dievo – negi jis norėtų ir šiandien daryti kokius nors eksperimentus?

– Kodėl gi ne? Jūs, tėtuši, visai praradote fantaziją. Asmeninės fantazijos per akis, o politikoje pilkuma, banalybė ir bailumas. Tokia per visą istoriją buvo mūsų yda – kartu pasiduodame veidmainišku tradicijų įtaigai. Pas mus po Batoro ir Pilsudskio tėra vienas aukštos klasės žmogus – tai Nevaleikovičius, jis dar ir paslaptینگas. Gebėjimą šiais laikais būti paslaptینگam laikau aukščiausiuoju menu, neribotų galimybių pagrindu. Žinoma, nė kiek nekeista, jei paslaptینگas bus koks nors prieš laiką degeneravęs menininkėlis. Tačiau, stovint sietyno centre, visų jėgų

fokuse, faktiškai būnant viso to tamsaus reikalo, kokia yra mūsų pastarųjų metų šalies istorija, slapta tikrąja saule, ir tai užimant iš pažiūros kuklų armijos generalinio intendanto postą, būti peršviečiamam galingiausių šalies ir užsienio prožektorių – ir likti tokiam paslaptinam – tai a u k š č i a u s i a klasė. Dėl to kaip didelis disonansas atrodė jo manieros: jos buvo stačiai saldžios.

– Pas jus ten, URM, į viską žiūrima kaip į sportą: nuvertinate visą egzistavimo rimtumą. Mes dar norime patirti gyvenimo pilnatvę, kaip anksčiau.

– Šiandien į viską reikia žiūrėti kaip į sportą, žiūrėti nerimtai. Džiaukis, tėtuši, kad turi tokį sūnų. Su tavo principais šiandien būčiau nelaimingas, nusivylęs nevykėlis. Į pačią valstybės idėją reikia žiūrėti iš sportinio taško. Ją galima ginti kaip futbolo vartus, bet jei galiausiai sindikalistai antifašistai įmuš įvartį, tai nieko baisaus nenutiks. Pagaliau toji valstybininkų partija, kiekvienas jos narys, išskyrus laikinai, pabrėžiu, laikinai, komunistus, yra prakišę iš anksto. Žinau, kad šiandien turime mažai žmonių – žmonėmis vadinu mūsiškius, kurie į viską nori žiūrėti tokiu būdu. Aš siūlau likviduoti Gelbėjimo sindikatą ir programiškai, iš anksto susitaikyti su koku nors galimu perversmu. Naujausios žinios iš Rusijos perspėja, kad atėjo mūsų eilė. Už susilaikymą nuo išėjimo pasitikti įvykių, bet išėjimo esminio, o ne kokio nors imunizuojančio skiepijimo, galime apmokėti pjautynėmis, kokių pasaulis dar nematė. Nevaleikovičiui, žinoma, visai nesvarbu, kiek žmonių žus – jam rūpi didybė – tegu ir po mirties. Tai išties cezariška asmenybė. Bet mes?

– Nė jokia cezariška asmenybė, o nusmurgęs kondotjeras. Jeigu kas, pasirodys esąs paprasčiausias pačios radikaliausios grupės liokajus.

– Nepatarčiau, tėtuši, kalbėti taip iš anksto – reikia išlaukti, nes šį gyvenimą reikia pragyventi. Jei Nevaleikovičius norėtų tiesti kelią kinams, seniai būtų tą padaręs. Įtariu, kad tinkamo plano apskritai nėra. Aš dėl jokios idėjos žūti neketinu – gyvenimas pats savaime yra tikslas.

– Jūs, jaunoji karta, išties neturite fantazijos, nes esate šiukšlės. O, kad galėčiau taip viduje keistis! Tačiau tada turėčiau išmokti spjaudyti sau į bambą.

– Jūsų idėjiškumas, tėtuši, visas tas Tautinio gelbėjimo sindikatas – cha cha – tautinio šiais laikais! – tai tik apgaulė. Juk kalbame apie tai, kad tam tikra žmonių klasė vartoja gyvenimą, nors seniai tą teisę yra praradusi. Aš savęs neapgaudinėju. Jūs, tėtuši, to išmoksitė tik su nupjautomis ausimis, savo paties genitalijomis dantyse, žibalu pilve ir taip toliau... – Ėmė kalbėtis pašnibždom.

Genezypas klausėsi to pokalbio su vis augančiu siaubu. Dvi skirtingos baimės – kunigaikštienės ir politikos gelmių – jo asmenybę kėlė vis aukšty, į nepatirtas iki šiol aukštumas. Prieš tą cinišką jaunuolį, vos metais ar dviem už jį vyresnį, jis jautėsi visiškai niekas. Staiga jis pajuto neapykantą tėvui, kad iš vienintelio savo sūnaus padarė visišką nevykėlį. Kaip „JI“, turėdama tokį palikuonį, apskritai galėjo jį pastebėti! Nežinojo, kad yra kaip tik atvirkščiai, kad visą jo vertę sudaro beribis kvailumas ir naivumas kartu su, ką jau čia, gana gerais fiziniais duomenimis.

Kunigaikštienė įdėmiai žiūrėjo į jį. Lytine intuicija nuspėjo sceną miške – žinoma, ne pačią vietą (miškas) ir būdą (Tengieras), bet apskritai. kažkas tokio „pasikeitė“ tame dailiame vaikine, kurį norėjo turėti šviežią, žalią kaip nepadoriai besiskleidžiantį žiedą, kaip kvailutį, nieko nesuprantantį, įbaugintą šunelį, kaip vargšą naminuką pagaliau, kurį iš pradžių bus galima paglamonėti, o jei susivoks ir ims rodyti ragus ir nagus, truputį „pakankyti“ (taip ji sakydavo). Tik ar turės jėgų kankinti? Ji neturėjo sadistinių polinkių, be to, tas mažius jai pernelyg patiko – gal tai iš tikrųjų tas siaubą keliantis „paskutinis kartas“. „Senstant mūsų reikalavimai didėja, o galimybės mažėja“, – taip kadaise pasakė jai vyras, subtiliai norėdamas nepasotinamai megerai pirmą kartą paaiškinti, kad fiziškai jos jam jau gana. Po to pokalbio ir pasipylė oficialių meilužių serija.

– ...blogiausias dalykas yra psychologizmo įsiviešpatavimas ir jo skverbimasis į visas sferas, ten, kur jis visiškai netinka: psychologinė sociologija yra nesąmonė, – kalbėjo senasis kunigaikštis. – Jei taip visi nuosekliai pakeistų savo pažiūras, žmonija tiesiog nustotų egzistavusi: neliktų nieko švento ir nieko konkretaus.

– Netgi Tautinio gelbėjimo sindikatas taptų tam tikros grupės visuomeninių apkėlių fiktyvi kolektyvinės būsenos projekcija, – piktai nusijuokė Skampis. – Bet jeigu kas nors vienas turi drąsos būti nuosekliu psichologistu kaip Nevaleikovičius – o būti nuosekliu psichologistu, vadinasi, būti solipsistu, tētušiuk, – ir tada, užimant generalinio intendanto postą, galima, netgi būnant pabaisa, padaryti stebuklingų dalykų.

– Nusišneki, Maciejau, nebegaliu klausytis.

– Ak, jūs, tētuši, esate beviltiškas mamutas! Nesuprantate, kad galiausiai atėjo laikas trumpam politikos fantastiškumo laikotarpiui, ir atėjo būtent pas mus. Žinoma, tai paskutinis pasispardymas prieš visišką nusiraminimą – ir nusiraminimą geltoną, kinišką. Tie nenaudėliai leidžia sau fantazijas tik atitrūkusias nuo gyvenimo, kuriame jie tėra mašinos be trūkumų ir nerimo. Mes, bjaurūs, apsimelavę niekšai, atvirkščiai: viduje sukasdieniškėjome taip, kad kaip kontrastas mūsų

nupilkusiems žarnokams tai, kas švenčiausia – politika – turėjo tapti tokia tariamai deformuota, kaip daiktai lenkų kubistų, hiperrealistų ir betkaipistų paveiksluose. Pasėdėsiu čia tris dienas, ir jeigu per tą laiką nepadarysiu iš jūsų naujo tipo valstybės vyro, spėju, kad pražūsime kančiose – netgi, kas žino, gal aš pats dėl savo principų turėsiu tai padaryti. Bet jau pusė trijų – laikas miegoti.

Atsistojo ir pabučiavo motiną su kažkokiu katinišku švelnumu, kuris Genezypui labai nepatiko. Tik dabar iš tikrųjų suvokė, kad kunigaikštienė – sena boba: juk būtent iš jos prieš daugelį metų išlindo tas dailus jaunuolis, ne ką vyresnis už jį. Bet jau kitą sekundę kaip tik šitai sužadino jo smalsumą ir sumalonino ankstesnę baimę: rado viršenybės tašką virš jam skirtos meilužės. Skampis, iš palengvo ražydamasis (ar būna prasčiau išauklėtų žmonių nei lenkų pusiau aristokratai?), kalbėjo toliau:

– Bet aš visiškai pamiršau šį jaunuolį. Ką jis tokiu vėlyvu metu daro mūsų šeimos ratelyje? Bet gal ir nereikėjo varžytis... Mama, ar tai naujas jūsų meilužis?

Genezypas pašoko be žado iš staiga užplūdusio įsiūčio: „Su manim čia drįstama elgtis kaip su vaiku?!“ Kažkokie kabliai susmigo jam į smilkinius, iš karštos nosies, regis, tryško violetinė liepsna – ir kartu užliejo baisus, beviltiškas gailesys, kad tai būtent dabar, šią valandėlę... Iš šono pamatė viską, tarsi būtų pažvelgęs į egzistavimą iš už būtinų formų: laiko ir erdvės, tikriau, iš už dviejų pusių vienos vienintelės dvilypės formos. Visas nepasiekiamas gyvenimas, svetimas net iki pavyduoliško staugimo ir nepakeliamai gražus, sukosi tolimame neištirtų nuosprendžių žiede. Garbė kaip „deimantinis paukštėlis guodėjas“ iš vaikiškų sapnų tą valandėlę išsikėlė iš kiaušinio, iš to žmogiško, vyriško, tiesiog. Žengė žingsnį, pasirengęs rimtoms muštynėms. Kunigaikštienė čiupo jį už rankos ir pasodino atgal į fotelį. Jam per kūną perėjo keista srovė: pasijuto taip, tarsi būtų suaugęs su ja į vieną kūną. Ir tas jausmas buvo kažkoks palaimingai begėdiškas... jis visiškai prarado jėgas. Jau negalėjo matyti tarsi iš šono, kaip ten tame gyvenime yra iš tikrųjų. Markizas de Skampis žiūrėjo į jį su atlaidžia visažinio šypsenėle: jis žinojo tokių apsišaukimų valandėles esant, bet neturėjo joms laiko; šitai jo katiniskose, beveik vaikiškose intrigose ir diplomatinėse, b e t i k s l è s e subtilybėse per mažai davė naudos, be to, per smarkiai kartino gyvenimą. Kur kas geriau nuosaikus galvijiškumas. Senis mintimis jau buvo per šimtus mylių nuo čia, sostinėje. Matė Nevaleikovičių – solipsistą (eliptinį soliterį, pilnuose suodžių sofųčių tumuluose šnypščiantį kaip žaltys) jo juodai žaliame kabinete, kurį taip gerai pažinojo... Baisus tai buvo vaizdelis – tarsi sapne vaikščiotum po pilnus piroksilino

požemius. Koks jis nenuspėjamas, koks nenuspėjamas! „Jei reikės, ir aš tapsiu solipsistu“, – pamanė, ir toji mintis teikė palengvėjimą.

– Jūs dar nepažįstate mūsų šeimynėlės, – Zypekui aiškino „marchese“. – Prisidengę ar apsisiautę cinizmu esame tobuliausia šeima pasaulyje. Vienas kitą mylime ir branginame, ir nėra mumyse to smulkiaburžuazinio purvo, papudruoto išoriniais prietaisais. Esame išties švarūs, nors naivūs žmonės laiko mus bjauriais. Išduodame vienas kitą atvirai, neapgaudinėjame – esame savimi, nes esame pakankamai stiprūs, kad neišsisukinėtume ir šlykščiai neapsimetinėtume. Jūs ne vienintelis, kuris taip galvoja.

– Vis dėlto, – lengvai ir laisvai įsiterpė kunigaikštienė, – žmonės turi mus gerbti dėl kitų priežasčių: (atrodė, kad jai žiaurų, sadistinių malonumą teiktų toji aosi-mestinė jos nekenčiančių žmonių pagarba) pinigų, vyro pozicijos Sindikate ir to žavesio, kurio kupinas Maciejus. Jis t i k r a i pavojingas žmogus, pavojingas kaip prijaukinta lūšis. Adomas, kitas mano sūnus, šiam neprilygsta, nors yra ambasado-rius Kinijoje – nežinia, kaip dabar jam iš tikrųjų sekasi – kvailutis iš URM – dabar turėtų keliauti namo. Maciekas – kaip tos kinų dėžutės, kurios atsidaro viena po kitos ir pamatai vis kitą – o ta paskutinioji tuščia. Jis pavojingas dėl tos tuštumos – psichinis *sportsman*. Bet jūs Maciejaus nebijokite. Jis labai mane myli, dėl to nepadarys jums nieko blogo. Jei norite, galime įkišti jus į URM.

– Man nereikia jokio įkišimo! Man nerūpi jūsų kvaili UReMai! Aš einu į litera-tūrą – vienintelį šiais laikais įdomų dalyką – žinoma, jei manęs nepašauks į armiją. – Vėl atsistojo, vėl kunigaikštienė jėga jį pasodino, šįkart kiek nekantriai. „Tačiau kokio ji stipri. Esu niekas. Kodėl tas apžėlęs pabaisa atėmė man jėgą ir pasitikė-jimą savimi? Mano paakiai turėtų būti pajuodę, tarsi būčiau nusionanizavęs.“ Iš bejėgiško pykčio ir beveik savižudiško sielvarto vos nepravirko kaip vaikas.

– Labai simpatiškas jaunuolis, – be šešėlio dirbtinumo tarė Skampis. – Jūs, pone, nespręskite iš anksto. Gal vėliau tapsime dideliais draugais. – Padavė ranką Genezypui ir pažvelgė jam giliai į akis. Išvaizdą turėjo kunigaikštienės, o juodai rudas spalvas gavo iš tėvo.

Genezypas suvirpo. Jam atrodė, kad ten, tų melagingų obuolių, kurie nežinia kodėl laikomi „sielos veidrodžiu“, gelmėse pamatė savo slapčiausią lemtį: ne įvy-kius, o jų stipriausią esenciją, neatšaukiamą esmę. Jis suvirpėjo iš siaubingos bai-mės. Nežinia ką dabar atiduotų, kad nors kiek atidėtų nekaltybės praradimo valan-dėlę, jeigu jau negalėjo nė svajoti, kad to išvengtų. Būtent tokiomis valandėlėmis kartais jaunuoliai tampa kunigais arba nueina į vienuolynus, o paskui kenčia visą

gyvenimą. Tik dabar kaip „gelbėjimosi ratą“ prisiminė sergantį tėvą (kaip Dievą), gal šią valandėlę mirštantį, o gal jau mirusį. Net jam pasidarė nemalonu, kad tik dabar... O ką padarysi? Nors savo nekontroliuojamose mintyse gali būti toks, koks esi iš tikrųjų, ir nereikia gailėtis to trupinėlio laisvės, kuri turime tame siaubingame kalėjime, koks yra pasaulis ir žmogus pačiam sau. Lauke šėlo kalnų pūga, tęsiamai vaitodama židinyje ir aplink rūmų kampus. Atrodė, kad visas pasaulis rėžiasi ir pučiasi, apimtas baisingos įtampos, kad baldai tinsta ir langai bet kurią valandėlę išlėks išstumti nežinomos jėgos. Su baime sumišęs laukimas išsileido Genezypo viduriuose kaip taukais ištrintas vatos gumulėlis žiurkės žarnose (yra toks laukinis būdas žudyti tuos nelaimingus padarus, kurių niekas nesigaili). Nebegalėjo ilgiau tvirti tokios būsenos, ir kartu padaryti nors menkiausią judesį atrodė absoliučiai neįmanoma – o ką kalbėti apie tą *mouvement ridicule* (apie kurią buvo girdėjęs), ir dar t o k i o m i s sąlygomis! Tą valandėlę jam turbūt nebuvo nieko baisiau už lytinius santykius. Ir jis p r i v a l è s tai padaryti – tas į tą ir taip toliau. Tiesiog ne-į-ti-kėtina! Su ja!! Ak – *non, pas si bête que ça!* Pats moters lytinių organų egzistavimas darėsi kažkoks netikras, netgi neįmanomas. Jis pamažu vis labiau stingo į beformę, neturinčią valios masę, sielvartingai galvodamas, kad jeigu ji pirmoji neištars kokio nors žodžio arba nepalies jo dabar, dabar pat, tai jis, Genezypas Kapenas, sprogs čia, ant šitos žydros kanapos, išsitaškydamas į visas šalis. Visa tai buvo smarkiai perdėta, tačiau... Jis be galo (labiau teoriškai) troško to, kas turėjo ir privalėjo nutikti, ir kartu jam net rankos virpėjo iš neapsakomos baimės: kaipgi tai turėtų iš tiesų atrodyti ir ką jis su tuo (su t u o – o tamsiosios jėgos, o Izide, o Astarte!) turi ir privalo padaryti – štai kas blogiausia. Kas palyginus su tuo buvo visi egzaminai, netgi abitūros! Tai buvo sunku kaip geometrijos brėžinys: kažkoks rotacinio elipsoido šešėlis, krentantis ant prizmės ir kertantis ją įžambia piramide. Sudejavo, tarsi karvė būtų sumūkusi, iš neapsakomos kančios, ir tai jį išgelbėjo nuo susprogimo. Jam pavyko vogčiomis žvilgtelėti į kunigaikštienę. Ji sėdėjo pasisukusi į jį savo grifo profiliu, paslaptina, tarsi koks šventas nežinomos religijos paukštis. Paskendusi savo mintyse, ji atrodė tokia atitrūkusi nuo tikrovės, kad Genezypas vėl suvirpėjo ir iš nuostabos išvertė akis. Manėsi nejučiom ir tolydžio perėjęs į visiškai kitokį pasaulį, ir tasai pasaulis, regis, buvo nutolęs nuo senojo (tebesančio čia pat, šalia) per neišmatuojamą „psichiškumo“ bedugnę. Kokios buvo transformacinės to perėjimo lygtys, Zypciui niekada nebuvo lemta sužinoti. Apskritai visa ši diena (para), o ypač vakaras visam laikui jam liko paslaptis. Gaila, kad tokių dalykų vėliau negalima apibendrinti. Momentai aiškūs, bet giliausių permainų visuma, požeminis dvasinių virsmų srautas lieka nesuvoktas kaip keistas neprisimenamas sapnas. Nuo čia viskas „sutarakonėjo“ – dėl to

buvo tikras: andai matė du keistai susikibusius tarakonus... Vidurių centre kartu su geismu plykstelėjo paprasčiausia baimė (iš to kūniško asmenybės centro) ir užliejo ją visą net iki tolimiausių prisiminimų ribų. Dvilypumo pojūtis buvo toks stiprus, kad valandėlėmis iš tiesų laukė, kai dvasia apleis kūną, kaip plebsui pasakėjo Murti Bingo išpažinėjai. Toji dvasia visam laikui pabėgs nuo baisių lytinių reikalų ir gyvens kažkur absoliučios harmonijos, tyrų sąvokų ir tikro, nelengvabūdiško giedrumo pasaulyje – o čia liks ta bjauri gaišena iš pragaro kilusiems demonams ir pabaisoms suėsti. Bet tokios išlaisvinimo šalies nebuvo. Šitai reikia padaryti čia, tempiant paskui save nuolat geidžiantį šėlsmo, nepasotinamą organų maišelį, pragariską žalios mėsos futliarą, kuriame slypi retai aptinkami, vaivorykštės spalvomis spindintys brangieji akmenys. Ne, baimė nebuvo kasdieniška – tai buvo paskutinė vyriško orumo (to nebjauriojo) gynimasis nuo didžiausio pažeminimo: pasidavimo nešvarių patelės sapnų valdžion. Tai gali pateisinti tik meilė, ir tai nelabai. Kažkas ten ruseno, bet tai nebuvo t a i. Kaip gyventi, kaip gyventi? Ar visą laiką eis tarsi per lyną virš bedugnės, kad neišvengiamai nugarmėtų jon po baisių, iš principo bevaisių pastangų? Šią valandėlę Zypcius buvo užkietėjęs katalikas, vadinamasis negatyvus katalikas! Jo delnai suprakaitavo, o perdžiūvusi burna negalėjo ištarti nė vieno iš tų žodžių, kuriuos votuliavo sustiręs liežuvis. Anoji pusė irgi sustingo užplūsta slogių svajonių, visiškai pamiršusi apie jo egzistavimą. Genezypas su skausminga pastanga atsistojo nuo kanapos. Buvo mažas, vargšas vaikas – vyro jame nebuvo nė kruopelės, o jeigu ir būtų buvusi, tai bjauri kruopelė, nes jis atrodė tiesiog baisiai. Kunigaikštienė krūptelėjo tarsi pažadinta, ir dar nutolusį žvilgsnį nukreipė į tą, tiesą sakant, keliančio simpatiją sutrikimo dėl lemiamos lytinio persilaužimo valandėlės nelaimingą karikatūrą. Per vieną akimirką jai prieš akis prašvilpė visas jos gyvenimas. Pajuto, kad čia jai priartėjo riba – pabaiga – tasai vyrukas ir toliau arba visiškai atsižadėjimas, ir gyventi teks su tuo nuolatiniu, siaubingu odos neva skausmu, su tuo nuobodžiu nepasisotinimu, stingdančiu strėnas strėnų sustingimu ir duslia kančia kažkur toli pilve – tas viskas – arba dar keli kompromisų metai – bet tada reikės mokėti – jeigu ne tiesiogiai, tai per aplinkui, aplinkiniais keliais, ir niekinti save, o visų pirma tuos „nenaudėlius“. Jau nieko nebepadės „précieuses“ ir neva intelektualo gyvenimas. Tas buvo gerai kaip būdas apgauti tuos kvailėlius, kad nematytų jų taip aiškiai iš geidulių styrinčių organų. O patys savaime? – „Taigi, ponija, tai nesvietiškas nykulys“, kaip sakydavo tas prakeiktas rusinas Parbličenko, norėjęs viską suteilorizuoti, ir baigta. O, koks bjaurus šią valandėlę jai buvo vyriškis! Ne tas vargšas vaikas, kuris sėdėjo šalia jos nustėręs iš baimės (žinojo tai), tik t a s a i, vienas iš daugybės kaip sąvoka, tie bjaurybės, tie šlykštūs plaukuoti patinai, amžinai tolimi, nesugaunami, baisūs

melagiai. „O, šimtą kartų didesni melagiai už mus, – pamanė. – Nes aišku, kad viską darome dėl to, o jie apsimeta, kad vienintelis jų malonumas – pasisotinti mumis.“ Pažvelgė į jį, tikriau, į tą „kažką“, iš kurio po valandėlės turėjo padaryti (pasinaudodama savo pragariška erotine technika) vyrą, tokį pat kaip tie, apie kuriuos vien pagalvojusi dabar sukrūpsėjo iš pasibjaurėjimo ir pažeminimo. Genezypas vėl atsisėdo, paralyžiuotas prieštaravimų, viršijančių jo galimybes net iki neišmatuojamos sferos, kur įsivaizdavimas jungiasi su realybe. „Cha, tebūnie mūsų valia“, – pagalvojo kunigaikštienė. Atsistojo lengvai ir grakščiai. Seseriškai mergaitišku judesiu paėmė Genezypą už rankos. Tasai atsistojo ir nesipriešindamas nuslinko paskui ją. Buvo beveik įsitikinęs, kad visą valandą išsėdėjo dantisto laukiamajame ir dabar eina ištraukti dantį, ir jau tikrai nesileidžia į pirmą malonumą naktį pas vieną pirmųjų šalies demonių. Bet anas dalykas tik menkniekis, palyginus su tuo, kas jo laukia dabar. „Štai to laukimo, to susilaikymo padariniai, – piktai mąstė jis. – Tėvas, visur tėvas. Visiškai kitaip elgčiausi šią valandėlę, jei ne toji prakeikta nekaltybė.“ Pajuto tėvui tikrą neapykantą, ir tai įliejo jėgų. Nežinojo, kad visą padėties žavesį ir sudaro kaip tik tas susilaikymas, kuriuo jis skundėsi. Kad taip galėtų būti dviem priešingumais sykiu, užuot apie juos tik galvojus! Koks tai būtų malonumas! Neva valandų valandas dėl to stengiamės, bet išeina pusiniai, nebaigti dalykai. Gal beprotybė... Bet tai pernelyg pavojinga. Be to, tuomet esi ne visai sąmoningas...

Atsidūrė čiobreliais ir dar kažkuo nepažįstamu kvepiančiame kunigaikštienės miegamajame. Visas kambarys darė vieno didžiulio lyties organo įspūdį. Kažkoks neaiškiai nepadorus buvo baldų išdėstymas, jau nekalbant apie spalvas (raudonas, rožines, mėlynas, rudai violetines) ir smulkesnius aksesuarus: graviūras, porcelianinius ir stiklinius niekniekius ir pilnus bjauriausios pornografijos albumus, nuo įprastų nuotraukų iki subtilių kinų ir japonų piešinių – nenormalus požymis netgi pas tokią *bas-bleu* kaip Irina Vsevolodovna – juk toks bjaurysčių rinkimas yra išskirtinai vyrų privilegija. Šilta prieblanda liejosi kartu su nepadoroku kvapu, persmelkė iki kaulų, atpalaidavo, minkštino ir sykiu, siutino ir puikino. Genezypas kūno viduje vėl pajuto kažin kokius vyriškus kaulijimus ir nurodymus. Nepaisydamos dvasinės būsenos, liaukos pradėjo dirbti. Joms vaikas apskritai nerūpėjo – dabar mūsų eilė, o visa kita tegu griebia velniai.

Kunigaikštienė greitai rengėsi prieš veidrodį. Slegianti tylą tęsėsi. Suknelė sušlamėjo kaip baisus triukšmas, nuo jo ant kojų pašokti turėjo visi namai. Zypcius pirmą kartą matė tokį nuostabų dalyką. Kas, palyginti su šituo, buvo puikiasis kalnų peizažai! Prieblandoje dingo to gražiausio gyvuliško snukio (šypsančio jam

veidrodyje vidurius išverčiančia šypsenėle) trūkumėliai (mažutėlaičiai), snukio, kurį gaubė galinga dvasia tarsi uraganas kokią nors nepasiekiamą kalno viršūnę. Sklandė joje, įgaudama neįveikiamos galios ir kažkokio nežemiškai šėtoniško žavesio, draskančio berniokišką Zypciaus sielą plėšančiu niekada nevykdyto gyvenimo skausmu. Ką, gretinant su šiais burtais, reiškė anksčiau pastebėtos smulkios raukšlėlės ar nuostabios nosytės poros? Svajonės, statulos ir Mahometo rojus, ir laimė būti vabzdžiu (apie ką kadaise svajėjo Zypcius), kas buvo visa tai, palyginus su tuo kūnišku žavingumu, užspaudusiu gerklę esama milžiniškumo begalybe kažko, kas laikui bėgant susitraukia į kažkokį plyšelį, varganą „grumstelį“, palyginus su aukščiausiais sąvokų pasaulio mirażais. Tik šiame pasaulyje tai neadekvati atsitiktinių gabalėlių, viso žmonių bandos praktiškumo likučių mozaika – tai „stovėk štai čia, pone, kaip bulius prieš poną“ tokia neįveikiama tariamos nesąmonės piramidė, kurios dirbtinumas nėra taisyklė, plaukiojanti kažkur „idealioje būtyje“, o kažkas tikroviško (o, kaip tasai žodis per gėdingą piktnaudžiavimą prarado savo vertę), vientiso, be ydos, be skylutės, kažkas lygaus tarsi stiklas, kurio negalima niekuo sudaužyti ir ištyrinėti – nebent tiesiog stiletu arba šešis tūkstančius metų niekinta menine kvailyste. (Niekinta todėl, kad kadaise tam būta kitų būdų: žiaurios, erotizmu persmelktos religijos, didis menas, didūs išsižadėjimai, baisūs pranašų narkotikai ir baisiausios už viską paslapties jausmas – mums liko tik kvailystė kaip paskutinė priemonė – paskui galas – taip sakė Sturfanas Abnolas.) Tai buvo taip paprasta, kaip kiekviena kokybė (spalva, garsas, kvapas ir pan.) visiems arba sąvoka – (chi chi) – Huserliui. „Ir tąją žmoniją, kuri daugybę amžių [kas be ko, racionalizmo požiūriu (kuris, kaip žinome, anaipol ne visada visiems [y compris tvirčiausias kaktas] pritinka)] brido į gražiausią religinę nesąmonę ir stačiai paleistuvingai plaukiojo joje, dabar piktina paskutiniai meno pasispardymai, meno, be lengvo „šventos tikrovės“ iškreipimo, negalinčio sukurti savo nykstančio formų pasaulio, tai yra pasaulio ir jausmų vizijos banaliausio šių laikų *standard-common-man* galvoje“, – taip prieš pusę valandos kalbėjo velniai žino à *propos* dėl ko, taip *en passant*, tasai bjaurusis Maciejus Skampis. Tas kūnas, tas kūnas – dabar, kai išvydo ją, apgaubtą nepasiekiamo grožio ir materialaus pasipriešinimo (nebent sutrinti arba suplėšyti į skudurus, apskritai sunaikinti), kai pamatė geidžiamą kūną, prieš jo nustebusias drąsuolio (tikriau, nedrąsuolio) akis atsivėrė baisi kitos asmenybės pusės paslaptis. Visa tai buvo ji, toji pragarinė. Ji stovėjo tarsi vyriausiasis žynys priešais Izidės statulą. Visi baisingi Rytų mitai ir šlykščios seksualinės misterijos, įsikūnijusios į tą prakeiktą savo tobulumu būtį, slinko per sugedusią jauno buvusio onanisto vaizduotę kaip geidulinga migla, kurią skleidė tas neaprašomas kažkas, besiskleidžiantis priešais jį su tokiu liūdnu begėdiškumu.

Nes kunigaikštienė buvo liūdna ir su liūdnu žavesiu nuogino savo pritenkiančius apvalumus – *des rondeurs assommantes*, kaip kažkada sakė kažkuris iš jos garbintojų prancūzų. O apspangęs vaikinuko žvilgsnis (ji irgi matė jį veidrodyje) degino jai odą kaip įkaitusios diaterminio aparato ašmenys. „Dėl tokios laimės galima truputį ir pakentėti“, – galvojo vargšėlė.

Genezypui pasaulis nepakeliamai didėjo. Ir jame, kaip karštligiškame košmare, ji darėsi mažutė kaip milžiniško vaisiaus kauliukas – tolo, nyko kažkur kylinčiose virš jo likimų bedugnėse. Vėl baimė. „Negi būčiau bailys“, – pagalvojo nukryžiuotas ant savo nešiojamo kryželio Zypcius. Tas kryželis paskui turėjo išaugti iki didžio kryžiaus ir jau niekada jo nepalikti – turėjo įaugti jam į kūną, netgi į sielos dugną. Ne, vargšas Zypekas Kapenas nebuvo bailys, truputėlį per vėlai prarandantis abituriento nekaltybę. Dabar jo baimės esmė buvo metafizinė – nekompromitavo iš berniuko gimstančio vyro. Genezypas pirmą kartą pajuto, kad iš tikrųjų turi kūną. Kas palyginus su tuo buvo sportai ir gimnastika! Tos „sistemas“ (kaip sako anglai) raumenys krustelėjo, ir jis žengė du žingsnius arčiau stovinčios piktavalės dievybės, nuo kurios kaip tik ant raštuoto kilimo nusmuko kelnaitės, beje, labai gražios. Bet ką jis ten galėjo tokius dalykus suprasti! Kūnas ir ruda liepsna ten... To vaizdo neatlaikė. Nuleido akis ir įdėmiai žiūrino daugiaspalvį kilimo raštą taip, tarsi pats svarbiausias dalykas šią valandėlę buvo įsiminti tuos persiškus zigzagus. Tik periferiniu žvilgsniu matė apatinę to pragariško paveikslo dalį. Ji atsisuko, lengvu judesiu iššoko iš ant žemės gulinčių kelnaičių ir, nežiūrodama į jį, dailiu mažos mergaitės judesiu nusimovė blizgančias kojines. Tas blizgesys priminė kažkokios galingos mašinos poliruoto plieno žiaurumą. Dydžiai keitėsi kas sekundę – viskas nuolat svyravo tarp gigantiškumo ir liliputizmo, kaip pejo-tlio sukeltose vizijose. (Irina Vsevolodovna visada mėgo apvalius keliaraiščius.) Ir Genezypas pamatė jos kojas tokias gražias, kokių neturi jokia graikų statula – bet ką čia kalbėti: kojas tarsi atskiras dievybes, gyvenančias savo nepriklausomą gyvenimą, basas, nuogas, nekuklias... Juk koja kaip tokia, tiesą sakant, nėra labai graži – bet kažkaip velniškai – veikiausiai nekukli. O čia – po galais! – tai turbūt stebuklas. Ir kad būtent tokios, o ne kitokios, tame beviltiškai bėgančio laiko pjūvyje, laiko, kuris verčiasi į gyvenimo praeities bedugnę, – tai tęsiasi, tai dar tebėra – skilinėjančios nuo pasisotinimo pačiu savimi valandėlės kankynė. Genezypas pažvelgė jai į veidą ir suakmenėjo. Tai buvo „paleistuvystės angelas“ – taip: kito žodžio jai pavadinti nėra, PALEISTUVYSTĖS ANGELAS. AAA, aaa... Tasai grožis, pasileidęs iki pašėlimo ribų, paskendęs anapusinio šventumo nepasiekiamybėje, buvo kažkoks nepakeliamas. Ir dar susijungęs su tomis kojomis ir

tuo rudu garbanotu kuokštu, slepiančiu pasibjaurėtiną pradžios paslaptį. Ar iš ten galėjo išlįsti į pasaulį tas nemalonus ir gražus drimba, su kuriuo prieš valandėlę susipažino? Zypcius įsmuko į pragarmę – siaubingos baimės, susijungusios su tokiu choleriškai nemalonių lytiškai-apskritai-gyvenimišku kentėjimu, kad tiesiog drebėjo iš vidaus kaip pumpotaukšlis, kaip kraujo prisigėrusi blakė. Niekad neišdrįs prie jos priėti, jau niekad tarp jų nieko nebus ir niekad, iki savo amžiaus galo, jis neatsikratys tos nepakenčiamos vidinio sustingimo būsenos. Vietoj genitalijų jautė kažkokią bejėgę, lipnią ir skausmingai nejautrią žaizdą. Buvo kastratas, vaikelis ir kvaiša.

– Bijai? – paklausė kunigaikštienė su žavinga tarsi lankas išlenktų lūpų šypsena, grakščiai purtydama varinius plaukus. Dabar jau negalvojo, kad šiandien jame buvo kažkas įtartino – pamiršo savo nuojautas. Baisinga meilė apėmė jos nepailstančias šlaunis ir neramiu nuojautų virpulių suėmė vidurius ir sviedė į kažkokią traukiančią įdubą be dugno. Tirštas saldumas, maloniai skausmingas, pasiekė jos kruviną, skaudamą, kažko nuostabaus besiilginčią širdį: šią valandėlę galėjo įkvėpti visą pasaulį, ne tik tą vaiką, vaikutį, vaikuliuką, tą berniuką, berniukėlį, bernaitį, tą dailų angelėlį, jau pasišiaušusį nuo vyriškumo, turintį jai kažką kelnaitėse – kažką minkštą, nedrąsų, vargšą, kas po valandėlės grėsmingai pakils kaip lemties pirštas audringame vasaros danguje, persunktas juo pačiu (netgi jo siela), ir sutraiškys ją (ir jis pats kartu – o, nesuprantamas to malonumo keistumas), užmuš, sunaikins ir mis kruvinu kaip jos širdis nepasisotinimu, kol suplėšys ją ir save gėdingu, žeminančiu ir pergalingu (jam – to velniško malonumo kaltininkui) orgazmo spazmu. Ką vyrai išmano apie malonumą! Jie, kurie daro, ką nori, tik netiesiogiai susivokdami, kad būtent toji, kažkokia ji, pasyviai tą malonumą stiprina iki pamišimo tuo, kad yra tokia, o ne kitokia – išskyrus kokius nors smulkius jausmelius. Bet vargšai nežino, ką reiškia jausti savyje, savo viduriuose nukankintą, pažemintą, bet vis dėlto didelį ir galingą tikrąjį jo k a l t i n i k ą . Tai jis man tai padarys, bus ten – ta pasidavimo svetimais jėgais bejėgystė yra tikra viršūnė. Ir dar to gyvulio nuopuolio jausmas. „Ak, ne, aš to neišgyvensiu, aš išprotėsiu“, – sušnibždėjo, degte degdama iš aistros, užliejusios visą kūną, į kurią tas vėpla nedrįso pažvelgti kaip nugalėtojas. Taip visa tai įsivaizdavo vargšė Irina Vsevolodovna. O kaip nutiko iš tikrųjų? Apie tai verčiau apskritai patylėti. Ir būtų galima patylėti, jei ne tam tikri dalykai, kurie vis dėlto rodo, kad bus geriau papasakoti.

Tik dabar Genezypas iš tikrųjų pajuto savo popietinio nubudimo iš vaikiškų sapnų prasmę. (Kelintą jau kartą?) Nesuskaičiuojami žmogaus sielos aukštai – tik reikia mokėti be baimės brautis gilyn – arba įveiksi savo paties viršūnę, arba

žūsi – šiaip ar taip, tai nebus šuniškas menkystų, žinančių tik tai, kad jie yra, ir tai nelabai, gyvenimas. Cha – pabandykime. Visas kniaziaus Bazilio pokalbis su Benzu staiga jam paskutinį kartą nušvito tarsi rytuose susigrūdę debesys, kai leisdamasi saulė jau iš už horizonto praplėšia juos savo nykstančiais, avietiškai kruvinais spinduliais. Nežinojo, kur jis buvo šią valandėlę. Peržengė savo ligšiolinio „aš“ ribas ir visam laikui išsižadėjo intelekto. Tai buvo pirmas nusikaltimas, kurį jis padarė savo atžvilgiu. Du pasauliai, įsikūniję tuose ponuose, susidūrė, bet rezultatas išėjo nulinis. „Gyvenimas pats savyje“ (iliuziškiausia prasčiokiškiausių žmonių masės sąvoka) atvėrė jam kelią į nuopuolį. Išsižadėdamas iliuzinio nuobodulio, įprasto pradedančiųjų sąvokų sferai, kartu išsižadėjo gyvenimo, kuriam tą sferą paaukojo. (Ne visiems toji teisė svarbi, bet daugybė žmonių *n e t e i s ė t a i* taip elgiasi.) Grėsminga dievybė be kelnaičių ir kojinių su vos vos nukarusiomis, bet dar (grėsmingai pakeltas pirštas – pats styrančias ore) gražiomis krūtimis (Genezypui pasirodė, kad tai nematyti svetimos planetos vaisiai) stovėjo tylėdama, mylinti, nuolanki. Kaip tik čia ir slypėjo grėsmė. Bet vargšas kūdikis to nežinojo. Ir dar Zypcius nežinojo, kokio baisingo žavesio kupinas jis, bejėgis ir sutrikęs, atrodė kunigaikščienei, kokią karštą meilę, į krikščionius žiedus sustingusiomis ašaromis draskančią vidurius, jau nekalbant apie geidulį, žadino joje, kažkur giliai esančioje motina, tuo, kad buvo būtent toks vaikiškas erotinis neišmanėlis, tais sunkiais laikais tiesiog neįkainojamas atvejis. O čia kaip tyčia pasibjaurėjimas... Kaip, viena vertus, galima taip bjaurėtis savimi ir, kita vertus, būti tokių pakylėtų jausmų to pasibjaurėjimo objektui ekvivalentu? Paslaptis. Neįspėjami nuosprendžiai, slypintys liaukų išskyrų kombinacijose. Tasai kokteilis visada savo skoniu gali būti netikėtas. Bet galiausiai visa tai vieną kartą turi baigtis, po galais, ir prasidėti kas nors kita – antraip valandėlė praeis, ta vienintelė valandėlė, kuria reikia pasinaudoti, *p a s i n a u d o t i* – ak...

– Eikš, – sušnibždėjo paslaptingoji dievybė iš geidulio suspausta gerkle. (Kur, dievuliau, kur?) Nieko neatsakė: sustingęs liežuvis tarsi buvo kito žmogaus. Ji priėjo, ir jis pajuto jos rankų kvapą: subtilų ir netvarų, bet šimtą kartų nuodingesnį už visus pasaulio alkaloidus – kas buvo mandžunas, davameskas, pejotlis ir „lukutate“, palyginti su tais nuodais. Tai jį pakirto galutinai. Vos neapsivėmė. Viskas vyko atbulai, tarytum koks pikčiurna visą mašineriją sureguliuavo atvirkščiai. – Nebijok, – Irina Vsevolodovna kalbėjo gosliu, kiek virpančiu balsu, nedrįsdama jo paliesti. – Čia nieko blogo, tai neskauda. Bus labai saldu drauge padaryti kažką tokio nepadoraus, tokio malonaus, ko niekas niekada nemato ir gėdijasi. Ar gali būti kas nors gražesnio nei du vienas kitą karštai traukiantys kūnai... (Vėl ne

tai, po galais!), tirpstantys iš malonumo, kuri vienas kitam teikia... – (tas niūraus dekadanso demonas nežinojo, kaip prisijaukinti, išglamonėti ir suvilioti tą vargšą, persigandusį gyvulėlį. Dvasia pabėgo, kvatodama iš vargšo, suteršto, virpančio iš „gelminių“ geidulių senstančio kūno, kuris dabar prieblandoje, nekalto atstumiančio berniuko akyse pražydo niekada nematytu spindesiu, gal jau paskutinį kartą. Kančia neįmanomai stiprino valandėlės žavesį. Viskas buvo užpilta drumstu kančios padažu, kuriame plaukiojo beveik senatviškos gėdos mažos razinos, apsimetančios mergiškomis, tikrosiomis. Bet nugalėjo veiksmo paties savyje didybė, ir tik paskui atėjo pavėluotas jausmas: paslaptinga motiniško meilumo ir žvėriško žudančio geismo amalgama, būtent tokia yra moters laimė, jei tik atsiras objektas, ant kurio tas melanžas gali „kristi“. Taip manė Sturfanas Abnolas – bet iš tikrųjų to nežino niekas.) Paėmė jį už rankos. – Nesigėdink, nusirenk. Taip tau bus geriau. Nesipriešink, pasiduok man. Tu toks gražus – nė nežinai, koks tu – negali žinoti. Aš tau suteiksiu tų jėgų. Per mane pažinsi pats save – įsitempsi kaip lanko temple, kad nuskrietum į tolį, kuris yra gyvenimas – iš kurio aš grįžtu, kad tave ten nuvesčiau. Ir myliu gal paskutinį kartą... myliu... – sušnibždėjo beveik su ašaromis.

(Matė liepsnojančią jos veidą prie savojo, ir pasaulis priešais jį pamažu, bet tolygiai stojosi piestu. T e n , genitalijose, tebetvyrojo pikta lemianti tyła.) O ji? Vargšė, įsisupusi į šilkinės puikybės skraistes, apkaustyta ciniška metaline kauke, užuita išmintingos (kaip bobos) sielos ir per savo trūkumus (beje, menkus) slepiantį kūną jos širdis, tas nepriaugusių ir peraugusių, neproporcingų ir neįmanomai susipainiojusių (juk kadaise buvo motina) jausmų kamuolys, toji širdis plačiai su nežabota begėdyte atsivėrė prieš jauną žiauruolį, iš nepatyrimo nesuvokiantį, kad kankina, net beveik pasibjaurėtiną vaikinuką. Vaikiniškumas – gana nemalonus dalykas, tiesą sakant, ir neįdomus, jeigu tik jo nenušviečia gana aukštos markės intelektas. Genezypo ta šviesa dar nenušvietė, bet, šiaip ar taip, kažkas ten jame bilsnojo. Šiandien su intelektu jau baigta. Jau niekada savyje jo neatras. Jau ritasi per jį piktas, žiaurus gyvenimas kaip koks žvėris iš pabaisų atlaso – gal Katoblepas, o gal dar kas nors baisiau – (o juk galėtų būti paklusnus avinėlis), jau geiduliai kaip ilgi, smaugiantys elasmozauro slanksteliai (platiurai) apraizgė jį ir vilks tolyn į tą ateities tamsą, kur kai kurie neranda nusiramino, nebent jį suteiks narkotikai, mirtis arba pamišimas. T a i prasidėjo. Vėl jos žodžiai:

– ...nusirenk. Tavo kūnelis toks gražus. (Iš lėto jį nurenginėjo.) Ir toks stiprus. Kokie raumenys – išprotėti galima. Čia segtukas – dedu jį štai čia. Tu mano vargšas, mylimas impotente. Žinau – tai todėl, kad pernelyg ilgai laukei. O kokia čia dėmė? (Jos balsas suvirpo.) A – mano berniukas onanizavosi. Tai negražu. Reikėjo

palikti tai man. O dabar suglebeš. Bet juk apie mane galvojai, ar ne? Aš tave nuo to atpratinsiu. Nesigėdink. Esi nuostabus. Nebijok manęs. Negalvok, kad esu labai patyrusi – esu tokia pati maža mergaitė kaip tu – tai yra – ne mergaitė: tu didelis berniukas, stiprus vyras. Žaisime santuoką kaip septynmečiai papuasai džunglių trobelėje. – Tai sakydama ji išties buvo panaši į mažą mergaitę, tokią, kokias anksčiau niekino. – Nesu tokia baisi – apie mane taip tik kalba. Bet tu jų neklaušyk, netikėk tomis kalbomis. Pats mane pažinsi ir pamilsi. Neįmanomas dalykas, kad nepamiltum, nes aš tave taip... – ir pirmas visažinės patelės bučinys užgriuvo nekaltas jo lūpas, ir pamišėliškai gašlios akys įsigrauzė į jo akis kaip sieros rūgštis į geležį. Galiausiai jis sužinojo, koks bausis dalykas yra lūpos – tokios lūpos ir priklausančios tokioms akims. Visas šaltai užsiliepsnojo ir iškart ją pamilo – bet trumpam ir staiga. Iškart liovėsi. Ir vis tiek jam buvo bjauru, kad jo veidą tučkuoja šlapi moliuskai, buvo bjaurūs pašėlę pamišusio liežuvio laižymai. Jis visiškai perskilo, beveik iki dugno. Bet jai tas nė kiek nerūpėjo. Bučiuodama nusitempė jį ant kanapos ir nepaisydama jo priešinimosi išrengė nuogai. Nuavė batus bučiuodama lygias puikias blauzdas. O ten nieko. Tad ėmėsi kito būdo: rankomis suėmė jo galvą ir privertė atsiklaupiti, o pati velniškai išsipleikė kaip kokias bjauri šmėkla. Ir tada tą galvą ir tą taip geidžiamą veidą ėmė be gailėsčio kišti ten. O jis, vyriškis ant pralaimėjimo ribos, besiginantis nuo viso gyvenimo prakeikimo (laimė ar nelaimė – tai beveik tas pats, išskyrus neapsakomai trumpas apsigavimo valandėles), nors jau potencialiai pralaimėjęs ir jau riedantis nuožulnuma, savo asmenybės instinktais grūmėsi prieš daugybę egzistavimų ir buvimą vienu iš daugelio, kurį ji kuria iš metafizinės būtinybės. Jį plėšte plėšė į visas puses. Duso, vėmė į vidų ir prunkštė, šnypštė, pamatęs prieš save tai, ko labiausiai bijojo. Neturėjo nė mažiausio noro suteikti jai malonumo, jau nekalbant apie tai, kad nevertino to, kas jam buvo duota matyti. Kažkokia pabaisa, pridengta rudais plaukais (kunigaikštienė niekino bet kokį nenatūralumą), keista, šlykšti, rožinė, kvepianti pragaru (turbūt) ir jūros gaiva, ir geriausiu Rotmano tabaku, ir amžiams prarastu gyvenimu – būtent tai; ir tas pilvas, tarsi paprastas, o toks šventvagiškai ir kapituliuojančiai iškilęs kaip kokios nors uždraustos Rytų šventyklos kupolas; ir krūtys kaip baltos dagobos, kurių viršūnes apšviečia tekanti saulė; ir tos šlaunys, iš kažkur pažįstamos, gal iš pašamonių svajonių, svetimos ir artimos, ir tokios, kad nieko negali padaryti dėl jų gražumo ir su jomis nieko negalima padaryti, po galais, ir būna jos tokios visų kančiai ir gėdai. Ir dar tas veidas, tas velniškas snukis!.. Ir meilė. (Žinia, ko reikia, kad visa tai kartu pribaugtum vienu didvyrišku stūmiu ir atliktum tai kažkuo už savęs: praeitimi, kažkuo nors valandėlę tolimu, kažkuo, kam esi abejingas. Bet ten ir toliau tvyrojo pikta lemianti tyła tarsi jūroje valandą prieš cikloną.) Ir

vėl prieštaraujančių „anksčiau aprašytai būsenai“ nepažįstamų jausmų sangrūdos ir deginanti gėda dėl savo neįgalumo (to fizinio) ir kvailumo. Bevaisių, žiaurių išgyvenimų dykuma, išgyvenimų, į šipulius sudaužančių sunkiai sukurtus aštuonerius gyvenimo metus. Tai šitaip tą keistą kančios ir sarmatos valandėlę kūresi neatšaukiama ateitis... (Ką? Bjaurus žodis, bet negi kas yra aukštesnio už gėdą, išskyrus tą bjaurumą?) Ir čia dar ji, tokia gera savo pasileidimu, kaip pieniškas šokoladas, kaip kokia nors begėdė karvė, o ne žmogelionė, elnio, krokodilo ar kapibaros patelė... Pasidarė tokia didelė ir sunki, ir nepatogi – apskritai nereikalinga – o čia nieko, kaip tyčia, nė vieno virptelėjimo. Ir užuot padaręs tai, ko geidė ji, glaudėsi prie jos krūtinės, mažumą, truputėliuką nukarusios, bet tokios nuostabios kaip „grynoji forma“, kad galėjo užtemdyti ne vienus ne vienos šešiolikmetės apvalumus. Galiausiai ta visa sukonstruota machina, vadinamoji kunigaikštienė Tikonderoga, prarado kantrybę. Atmetusi plaukus atgal, vėl atkišo jam lūpas kaip kažką tokio neapsakomai nepadoraus ir bjauraus, taip sraigiškai gašliai, kad krūptelėjo visas, užlietas nežmoniškos pasibjaurėjimo kančios, pasibjaurėjimo tuo, ko labiausiai troško, bet vis dėlto pasibjaurėjimo, susijungusio su didžiausio malonumo ir gilaus išdidumo jausmu: juk ir jis iš tikrųjų bučiuoja. Tačiau tas idiotas nepaėmė puikiųjų lūpų. Tada darbo ėmėsi ji pati, ir vėl prasidėjo priverstinių bučinių kančia, nuo kurių jau nebebuvo kaip pabėgti – nebent tam baisiam besiglaustančiam žvėreliui padaryti ką nors nemalonaus. Bet to Zypcius nė už ką nenorėjo, nors bijojo ir bjaurėjosi. Žiūrėti į ją – tokią nuogą – galėjo susižavėjęs dešimt valandų ir net be pertraukos. Jau mylėjo, ir beveik tikrai, bet kažin kaip keistai, ne taip kaip motiną, bet panašiai (tai baisu), tą padarą, iš esmės gerą, kuris po juo darė neįtikėtinus judesius, kartu begėdiškai žavėdamasis visu tuo, į ką jis savyje kreipė visai menką dėmesį. Ir nieko. Glebnaš ir glebnaš. O jam kažko norėjosi taip smarkiai, kad vos nesprogo iš to norėjimo, tačiau ko – nežinojo. Tai yra nuvokė – tik jam viduje trūko kažkokių jungčių.

Galiausiai susiraukusi, nusivylusi, supykusi, apmauduodama kunigaikštienė (žinojo, kad po pusvalandžio viską jam atleis ir duos jam – gal kada nors – kitą pamoką kitais metodais) su pasibjaurėjimu jį atstūmė kaip tik tada, kai jis švelniai prie jos glaudėsi su tikrų tikriausiu prieraišumu, ir pikta sušuko:

– Tučtuojau apsirenk. Jau vėlu. Esu pavargusi. – Žinojo, ką daro: jį tarsi kas botagu perliejo dėl nekalto bučnio.

– Noriu nusiprausti, – išgargė jis, įžeistas iki širdies gelmių. Jautėsi esąs mirtinai juokingas, o viduje tiesiog pažemintas ir nuplėšta garbe.

– Įdomu po ko. O pagaliau eik į vonią. Jau aš tavęs tikrai neprausiu. – Atsargiai, su panieka išstūmė jį pro duris į koridorių, basą, nuoga, varvantį vienišumu ir nevykėliškumu. Net jei būtų valios titanas, nebūtų galėjęs to įveikti. „Įdomu, kaip tokioje situacijoje elgtųsi Napoleonas, Leninas arba Pilsudskis“, – pagalvojo bandydamas nusišypsoti. O – jei būtų galėjęs žinoti, kaip pasibaigs ši naktis, labiau būtų linkęs atsiduoti Tengierui vilkų pilnoje Ludzimiero girioje. Bet pamažu jame ėmė kilti kažkoks neapsakomas pyktis.

Jau brėško. Vis dar pūtė stiprus vėjas, bet, matyt, jau šiltas, nes medžiai stovėjo juodi ir šlapi, o nuo stogų varvėjo vanduo, jį pagaudavo vėjo gūšiai, tarsi nepadoriai kaišytų sijoną. Tas paprastas rytas, kuris prasidėjo nei šiaip, nei taip, po to, kas nutiko, buvo siaubingas savo kasdieniškumu, kažkokiu hipernormalumu. Išsikrenkštęs Zypcius pajuto grįžtant vyrišką garbę. Tik toji negailestingai auštanti diena – o, kaip sunku bus ją pakelti. Ką apskritai dabar daryti? Ar viskas jau baigėsi, ir jis iki pat mirties liks kaip atverta kraujuojanti žaizda? Kaip išgyventi iki vakaro? Kaip išgyventi gyvenimą? Ak, jau būti ten, kitoje pusėje, kur toluomoje tykojo persisotinę, rasiniai senyvų ponų veidai, kurie žino viską. Arba ne: atverti kažkokius iki šiol užslėptus vartus į purviną dabarties kiemą, kad per juos plūstelėtų tikroji žinių apie gyvenimą saulė, ir iš jo išeiti ten, ten – kur vis dėlto buvo tas t e n ? Kažkokie tolimi, vaikystės laikų beprasmiško veržimosi į kažką didelio prisiminimai – jie užliejo pačiu laiku. Karčiai nusijuokė, suvokęs savo padėtį. Tačiau tai jam suteikė naują „šturch“. Nebelaukti tų valandėlių, kaip anksčiau, bet pačiam sąmoningai jas sukurti. Kaip? Nuo ko pradėti? Kuo? Sugniaužė kumščius su tokia jėga, kuri, regis, visą pasaulį galėtų iš naujo perdaryti į nuosavą kūrinį, į jam paklusnų gyvulį, tokį, kaip jo kalė Nirvana. Tikrovė nė nekrustelėjo. Vienų raumenų čia per maža – dar reikia kažkokios mažos, mažulytės spyruoklės. Jos neturėjo. Nė nepagalvojo apie savo intelektą, kurio juk išsižadėjo visiems laikams. Kaip pakeisti nors šiuos rūmus, kuriuose buvo negarbingas įsibrovėlis, ir tą svetimą bobą (šią valandėlę visiškai jos nemylėjo), kad taptų jo nuosavybe ir jo moterimi (ne kokia nors amžina meile, ne santuoka, apie tai iki šiol nebuvo pagalvojęs, kaip ir apie galimus vaikus), kad taptų tik tais vidaus naudojimo daiktais, priklausančiais senųjų simbolinių vaikiškos metafizikos ritualų rateliams, kuriuos iki šiol valdė. Pasaulis jį prislėgė kaip nepakeliama našta – tik tas paskutinis ratelis dar vos dvėsave. (Genezypas Kapenas – *je ne „zipe“ qu'à peine* – dvėsavezypas – kaip buvo vadinamas mokykloje.) Tas ratelis buvo jis pats, tikriausiai, jo bematė asmenybė, bet jau tarsi ne kūne. Netgi jo kūnas, nepaisant stiprių raumenų, dabar jam nebe priklausė. Subyrėjo į atskirus, svetimus vieni kitiems, jokių cheminių

giminiškumą neturinčius elementus. Čia buvo nuogas, truputį sušalęs, priešiškoje vietoje, tos irgi nuogos bobos kambarių labirinte, bobos, kuri laukė jo jėgos įrodymų, o jos motiniški jausmai, skirti jam, pamažu tekėjo kaip vanduo iš kiauro puodo (kaip pienas iš vėžio sugrauztos krūties). Tai gera ir smagu, porą valandų gyvenimo pabaigoje – kodėl gi ne. (Tik kartą jai yra pasitaikęs panašus dalykas, tik ne su nekaltu berniuku, o su kažkokiu šventeiva, ilgamečiu lytiniu abstinentu.) Bet jeigu taip bus visą laiką (gal jis nenormalus, o Dieve?!), tai tiesiog neįmanoma, ir baigta. Jei tas mažius su tokiomis savo g a l i m y b ė m i s nepatenkins jos lytiškai, vienaip ar kitaip, tai tiesiog bus tragedija kvadratu, reikės vėl nežinia kelintą kartą (tik dėl kitų priežasčių) panaudoti demoniškus metodus, visą tą melagingą žaidimą, kurio jai jau buvo iki kaklo... Dabar norėjosi truputį pailsėti, mylėti tiesiog šiaip, paskutinį kartą ramiai ir mėgaujantis išsitiesti ir pasiražyti ant to dailaus „berniukėlio“ nekaltos širdies ir tvirto kūnelio, „sur ce paquet de muscles“. Be to, norėjosi, kad tas „berniukėlis“ pašeltų visiškai savo noru, be jokių dirbtinių dopingų, ir dar kad viskas vyktų maloniai ir tyliai, bet vis dėlto įdomiai. Taip galvojo kunigaikštienė (bergždžios svajonės!) snūduriuodama, sudraskytais viduriais, susisupusi į salotinės spalvos su aukso gėlėmis (kokia prabanga!) chalata, kitaip: naktisiaustį, rytšvarkį, siaustingį, palaidrūbį. Buvo tikra, kad tas keistas padarėlis nepabėgs tiesiai iš vonios. Nors po viso to visko galima tikėtis: gali čiupti „hole“ pirmus pasitaikiusius kailinius ir išlėkti, įsispyręs į jos vyro kaliošus. Nebežinojo, kaip šis romanas klostysis toliau. O didžiausią nerimą kėlė abejonės dėl jo normalumo apskritai. Jau nebegalėjo leisti sau ištvirkauti laisvai, nors pastaruoju metu labai to troško. Joje vėl nubudo budrus žvėris (toks mielas žvėrelis kaip švilpikas, bandos sargas) ir įsitempęs klausėsi, ką ten daro tasai „nuogalius“ (brrrr...), toks „nuostabus, švelnutėlis, jaunutėlis, o kartu gana raumeningas ir stambus, o toks svetimokas, netyčiom kandus ir nepatenkintas (iš tokių prašmatnybių – tikras skandalas!), be to, dar įsižeidęs!“ Staiga ji krūptelėjo. Pirmą kartą per visą savo gyvenimą ėmė svarstyti, kas dedasi JAME, to vyro viduje (nors, tiesą sakant, to „vaikelio“ negalėjo taip pavadinti), kaip tik šituo esančio jai (nors šiuo atveju neįvykusi) patinu. Pavojinga naujiena. Taip dar nėra galvojusi – nebent prieš santuoką, maža mergaitė, apie kažkokius priešistorinius pasipūtėlius, kurių paskui keliolika turėjo kaip tikrus meilužius. Ar tikrus? Tiek laiko, visą gyvenimą, gyveno be meilės – dabar tą tiesą pamatė aiškiai. Ir dabar reikės tą meilę (nes šią valandėlę jau žinojo, kad tai yra meilė, tikroji pirma ir paskutinė) užnuodyti, suteršti anksčiau daugiau ar mažiau demoniškais „nuodais“, visa ta, tiesą sakant, baisia ir niekaip neužmirštama praeitimi, kurios taip staiga, nei iš šio, nei iš to, iš savęs juk išrauti negalėjo. Baisus sielvartas suspaudė jai širdį ir ten, žemiau.

O tasai pusgalviškas berniukas nè nenujautè nuosprendžiù, kuriuos dèl jo pri-
èmè tamsios, slaptos jos kūno jègos, ir rëžè savo tvirtus raumenis, norèdamas
pažadinti savyje galingà jègà. Veltui. Tikrovè buvo nepalaužiama: tai yra rūmai,
vonios sienos, auštanti diena ir aplinkui miškai, linguojami oraviško, vasario, ato-
drèkio vèjù. Baisingas, priešpavasarinis ilgesys sklandè ore, įsigaudamas net čia,
į to praeitimi apsunkinto namo užkampius. Atrodè, kad viskas galèjo būti kitaip,
„o ne bûtent taip pasibaisètinai ir beprasmiškai“, kad kažkur yra geri pasauliai,
kuriuose kiekvienas dalykas turi savo įgimtà vietà ir telpa į savo lemtį kaip į
futliarà, ir kad viskas dar gali būti „taip gerai, taip gerai“! Bet ko reikia, kad taip
nutiktù? Pasiutiškai tobulinti save, visam laikui išsižadèti daugybès dalykù (tai
pirmoji sąlyga), reikia beribio pasiaukojimo, gerumo, tačiaù tikro, plūstančio tie-
siai iš širdies, be jokiù pragmatiškù ar teosofiniù nesàmoniù (taigi, gerumo, šian-
dien be suidiotèjimo jau veik nepasiekiamo, be to, pasibjaurètino, primenančio
įsikinkymà ir „viduriù užkietèjimà“, savo paties užkietèjimà), galiausiai reikia
nužudyti savo asmenybè, su visomis šaknimis išrauti ją iš pasaulio. Žemèje liks
tik gumbas, maistas žmonèms ir gyvuliams, o lapai ir žiedai skirti tik tam, kad tą
gumbà augintù ir gausintù – nieko daugiau. Kad tave kur!.. Žinoma, Genezypas
t a i p negalvojo, nes jam (nepaisant tų minčių paprastumo) dar trūko gebèjimù.
Tokia buvo neartikuliuota košè, iš kurios tam tikromis sąlygomis šie žodžiai galètù
„išaugti“. Ir blykstelèjo stačiai geniali mintis: juk ji, toji boba, yra vienintelis
m i n k š t a s daiktas (be to, gyvas) čia priešais jį, per jo rankos ilgį (toli fone, tarsi
net ne už miškù horizonto, šmèkstelèjo vaizdas namo su mirštančiu tèvu ir šią
valandèlè keistai svetima motina – visa tai jau beveik priklausè praeičiai), ir iškart
pajuto, kad tokia pati minkšta ji ir dvasiškai, o jo dvasia tarsi kietas kūjis iš kitos
materijos, galintis tą jos materijà sudaužyti į šipulius ir galiausiai iš jos padaryti
kažkà, kad ir pamatà vèlesnèms gyvenimo plotmèms. Jame sučirškè nesàmonin-
gas jaunystès žiaurumas, ir kaip stovi (o kas jam beliko daryti?), nuogas ir basas,
„patraukè“ į miegamàjį naujiems žygiams. Kunigaikštienè nebuvo užgesinusi
šviesos ir atidariusi langiniù. Buvo linkusi nesirodyti tarnams tokios pralaimèjimo
būsenos, o pavargusi buvo mirtinai. Pagaliau neturèjo jokio noro sulaukti naujos
dienos, kuri turèjo tapti naujos laimès rūšies diena. Miegamajame tebeviešpatavo
ankstesnè naktis. Zypcius jèjo tvirtu žingsniu, nekreipdamas dèmesio į tokià pat
nejudrumo būsenà. (Keista salotinė figūra, susirangiusi ant kanapos, pažvelgè į jį
išsigandusiu žvilgsniu ir iškart susirietè į kamuolèlį, slèpdama veidà pagalvèse.)
Vonioje tarp šešiù ir septyniù valandù vasario ryto buvo šaltoka (tad tie nevykè
išsidirbinèjimai truko ištisas keturias valandas!), ir ta kvapinio-spalvinio pasilei-
dimo atmosfera, tiesiog apčiuopiama, bjaurù jauniklį paveikè kaip paimtas miestas

kovos įkaitintus kareivius. Visų pirma koku nors piktu ir „nenatūraliu“ veiksmu užtrinti kompromisinį miško scenos su Tengieru ir vaikiško negalėjimo prie pat rojaus vartų bjaurumą. Galiausiai nustojo suvokti reliatyvų tos bobelkos senumą – ji buvo tik patelė, prapatelė à la *Pszybyszewski*¹, „dvokė gašlumu“ (siaubingai bjaurūs žodžiai) tokiu atstumu kaip iki saulės. Stichiškas malonumo troškimas, pirmykštis, nesąmoningas, tas dvišmenis, teisingas, galiausiai iš smegenų centrų prasibrovė iki liaukų ir krito į visus raumenis, taip pat ir į fatališką sfinkterį. Kunigaikštienė neatsisuko, bet jautė, kad kažkas jai už nugaros kyla. Laukė nepakenčiamai sustingusiu sprandu, ir tas sąstingis leidosi žemyn, prie klubų ir šlaunų, pasiliedamas kutenančia kaitra net ten, prie amžinai alkano gyvuliškumo žaizdro, prie nepaprasto, nesuvokiamo, negalimo atkartoti, amžinai naujo, niūraus, mirtino malonumo šaltinio. Žinojo, kad t a i nutiks po valandėlės. Kaip? Ar jam padėti, ar palikti vieną? Geidulys pakilo iki gerklės kaip kruvinas mėsos gumulas su ugniniais liežuviais, iš vidaus apimančiais burną, nosį, akis ir smegenis. Dabar jautė tai, kas kartais jos kūną užliedavo kaip nekenčiamai maloni banga, kai skaitydavo tragiškų įvykių, kankinimų ir beviltiškų savižudybių, tokių, kad nei bėgt, nei rėkt, aprašymus... ir virš viso to į svaiginantį aukštį kylanti malonumo banga... egoistinio malonumo, bjauraus, kiauliško, standaus, išgaubto, lygaus, slidaus, lipnaus ir truputį smirdinčio, ir dėl to malonesnio, kaip tik tuo malonesnio, kad panyri į begalybę skausmingai atsiduodama gniuždančioms svetimoms jėgoms. O visu tuo buvo jie, tie prakeiktieji... Ak, rėžti jiems diržus iš nugaros!.. Bet šitą vieną, nors ir visi kiti jausmai neprapuolė, mylėjo kaip savo vaiką, beveik kaip tuos padarus, kurie iš jos iššliaužė į pasaulį, plėšdami jai klubus nepakeliamu, bet ir nuostabiai kūrybišku skausmu. Nes kunigaikštienė buvo gera motina: mylėjo savo sūnus ir kadaise gimdė juos su pašėlusiu malonumu. [Vyriausiasis, melancholikas, neseniai užsimušė, antrasis, sulaukęs dvidešimt vienerių, tapo Gelbėjimo sindikato Kinijoje ambasadoriumi (nežinia, kas visus metus jam dėjosi), trečiasis tai Skampis – tas jau aišku.] Dabar jai visi trys susijungė į vieną dvasią, joje pradėtą – toji dvasia įsikūnijo į Genezypą. Tasai dailutis Zypcius buvo paskutinis jos lepūnėlis, mylimas „lipšnokėlis“, vienintelė smagiausia mažutė kiaulystėlė, o jis dar ir nekaltas, dar ir žiaurus, ir jau plaukuotas, svetimas, bjaurus patinas. Kuo ji užmuš savyje meilę, jei čia niekas nepavyks. Tačiau ją apgaubęs nujaučiamas malonumas tebesitęsiančiai kančiai tik pridėjo velniško žavesio, kaip aštrus angliškas padažas rostbifui. „Keistas mintis“ – taip tokias būsenas vadino senas žydas, pristatantis į

1 Stanisław Feliks Pszybyszewski (1868–1927) – Jaunosios Lenkijos periodo lenkų rašytojas, poetas, dramaturgas, skandalistas, Krokuvos bohemos ir lenkų dekadentizmo srovės atstovas..

rūmus įvairių daiktų, vienintelis „žemesnysis padaras“, su kuriuo kartais malonėjo atviriau šnektelėti – nutraukė t a s a i jos išsvajotasis.

Piktai čiupo ją už peties ir brutaliai nuogu, begėdišku snukiu pažvelgė į jos gražų nuo tų minčių veidą. Geismai sukibo dar prieš kūnus. Ji pažvelgė žemyn ir pamatė viską taip, kaip buvo svajojusi, ir jau nebepaleido jo iš ištroškusių, pamišusių rankų, be jokių perdėtų įžangų kreipdama visą sproginimo jėgą į slapčiausius savo persotinto žinojimu kūno pasitenkinimo centrus. Viskas sukibo ir įsisiurbė vienas į kitą, ir Genezypas pajuto, kad vis dėlto gyvenimas šio to vertas. Ji jautė tą patį, bet ant mirties krašto: mirties gyvenant. O tasai buliukas įsišėlo kaip reikiant ir tenkino mirtiną troškimą: savo ir jos, susilydžiusių į vieną bedugnę pašėlimo jūrą. (Jos, „einančios graban senos plerzos“), kaip paskui sakydavo sau, kovodamas su jausmais jai.) Dabar ji buvo jam gyvenimo – įžūlaus, nuogo, beveik nuplėšta oda – esmės įsikūnijimas. Neišreiškiami dalykai reikėsi tame beveik metafiziškai gyvuliškų malonumų baseine. Paskui jie perėjo į lovą, ir ji ėmė jį mokyti. O nuo to mokslo jis pakilo savyje ir paskui daužė žemyn, ir jau nebežinojo, ar iš tiesų gyvena tame nuspėjamų, labiausiai paslėptų troškimų pragare, troškimų, kuriuos ji traukė iš jo kaip žarnas iš gyvulio, tame velniškai gėdingiausių sumanymų, minčių-vorų ar polipų, negalimų išreikšti garsiai, horizonto erdvėjime. Kol galiausiai paskutinį kartą metėsi į tą bedugnę, ir dabar jau stačia galva. O ji, toji „demoniškoji“ Irina Vsevolodovna, paskalos apie kurią pranoko viską, kas iki šiol apskritai buvo (o gal galėjo būti?) priliežuvauta, bučiavo purviną, žinoma, tam tikra prasme, jaunuolio, kuris, paniręs į nebylius išgyvento geidulingumo prisiminimus, nė nežinojo, ar jau išprotėjo, ar dar ne, ranką. Jis buvo beveik sunaikintas, bet tas nuovargis buvo malonus kaip nežinomas narkotikas. Išdidžiai ir švelniai kunigaikštienė glostė jo švelnius, šilkinčius plaukus ir kvėpė jų medaus kvapą, markstydamasi kaip mingantis katinas.

Buvo aštuonios ryto. Kai dar gulėjo lovoje, neturėdami jėgų išsiskirti, kambarinė, daili rudaplaukė, atnešė pusryčius – avienos kotletų, kiaušinienes su kumpiu, rūkytos žuvies, *porridge*, baltos kavos ir puikaus konjako. (Kunigaikštienė didžiavosi savo dailiomis tarnaitėmis, drąsiai atremdama palyginimų pavojus. Todėl priimant „paneles“ egzistavo griežti apribojimai.) Zypcius pasislėpė po antklode. Moterys juokėsi, šnibždėjosi tiesiai jam virš galvos. Bet, nepaisant šio smulkaus pažeminimo, jam atrodė, kad gyvenimą jis dantimis sugavo už ragų. Triumfas jį užliejo iki širdies gelmių – kvailas jaunatviškas triumfas: pagaliau jis buvo vyras ir žinojo, ką daryti toliau. O, kaip jis klydo!

Paskui atėjo senasis kunigaikštis su žaliu „kamštiniu“ (?) naktisiausčiu, o po valandėlės nė nepasibeldęs įgriuvo Skampis, vilkėdamas kremine su auksu (koks stebuklas!) pižama. Genezypas ko nenumirė iš gėdos, kai kunigaikštis ėmėsi tokiais atvejais įprastų dalykų. Jie visi manėsi esą tokioj aukštumoj, kad iš tiesų, tikra to žodžio prasme, nieko sau iš nieko nedarė. Iš po antklodės Zypcius girdėjo prislopintą kunigaikštienės balsą:

– ...iš pradžių elgėsi keistai, bet paskui buvo nepaprastai mielas – išskirtinai. Jis beveik dar vaikas. Parodyk veidelį, bernuželi, – saldžiai tarė ji atmesdama antklodę ir už smakro staiga kilstelėdama jo veidą. – Žinai, Diapanazi, – kreipėsi ji į vyrą apimta vadinamojo gaivališko nuoširdumo, – daugybę metų, beveik nuo tada, kai pirmą kartą tapau tau neištikima, nesijaučiau taip metafiziškai laiminga kaip dabar. Žinau, kad to nemėgsti; tu ir tavieji sako, kad piktnaudžiauju šiuo žodžiu – tačiau ką daryti? Kaip kitaip trumpu žodžiu išreikšti tokius keistus dalykus? Tu – ne tik tu – jūs visi, veiklos žmonės, kurie nusprendėte dar gyvi būdami išsibraukti iš gyvųjų tarpo, nesuprasite, kad viskas gali turėti dar vieną išmatavimą, mums nežinomą. Vienintelis Chvistekas² tai kadaise išreiškė, rašydamas apie „tikrovės daugumą“, bet savo minties galutinai neišrutuliojo ir apskritai nusprendė, kad tai nesąmonė. Netgi Afanasolas Benzgas, kuris, regis – bet nežinau, ar tai tiesa, – pirmą aksiomą išvedęs tiesiog iš nieko, šios teorijos nepripažįsta. O aš tikiu, kad ten, dugne, turi kažkas būti, pagaliau tai įpėdinių kaltė, kurie nemokėjo to iškapstyti...

– Iš Maskvos vis prastesnės naujienos... Tie geltonieji velniai turi kažkokį generolą, kuris atrado naują puolimo būdą. Galiausiai tai ištirta. Man skambino Nevaleikovičiaus – to atseit mūsiškio, žinai? – adjutantas. Bet to neišmoksime, kaip koalicija iš Napoleono išmoko jo strategijos. Tai, atrodo, galima padaryti tik su kinais.

– O kas man rūpi – aš turiu jį. (Zypciaus galvą ji laikė po pažastimi. Kaip tik tada įėjo Skampis.)

– Netrukus, mama, galite nebeturėti. Jau rytoj turėtų būti paskelbta visuotinė mobilizacija. Generolo Kukshafeno kariuomenė paniškai traukiasi mūsų linijų link. Maskva formaliai išpjauta. Kinai organizuoja juos visiškai kitokiu būdu. Jiems rūpi iščiulpti baltąją rasę. Visiškai nepaiso jėgų, laikydami mus išspaudomis. Ir viskas dėl aukščiausiųjų idėjų: nori pakelti mus iki savo lygio. O su jų supratimu apie darbą ir jo standartus, be to, su požiūriu į mus šiuo klausimu disproporcija

2 Leon Chwistek (1884–1944) – lenkų filosofas, logikas ir tapytojas, vertino Witkacio pjeses, bet nepripažino jo kaip filosofo.

– labai nemalonus dalykas. Jei nežūsime, galime būti pasmerkti nusidirbti mirtinai. Įdomu, kaip tada bus galima patikrinti, ar esi abejingas ideologijai, dėl kurios žūsti pamažu, ne staiga. Bolševikai priešingai – šitiek metų laikė Rusiją tvirtose rankose. Tačiau tai tinka darbininkams, kurie neturi ateities. Tokiu atveju kuo mes galime pateisinti savo egzistavimą – štai koks klausimas.

– Ar nesakiau! Ir kur dabar tas jūsų sindikalizmas, išsirutuliojęs iš buržujiško susigrupavimo norint slopinti klasių kovą? Kur jūsų darbo pseudoorganizavimas? Visa tai nesąmonės. Reikėjo sukurti izoliuotą monarchiją, absoliučiai izoliuotą monarchiją ir garbingai, be jokių kompromisų žūti, kaip mano gerbiamas caras Kirilas...

Skampis nutraukė:

– Dar nežinia, ar jis žus. Sutinku jį mūsų štabe prie Nevaleikovičiaus šono...

– ...arba iškart pasiduoti srovei. Tokiu atveju mes, saujelė tikrų žmonių, vertų gyventi, tikrai laimėtume, o *après nous pust' vsio propadajet*. Taip, paprasčiausiai mus apgavo pseudobolševikiški, *au fond* beveik fašistiški – o iš tikrųjų – Vakariai. Pas mus viskas grynas melas...

– Tylėt! Tokių dalykų garsiai sakyti nevalia. Štai mama su savo talentais tikrai laimėtų, kad ir kaip kinų vyriausiojo štabo šefo ar kieno ten dar meilužė – bet ne mes, vyrai. Štai šiandienės aristokratijos klaida, netgi tam tikros sukaustytos buržuazijos frakcijos – tasai aprenudedeluzizmas. Keturis tūkstančius metų viskas laikėsi todėl, kad senieji dideli ponai mokėjo matyti perspektyvą ir bent teoriškai jiems prieš akis buvo amžinybė. Nuo tada, kai tas tikėjimas sunyko, ir prasidėjo visos blogybės, ir mobas, tai yra minia, iš karto pakėlė galvą. G a l v ą – būtent galvą, o ne užpakalį, nes jungs anksčiau spardėsi užpakalinėmis kojomis. O kai kartą pakėlė – visa prapuolė – su tuo sutinku. Jūs, mama, teisi: reikėjo eiti priešais, tačiau tam reikia turėti... garbės – che che... Už mus tai padarys Nevaleikovičius, o mes liksime ant ledo.

„Štai kaip daroma politika – ją fabrikuoja t o k i e žmonės! O kurgi tikrovė?“ – galvojo staiga po antklode subrendęs Zypcius. (Tos prastos reputacijos ir suterštos Irinos Vsevolodovnos įsčios tokiems kaukūčiams buvo geras inkubatorius.) Ir keistas dalykas: k a r t u – žinoma, „s u s i d r o v ė j i m o f o n e“ (kas be ko, tą viską suvokė paeiliui) jautėsi prislėgtas, sugniuždytas, mažas – net jam širdy lytiškai buvo nejauku nuo to savo mažumo, nepaisant ką tik nutikusio esmingo pasiso-tinimo už visas vaikiškas atgailas be kaltės – toks skausmingas buvo tas mažumas palyginus su neišmatuojamomis nepasiekiamų dalykų bedugnėmis: žinių,

padėties, įtakų, valdžios, apetitų sotinimo savo paties ir kitų atžvilgiu. Dar keičiau, kad nepagalvojo apie tėvą, kuris juk irgi buvo kažkas, irgi kada ne kada pasimurkdydavo politikos kloakoje. Tai nebuvo t a i , tos „namų vertybės“ – čia gali būti svarbios tik svetimos reikšmės. Ir kartu žinojo, kad tasai metais už jį vyresnis Maciekas Skampis – paprastas žuiseris ir šūdžius, bjaurus soliteriukas pūvančiame senosios Lenkijos (kuri dabar po mirties iš naujo gyvena savo gyvenimą) (o kiek tokių yra?!) kūne, *un simple* „gouverniage polonais“, kaip sakydavo prancūzų kariinės misijos šefas, generolas Lebakas, kuris įsiliepsnojus bolševizmui liko tarnauti pas mus, pasiūlęs save „tikrosios demokratijos“ paslaugoms, kaip demonstratyviai sakydavo. „Ak, tu mielas naivuoli, tu, pats nuo savęs po pseudosolidarumo apsiaustėliu ir moksline organizacija užsimaskavęs patarnautojau kažkokiam mūsų nutukusiam buržujiškam pilvui“ – („oh, vous autres, Polonais, n'est-ce pas – mais tout de même la démocratie, la vraie démocratie, est une et indivisible et elle vaincra“) – taip nejučiomis visiškai nuoširdžiai jau galvojo Erazmas Nevaleikovičius, su kuriuo Lebakas „bendradarbiavo“ (?) [kur ten jam iki genialaus Nevaleikos!], „žmonijos gelbėjimo“ nuo „kultūrinės“ kinų užpuolimo katastrofos klausimais. Nevaleikovičių tos sąvokos jau vimdė. Jis norėjo tiesos, bet kruvinos, rūkstančios, krūpčiojančios – ne tos, kuria viešai jį šėrė Gelbėjimo sindikatas ir neseniai, privačiai, ėmė šerti jo žmona, liesa, tačiau tokiam juodam, gyslotam intendantbuliui velniškai viliojanti blondinukė, mergautine pavarde Dziedzierska, atrodo, net Galicijos grafaitė. Ak, ta jos tiesa! Tai buvo iredualizmo prarajos: „pantosofija“, visų mokslų (atitinkamai deformuotų – gryno proto atskirų sričių konstrukcijos, sukurtos dėl patogumo, šiuo požiūriu buvo siaubinga ontologija: taip y r a , ir baigta) ir sistemų sintezė: nuo totemizmo iki Raselo ir Vaithedo logikos (tais laikais apie Benzą nė šlubas šuva nežinojo). Ir galiausiai žemėje nutiko stebuklas: apsireiškė Dževanis, didysis Murti Bingo pasiuntinys... Intendantas turėjo ir kitą priešnuodį – bet apie tai vėliau. Apie visai „marchese“ Skampis paviršutiniškai žinojo, bet nuo jo poliruotos galvelės nuslysdavo bet kokie aukštesnio lygio keistumai – *typical Polish and polished excremental-fellow* – kaip jį vadino Lebako kolega anglas, lordas Erelvanagis. Toji tarptautinė gauja jau seniai „matavosi“ Nevaleikovskį. Bet tasai laukė tinkamos valandėlės su išties stipraus žmogaus kantrybe, pats, tiesą sakant, neturėdamas supratimo, kas gali nutikti. Tais laikais mokėjimas laukti buvo didžiausias menas. Tik tos mintys, tos keistos mintys... Intendantas negalėjo jų nuvyti ir kartais jautė, kad kažkas jame mąsto už jį (ne sąvokomis, bet veikiau vaizdais) ir prieina prie neatremiamai primetamų išvadų. Kartais netgi labai aiškiai suvokdavo, kad kambaryje yra dar kažkas, nors visiškai aišku, kad buvo vienas. Imdavo kažką kalbėti, kad aną įtikintų, ir įsitikindavo, kad nieko nėra ir

nebuvo ir kad jis pats nelabai supranta, ką sakė. Vaizdai skleidėsi ir nyko, nepalikdami jokio substrato, kvapo ar nuosėdų, iš kurių būtų galima suvokti tų paslaptinių posąvokinės sąmonės sferos kompleksų turinį. Bechmetjevas patarė nors trumpų atostogų nuvažiuoti į Žegestovą, į garsiojo daktaro Liudviko Kotulskio įpėdinių sanatoriją, bet laiko nebuvo nė sekundės. Cha! – jei apie tai būtų žinoję skeptikai ir priešai! Jau – vėl kunigaikštienės Tikonderogos lova. Genezypas ir toliau, pasislėpęs po antklode, svarstė ir mąstė. (Tvoskė žvėriškas karštis, erzinantys kvapai, bet dabar t a i jo visiškai nebejaudino – jis tik jautėsi esąs vyras, toks tikras bulius, „viešpats“ ir džentelmenas, ir nė nenujautė, kad toks jis nemalonus ir neskanus.) Be to, labai gėdijosi, kad tasai Skampis, tas intelektualinis nulis ir ciniškas karjeristas, „tas šaltas kirminas nuo Sasų pūvančiame atitirpusiame lenkų pilve“, vis dėlto jam imponuoja. Kaip daroma toji paslaptinga, nepasiekiamą politika? Ar kartais tai nėra tik vienas milžiniškas kvailas *au fond* „bajc“, kažkoks trečiarūšis apsuksrumėlis, niekšiškas žmonių pažinimas, vikriai krečiamos mažos kiaulystėlės ant nusikaltimų ribos. Nepaisant to „montažo“, Zypciui sumažėjo visa tai, ką dar taip neseniai laikė dideliu, tiesiog šventu dalyku. O dėl to sumažėjimo visą pasaulį padengė paprastas chamiško, proletarinio nuobodulio ir kančios pokostas. Žinoma, Zypcius buvo neteisis, bet kas teisis, nuspręs tik tobulos, įsitvirtinusios savo idealioje, eliminacijos būdu pasiektoje santvarkoje kartos po tūkstančio ar daugiau metų – nuspręs, jei tarp jų atsiras kas nors, kas dar galvos apie tokią tolimą praeitį. Ne – tais laikais pas mus politika nebuvo laikoma vienu garbingiausių užsiėmimų. Nebent ten, Tolimuosiuose Rytuose, kur tryško naujos idėjos (kai kurie „seklusliai“ sakė, kad visa tai jau buvo, netgi toje pačioje Kinijoje – o kaipgi pažanga? negi šioje žemėje nėra nieko iš esmės naujo – atsigulti ir nudvesti), gal ten, tame kūrybos katilė, politika buvo kažkas, žinantis būties tiesą, nors ir kaip būtinas blogis, pašalinis gigantiškos sukaustyto geltonų makaulių transformacijos produktas – vidaus politika – nes užsienio politikoje buvo vien pozityvūs veiksmai, ir vykdomi būdais, visiškai nepažįstamais Vakarų žmonėms: Murti Bingo (ir jo keistas narkotikas – davameskas B₂) išpažinėjai darė savo, pamažu, bet garantuotai. Bet apie tai vėliau. Nes visas tas, žinote, europietiškas „bolševizmas“ (jį pamatęs Leninas numirtų antrą kartą) – tik baigiami deginti griuvėsiai ir degėsiai. O apie naujus žmones senąja prasme kažkaip nieko nebuvo girdėti. Atgimimas galėjo ateiti tik iš palyginti naujai atsiradusių visuomenių – Australijos ir Naujosios Zelandijos. Bet jos pavėlavo, ir už mus tai padarys prakeikti mongoloidai (visiškai kitaip – o, visiškai kitaip m u m s), kurie niekada neskuba ir visada turi laiko per akis. Šiandien didžiausia išmintis – neskubėti. Ką gi, juk Europos proletariatas n e t u r i l a i k o. Bet prašom pabandyti (nebūnant kinu) gyventi smarvėje, purve,

su utėlėmis, blakėmis ir tarakonais, alkti, šalti ir mažiausiai per vienos kartos trukmę neturėti nė mažiausios vilties, ir guostis mintimi, jog kada nors, gal po trijų kartų, tam tikra gerai įmitusių ir švarių (tiesa, taip pat išsispecializavusių ir persidirbusių) grupė mokslininkų ir kapitalistų ras bendrą sutarimą, ko ir kaip reikia, ir pastatys namukus su sodeliais, radijo aparatais ir bibliotekėlėmis – bet kas mums iš to, mums, kurie esame ir iki gyvenimo pabaigos būsime tik mėšlas? Tai gal verčiau kova nei toks šuniškas gyvenimas – idėjinė kova, gal neprotinga, bet tai geriau, nei pūti iš sielvarto be šešėlio vilties. Prašom tą suvokti, po šimts kalakutų. Argi nebūtų geriau iš karto gyventi gal net taip pat kaip anksčiau, bet pagal kažkokią idėją ir su kūrybos, kad ir pašėlusios ir absurdiškos, bet kūrybos jausmu, o ne sunkiai dirbant dėl velniškos šiandienos produkcijos. Na ir kas, kad toji idėja atves į tą patį: prie tam tikros ribotos gerovės, kurios ribų neperžengs, nuobodulio ir pilkumos („musė nenutūps“, – kaip sakydavo zoologas Janušas Domanieviski³), bet tai nutiks iš karto, nebus to velniško laukimo. O – bepigū jums apie tai kalbėti, ponai „elitiečiai“, bet mes dabar norime to, ką jūs seniai turite. „Vartotojiška vidaus politika“? – pabandykite vartoti tiek, kiek mes. O pagaliau niekuo nepadėjo nei Amerika, nei visas Senasis pasaulis, iš pažiūros „sufašistėjęs“, nes perėjo prie bolševizmo, mažai kuo besiskiriančio nuo fašizmo, bet perėjo. Vadinasi, idėjos... Tokios buvo keistos kavaleristo Nevaleikovičiaus ir dar poros aukščiausios kategorijos pienburnių mintys. Bet jie patys to nežinojo – tai buvo duota neartikuluotos sąvokų tankmės forma. „Kaip gi iš šūdo padarysi krištolą“, – kartais sakydavo sau generalinis intendantas ir giliai susimąstydavo apie nieką. Kadaisė individuali politika buvo vertingas dalykas, o žmonių pažinimas nebuvo kiaulystė. Šiandien partinis politikavimas, išskyrus grynai idėjinę maksimalistinę beprotystę dėl tariamo dvasios vystymosi pilvinio pagrindo, yra grynas savo ir kitų akių muilinimas demokratijos ir tautų nepriklausomybės sąvokomis. Tai buvo gerai, kol visa kūrėsi: tada visi tikėjo, jog tai galutinė tiesa – šiandien liko tik melas. Todėl ta pasiutiška kova ant paskutinio visuomenėjančios minios pinaklio, kova dėl pinigų viešpatavimo yra kažkas realaus, o visa kita – tik abipusis pinigų ir demokratijos laviravimas, triukai ir pokštai, klasotos ir manevrai, pokeris su blefavimu ir didžiuliu banku – šiaip dalykas neįdomus, nebent istoriniu požiūriu. Tačiau kokių stebuklu toji lenkų koloidinė sala laikėsi tarp kristališkų procesų, vykstančių aplink masę – nežinojo niekas – buvo sakoma – „lenkų inercija“, „lenkų abejingumas“, „lenkų visų įmanomų dorybių trūkumas“ – bet visi tie paaiškinimai buvo nepakankami, nors juose ir slėpėsi tam tikra

3 Janusz Domaniewski (1891–1954) – lenkų ornitologas.

teisybės dozė. Tai buvo istorinis stebuklas – bet argi istorijoje tokių stebuklų nebuvo nutikę? Pavyzdžiui: greitas krikščionybės paplitimas, Rusijos bolševizmo pastovumas, pats dar taip neseniai nepriklausomos ir nerevoliucingos Prancūzijos egzistavimo faktas arba kad ir ilgai besilaikantis tikėjimas Lenkijos mesianizmo misija. Ne – ne viską galima paaiškinti istoriniu materializmu – fizikos dėsniai yra tik daugybės atsitiktinių faktų sumavimo rezultatas, apytikrą pseudobūtinybę išverčiantis į kitą pusę, jos absoliučias teises pritaikydamas prie didžiųjų visuomenės kompleksų *par excellence*, laisvai sudėjęs visus mūsų didumus. Laisvumas tiesiogiai duodamas kiekvienam judančiam padarui – tai pirminis faktas – pasipriešinimą sukelia ribojimo ir reliatyvios būtinybės jausmas, tam tikromis sąlygomis – absoliuti būtinybė yra būtinai fikcija, abstrakčiai eliminuojant Atskirą Egzistavimą ar gyvus padarus apskritai. Gana. Priklausomybė apskritai – tai ne absoliutus, ribotas tikrovėje, fizinis priežastingumas. Kur atsitiktinai susisumuoja daugybė vienodų, vienakrypčių siekių (o tai prie labai didelių elementų kiekių ir mažumo, mums astronominiiais ir cheminiais matais yra neįmanoma), ten įvyksta istorinis [net ir individualus] stebuklas, toks pat, kaip pavienio žmogaus veiksmo, susijusio su velniška valios pastanga, stebuklas.

Šeimos diskusija pamažu geso:

– Pasirodyk, sūneli, – pro auksinius atlasus tarė Genezypui senasis kunigaikštis. – Tik pagalvok, kokia išgyvenimų skalė: štai paskutinis, priešmirtinis senojo pasaulio spazmas, ir mes čia visi taip ir apskritai, žinai? – to išreikšti neįmanoma – ji teisi – metafiziškai – ji visada teisi: atsimink – klausyk jos daugiau nei tikros motinos ir išsikapanosi iš tų šėtoniškų žabangų, iš gyvenimo. Žinau, kuo būsi, mano vaike, ir prisipažįstu: nepavydžiu. Mes toje savo izoliacijoje, šiaip ar taip, pasinaudojome paskutiniu, išslystančiu tikrovės kąsniu. Viskas, kas nutiks, – tai haliucinacija.

Genezypas, moraliai sušildytas malonaus senuko tono, iškišo iš po antklodės savo susigėdusią galvelę. Kunigaikštienė begėdiška ranka glostė jam plaukus kalbėdama:

– Ką nors iš jo dar padarysime. Namuose neturėjo nieko, kas būtų galėjęs jį preparuoti. Tai bus paskutinis mano gyvenimo veiksmas – politikoje jau esu niekam tikusi. – Zypcius pasiutiškai panoro stoti prieš tą šešėlių, „ant užmigdytos Lenkijos šokančių savo makabrišką šokį“, bandą. Dar nežinojo, kuo bus, nors toji naktis jam padėjo kelis žingsnius žengti savęs supratimo keliu. Bet gražus peizažiukas ir menki jausmeliai, ir vaikiška gėda, ir besirėžiantis prasivėręs vyriškumas,

o pirmiausia jausmas, kad jis yra n u o č i a – i k i č i a , ir kad ir sprogtų, tam tikrų ribų neperžengs, ryžtingesnių veiksmų pagrindas dar nebuvo pakankamas. Jautė sieloje sąmyšį (kitos rūšies nei ankstesnysis) (kažkas be jo valios galvoje pakeitė visus baldus), ir tarsi viskas buvo n e t a i (bet kitaip, nei anksčiau: čia slypėjo paslėpta grėsmė – tarytum visas pasaulis atsikūnydamas galėjo tapti sapno pabaisa, kurios šiurpulingumo neįmanoma išgyventi – tik ten galima nubusti, o čia v i s a s pasaulis ir – galbūt lieka mirtis arba dar „galbūčiau“ tas kažkas, apie ką Zypcius girdėjo ir ko nesuprato, bet vis dėlto b i j o j o t o n e ž i n o d a m a s , k a s t a i : pamišimas. Kadaisė gatvėje yra matęs epileptiką ir negalėjo pamiršti tos savo baimės, kuri siejosi su zoologijos sodu ir vaikišku onanizmu, baimės, susijungusios su beveik lytiniu pasitenkinimu: tarsi kiaušeliai, glamonėjami i š v i d a u s , nešė pusiausvyrą praradusį kūną į viršų – toks jausmas apimdavo užlipus į aukštus bokštus ir balkonus, nors kalnuose nė truputėlio nebijojo.). Nuo pasaulio jį skyrė kažkokia skaidri, bet neįveikiama to grėsmingo keistumo užtvara – pro ją viską matė truputi deformuotai, bet kokia ir kur toji deformacija, įžiūrėti nebuvo įmanoma. Kuo pramušti tą tirštą kaip degutas, bet nepastebimą kliūčių sangrūdą; kaip pamatyti tą kažką tikra (kažkur turi būti kažkas tokio, antraip pasaulis – tikra kiaušulystė ir Dievas turėtų jį išmesti kaip purviną skudurą, prie kurio nesinori nė prisiliesti – tačiau už tai laukia mirties bausmė), o ne tik šią vaiduoklių trijulę – ne: ketverulę – juk jis pats buvo vienas jų. Gyvenimas padvelkė mirtina baimė: jis nebijo, tik visa ateitis greitai nėrė šalin nuo jo. Vėl panoro veikti. O visų pirma pavyti tas išsprūstančias velnių uodegas, vadžias arba tiesiog paprastus raištelius ir sučiupti viską iš naujo. Ir nuogas, kaip buvo, šoko į kambario vidurį, griebė nuo fotelio savo bet kaip sumestus drabužius ir puolė į vonią. Senis iš nuostabos tik sumirksėjo ir bejėgiškai sučepsėjo bedante burna. O *marchese* plačiai išsišiepė ir gyvuliškai, bet subtiliai sukikeno.

– Na, – tarė stodamasis. – Kietas riešutėlis jums pasitaikė, mama. Bet perkrimsite jį, perkrimsite. – (Tėvui) – Na, prie darbo, seni. Mes, – jis vėl pasisuko į kuni-
gaikštienę, kuri nė nekrustelėjusi melancholiškai žvelgė į begalybę, – su tėtuku įkūrėme „Kružok samoopredelenija“ – kaip ir tie idiotai Rusijoje, kurie nežinojo kas esantys. Tokie laikai, kad turime apsispręsti netgi mes, tokie visažiniai šliužai, tokie hiperintelligentiškai lavonvabaliai. Tai toks intelektualus masturbavimasis. Jei kas nors labai protingas neteks trupučio proto, kurį jam davė Dievas, tai nesvarbu, kad likusia dalimi galėtų apdovanoti dešimt veiklių žmonių, pats savo mašinos nepaleis: variklis turi būti proporcingas mechanizmo visumai. Negeras ir atvirkštinis variantas: tada variklis, neatlaikius silpnam karkasui, iškratys visas dalis.

Atrodo, kad tai tavo naujojo berniuko *cas*, mama. Bet verčiau jis negu jo pusbrolis Toldzius. Tie aukšti Galicijos šlėktos – labai nemalonūs sluoksnis – mes, Kresų gyventojai, tai puikiai suprantame. Bet kaip jūs per šią naktį pajaunėjote! Tai geriau nei masažas, ką? – Išties Irina Vsevolodovna atrodė nuostabiai. Žydros emalės akys kibirkščiaavo. Šią valandėlę ji, jei tik panorėtų, paskui save nusivestų ištisas minias, – buvo moteris „vėliava“ *par excellence*. O gal ir svajojo daryti ką nors panašaus, kai jau visko pritrūks...

– Eik lauk, tu, visažini šunyti, – cytelėjo ji ir paleido pagalvę tiesiai sūnui į išsišiepusį veidą. Pralinksmedamas markizas paskui išsigandusį tėtusį greitai išėjo iš miegamojo. Nedera per ilgai jausti nelaimingosios megeros pyktį. „Grįš – negrįš – aišku, dabar, iš vonios, apskritai neprivalo grįžti, – galvojo supdamasi į antklodę. – Ne – dabar negrįš – vakare...“ Ir ėmėsi svarstyti demonišką triukų seriją (senosios patirties patobulintų variantų), kuria, jei būtų stiprus pasipriešinimas, turėjo jį apraizgyti galutinai. Toks visada buvo jos metodas. Motiniškų snarglių neliko nė padujų. Jei koks nors visiems žinomas impotentas galėtų šią valandėlę ją matyti ir tiesiogiai skaityti jos mintis, kaipmat išsigydytų nuo savo negalios – tokie velniški tai buvo dalykėliai. Kaip gaila, kad tokios istorijos dingsta be pėdsako, kaip dingo visos girtos Tengiero, Smorskio, Šymanovskio ir daugelio kitų improvizacijos. Duslus sunkių laukųjų durų trenksmas abejones dėl pirmojo pralaimėjimo pavertė tikrove. Dar prieš dešimt metų – niekas nebūtų išdrįšęs – o dabar?.. Senatvė. Ji ėmė tyliai, sielvartingai verkti – kaip dar niekada nebuvo verkusi.

Iš lenkų kalbos vertė Irena Aleksaitė

Apie jas galvoju naktimis

Mia Kankimäki

Mia Kankimäki (g. 1971, Helsinkyje) – suomių rašytoja. Helsinkio universitete studijavo literatūrą, tapo filosofijos magistre, paskui vienuolika metų dirbo leidykloje. Daug laiko praleidžia kelionėse, ypač domisi Japonija. Iš šio domėjimosi 2013 m. radosi ir pirmoji knyga „Nuo ko širdis ima plakti stipriau“ (*Asioita jotka saavat sydämen lyömään nopeammin*), pasakojanti apie X–XI a. gyvenusią Japonijos imperatoriaus dvaro damą ir rašytoją Sei Shōnagon. Knyga buvo puikiai įvertinta kritikų ir skaitytojų, už ją Mia Kankimäki apdovanota Helsinkio regiono bibliotekų tinklo „HelMet“ premija. Už 2018 m. išėjusią antrąją knygą „Apie jas galvoju naktimis“ (Naiset joita ajattelen öisin) rašytoja pelnė ne tik nepaprastą populiarumą, bet ir Laurio Jäntti'o fondo Pripažinimo ir „Otavos“ knygų fondo premijas, skiriamas už reikšmingiausius negrožinius kūrinius. Knygoje „Apie jas galvoju naktimis“ Mia Kankimäki pasakoja apie savo keliones žinomų, bet šiek tiek primirštų ar prieštaringų asmenybių pėdsakais Afrikoje, Italijoje ir Japonijoje. Prisimenamos keliautojos ir atradėjos Isabella Bird (1831–1904), Ida Pfeiffer (1797–1858), Mary Kingsley (1862–1900), Aleksandra David-Néel (1868–1969), Nellie Bly (1864–1922), brandžiame amžiuje pasiryžusios pakeisti ligtolinį gyvenimą ir nuveikusios svarbių darbų mokslo labui, taip pat XVI a. gimusios dailininkės pionierės – Sofonisba Anguissola, Lavinia Fontana, Artemisia Gentileschi bei šių laikų meno revoliucionierė Yayoi Kusama (g. 1929). Įspūdingų asmenybių

istorijas Mia Kankimäki pasakoja supindama įvairius literatūros žanrus: biografijų epizodus keičia aplankytų kraštų vaizdai, rašytiniai liudijimai, laišakai, analitiniai pastebėjimai, šiek tiek ironiški pačios autorės pasvarstymai. Daugiausia vietos knygoje skiriama legendinei danų rašytojai Karen Blixen, kurios pėdsakai autore nuveda į Keniją ir Daniją.

Vertėja

II skyrius. BALTAS RŪKAS, ŽIEMA – PAVASARIS

Nelabai trumpai tariant, situacija klostėsi šitaip.

Praėjusių metų lapkritis. Guliu ant tatamiu išklotų grindų šaltutėliame kambaryje Kiote ir visiškai nenoriu keltis nuo savo futono. Prieš porą mėnesių išėjo mano pirmoji knyga ir čia atvažiuavau pagalvoti, ką veiksiu toliau. Paklaidžiojau siauromis mylimo miesto gatvelėmis, susitikau su draugais, pasėdėjau keliuose arbatos namuose, pavaikštinėjau apie skaisčiai nugelsvintų medžių supamas šventyklas, bet nieko nesumaščiau.

Pajutau atsidūrusi absoliutaus nulio taške.

Man keturiasdešimt dveji. Aš neturiu vyro, vaikų, darbo. Pardaviau butą, išleidau pirmąją knygą ir suvis išėjau iš leidyklos. Įžengiau į baltą rūką – laisva ir atitrūkusi nuo visko.

Bet rūkas labai tirštas, ir aš tikrai nežinau, ką daryti toliau. Kur keliauti? Su kuo? Ir ką gali veikti keturiasdešimtmetė, neturinti šeimos, atsisakiusi darbo ir būsto?

Pastarieji metai buvo patys nuostabiausi. Aš daug keliavau – buvau Kiote, Londone, Tailande ir Berlyne, sugrįžusi į Suomiją, gyvenau trumpam išvykusių draugų butuose, kartais – palėpėje, pas tėvus. Rašiau ir skrajojau laisva, apimta nesuvokiamo jausmo, kad galiu leisti laiką taip, kaip noriu.

Kai matau nuo darbo išsekusius draugus, pagauna keista kaltė. Aš nesikamuoju darbotvarkės vergystėje, sprendžiamuosiuose susirinkimuose, namie manęs nelaukia jokie rūpesčiai – jaučiuosi taip, lyg būčiau pabėgusi iš Alkatraso ir, plūduriuodama baseine ant pripučiamo čiužinio, stebėčiau kitų plūkiavą. Tiesiog begėdiška pačiai spręsti, ką veikti. Tikriausiai taip gyventi nevalia?

Šiaip jau viskas puiku, ir vis tiek ima nerimas.

Atrodo, kad aš su savo gyvenimu einu į priešingą pusę nei mano draugai. Jie puoselėja namus, kepa „Toskas“ vaikų renginiams mokykloje, dalyvauja maratonuose, perka vasarnamius, savaitgaliais skrenda pasilepinti į Vidurio Europą. Aš, būdama keturiasdešimties, grįžau į dvidešimtmetės padėtį: nesilaikau tvarkaraščių, neturiu jokių pareigų, darbo ir pinigų ne kažin kiek turiu, susikrausčiau į šuns būdos didumo būstelį, kokiame negyvenau net studijų metais. Jaučiuosi laisva, bet kartu lyg ne savo vietoje.

Sunkiomis valandomis atrodo, kad per dvidešimt metų nieko nepasiekiau.

Maloniomis valandomis atrodo, kad išsivadavau iš visokių siekių.

O štai dabar turiu atrasti šios ekspedicijos – viso keturiasdešimtmetės moters gyvenimo – kryptį ir prasmę. Tysant Kiote ant futono į galvą ėmė lįsti megalomaniška idėja: gal vertėtų patraukti tų pavyzdinių moterų – tų, apie kurias galvoju naktimis, keliais? Tapti rašančia keliautoja ir nukakti ten, kur jų būta – į Afriką, Meksiką, Polineziją, Kiniją, Naujosios Meksikos smėlynus, apsukti ratą apie pasaulį. Tik kaip?

Ką tik atrastuose magiškuose arbatos namuose vieną vakarą per vėlai išgeriu stiprios, vaiskiai žalios mačios ir smegenys ilgai negali nurimti. Dingteli, kad užvis įdomiausia būtų nusigauti į Afriką. Ir kad Afrikoje velniškai baisu. Bet kaip tik todėl turiu ten nukakti.

Kai sugrįžtu iš Kioto į Suomiją, sumanau išsiųsti į Tanzaniją savo knygą apie Sei Shōnagon. Ant siuntinėlio užrašau internete surastą adresą: Box 10, Arusha, Tansania. Siunčiu savo pirmąją knygą laukinių gyvūnų tyrinėtoji suomiui ta dingstimi, kad jis paminėtas 26 puslapyje, ir laiškelyje, kurį įdedu į siuntinį, parašau, jog svajoju pabūti savanoje. Pasvaičioju sau (tikras absurdas), kad Sei galėtų būti mano pasiuntinė, žvalgė, egzotiška vilbynė ir ištempti mane į kelią.

Ji taip ir padaro.

Naujųjų metų išvakarėse laukinių gyvūnų tyrinėtojas atsiunčia žinutę: „Dėkui už knygą! Daugiau parašysiu elektroniniu paštu, bet jei turi tokių svajonių, esi laukiama bet kada.”

Jeigu laukiau kokio ženklų, štai jis. Pilvą sugniaužia baimė, bet, po velnių, niekada sau neatleisiu, jei dabar nepasiryšiu. Aš visai nepažįstu to Ollio, mes niekada nebuvom susitikę, bet iš jo knygų apie Tanzanijos gamtą ir vieno pokalbio prieš trejus metus susidariau įspūdį, jog tai gana nuoširdus (ir labai šnekus) žmogus. Iš interneto sužinau, kad jis turi namą kaime netoli Arušos – ar ten mane kviečia? (Jau regiu takus po palisandrais, virėjus ir sodininkus, nors tas namas gal tik kokiam molio trobelė.) Jis tikriausiai nemano, kad prašausi į svečius skatinama romantiškų ketinimų? (Mano buvusysis turbūt pasakytų: „Žinai, kažin ar baltaodžiui, gyvenančiam Afrikoje, pusamžė suomė gali susukti galvą.”)

Gal pats laikas pasinaudoti Karen Blixen sąskaita, kurioje ne vienus metus kaupiau pinigus svajonių kelionėms. Toms, kurioms pasiryšiu arba ne.

Karen Blixen laikau ne tik nežinomų žemynų ir laukinės Afrikos gamtos, bet ir nepaprastos drąsos simboliu.

Afrikoje buvau du kartus – abiejose kelionėse lūkesčiai išsipildė, bet kamavo mirtina baimė. Nors tikrai nesuprantu, ko bijoti kelionėje su grupe – juk tereikia prisitaikyti prie sąlygų ir prisimenu, kad kelyje į Pietų Afriką mes taip ilgai sėdėdavome autobusiuke (kai kuriomis dienomis nuvažiuodavome net po 700 kilometrų), jog viename Svazilando kaime išlipau taip apkvaitusi, kad net nesusipratau nusiimti nuo sprando pripučiamos kelioninės pagalvėlės. O baimę vis tiek jaučiau. Pirmą safario naktį savanoje išgirdus liūto riaumojimą, apėmė toks siaubas, kad pradėjo barškėti dantys. (Ligi tol nemaniau, kad iš baimės dantys tikrai barška.)

Karen Blixen, be abejo, nebijojo. Ji valdė fermą Rytų Afrikos aukštumose ir ištisas savaites, net mėnesius praleisdavo safariuose, kur visi prie laužo valgė tarnų paruoštą vakarienę, iš krištolo taurių gėrė šampaną ir per gramfoną klausydavosi Schuberto. Jau regiu Karen Blixen ilgu sijonu, baltais marškiniais ir suvarstomais auliniiais, tolių toliausiai nusidriekusią gelsvą savaną, akacijų lajų skėčius, zebrus, žirafas, rašomąją mašinėlę. Mačiusieji filmą „Mano Afrika” galbūt išvystų ir ant alkūnių parimusį dailų vyrą su safario skarele po kaklu.

Skaitant Karen Blixen prisiminimus „Iš Afrikos”, aiškėja, kad Karen buvo drąsi, guvi, dalykiška, išmintinga, turėjusi pavydėtinų gebėjimų nugalėti sunkumus. Kartais Karen atrodo tiesiog neįveikiama supermoteris, kone vyras. Net prabėgšmais iš knygos surankiotas jos gebėjimų sąrašas daro įspūdį:

1) Karen Afrikoje augina kavą;

2) Karen – gabi šaulė. Kartą, paprašyta masajų, ji nušauna galvijus puldinėjančią liūtą, sekmadieniniams fermos darbininkų pietums retkarčiais pakloja kokį zebra ar du;

3) Karen išveria ilgas medžiokles. Į jas dažnai leidžiasi su kikujais ir somaliečiais, lydima savo šunų, jodinėja arkliu tarp antilopių;

4) Karen garsėja kaip gydytoja, kas rytą priimanti ligonius. Tuos žmones kanina maras, raupai, šiltinė, maliarija, žaizdos, sumušimai, galūnių lūžiai, nudegimai, gyvačių įkandimai, o sunkiausius ligonius ji išveža į Nairobi ligoninę ar misionierių stotį. Sykį ji netyčia išgeria per didelę arseniko dozę, bet sumano Alexandre'o Dumas'o romane pasiieškoti priešnuodžio ir neutralizuoja arseniko poveikį pienu su kiaušinio baltymu;

5) Karen dar ir mokytoja, teisėja bei geradarė. Fermoje ji įsteigia mokyklą, teisėjauja per čiabuvių ginčus. Rytai Karen renka kavą kartu su darbininkais, kuriuos myli. Sekmadieniais senutėlėms čiabuvėms dalija uostomąjį tabaką;

6) Kartą Karen užaina ant tako negyvą senąjį Knudseną ir, pasitelkusi čiabuvį, nuneša jo kūną į namelį. Ji nebijo mirusiųjų, o čiabuviai (ir aš) bijo. Ji apskritai nieko nebijo;

7) Karen – puiki virėja. Ji mokėsi pas danų restorano virėją prancūzą, apie jos vakarienes kalba visa Rytų Afrika;

8) nesulaukusi lietaus sezono, Karen vakarais rašo istorijas. Savaimė suprantama, rašyti ji moka. Jos balsas ramus, skambus, švelnus. Ta moteris stipri, žino savo vertę. Ji viską supranta, viską moka, niekas jos neišmuša iš vėžių.

Kad aš būčiau tokia kaip Karen.

Tačiau, be abejo, nesu. Įsėdus į „KLM Royal Dutch Airlines“ lėktuvą, mane galima sakyti, apima panika. Kilimandžare nusileisime devintą vakarą, kai Afrika skendės juodžiausioje tamsoje. Ar tas Ollis bent pasitiks mane? Elektroniniuose laiškeliuose paklausinėjau jo apie tinklelius nuo uodų ir „visapusišką drabužių apdorojimą permetrinu“, nes kelionių vadovai primygtinai rekomenduoja apsaugą nuo maliarijos, bet Ollis patarė nurimti: jei imsiuosi profilaktikos, neverta čia skristi. Bet galiu prisiekti, kad sveikatos centro gydytoja atrodė susirūpinusi, kai išrašinėjo man vaistus nuo maliarijos.

Manau, kad Vakarai susidarę tokį vienpusišką ir iškreiptą Afrikos vaizdą, kokį parodė Čilės menininkas Alfredas Jaaras neseniai surengtoje meno muziejaus „Kiasma“ parodoje. Menininko surinkti žurnalo „Time“ viršeliai pribloškia mums brukamais Afrikos vaizdais: laukiniai žvėrys, badas, ligos, karas. O miestų, kultūros, universitetų – įprasto išsilavinusios vidurinėsios afrikiečių klasės gyvenimo – vaizdiniai visiškai ištrinti. Ir mane tas brukalų srautas įtraukė: Afrika man siejasi su ligų, blogos higienos ir teroristinių išpuolių vaizdais. Su apiplėšimais, prievartavimais, žmonių grobimais, avarijomis keliuose. Su uodais, gyvatėmis, musėmis cécė. Su amebomis, kraujinėmis siurbikėmis, smegenų maliarija. Su viduriavimu, hipertermija, geltonuoju drugiu, cholera, ŽIV ir ebola.

Ar dar blogiau – su kažkuo, ko jau nėra. Paklausinėjau Nairobyje dirbančių bičiulių draugų, kas praverstų kelionėje, ir susivokiu skendinti nerealybėje. Jie kalba apie didįjį Kiberos lūšnyną, pabėgėlių organizacijų veiklą, nes mano, kad į Keniją visi vyksta dėl vystomojo bendradarbiavimo, dirbti pabėgėlių stovyklose ir su benamiais vaikais. Tikriausiai neišdrįsiu prisipažinti, kad svajoju išmėginti kolonijinio stiliaus safarį ir patirti praėjusių laikų kerus, paskraidyti nedideliu lėktuvėliu virš savanos, suprasti dramblių kalbą ir pažvelgti liūtui į akis, vakarais prie

palapinės ant turistinės kėdės tarškinti senovišką rašomąją mašinėlę arba skaityti knygą odiniais viršeliais, po ranka pasidėjusi krištolo taure.

Be to, pavasaris, rengiantis kelionei ir tyrinėjant medžiagą apie Karen, labai keistas. Vasario mėnesį turiu iškęsti sudėtingą protinio danties operaciją, o po jos tris savaites negaliu išsižioti. Supstoma vaistų ūkanos guliu tėvų palėpėje, traukiu pro šiaudelį mamos pagamintas tyres, skaitau Akselio Gallen-Kallellos „Knygą apie Afriką” ir su pavydu žiūriu į begemotus televizoriaus ekrane, galinčius išžioti nasrus 180 laipsnių kampu. Kovo mėnesį nuo gerklės ligos dingsta balsas, vaikštau pas gydytoją ir su juo darau keisčiausius pratimus – mes dviese giedame himną ir pučiame stiklinį vamzdelį, įstatytą į vandens stiklinę. Bet absurdiškiausias dalykas – balso registro fiksavimas, liudijantis, jog kalbu pačiu žemiausiu balsu, nors iš tiesų esu sopranas. Sopranas! Juokinga. Įsivaizdavau, kad aš žemas, niūrus ir flegmatiškas altas, o dabar paaiškėja, jog esu visai kitokia – linksma, guvi, energinga moteris, keturiasdešimt dvejus metus šnekanti ne tuo balsu!

Simbolika reikšminga: juk rengiuosi į kelionę, kur ieškosiu naujo balso – kokios nors drąsios moters, kuri žengia per gyvenimą nerūpestingai šypsodama.

Dar ieškosiu jos.

Ant servetėlės parašau laiškėlį Karen. Dar nežinau, kad mano nuomonė apie ją netikėtai taps prieštaringa.

Pirmoji nakties moteris: Karen Blixen, iki santuokos Denisen.

Profesija: kavos augintoja, vėliau rašytoja. Atvyko į Afriką 1914 m. sausio mėnesį, būdama dvidešimt aštuonerių. Aštuoniolika metų Afrikoje valdė kavos plantaciją. Iš Afrikos galutinai išvyko 1931 m. liepos mėnesį, būdama keturiasdešimt šešerių, nuskurdusi, prislėgta, kamuojama sifilio, praradusi viską. Sugrižo pas mamą į vaikystės namus ir pradėjo rašyti.

Karen išvyko į Afriką 1913-aisiais, būdama dvidešimt aštuonerių, ir jos galvoje sukosi tik viena mintis, kad gyvenimas keičiasi. Jai iki gyvo kaulo buvo įgrisę tai, kuo tuolaik gyveno visos jaunos moterys, ir persikėlimas į Afriką tapo jos planu B.

Karen Denisen gimė 1885 m. turtingų danų šeimoje, jos vaikystė prabėgo sename Rungstedo dvare prie jūros palei Kopenhagą. Karen, šeimoje vadinama Tanne, buvo tėčio mylima dukrelė, ir aš tuo nesistebiu: laisvamano, keliavusio po Ameriką, gyvenusio tarp indėnų, pasaulis su aistromis, žygdarbiais ir tolimomis dykromis buvo artimas Karen. Mergaitė neturėjo nė dešimties, kai tėvas nusižudė, ir tą smūgį ji jautė visą gyvenimą.

Bet moteriškasis mamos ir tetų pasaulis Karen nepatiko. Moterų gyvenimas atrodė užstrigęs namie, kur motinos seserys be paliovos gvildeno doros ir seksualinės etikos klausimus. Moterys čia nebuvo mokomos pragyventi, o tik išeiti už vyro. Tad Karen, kaip visos merginos iš privilegijuotos klasės, buvo privačiai lavinama skaityti poeziją, dailiraščio, anglų ir prancūzų kalbų, atmetant tokius nemoteriškus dalykus, kaip matematika. Gyvenimas Rungstedlundo dvare buvo labai saugomas, bemaž klaustrofobiškas, ir vėliau Karen sakė, kad sugrįžus namo jai tvanku, kaip įlipus į sausakimšą traukinio vagoną, kur iškvėpuotas visas oras. Tame traukinio vagone Karen pasilikti nenorėjo, ir nieku būdu neketino gyventi „pagal luomą deramo“ dykūniško, šeimai ir labdarybei paaukoto gyvenimo.

Būdama dvidešimties Karen nusprendė tapti dailininke ir stojo mokytis tapybos į Danijos Karališkąją menų akademiją. Laisvu laiku linksmindavosi su aukštuo-
menės žmonėmis, kurie domėjosi žirgų lenktynėmis, šaudė paukščius, žaidė golfą, gėrė viskį, rengė šokius, pirkdavo automobilius ir lėktuvus, mezgė aistringus santykius. Tarp tų žmonių sukiojosi ir Karen antros eilės pusbroliai, aukštos kilmės švedai broliai Broras ir Hansas von Blixen-Finecke. Broras buvo linksmuolis, švaistūnas, jokių pareigų nesaistomas hedonistas, svarbiausiu dalyku laikęs linksmybes, nepasižymėjęs nei dideliu protu, nei elegancija. Tad Karen ir įsimylėjo ne Brorą, o jo brolių Hansą.

Tačiau Hansas nesidomėjo Karen, ir 1910-aisiais ji išvažiavo į Paryžių maldyti širdies skausmo. Ten Karen nugludino socialinius gebėjimus, tapo sąmojinga, liežuvinga ir šiek tiek gąsdinančia smarkuole, kuri rūkė cigaretes, kalbėjo žemu balsu ir savo vardą Tanne pasikeitė į rusišką Tania. Ir kai Broras von Blixenas po poros metų jai pasipiršo, sutiko tekėti. Mat kaip tik su Broru radosi galimybė veikti ne tai, ką veikė visi, – keliauti į Afriką. Karen buvo dvidešimt septynerių.

1912 m. gruodžio mėnesį buvo paskelbtos Karen ir Broro sužadėtuvių, bet Karen šeimos ta žinia nenudžiugino – Broras neturėjo gero vardo, ir juodu su Karen net neatrodė įsimylėję. Bet Broro dėdė ragino važiuoti į Afriką – nepaprastai gražią žemę, kur jie atrasią „fantastišką ekonominį potencialą“. Britų Rytų Afrika buvo sukurta 1895-aisiais ir europiečiai srautu plūdo į derlingas kalnuotas žemes, kurias britų valdžia pardavinėjo juokingai žema kaina. Čiabuviai – kikujai, masajai ir kitos gentys – buvo priversti palikti savo valdas.

Pinigų žemei pirkti davė Karen giminaičiai, ir Broras iškeliaavo į Afriką tvarkyti sandėrių ir įruošti namų – 1914-ųjų sausį Mombasoje juodu su Karen turėjo susituokti. Tačiau nuvykęs į Afriką Broras leido laiką safariuose ir neketino auginti

fermoje galvijų, kaip planavo su Karen. Broras pardavė nusipirktą rančą ir įsigijo gerokai didesnio ploto kavos plantaciją, mat buvo įsitikinęs, kad kava – tai ateitis.

Karen tuo metu susiruošė į kelionę. Ji ryžosi pasiimti valgomojo ir dviejų miegamųjų baldus, į dėžes susipakavo stalo sidabrą, krištolo taures, porcelianą, patalynę, paveikslus, įrėmintas nuotraukas, brangakmenius, kilimus, ant grindų statomą senovinį prancūzišką laikrodį, visas senelio knygas, vežėsi skrynią vaistų ir mieliausią vestuvinę dovaną – škotų dirhaundą Daskiną. 1913-ųjų gruodžio pradžioje Karen su mama ir seserimi iš Kopenhagos traukiniais nukako į Neapolį, o ten po kelių savaitių įsėdo į garlaivį „Admiral”. Praplaukęs Viduržemio jūrą, laivas Sueco kanalu pasiekė Raudonąją jūrą, paskui pasuko Indijos vandenyno pusėn ir pagal Somalio pakrantę pietų link atkako į Mombasą. Kelionė laivu truko devyniolika dienų.

Ką Karen žinojo apie tą kraštą? Be abejo, buvo mačiusi prastos kokybės nuotraukų iš Afrikos, skaičiusi aprašymų knygoje, laikraščiuose ir Broro laiškuose, bet jos kelionė į nežinomybę buvo visai kitokia nei mano. Kažin, kokią ateitį ji įsivaizdavo tomis vienišomis naktimis? Tik iš kur aš galiu žinoti, kad Karen jautėsi vieniša: laivas buvo sausakimšas Afrikos rytinės pakrantės kraštų emigrantų, Pietų Afrikos gyventojų, britų ir vokiečių, kurie laivo salone gėrė šampaną, šoko ir lošė bridžą.

Laivas „Admiral” atplaukė į Mombasą 1914 m. sausio 13 dieną, o kitą rytą Karen su Broru susituokė. Ceremonija truko dešimt minučių ir po jos Karen oficialiai tapo baroniene von Blixen-Finecke. Jaunavedžiai iš karštos ir drėgnos Mombasos traukiniu išbildėjo link Nairobi ir to erdvaus, derlingo, malonaus kalnuoto krašto, kur turėjo būti jų gyvenimas.

Aš atskrendu į Afriką po šimto metų ir keturių mėnesių – 2014-ųjų gegužę. Kai nusileidžiu Kilimandžaro oro uoste, mus skiria tik to paties pavadinimo ugnikalnis, tiesi Tanzanijos ir Kenijos siena, vos 300 kilometrų ir tas šimtas metų. Žinau, kad bent vienas dalykas pasikeitė: nunyko 82 procentai Kilimandžaro ledyno.

Be abejo, būtų nuostabu prieš kelionę į laikiną prieglobstį su kuo nors susituokti, bet akivaizdu, kad taip nenutiks.

[...]

[Karen laiškas]

1918.04.06. Miela mama <...> labai smagiai pavakarieniavome Mutaigos klube Nairobiyje. Sėdėjome keturiese: buvusio gubernatoriaus duktė ir nepaprastai žavus

žmogus Denysas Finchas Hattonas, apie kurį daug girdėjau, bet dar nebuvo sutikusi...

Pirmąkart Denysą Finchą Hattoną Karen sutiko 1918 metų balandžio mėnesį, prieš pat trisdešimt trečiąjį gimtadienį. Trisdešimt dvejų aristokratiškos išvaizdos britas, stambiujų žvėrių medžiotojas Denysas Rytų Afrikoje rengdavo safarius aukšto luomo svečiams – tokiems, kaip Anglijos karališkoji šeima. Denysas buvo aukštas, lieknas, elegantiškas ir, pasak žmonių kalbų, „neapsakomai gražus“, nors aš nuotraukose matau pliktelėjusį, neįspūdingos išvaizdos vyriškį, bet gali būti, kad fotografija neperteikia Denyso charizmos. Po mėnesio Denysas ir Karen medžioklėje susitiko antrą kartą (tada draugija paklojo trisdešimt antilopių, du šakalus ir vieną leopardą) ir baronienė visai pametė galvą. Denysas pasiliko vakarienes, be to, nakčiai, ir Karen kitą rytą jį parvežė į Nairobį. „Retai kam pajunti simpatiją iš karto ir taip gerai sutari. Koks stebuklas yra talentas ir intelektas“, – parašė Karen namo.

Karen regėjosi, kad pagaliau sutiko gyvenimo meilę, ir kai Broras iš to pasišaipė, ji nuolankiai pripažino, jog šiame gyvenime jai terūpi, kaip dar kartą susitikti su Finchu Hattonu. Denysas jai buvo vyro idealas, ji sakė esanti laiminga, kad tokioje „senatvėje“ atrado tikrą lobį. Denysas atrodė išdidus, protingas, išsilavinęs, turintis puikų skonį. Jis leisdavo gramofonu Stravinskį, atmintinai cituodavo Shakespeare'ą, graikų klasikus ir garsius poetus. Sykį kažkas Mutaigos klube klausinėjo baltaodžio medžiotojo ir išgirdo atsakymą: „Jums reikia geriausių, bičiuli, tad susiraskite Blixen, jei galite, arba Finchą Hattoną.“ Į safarius Denysas pasiimdavo geriausius virėjus, išlyginto lino staltieses, puikių vynų, krištolo taures, be abejo, gramfoną, ir per jo vakarienes, tiekiamas žibintų šviesoje lygiai pusę aštuonių, būdavo valgoma sriuba, ką tik nušauto žvėries mėsa ir iš ryto kepta duona (1928-aisiais, per Velso princui surengtą safarį kasdien ketvirtą valandą visi sustodavo pavakario arbatėlės). Regis, Denysas turėjo neblogą humoro jausmą. Kartą jis nuskrido iš Afrikos į Londoną vien dėl operos spektaklio, o kitos dienos rytą išskrido atgal, nesusitikęs su jokių giminaičiu (beje, skrydis į Londoną tuo metu truko šešias dienas, tad, galimas daiktas, tai ne visai tiesa). Kitą sykį draugas iš Londono Denysui atsiuntė telegramą su klausimu, ar šis žinąs tokio ir tokio žmogaus adresą, ir Denysas pasiuntinukui, į safarį atokion vietovėn telegramą nešusiam kelias savaites, įdavė atsakymą: „Žinau“. Denysas nepaisė, ką žmonės apie jį mano, elgėsi taip, kaip norėjo, ir išsyk buvo akivaizdu, kad santuoka ne jam. Tačiau jis visur nusipelnėdavo žmonių pagarbą. Net Broras didžiavosi „aukšto lygio“ žmonos susižavėjimo objektu ir, pristatydamas Denysą,

paprastai pridurdavo: „Geras draugas ir mano žmonos meilužis.” Karen taip brangino Denysą, kad beveik nerašė apie jį knygoje. O kai kurie šaltiniai bjauriai subanalina šios istorijos atmosferą epitetu „pleibojus”.

1919 metų vasarį neapsakomai laiminga Karen mamai parašė: „Sekmadienį po lenktynių šaudėme... Finchas Hattonas karščioavo ir pasiliko čia, jis ir dabar čia, ir tai man labai malonu. Ko gero, dar nebuvo sutikusi tokio protingo žmogaus, o čia pradedi tai branginti. Turiu baigti, išvažiuoju su Denysu. Lauke susikaupė dideli debesys, vėl žada lyti”...

1919-ųjų rugpjūtį Blixenai (taip, jie dar nebuvo išsiskyrę) išvyko atsigauti į Londoną ir Paryžių – 1918 metų lapkritį pagaliau baigėsi Pirmasis pasaulinis karas. Jie pirkė krištolą, gėrė šampaną, siūdinosi vakarinius drabužius ir batus iš atsivežtos gyvačių odos, nes Nairobyje nerasdavo nieko madingo. „Sunku patikėti, kaip svarbu drabužiai, – rašė Karen. – Gal aš jiems teikiu per didelę reikšmę, bet niekas – nei liga, nei neturtas, nei vienatvė, nei kitokia nelaimė – neslegia taip, kaip neturėjimas kuo apsirengti.”

Danijoje Karen apėmė nuovargis – toks nuovargis apima staiga nusikračius atsakomybės už viską, vien gulint ir kramsnojant tai, ką paruošia mama. Rungstedlunde ji praleido visus metus: vėl gydėsi sifilį, atlaikė ispaniškąjį gripą ir kraujo užkrėtimą. Kavos fermos ateitis buvo pastatyta ant kortos, ir Karen graužė neviltis. Tvarkyti reikalų, taip pat ketindamas išsirūpinti fermai paskolą, Broras išvyko į Afriką jau 1920-ųjų kovą. Karen sugrįžo į Mombasą po metų – 1921-aisiais.

Namus rado nuniokotus. Sugrįžęs Broras dienas leido audringai: name gyveno visokio plauko žmogystos, buvo dingę nemažai daiktų. Broras pardavė ir užstatė Karen baldus ir sidabrą, lavino ranką šaudydamas porceliano ir krištolo indus, rengė balažin kokias orgijas, net valgomojo baldus nuvilko ant Ngongo kalvos ir suruošė ten egzotišką vakarienę. Fermos ekonominė padėtis taip pat buvo katastrofiška. Pavasarį bendrovės direktorius, Karen dėdė Aage Westenholzas, atplaukė į Keniją, nes investitoriai ir giminaičiai jau iš tiesų rengėsi parduoti fermą, iš kurios patyrė vien nuostolius. Bet Karen troško tęsti darbus ir, karštai įkalbinėdama dėdę, gal net per daug išpūtė savo kompetenciją, pavyzdžiui, tikindama, jog tik ji viena žino, kaip dera tręšti kavos krūmus ir gydyti žemės nuomininkų nudegimus. Tad 1921-ųjų birželį buvo sutarta, fermą ji pradės tvarkyti su sąlyga, kad Broras, kuris, kaip paaiškėjo, visai neturi atsakomybės jausmo, dings iš plantacijos ir bendrovės „Karen Coffee Company”.

Broras išvyko iš fermos suvis. Šeima spaudė Karen skirtis, bet ji nenorėjo. Kodėl? Broras ją apgaudinėjo, užkrėtė sifiliu, nuniokojo jos turtą, juolab kad ir Karen buvo įsimylėjusi Denysą. Ilgus metus Broras jai buvo pats artimiausias žmogus, ir po skyrybų ji būtų praradusi ne tik socialinę padėtį ir baronienės titulą, bet ir paradoksalią laisvę būti su Denysu. Karen labai sukrėtė tai, kad Broras galų gale panoro skirtis. Šis pareiškė ketinąs vesti vieną „anglų ledi“, trokštančią „paremti jį ekonomiškai“, ir 1922-ųjų sausį jiedu su Karen nusprendė išsiskirti. Trisdešimt šešerių Karen buvo išgyvenusi santuokoje aštuonerius metus.

„Sunkūs laikai – gerokai sunkesni ir už tuos, kai sirgau“, – rašė ji. Žinau, Karen, kad labai sunku, nutrūkus tegu ir sudėtingiems santykiams. Net sunkaus būdo žmogus tampa artimas, gyvenimo gijos susiveja taip glaudžiai kaip medžių šaknys, ir atsiplėšdamas, rodos, rauni savo gyvenimą.

[Karen laiškai]

1923-ieji, sausis. Miela mama <...> Norėčiau visoms jaunoms moterims duoti du patarimus: nusikirpkite trumpai plaukus ir išmokite vairuoti automobilį. Šie du dalykai viską apverčia aukštyn kojom. Šimtus metų ilgi plaukai vergė moteris, ir nusikirpusi juos staiga pasijunti neapsakomai laisva, gali greitai susišukuoti ir paleisti juos vėjui plaikstyti. O kadangi čia niekas nesegi korsetų, tai gali judėti lygiai su vyrais. Nešiočiau kelnes, jei jos man tiktų, arba šortus, kaip daugelis moterų, bet neturiu gražių blauzdų ir moralinės drąsos...

1923.04.01. Miela mama <...> tikrai nėra ko gaillestauti, kad likau viena. Ir pirmučiausia, aš nesu viena <...> Yra tas vaikinukas, mano šunys, daugiau baltaodžių, aš susikūriau čia savo ratą, kuris man tinka, kuriame aš laiminga. Nereikia man ir „ramaus gyvenimo“, kaip rašai <...> Niekada negailėk manęs dėl vienatvės ar ligų – aš jų nelaikau savo dalimi.

1923.05.28. Miela mama <...> Juoktumėtės, jeigu pamatytumėte mane apsi-vilkusią drabužius nuo lietaus – dabar beveik visada mūviu ilgas chaki spalvos kelnes, marškinius iki kelių, basnirčia aviu klumpes. Kai nusikirpau trumpai plaukus, tariosi esanti kaip Tolstojus, tik be barzdos. Ir arti išmokau, kad nuotraukose atrodyčiau ne prasčiau nei Tolstojus...

1923.07.22. Miela mama <...> Rašau laišką, o po stalu guli jauki margoji anti-lopė Lulu. Ji pas mane dvi savaitės, tikriausiai išgyvens <...> Bet apie namus slankioja nemažai leopardų <...> keistai jaučiuosi naktimis girdėdama juos riaumojant kaip prieš tūkstančius metų...

1923.08.02. Miela Elle <...> Manau, kad moterų laukia puikūs laikai ir kad kitas šimtmetis atneš daug didelių galimybių <...> Bus puiku, kai moterys taps tikrais žmonėmis ir joms atsivers visas pasaulis...

1923.09.10. Mielas Tommy <...> Kai gavau dėdės Aage'o laišką, rožės nebekepia, pilnatis nebešvyti ir <...> visai netekau jėgų <...> Ar padėsi man pradėti gyvenimą iš naujo? <...> Galėčiau dabar sėkmingai ištekėti, bet griežtai nusprendžiau tekėti tik iš meilės arba dėl itin tinkamos padėties <...> Merginos auklėjamos išties gėdingai. Aš tikra, kad būdama vaikinys, turėdama tokį pat protą ir gebėjimus, galėčiau savimi pasirūpinti. Ir dabar galėčiau, jei iš pradžių sulaukčiau šios tokios pagalbos.

1924.02.24. Mielas Tommy <...> Apgailestauju, kad tiek daug rašau apie savo rūpesčius. Bet, kita vertus, manau, kad jei dabar numirčiau, gal norėtum, kad būčiau apie tai parašiusi. Nesu tikra, kad mirsiu, bet tai daug akivaizdžiau, nei kas nors namie mano.

Klydau manydama, jog Karen gyvenimas buvo darnus ir harmoningas, kaip liudija ramus pasakojimo tonas knygoje „Iš Afrikos“. Jos laišškai atskleidžia ką kita. Karen kamavo depresija, nerimas, stresas, baimė, ji dažnai sirgo. Kartais ją aplankydavo Denysas, mama arba brolis Thomas, tada viskas būdavo nuostabu, bet fermeje ji dažniausiai likdavo viena, tik su ištikimiausiuoju Farahu. O virš visko kaip giljotina nuolat kybojo grėsmė, kad ferma bus parduota.

Beveik dešimt metų Karen lėkė pragarišku jausmų traukinuku, čia nuleidžiančiu į nevirties gelmę, čia pakeliančiu į ekstatišką laimę – nelygu, ar buvo Denysas šalia, ar nebuvo.

Ir tada Denyso ji nebuvo mačiusi beveik dvejus metus, bet, kaip visada, jam atsiradus, depresija stebuklingai praėjo. 1923-ųjų rugpjūtį Denysas nusprendė išsikraustyti iš savo bungalų ir persivežė mantą į Karen namus Ngonge. Jis sugrįždavo kas keli mėnesiai ir tarp safarių savaitę ar dvi pagyvendavo pas Karen. Ji padirbdino lentynas ir sutalpino jose nemažą Denyso biblioteką, o šis atveždavo iš Europos vyno ir plokštelių, ir kai Karen būdavo kur nors išjojusi, atidaręs duris, savo sugrįžimą skelbdavo visu garsu leisdamas Schubertą. Vakaraus jie sėdėdavo prie židinio ir Karen pasakodavo istorijas. Kartą jiedu susitarė dėl palaidojimo vietos vienoje Ngongo kalno atšlaitėje, matomoje nuo fermos. Karen jautėsi kaip devintame danguje.

Broliui ji rašė: „Denysas Finchas Hattonas vieši pas mane kuris laikas, tikriausiai liks dar savaitei, ir aš neapsakomai laiminga, tokia laiminga, kad, rodos, vertėjo

gyventi ir kentėti, sirgti ir pereiti visus tuos sunkumus vien dėl šios savaitės.” Suprantu, Karen: jei tik gali būti su tuo nuostabiu, pačiu nuostabiausiu žmogum (kokia tai laimė), kitkas nesvarbu.

Bet ji taip pat paprašė, kad brolis niekam nesakytų, kaip ją veikia Denyso apsilankymas: „Jeigu, tarkim, numirčiau ir tu vėliau susitiktum su Denysu, nesakyk, kad taip apie jį rašiau ir kalbėjau!”

Prieš Denysą ji vaidino šaltakraujišką. Sąlygos buvo griežtos: jokių įsipareigojimų, jokių reikalavimų – Denysas fermoje jautėsi laimingas, bet atvažiuodavo tik tada, kai norėdavo. Jis netikėjo santuoka, galbūt jam kėlė nerimą ir prisipažinimai apie meilę, ir patys menkiausi priklausomybės ženklai... Karen suprato: jeigu parodys, koks svarbus jai Denysas, tiesą sakant, kad visas gyvenimas priklauso nuo jo, kaip savanos žvėris jis pajus nusivylimą ir daugiau nesugrįš. Tad Karen prisitaikė. Denyso baimę įsipareigoti ji pavertė dorybe, netgi parašė kritišką esė apie santuoką, garbstė meilę, „žiūrinčią į vieną pusę”, ėmė niekinti įsimylėjėlius, kurie tik stebeilija vienas kitam į akis ir užvaldo kits kito gyvenimą.

Kai Denysas atvažiuodavo į fermą, Karen atgydavo, vaidindavo stiprią, savarankišką moterį, nepriklausomą partnerę, niekada neklausiančią, kiek antra pusė ketina pabūti. Ji prisitaikydavo prie Denyso dienos ritmo, anksti keldavosi ir važiuodavo su juo į medžioklę, bet iš jaudulio neužmigdavo naktimis ir rytą kartais pakramtydavo žvalinančios miros, kad turėtų jėgų... O Denysui išvykus, sugniuždavo, ištisas savaites gulėdavo patale, kamuojama ligų ir depresijos.

[Karen laiškas]

1924.08.03. Mielas Tommy <...> Buvau taip baisiai prislėgta, taip <...> beviltiškai nelaiminga pastaraisiais mėnesiais, kai Denysas išvažiavo <...> Viskas beprasmiška: kad egzistuoju, kad gyvenu čia, kad tapau, kad rytais keliuosi iš lovos <...> Norėčiau turėti vyrą, įgriso visą laiką būti vienai <...> Manau, kad dabar ir visiems laikams esu susaistyta su Denysu, mylėti žemę, kuria jis vaikšto, jausti neapsakomą laimę, kai jis čia ir mirtinai kentėti, jam išvykus.

Likusi viena Karen galvodavo ir apie ateitį. Ką ji darys, jeigu akcininkai fermą iš tikrųjų perduos? Ar „tokio amžiaus“ dar įmanoma išmokyti kokios nors profesijos? Ji bent jau galėtų keliauti – kad ir į Kiniją, pasimokyti meno Romoje ar Florencijoje, galbūt įkurti nedidelį viešbutėlį afrikiečiams Marselyje arba Džibutyje, „labai sėkmingai“ ištekėti (deja, Denysas tam netiko). O gal jai vis dėlto reikėtų lankyti Danijos karališkosios virtuvės virėjų kursą?

Karen buvo trisdešimt aštuonerių ir įsivaizdavo, kad jos gyvenime vyksta lūžis. „Man reikia permainos. Noriu aiškiai žinoti, kokia bus ateitis: liksiu čia ar imsiuosi ko kita“, – rašė ji. Neįtikėtina, kad tada Karen dar nesuvokė, ką turėtų veikti. Ji nė nenujautė tapsianti garsia rašytoja.

1925 m. sausį galutinai įsigaliojo skyrybos su Broru ir kovo mėnesį Karen iškeiliavo į Europą. „Visko laukiau labiau, nei galiu apsaityti, – rašė Karen mamai. – Paryžiuje galėsiu nusipirkti drabužių, pasižiūrėsiu meno, paklausysiu muzikos, tada – namai, vaisiai, ruginė duona ir krevetės; būk gera, nupirk man tikro norvegiško ožkos sūrio – aš tiek apie jį svajoju.“

Bet Danijoje Karen nugrimzdo į neviltį. Ateitis Afrikoje buvo miglota, Denysas atsirasdavo tik atsitiktinai, ir vienai viskas atrodė velniškai sunku. Karen ėmė kalbėti, kad nekenčia Afrikos ir net ketino suvisam pasilikti Danijoje. Be abejo, buvo kvaila toliau gyventi su mama Rungstedlunde – tą pavasarį Karen sukako keturiasdešimt, bet ta mintis viliojo. Įsikūrus pas mamą palėpėje, nereikėtų dirbti, viskas būtų lengva, malonu lyg vaikštinėjant po sodą! Savo gyvenimą Karen regėjo kaip varginančias pastangas užkopti į statų kalną, lyg amžiną kažkokios potencialios savo didybės siekimą – to, kuo galėtų būti, ir bemaž pavydėjo broliams ir seserims, kuriems užteko ramios, paprastos kasdienybės.

Taip, Karen. Ar reikia visą laiką daryti tai, kas sudėtinga ir baugu? Kodėl negalima tysoti tėvų palėpėje ir žiūrėti laidą apie gamtą?

[...]

Gulėdama savo panoraminėje lovoje, galvoju apie Karen, apie tai, kad tuose negyvenamuose tyruose ji patyrė didelę laimę. Mintyse iškyla Karen fotografijos, darytos prieš šimtą metų, jos pinasi su šio laukinio krašto vaizdais.

Mieliausia man ta jaunos Karen nuotrauka, kur per safari ji sėdi prie stalo. Apsivilkusi patogius marškinius, po kaklu pasirišusi skarelę, užsidėjusi fetro skrybėlę: tuoj patieks valgi, nes ant stalo padėta lėkštė ir šakutė. Karen šypsosi – galbūt Brorui. Atrodo laisva, laiminga, linksma – lyg atsiradusi kaip tik ten, kur ir turėtų būti.

Yra ir daugiau gražių nuotraukų. Karen baltu drabužiu, pasipuošusi perlų nėriniu, iš buteliuko su čiulptuku girdo pienu antilopę Lulu, kuri apsigyveno pas ją ir kartais miega po stalu, kai ji rašo laiškus.

Vienoje nuotraukoje Karen prie stalo rūko, o jai ant peties tupi pelėda.

Kitoje ji su jojimo drabužiais sėdi ant arklio Ružo, o šalia stovi du škotų dirhaundai. Tuoj visi lėks į savaną, kur šunys vaikys buivolų bandas.

Trečioje nuotraukoje – Karen stovi priemyje, apglėbusi puokštę baltų lelijų, didumo sulig savim.

Yra dar viena nuotrauka: Karen ir Denysas sėdi ant žolės, šalia pasidėję iškylų krepšį. Juodu visai nepanašūs į įsimylėjėlius: nežiūri nei į fotoaparata, nei į kits kitą.

[Karen laišškai]

1926.07.04. Miela teta Bess <...> Mama rašė svarstanti, ar ne geriau būtų pinigų, kuriuos atsidėjo kelionei, skirti mano sugrįžimui į Europą <...> Jau dabar rašau, kad nieku būdu neparvažiuosiu iki 1928-ųjų pavasario. Iš dalies todėl, kad, man išvažiavus, čia viskas klostosi nekaip, iš dalies todėl, kad nenoriu smulkinti savo gyvenimo į tokias mažas daleles. Juolab kad daug laiko prabėga ruošiantis kelionei ir pačioje kelionėje <...> užtruksiu tris keturis mėnesius <...> kol vėl priprasiu prie vietos padėties ir aplinkybių. Po paskutinio parvažiavimo, rodos, tik dabar pradėdau jausti, kad iš tiesų esu namie.

1926.11.07. Miela mama <...> [Čia atskrido] baltasis gandras <...> labai jaukus, vaikšto verandoje, prieina, kai pakviečiu. <...> Maitinu jį varlėmis, toto atneša kibiruose, parduoda po tris centus už vieną. <...> Lulu <...> palaiko jam draugiją. Manau, kad nepaprastai traukiu laukinius gyvūnus. Pamėni, kaip greitai prisijaukinau pelėdą? Turbūt dėl to gebėjimo gerai sugyvenu su čiabuviais ir taip pat dėl

to dygiuosi santuoka, jeigu supranti, ką turiu galvoje! Aš nenoriu jų įkalinti, įkišti į narvą, ir jie tai jaučia.

Karen sugrįžo į Afriką 1926-ųjų vasarį, Danijoje praleidusi aštuonis mėnesius. Buvo vieniša, nusiminusi, jautė, kad neišsivaduos iš depresijos, nuovargio ir nevilties dėl ateities. Mėgino susiimti, kad galėtų pradėti tapyti ir rašyti, bet nepajėgė susikaupti. Ji nepajėgė nieko. O Ngongo aukštumas kamavo badas, į fermą įsibrovusios beždžionės, kurios sunaikino kukurūzų laukus, ir ligi tol negirdėta neganda – dengės karštligė, nugalavusi ir mielą berniuką, vardu Abdullai. Karen slaugė susirgusius fermoje, kraštutiniu atveju pati važiuodavo pas ligonį ir dar labiau išgarsėjo kaip daktarė stebukladarė.

Kovo mėnesį atvažiavo Denysas, bet tik dviem savaitėms, nes rengėsi keliauti į Angliją. Karen džiaugėsi tuo laiku, bet vis galvojo, kad jis senka: jau beliko penkios dienos, jau tik dvi šio vakaro valandos – tada Denysas išnyks ir ji vėl kris į juodą bedugnę. Karen parašė nevilties kupiną telegramą ir laišką broliui, bet jų neišsiuntė. Telegramoje brolio prašė: „Padėk man sugrįžti į Europą, mirsiu, jei čia pasiliksiu.” O laiške išsiliejo: „Turiu parašyti, bet nežinau, kam daugiau, jei ne tau <...> Priversta tylėti <...> jaučiuosi kaip palaidota gyva. Tad įsivaizduok mane, gulinčią tamsoje žemių slegiama krūtine ir atleisk už šį šauksmą.” Karen rašo galvojusi apie savižudybę. O jeigu nenusižudys, ką tada darys? „Manai, Tommy, kad aš dar galiu „kuo nors” tapti, kad neiššvaisčiau perniek gyvenimo teikiamų galimybių?”

Gegužės mėnesį Karen jausmų audra išsiveržė kitaip: ji pamanė, kad laukiasi. Karen labai norėjo vaiko, tad iškart išsiuntė Denysui į Angliją telegramą, laukiamą kūdikį pavadinusi kodiniu Danielio vardu. Denyso atsakymas buvo trumpas: „Primygtinai raginu atšaukti Danielio atvykimą.” Į Karen atsakymą jis atrasė: „Daryk su Danieliu kaip nori laukčiau jo atvykstant jei galėčiau pasiūlyti partnerystę bet tai neįmanoma tšk.” Karen jam atsakė: „Dėkui už telegramą neketinau prašyti pagalbos tik sutikimo Tania.”

Karen tada pastojo paskutinį kartą. Tikriausiai ji persileido, kaip anksčiau. Per visą vasarą neparašė Denysui nė žodžio.

Karen buvo keturiasdešimt vienerių, netekėjusi. Sirgo sifiliu ir neturėjo pinigų. Buvo įsimylėjusi tą, kuris nenorėjo įsipareigoti, troško vaiko, kad gyvenimas įgytų nors kokią prasmę, ir jį prarado. Ji jautėsi kaip įmursi į dumblą. Rudenį parašė broliui septyniolikos puslapių laišką, jis atskleidžia, kur Karen nuvedė savityra. Įprasta „laimė” tikrai buvo ne jai. Ji turėjo susitaikyti su likimu, „žiūrėti ten link”,

kur žiūri mylimasis, nesiekti jo, nors vienatvė buvo sunki. Ji sutelks dėmesį į fermon ateinančius vaikus, galvos apie Denysą kaip apie seną patikimą draugą ir apie save – pasenusią, išmintingą vienišę, šiek tiek panašią į vienuolę.

Galbūt Karen susitaikė, galbūt svarstė. Tik ar netekėjusi, bevaikė keturiasdešimtmetė gali statyti gyvenimą iš tokių kortų, kokios jai atiteko? „Svarbu ne tai, kokias kortas gavai, o tai, kaip jomis loši,“ – rašė Karen. Išeitys buvo dvi: gailstauti dėl tokio likimo arba nuspręsti, kad kortos gali nuvesti ypatingu, nuostabiu keliu, koku kitomis aplinkybėmis neitume, ir jo laikytis.

*

[Karen laiškai]

1927.07.13. Miela teta Bess <...> Manau, dažnas jaustūsi <...> laimingesnis, keliaudamas su beždžione iš vienos mugės į kitą, jei tai būtų naujų patyrimų, išgyvenimų ir naujo kelio galimybė, nei gaudamas užtikrintas pajamas ir sėdėdamas saugiuose namuose dienomis panašiomis viena į kitą <...> Manau, daugumai pasąmonėje šmėsteli, kad pavojus, pasiutiškos svajonės ir visokeriopa rizika teikia sieklai daugiau peno nei ramus ir saugus egzistavimas.

1928.11.01. Miela mama <...> Šeštadienį po vakarienės buvau Mutaigos šokiuose – Denysas važiuoti nenorėjo, ir aš turėjau grįžti laiku, bet iš Mutaigos niekada negrįši laiku, tad parsiradau tik pusę šešių ryto. Per vakarienę ledi Delamere elgėsi skandalingai – svaidė į Velso princą didelius duonos gabalus ir sykį pataikė man <...> į akį, tad šiandien akis pajuodusi...

Tais metais įvyko ir reikšmingiausi Karen susitikimai su liūtais. Jai tai buvo svarbūs metaforiški potyriai, vėliau – literatūrinė medžiaga, bet tikrai nežinau, ką apie tuos susitikimus manyti. Slogu skaityti, kaip 1928-aisiais, Naujųjų metų dieną, Karen su Denysu sutiko tą „nuostabų liūtą tamsiais karčiais“, patį gražiausią iš visų matytų, kaip juodu nusprendė žvėrį „paimti“, kaip nušovė ir nudybę liūtą, kupini pasididžiavimo ir laimingi pavalgė pusryčius ir išgėrė butelį raudonojo vyno. „Turbūt gyvenime nesu išgyvenusi nuostabesnio Naujųjų metų ryto“, – rašė susižavėjusi Karen mamai.

Lygiai taip pat sunku skaityti apie kitą atsitikimą, kurį Karen dar labiau sureikšmina. Kartą, tų pačių metų balandį, atskubėjęs fermos valdytojas pasakė, kad du liūtai paprovė jaučius, paprašė leisti juos nunuodyti, bet Karen uždraudė tai kaip „nesportišką priemonę“. Karen su Denysu užvilko ant kalvos negyvą jautį kaip masalą liūtams, ir vakaro tamsoje Karen, pašvietusi žibintu, išvydo už poros

dešimčių metrų į juos stebeilijantį vieną „nežemiško didumo“ liūtą, o netrukus ir antrą. Situacija buvo pavojinga, bet Denysui pavyko nušauti juos abu. Paskui jiedu žvėris nudyre, sugrižo namo „kaip po dramatiško nuotykiu“ ir įsijaudrinę atsikimšo butelį šampano. „Tai buvo du jauni patinai – tamsiais karčiais, didžiulėmis letenomis – gražūs net ir negyvi, ir aš niekuomet neužmiršiu, kaip jie žengė nakties tamsoje“, – rašė Karen.

Nuo tol čiabuviai Karen vadino „gerbiama Liūte“, o tas įvykis keturiasdešimt trejų metų Karen patvirtino, kad klausimą „liūtai ar šeima“ ji išsprendė teisingai: liūtai – jos stichija. Tetai Bess ji parašė, kad valdytojas pats būtų nušovęs liūtus, bet pagalvojo, jog yra vedęs, turi vaiką, tuoj turės antrą ir nutarė šitaip nerizikuoti. „Taip, puikiai suprantu, – pasakė Karen, – mudu su Denysu Finchu Hattonu galime juos pasekti.“ – „Na, – paskui tarė ji Denysui, – rizikuokim savo nieko vertom gyvybėm.“ Tetai Bess Karen dar parašė: „Padariau išvadą, kad bent jau tie, kurie ketina kurti šeimą, turėtų apsispręsti – liūtai ar gyvenimas santuokoje. <...> Didžiausią mano gyvenimo vertės dalį sudaro, – jeigu jis turi kokią nors vertę, – liūtų medžioklė. Ir tai, kad galiu gyventi laisvai, su savo gyvenimu daryti, ką noriu. Tokių kaip aš pasaulyje daug, ir, manau, jie turi tokią pat teisę į gyvenimą ir vietą jame kaip tie, kurie augina vaikus.“

Taip, Karen, suprantu, ką turi galvoje. Tik būdama šiose pasakiškose Manjaros lygumose, nesuprantu, kodėl nušovus žvėrį gali apimti tokia būseną, kad norėtusi išgerti butelį šampano.

Bet gal prieš šimtą metų viskas buvo kitaip. Medžioti laukinius žvėris tais laikais buvo didžiausia mada, kurią 1909-aisiais sukurstė Jungtinių Valstijų prezidentas Roosveltas, per devynis mėnesius trukusį safarį su palyda paklojęs išpūdingą skaičių – 11 000 gyvūnų. Nuo tol turtingieji, aukščiausios klasės turistai, plūste plūdo į Rytų Afriką ir iššaudė tiek žvėrių, kad po dvidešimties metų iškilo grėsmė, jog išnyks visos kalnuotųjų vietovių gyvūnų rūšys.

1914-aisiais, per medaus mėnesį, Karen ir Brorą taip pat buvo pagavusi medžioklės aistra. Anksčiau ji nesuvokė, kuo žavi medžioklė, bet tada patyrė tą euforiją: žvėris nušaunamas, nutempiamas į šalį, nudiriamas ir sukapojamas, pasigėrima jo oda, kailiais ir ragais – atrodo, juos apsėdo aistra kaip per kokį lošimą, ir kuo didesnis ir gražesnis gyvūnas, tuo daugiau taškų gaudavo šaulys. 1914-aisiais Karen rašė netikinti, kad „normalus žmogus gali gyventi krašte, kur yra liūtų ir nemėginti į juos šaudyti.“ Laukinių gyvūnų fotografavimas, sakė Karen, tik „malonus platoniškas susitikimas“, o ne gyvenimo ar mirties klausimas, todėl neįdomus.

Naktį galvojant apie Karen, užplūsta ir trikdantys jos, pozuojančios šalia liūtų, vaizdai.

Karen ir Broras stovi su šautuvais, jiems po kojų gulintys du liūtai tartum snaudžia vidurdienio kaitroje. Bet jie negyvi. Karen atrodo patenkinta.

Safario palapinė, ant jos užtempti šešių liūtų ir trijų leopardų kailiai. Prie palapinės sėdi Karen, ant žemės guli nenuodintas negyvas leopardas.

Karen ir Ingrida iš kaimyninės fermos pozuoja prie nukauto zebro. Moterys patogiom suknelėm, plačiakraštėm skrybėlėm, laiko rankose šautuvus, jos susiruošė į sekmadieninę medžioklę su šunimis, fone – iki pat horizonto nusidriekusi žolinė savana.

Ir dar tas vaizdas, kai Karen šypso, ką tik nušovusi leopardą.

*

1928 m. Velso princas, būsimasis karalius Edvardas VIII, viešėjo Rytų Afrikoje. Denysas buvo paprašytas surengti princui safarij, o šis per vienus karališkus priešpiečius pasiūlė važiuot vakarieniauti pas Karen, nes norėjo pamatyti ir ngomą – tradicinius čiabuvių šokius. Karen ėmė stresuoti: vos kelios dienos sugalvoti meniu, „surasti draugijai moterų“, įkalbėti genčių vadus atsiųsti karių ngomai.

Bet vakarienė buvo puiki. 1928 m. lapkričio 9 d. Karen namuose karališkas valgymas prasidėjo garsiąja skaidria Kamantės sriuba, paskui buvo patiekta Mombasos plekšnė su olandiškuoju padažu, masajų sugautos kurapkos su pupelėmis, riebus makaronai su trumais, marinuoti svogūnai, pomidorų salotos, miško grybų kepurėlės, savarinas, braškės, granatų vaisiai. Karen ir Denysas sėdėjo galustalėse (sėdėjimo tvarką Karen nupiešė laiške mamai), o po vakarienės visi žiūrėjo ngomą – jaudulingą spektaklį laužo šviesoje – raudona kreida išsidažiusių, stručio plunksnom ir beždžionių odos antblauzdžiais pasipuošusių kikujų šokius, būgnams kurstant ekstazę.

Po kurio laiko žiūriu dokumentinį filmą apie Velso princo safarij ir rodomose nuotraukose pastebiu du jo vedlius – Brorą ir Denysą. Denysas aukštas, liesas ir kažkoks gremėzdiškas, su klaikia kaimietiška skrybėle, bet labai pasitaiso mano akyse, kai išgirstu, jog būtent jis ėmėsi iniciatyvos uždrausti beatodairiškas medžiokles Rytų Afrikoje. Remiamas princo Edvardo jis Anglijoje pradėjo kampaniją dėl žvėrių šaudynių iš automobilių draudimo (tuo dygėjosi užvis labiausiai, nes ir prastai šaudantis amerikiečių turistai tokiu būdu per dieną paklodavo po

dvidešimt liūtų), ir medžioklė Serengetyje galų gale tikrai buvo uždrausta. Nauja mada tapo fotosafariai, kuriuos sugalvojo princas Edvardas.

Vėliau ir Karen širdis suminkštėjo. Būdama septyniasdešimt penkerių knygoje „Šešėliai žolėje” ji rašė: „Nebūčiau galėjusi išgyventi Afrikoje, jeigu iš pat pradžių nebūčiau nušovusi po gražų kiekvienos žemyno rūšies individą. Per paskutinius dešimt metų tenai šaudžiau tik tada, kai reikėdavo pamaitinti čiabuvius. Man jau atrodė kvaila, labai bjauru ir niekšinga dėl kelių įkarščio akimirkų naikinti gyvastį, taip darančią prie to didingo gamtovaizdžio <...> Bet liūtų medžioklei atsispirti negalėjau ir paskutinį liūtą nušoviau prieš pat išvykdama iš Afrikos.”

[...]

[Karen laiškai]

1931.03.17. Miela mama <...> Nemanau, kad čia „iššvaisčiau gyvenimą” todėl, kad viskas žlugo, ar kad norėčiau kitokios dalios. Man regis <...> pasiekiau daug. <...> Daugeliui kitų Afrika gal malonesnė, bet vis tiek manau, kad esu viena iš jos numylėtinių. Čia man atsivėrė didingo poetiškumo pasaulis <...> ir aš mylėjau jį. Žvelgiau liūtams į akis, miegojau po Pietų kryžiumi, mačiau plačiose lygumose degant žolę ir po liūčių ją vėl vaiskiai sužaliuojant, draugavau su somaliečiais, kikujais ir masajais, skraidžiau virš Ngongo kalnų. <...> Tikiu, kad mano namai buvo prieglobstis keliautojams ir ligoniams, o juodaodžiams – maloni susibūrimo vieta. Pastaraisiais metais buvo kiek sunkiau. Bet taip yra visame pasaulyje.

1931.04.10. Asmeniškai. Mielas Tommy <...> Manau šiais sunkiais laikais galutinai supratusi, kad gyvenimas neapsakomai turtingas ir gražus ir kad daugelis dalykų, keliančių susirūpinimą, visai nereikšmingi. <...> Man, tarkim, nebūtų nei baisu, nei liūdna dabar pasitraukti iš gyvenimo kartu su tuo, ką čia mylėjau. <...> Aišku, mamai būtų baisus smūgis ir taip toliau <...> bet <...> man pats paprasčiausias dalykas būtų išnykti kartu su savo pasauliu <...> Atvirai pasakius, tikrai sunku numatyti, ką galėčiau, – jei galėčiau, – šiame pasaulyje nuveikti <...> Ar galėtum, pavyzdžiui, <...> atvažiuoti dvejiems trejiems metams padėti man pasimokyti ir pradėti iš naujo? <...> Nemanyk, kad grasinu: padėk, išlaikyk mane, antraip mirsiu <...> Lengviausia ir protingiausia man būtų numirti. Bet jei <...> manai, kad dar yra prasmės gyventi, pagalvok apie tai.

1930-ųjų gruodį prasidėjo pabaiga: „Karen Coffee Company” akcininkai nusprendė parduoti fermą aukcione. Hipotekos paskolos niekas nemokėjo porą metų, ir akcininkai nemažai prarado. Karen dar prašė Denyso paskolinti pinigų,

mėgino gelbėti namą ir žemes, bet bergždžiai. Po septyniolikos metų kovos svajonė geso.

Fermą nupirkęs jaunas Nairobi verslininkas Remis Martinas ketino fermos žemes paversti stilingu priemiesčiu, kurio traukos centru turėjo būti golfo laukas ir baltiesiems skirtas country club. Tą teritoriją jis buvo sumanęs pavadinti „Karen” – baronienės Blixen vardu ir net siūlė jai gyventi buvusiuose namuose iki žemė bus išparduota sklypais. „Verčiau gyvensiu Sacharos dykumoje nei priemiesčio „Karen” dvidešimties akrų sklype”, – atsakė būsima rašytoja.

1931 m. balandžio mėnesį Karen ėmė kraustyti namus, pardavinėti baldus, ant valgomojo stalo išdėliojo pirkėjams apžiūrėti porceliano indus. Nairobije įsigalėjo kone mada važiuoti apžiūrėti ir pačiupinėti Karen parduodamų daiktų, o ledi McMillan ir nupirko didžiąją dalį baldų. Denysas išsikraustė pas draugą į Nairobi, kur patogiau, nes ten „buvo telefonas ir dantų gydytojas netoliese,” ir nedalyvavo procese, kuris pabaigė Karen pasaulį. Karen paio nervai, ji nemiegojo, nevalgė, nepajėgė blaiviai mąstyti: sakė norinti nušauti savo šunis, arklį ir išnykti. Ją kamavo šiurpūs košmarai ir tokia baimė, kad pasikvietė tarno sūnelį miegoti kartu.

Ką Karen darys su savo gyvenimu? Taigi: ką su savo gyvenimu darys keturiasdešimtmetė, neturinti šeimos, palikusi darbą ir namus?

Gegužės mėnesį Denysas savo lėktuvu ruošėsi skristi į pakrantę remontuoti namo, ir Karen knygoje piešia idilišką paskutinio jų susitikimo vaizdą: Denysas išvažiuoja, bet sugrįžta pasiimti poezijos tomelio ir perskaito Karen eilėraštį, kuris tapo jo atsisveikinimo žodžiais.

Tikriausiai situacija nebuvo tokia taiki. Keletas šaltinių liudija, kad Karen ir Denyso santykiai buvo prasti, jie taip smarkiai kivirčijosi, kad iš teisybės jau nebebuvo pora. Karen tuo metu net mėgino žudyti – parašė ir atsisveikinimo laiškelių, bet jis vėliau dingo.

Žinia apie lėktuvo katastrofą pirmiausia pasiekė Nairobi, o ne fermą. Karen buvo nuvykusi į Nairobi tvarkyti reikalų ir nustebo, kad žmonės gatvėse gręžiasi nuo jos, nestabtelė pasikalbėti. „Pasijutau Nairobije vieniša, lyg būčiau negyvenamoje saloje“¹, – rašė ji. Galų gale per pietus ledi McMillan pasiprašė palydima į mažąją svetainę ir pasakė, kas atsitiko. „Vos išgirdus Denyso vardą man atsivėrė tiesa, aš viską supratau“², – vėliau rašė Karen.

1 Karen Blixen. Iš Afrikos. Vilnius: Tyto alba, 1996, p. 286. Vertė Violeta Tauragienė.

2 Ten pat.

Kitą dieną Denysą palaidojo Ngongo kalnuose, netoli tos vietos, kurią buvo abu nusižiūrėję. Karen išsiuntė broliui telegramą: „Denysas žuvo skrydžio metu keturiolikta palaidotas Ngonge šiandien Tania.”

*

[Karen laiškas]

1931.07.05. Mielas Tommy <...> Aš labai pavargusi, turėjau tiek daug nuveikti.

Visą vasarą afrikiečiai ateidavo prie Karen namų ir sėdėdavo, nenorėdami patikėti, kad Karen tikrai išvažiuoja. Čiabuviai taip pat laukė žinios, kaip jie turės gyventi. Neįtikėtina, bet Karen pavyko susitarti, kad nuomininkai kikujų rezervate gautų žemės plotą, kur turėjo išsitekti visos 153 šeimos ir trys tūkstančiai jų karių. Visi elgėsi su Karen kaip su našle, ir galbūt jai pavyko šito pasiekti todėl, kad, žuvus Denysui, naujasis gubernatorius jos gailėjo.

1931 metų liepos pabaigoje būrys persikėlėlių ir afrikiečių palydėjo Karen į Nairobi geležinkelio stotį, iš kurios ji paskutinį kartą iškeliavo į Europą. Iš Mombasos Karen plaukė pigiausia, trečiaja garlaivio „SS Mantola” klase, nes geresnei neturėjo pinigų. Karen buvo keturiasdešimt šešeri.

Praėjo penkeri metai iki ji pradėjo rašyti apie gyvenimą Afrikoje ir dvylika – iki iškraustė iš Afrikos parsigabentas medines dėžes – knygas ir prisiminimus, pasiimtus iš namų Ngonge.

Iš suomių k. vertė Aida Krilavičienė

Versta iš: Mia Kankimäki. *Naiset joita ajattelen öisin*, Helsinki: Otava, 2018.

Iš paskaitų

Merab Mamardašvili

2020-ieji – gruzinų filosofo Merabo Mamardašvilio (1930–1990) devyniasdešimtosios gimimo ir, deja, trisdešimtosios mirties metinės. Mamardašvilis nesyk save apibūdino kaip „filosofą pagal temperamentą” arba „filosofinį gyvūną” (čia aki-vaizdi aliuzija į Aristotelio „politinį gyvūną” ir priešprieša šiam), tad jam netiko nei kolegų, pasitraukusių į specialias kultūrines nišas – epistemologiją, logiką, filosofijos istoriją, semiotiką, struktūralizmą, estetiką, etiką – pasirinkimas, nei juolab marksizmo su visais materializmais „tobulintojų” ar „grynintojų” kelias. Didžiąją „guzinų Sokratu” vadinto filosofo palikimo dalį sudaro ne jo rašyti tekstai, o įvairiose SSRS aukštosiose mokyklose skaityti paskaitų ciklai, geriau ar prasčiau įrašyti į magnetofono juostą ir klausytojų iššifruoti. 1978–1979 m. Mamardašvilis skaitė paskaitų ciklą „Šiuolaikinės Europos filosofijos apžvalga” Visasąjunginio valstybinio kinematografijos instituto studentams. Siūlau vienos paskaitos tekstą iš antrojo knygos leidimo, peržiūrėto, pataisyto ir vietomis pako-mentuoto filosofo dukters Jelenos Mamardašvili (*Očerķ sovremennoj evropejskoj filosofiji*, Sankt-Peterburg: Azbuka, 2012, p. 223–243). Pradžiai visą ciklo

paskaitų atmosferą nusakanti citata iš pirmosios paskaitos: „Tačiau tam, kad suprastumėte, ką pasakosiu, apskritai nėra būtina išmanyti konkrečias sistemas dėl vienos paprastos priežasties: pasistengsiu ne atpasakoti tekstus, o išryškinti kai kurias pagrindines, nuolat išnyrančias idėjas, sudarančias šiuolaikinės filosofinės kultūros šerdį, vienodai persmelkiančias visas filosofijos kryptis; jas galima pavadinti kristalizacijomis, kurios įvairiai išreikštos, įvairiais pavidalais išnyra įvairių autorių ir filosofinių krypčių tekstuose ir sykiu sukuria savaip vieningą šiuolaikinės filosofinės minties stilių.”

Vertėja

Dvyliktoji paskaita

Praėjusį kartą užbaigėme fenomenologijos apžvalgą, taigi aptarėme šiuolaikinę Europos filosofijos srovę ir sykiu pateikėme metodologinį kitų filosofijos srovių ir problemų įvadą, nes paaiškėjo, kad fenomenologija – tai pirmiausia tam tikras metodas, kurį įvairūs filosofai pasitelkė visiškai skirtingiems tikslams, tarp jų, beje, būta ir svetimų pačios fenomenologijos sumanymui. Kitaip tariant, fenomenologija įgijo platesnę reikšmę, negu jai suteikė jos kūrėjas, tiek kitokią ir platesnę reikšmę, kad, galima sakyti, kūdikis išsprūdo iš tikrojo tėvo rankų ir įgavo pavidalą, nuo kurio anas pasibaisėjęs atšlijo.

Tėvo, tai yra Edmundo Husserlio, sumanymas buvo universalistinis ir racionalistinis; išvydęs pirmuosius bandymus šiam sumanymui suteikti egzistencialistinę išraišką, Husserlis jo atsižadėjo. Turiu omenyje žinomą epizodą tarp Husserlio ir jo mokinio ir asistento Martino Heideggerio¹. Žinoma, šis epizodas turiningai svarbus kalbant apie ypatingą, nepriklausomą naujosios filosofinės srovės, vadinamojo egzistencializmo, pobūdį, apie tai, kad fenomenologija šiai srovei tėra analizės metodas ir technika, o ne galutinė filosofinė pozicija. Vis dėlto epizodo nereikia perdėti dėl paprastos priežasties: kaip jau nesyk sakiau, filosofai prastai supranta vienas kitą; dažniausiai prireikia ilgoko nuotolio – istorinio ir laikinio, – jiems vienam kitą asimiliuoti. Filosofiniam darbui būdinga tam tikra įtampa, nesuderinama su visaėdyste (šiuo atveju visaėdžiai turime būti mes, kaip filosofijos naudotojai).

Taigi dabar imsimės egzistencializmo. Egzistencializmas, kaip ir kiti mano minėti XX a. reiškiniai, atsiranda ant tos dabartybės laiko ašies, kurią jums piešiau. Pirmieji egzistencialistiniai kūriniai yra, pavyzdžiui, Karlo Jasperso „Pasaulėžiūrų psichologija“ (išleista 1919-aisiais, parašyta anksčiau), Gabrielio Marcelio „Metafizinis dienoraštis“ (rašytas karo metais, žinoma, turiu omenyje Pirmąjį pasaulinį karą). Iš dalies egzistencialistines temas gvildeno Ortega y Gassetas, apskritai priskiriamas prie gyvenimo filosofijos atstovų.

O iš tikrųjų egzistencializmas suvešėjo vėliau, trečiąjį ir ketvirtąjį mūsų amžiaus dešimtmetį. Jo raida ypač susijusi su Martino Heideggerio darbais; pagrindinis jo

1 Husserlis, kuriam Heideggeris dedikavo savo knygą „Būtis ir laikas“, nesutiko su ryžtingu fenomenologinio projekto perinterpretavimu. „Išliko knygos egzempliorius su Husserlio pastabomis paraštėse; štai, pavyzdžiui, viena jų: „Supainiota visa problematika. Ego atitinka *Dasein* ir t. t. Be to, tam tikras „giliamintiškumas“ viską aptraukia migla ir filosofiniu požiūriu viskas netenka reikšmės.“ (cit. Svasjan K. *Fenomenologiškoje pažinime: Propedeutika ir kritika*, Jerevan: Izd. AN Armianskoj SSR, 1987, p. 164).

veikalas „Būtis ir laikas” pasirodė 1927-aisiais. Paskui, lygia greta su Gabrieliu Marceliu, sekdami Kierkegaardu (jau minėjau, kad Kierkegaardas – vienas šiuolaikinės filosofijos pagrindėjų, pirmtakų), visiškai ypatingu pavidalu ir, beje, nepriklausomai nuo Europos filosofijos (tai yra nepriklausomai nuo Sartre’o, Heideggerio, Marcelio) egzistencialistines temas ir sąvokas Rusijoje plėtoja pirmiausia Berdiajevas ir Šestovas vadinamojo Sidabro amžiaus religinės filosofijos kontekste.

Pirmieji Jeano Paulio Sartre’o darbai (beje, patys įdomiausi) pasirodo ketvirtajame dešimtmetyje. Tai „Ego transcendencija“, „Emocijų teorijos eskizas”, „Vaizduotė“. Nedideli darbai, ko gero, vieninteliai, kuriuose ryškiai atsiskleidė nepaprastas filosofinis Sartre’o talentas. Šitai sakau ne dėl to, kad Sartre’o talentas skirtųsi nuo kitų filosofų talento, o tik dėl to, kad ilgainiui Sartre’as jį prarado, taigi verta pasakyti, kad potencialiai tai buvo nuostabiai talentingas filosofas, jei talentingumą šiuo atveju matuosime gebėjimu atlikti subtiliausią analizę, nepaprasta minties koncentracija ir sykiu palaiminga dovana reikšti mintis išraiškingu stiliumi, aforistiškai. Galbūt ši dovana ir pražudė Sartre’ą, nes paskui jis pasinėrė į literatūrinę ir politinę veiklą, ir vėlesni darbai jau nėra tokie įdomūs. O pagrindinis veikalas „Būtis ir niekas”, rašytas karo metais, apibendrina ir toliau plėtoja ankstyvuosius darbus, bet tarsi nuslegia juos savo svoriu. Milžiniškas darbas, apie aštuonių šimtų puslapių, – neapsakomai sudėtingas tekstas, bet sistemos svoriu jau nuslegiantis nuostabias jaunystės įžvalgas.

Sartre’ą reikia paminėti dar ir dėl to, kad egzistencializmo populiarumas, matyt, pirmiausia susijęs su jo vardu, jei populiarumu laikysime ne tiesiog tarp filosofų sklandančių filosofinių temų ir sąvokų plėtrą, o viešąjį populiarumą, filosofiją kaip tam tikrą madą, minios domesio reiškinį. Lengva Sartre’o ranka egzistencializmas po karo tapo Paryžiaus reiškiniumi. Tai daugmaž sutapo su veikalo „Būtis ir niekas” pasirodymu 1943-aisiais, su jo pjesių, literatūros kūrinių leidimais. 1946-aisiais Sartre’as parašė filosofinį darbą pavadinimu „Egzistencializmas – tai humanizmas”, kuris vienintelis išverstas į rusų kalbą (tiesa, tai specfondui² skirtas vertimas). Jame pagrindinius egzistencializmo teiginius Sartre’as mėgino paaiškinti plačiajai publikai, bet pati būtinybė aiškinti liudija, kad plačioji publika jau atsiradusi. Taip egzistencializmas tapo Paryžiaus salonų reiškiniumi, ir turiu pasakyti, šitai jo anaip tol nepagražino. Tačiau po viešuomenės puta, mados puta vis dėlto glūdėjo žmonių pastangos atpažinti save pasitelkiant Sartre’o siūlomas sąvokas ir

2 Sovietų Sąjungoje specfondas buvo specialus bibliotekos skyrius su apribota prieiga, į kurį patekdavo leidiniai, dėl ideologinių motyvų neprieinami plačiajai publikai.

vaizdinius, atpažinti miglotas savo būsenas ir išgyvenimus, absurdiško laikotarpio iki ir po Pirmojo pasaulinio karo patyrimus.

Įprasta prie egzistencialistų greta Sartre'o priskirti ir Albert'ą Camus, bet tai labai pritempta, nes Camus ne tik nėra profesionalus filosofas, bet ir nesilaiko pagrindinių egzistencialistinių nuostatų. Todėl kai pasitelksiu jo tekstų vaizdinius ir sąvokas, prašau suvokti juos su išlyga, kad Camus iš tikrųjų nepriskirtinas prie egzistencialistų. Tai savarankiškas reiškinytis, veikiau tęsiantis tradicinę prancūzų aforistiką ir moralistiką, siekiančią (jei nesileisime pernelyg toli) dar Montaigne'į. Beje, stiliaus aiškumu, proto ir pažiūrų aiškumu Camus labai lenkia Sartre'ą.

Reikšmingų egzistencialistų kitose šalyse, ne Vokietijoje ir ne Prancūzijoje, nerasime, nors egzistencializmas labai paplito visur. Anglijoje egzistencializmas, galima sakyti, neprigijo, nes ten neatsirado savarankiškų filosofų egzistencialistų. Italijoje, regis, apskritai neprigija niekas, išskyrus gražias moteris, citrinas, vaisius ir apskritai visa, kas gera, o tai jau, žinoma, daug. Tiesa, ten yra filosofas Nicola Abbagnano, egzistencialistas, bet, kalbant apie egzistencializmą, jį galima apeiti, nes visos sąvokos išrastos ne jo.

Tad iš tikrųjų lieka Karlas Jaspersas, Gabrielis Marcelis, Sartre'as, Camus ir Martinas Heideggeris. Nužymėję sceną (apskritai mažiausiai įdomi dalis), atsigręžkime į patį dalyką, o tai, žinoma, sunkoka dėl dviejų priežasčių: pirmoji priežastis – pati egzistencialinio filosofavimo stiliaus prigimtis, o antroji – mes, kaip tam tikros šalies gyventojai. Pirmoji priežastis, apsunkinanti visą reikalą (jeigu šiuo laikysime analitinį darbą, reikalo esmės supratimo darbą, o ne viešą susirūpinimą tokiomis dirginančiomis temomis, kaip mirtis, baimė, vienatvė ir kiti mieli dalykėliai), yra ta, kad žodinė egzistencialinių temų ir sąvokų išraiška sutampa su psichologinėmis kasdienės mūsų kalbos sąvokomis, todėl jų turinį lengva perkelti į personažus ir grožinę eseistiką. Neatsitiktinai atsirado tokie žodžių junginiai, kaip „egzistencialistinis romanas“, „egzistencialistinis kinas ir teatras“, neįmanomi kalbant apie kitas filosofines sroves. Suprasite, kaip absurdiškai skambėtų, jei pasakysiu, pavyzdžiui, „karteziškasis kinas“ arba „tomistinis romanas“.

Ir Sartre'o, ir Camus atveju egzistencializmas iš dalies realizavosi per formą, kurią pasitelkia literatūra ir tiesiog įprastinė vadinamoji išmintis (filosofija ją taip pat pasitelkia), būtent per aforistiką. Aforistika, būdama (pasakysime taip) nesistemine, padrika, diskretine kokių nors tiesų išraiška, labai atitiko šiuolaikinės auditorijos skonį kaip tik dėl to, kad šiuolaikinė auditorija ir šiuolaikinis filosofinis nusiteikimas linkę priešintis manijai kurti filosofines (ir apskritai bet kokias)

sistemas. Pamenate, sakiau: „konkretumas“, „sinkretizmas“, „individuacija“, – ir iš tikrųjų kalbėjau apie tokius šiuolaikinės XX a. kultūros stiliaus nervus, iš kurių, jei pagalvoji, išplaukia, kodėl paviršiuje mes esame labiau linkę į alegorijas, aforizmus. Esama šiokio tokio pasibjaurėjimo sistemiškai plėtojama mintimi, didelių metafizinių ar apskritai filosofinių sistemų kūrimu. Prancūzams šiuo požiūriu ypač pasisekė, nes jie turėjo gana solidžią aforistikos tradiciją.

Tačiau galima ir kitokia raiška. Iš pat pradžių sakiau, kad apskritai kiekvienam su dvasiniais reiškiniiais susiduriančiam žmogui vis dėlto reikia turėti tam tikrą tų dvasinių reiškinių skaitymo techniką. Ir viena iš daugybės tokios skaitymo technikos taisyklių numano specialią dvasinių reiškinių kategoriją, būtent ne tiesioginę analitinę minties raišką ir dėstymą, o tokią žodinę konstrukciją, kurios tikslas – paskatinti mintį. Pateiksiu pavyzdį: mažas vaikas susižeidė pirštą, verkia, ir juk neimsite jam aiškinti, kas yra pirštas, kad skausmas tuoj praeis, kad čia nieko rimto; pasakysite: žiūrėk, paukščiukas nuskrido, tai yra, užuot stengęsi perteikti jam norimą mintį, pamėginsite kokiais nors sąlyginiais žodžiais ir pasakymais nukreipti jį pageidaujamos būsenos link. Kartais tokia ypatybe pasižymi, pavyzdžiui, pamokslas, turintis veikia sukelti klausytojui ar skaitytojui ieškomą ar pageidaujamą būseną, o ne pateikti išplėtotą tiesų sistemą. Juk išdėstęs logiškai susijusių tiesų sistemą neatversi į tikėjimą. Egzistencialistinės formos, tai yra formos, kuriomis išreiškiama egzistencialistinė filosofija, labai dažnai priklauso šiai kategorijai: jos yra žmogaus nukreipimo būdai, pamokslo metodai, atvertimo į ką nors per netiesioginę kalbą metodai.

O antroji priežastis esame mes patys (todėl ir pasakiau: „mes, kaip tam tikros šalies gyventojai“). Turiu omenyje didžią dalimi labai seną Rusijos tradiciją (žinoma, jei suvoksime Rusiją kaip tai, kuo ji pati pasivertė teritorinio milžino prasme), dviveidę jos maniją. Pirmasis jos veidas – tai šviesi sala, supama tamsos, kurioje knibždėte knibžda visokiausių velniškų jėgų, linkinčių pikto šviesios pašventintos salos žmonėms. Prielaida, jog viskas pasaulyje nutinka tam, kad mes patirtume malonumą arba nemalonumą, jog visur slypi gėrio arba blogio ketinimas, istorijoje buvo vadinama manicheizmu. O antrasis to paties komplekso veidas – reikalavimas, kad mus mylėtų.

Prisimenu vieną apysaką (regis, „Maskva – Petušakai“, tokio Jerofejevo, maskviečio autoriaus), ji ėjo iš rankų į rankas; ten yra nuostabi scena, puikiai atskleidžianti kompleksą, apie kurį kalbu. Du girtuokliai susėdę kalbasi rusišku stiliumi: tu mane gerbi ar negerbi? (Ne girtuoklių toje apysakoje nėra, šiuo požiūriu tai išties maskviškė apysaka.) Ten dar įdomiau suregzta. Vienas girtuoklis klausia

kito: „Vania, kaip manai, kurioje Pirėnų pusėje labiau gerbia rusų žmogų, šiapus ar anapus?”³ Dalykas tas, kad ypač mėginant suvokti egzistencializmą būtina atsikratyti šio komplekso. Pasaulyje nutinka įvairių įvykių, reiškinių, aktų (o minties atsiradimas – taip pat įvykis), – jie tiesiog nutinka. Juk gyvenimas apskritai ne dėl mūsų; augalas auga anaipol ne tam, kad mums būtų gera ar bloga; jis auga, nes auga, neturi jokio tikslo mus džiuginti ar piktinti, jokio klastingo sumanymo. Dvasiniai reiškiniai irgi nutinka, nes žmonės galvoja, šypsosi, kuria dainas, ir tokie būties aktai ir reiškiniai anaipol neturi jokio užtaiso, kad mus mylėtų šiapus ir nemylėtų anapus Pirėnų. Vadinas, reikia atsikratyti manicheizmo, reikia pažvelgti į visus reiškinius kaip į savaime pakankamus (*samodostatočnyje*), – sykiu mums atsivers kažkoks turinys, ir tada įstengsime elgtis pagal taisyklę, kurią pasiūliau pačioje mūsų susitikimo, mūsų pokalbių pradžioje, būtent didžiadvasiškumo taisyklę, tai yra sielos gebėjimo ką nors įimti taisyklę, bet įimti nebūtinai nekritiškai, ne tiesiog praryti, – įimti supratingai, taigi ką nors priimti, o ko nors nepriimti.

Iš tikrųjų pasakiau štai ką: viena vertus, sutaptis su įprastais psichologiniais terminais leidžia sudėtingus filosofinius dalykus transponuoti į nesunkiai suprantamas žmogaus būsenas, lengvai išgyvenamas pasitelkiant metaforą ir meninį vaizdą; antra vertus, tokia sutaptis su psichologinėmis įprastos kalbos sąvokomis, persiklojusi su manicheizmu, bemat užkerta kelias suprasti, apie ką kalbama. Antai egzistencialistiniuose tekstuose matome žodį „baimė” arba „siaubas“, arba „ilgėsys” (nėra tikslaus vertimo iš vokiečių kalbos, prancūzų kalba tai *angoisse*), bet tai veikiau *Weltschmerz* – pasaulio sielvartas, pasaulio liūdesys. Baimė! Tačiau yra tokie žodžiai, kokie yra, kitų žodžių neturime, todėl norint suprasti reikia būti apdairiems. Apie kokią baimę kalbama? Mes gyvename šviesioje saloje, šviesos centre, ir nejaučiame baimės, o štai anie žmonės tamsoje, žinoma, bijo. Atrodo, tarsi būtų kalbama apie įprastų psichologinių būsenų išraišką ir, žinoma, bemat atsiranda gatavas sociologinis paaiškinimas „išsigimimo“, „nuosmukio”, „istorijos baimės” ir kitais terminais. Tačiau „baimė” arba „valia myriop” (dar vieni žodžiai) priklauso pačiam egzistencialistiniam tekstui, o šį tekstą reikia mokėti skaityti. Ir parašyta visai ne tai, ką šiems žodžiams priskirtume, pasidavę savajam manicheizmui.

3 „O juodaūsis pasakė:

– Štai jūs daug matęs, daug keliavęs. Sakykite: kur labiau vertina rusų žmogų, šiapus ar anapus Pirėnų?”

(V. Jerofejev, *Moskva–Petuški*, M., Prometej, 1989, p. 79–80.)

Šiek tiek pravalę kelią, nudirbome šimtadalį darbo, o dabar imsime likusias dalies. Aptardamas fenomenologiją parodžiau, kad egzistuoja tam tikros problemos ir reiškiniai, tokie, kaip fenomenas, ypatinga formų konkretumo problema, parodžiau kontekstą, kuriame atsiranda formos problema, būtent kai atsižadėta prielaidos apie absoliučią sąmonę (arba transcendentinį mūsų būties garantijų pasaulį), parodžiau būties problemą, – dabar visas šias problemas aptiksime kito kio pavidalo ir turinio. Tačiau turime prisiminti foną, kuriame šias problemas įvedžiau. Svarbiausias dalykas, kurį reikia prisiminti, jei dabar norime suprasti egzistencializme visa kita, yra tai, ką pavadinau pagrindiniu ontologiniu filosofinės kultūros – ir ne tik filosofinės, apskritai XX a. kultūros – išgyvenimu. Tai išgyvenimas, kad nėra garantijų, nėra transcendentinio pasaulio. Neregių akys nukreiptos į tuščią dangų⁴, – prisiminkime Baudelaire'o vaizdą; šitai problemas labai supaprastiname, sukoncentruojame, bet galbūt tai gera intuicija, tapsianti pagrindu tam, apie ką kalbėsiu.

Iš pažiūros egzistencinės temos pirmiausia atsiranda aplink vieną, sakyčiau, pradinę problemą, kuri kaip tik ir yra kjerkjegoriškasis motyvas. Sakiau, kad pagrindinė Kierkegaardo mintis, aplink kurią telkėsi visas subtilus jo subjektyvumas ir meninė natūra, buvo mintis, jog pasaulį aprašantys mąstytojai kažkodėl pamiršta patys esą šio pasaulio dalis, pamiršta, kad instrumentas, kuriuo jie atlieka savo filosofines arijas, irgi tam tikru būdu yra, ir kad pačiu filosofų klausimu apie būti reiškiasi būtis. Arba apverskime šią frazę: yra dalykų, esančių tiek, kiek apie juos kyla kokių nors klausimų. Rūpestis būtimi yra būties būdas, o ne tiesiog pasakojimas apie kažkokį įvykį pasaulyje, kuris būtų nuo manęs atskirtas, tarsi vyktų scenoje, o aš būčiau tiesiog žiūrovas.

Taigi įvedu dar vieną būdingą egzistencializmo vaizdinį – spektaklio, scenos vaizdinį. Užbėgdamas už akių pasakysiu: egzistencializmas visai ankstesnei, klasikinei, filosofijai prikiša objektyvistinį santykį su pasauliu, žvilgsnį į pasaulį kaip į spektaklį, tai yra kaip į objektą, kurį nešališkas žiūrovas stebi, apžvelgia, aprašo iš kokio nors išorinio taško. Egzistencializmas pirmiausia (dabar turime tai suprasti) imasi šio motyvo, kurį galime pavadinti kjerkjegoriškuoju (nes jis pirmiausia pasigirdo Kierkegaardo veikaluose), ir plėtoja jį. Trumpai tariant, pagrindinė egzistencialistinė sąvoka toli gražu nėra kupina misterijos, paslapties; beje, šią sąvoką pirmiausia įvedė Heideggeris, nors apskritai, ne tokiu tiesioginiu pavidalu, ji pasirodo visų egzistencialistų darbuose, – būtent sąvoka *Dasein*,

4 Kalbama apie Baudelaire'o eilėraštį „Neregiai“ (*Les Aveugles*), įkvėptą Pieterio Bruegelio vyresniojo paveikslo „Alegorija apie neregius“. (*Vert. past.*)

„čia būtis“ (versti galima įvairiai, kartais verčiama kaip „žmogiškoji būtis“, taigi ypatinga būtis, besiskirianti nuo kitų daiktų būties; verčiama ir kaip „dalyvaujanti būtis“, „čia būtis“, „ten būtis“; aš galbūt dabar greitomis išversčiau „jau būtis“).

Įsiklausykime į Kierkegaardą motyvą. Jis sako: mąstytojas, kalbantis apie pasaulį, užmiršta esąs pasaulio dalis; tai, kas sakoma apie būtį, jau yra būtis, kalbanti apie būtį, ir kiekvieną frazę apie būtį arba pasaulį gaubia „jau būties“ debesis. kažkas jau yra, būtent šis kalbantysis apie būtį, nes kalbėdamas jis yra tas, kas yra, ir nebūtų tu, jei nekeltų klausimo apie būtį. Prisiminkite, jau kalbėjau apie tokias sąvokas (pačias savaime tuščias daiktinės tuštumos prasme), kurių visas turinys apsiriboja tuo, kad jei žmogus nukreipia į jas savo dėmesį, dėmesį ir rūpestį, tai žmoguje, žmogaus egzistavime yra kažkas, ko nebūtų, jeigu jis nesusisietų su šiomis sąvokomis. Tokio pobūdžio sąvokos vadinamos simboliais, tai yra simboliai ne siejami su daiktu (nors ir turi daiktinį referentinį pavidalą), o sukelia sąvokos vartotojui tam tikrą egzistavimo būseną.

Antai filosofas, kalbantis apie Dievą, anaipol netvirtina, kad Dievas egzistuoja (nors žmonių kalba tokia, ji neturi nedaiktinių terminų; nedaiktiniai terminai yra tik simboliniame aparate, sudarytame iš tų pačių žodžių, bet jų prasmės kitos); juk kalbančio apie Dievą Kanto nuomone, kalbėti apie Dievą egzistavimo terminais apskritai neįmanoma, nes egzistuoja tik patyrimo objektai. Tad jei teigiame, kad Dievas egzistuoja, jis turi būti įtrauktas į visą mūsų patyrimo audinį, o tai paikystė dėl daugybės priešasčių ir sumetimų. Ir vis dėlto Kantas įveda tikėjimo Dievu postulata. Jis turi omenyje kažin ką, kas neturi prasmės ir reikšmės, bet turi vertę, nes, kartoju, bet kokia prasmė ir reikšmė daiktiška ir prieinama patyrimo argumentacijai, patvirtinančiai ją arba paneigiančiai. O kas nors, kas yra gryna forma arba tuščia forma, arba simbolis, turi tik vertę ta prasme, kad šis kas nors, vadinamas vertybe, vienaip ar kitaip organizuoja mūsų egzistavimą. Visi simbolio padariniai regimi, o pats simbolis neregimas.

Vienas simbolis – vieni padariniai, kitas simbolis – kiti padariniai, ir jau visiškai ypatingi padariniai, kai simbolio apskritai nėra. Sykiu supažindinu jus su tais metmenimis, kurie daro įmanomą pokalbį apie *Dasein*, tai yra apie „čia būtį“ arba „jau būtį“ (kad atsirastų asociacijų, susiejančių jus su viskuo, ką kalbėjau anksčiau, ir su filosofija pačia savaime).

Prabilęs apie egzistencializmą, turiu išsakyti dar vieną, trečiąją, pastabą. Kai pasakosiu apie jį, jūs atpažinsite daugybę dalykų, apie kuriuos kalbėjau anksčiau ir kurių visiškai nesiejau su egzistencializmu, ir tai nėra atsitiktinumai (dabar

atsiriboju nuo to, kad apskritai neįmanoma kalbėti ir galvoti nieko, ko nebūtų kalbėję ir galvoję kiti; jei kalbame tiksliai ir teisingai, neabejotina, kad kas nors kitas tai yra kalbėjęs). Turiu omenyje, kad apskritai galima sakyti, jog egzistencializmo kaip specialios filosofijos iš viso nėra. Tai XX a. nesusipratimas; nesusipratimas – ne šios filosofijos turinys, o tai, kad ji laikoma ypatinga, nauja filosofija. Bet kokia filosofija tam tikra prasme egzistencinė: nėra filosofijos, kurioje nebūtų dalykų, apie kuriuos ir kalbėjau, ir dar kalbėsiu. Neatsitiktinai kalbėdamas apie juos nesi-griebiau jokių egzistencinių terminų ir sąvokų. Tiesiog kai kas filosofijoje buvo savaime suprantama, nereikalavo nei ypatingo dėmesio, nei ginčų. Pavyzdžiui, tai, ką jau sakiau apie būtį, kita kalba galima pavadinti asmenybine struktūra. Kalbėdamas apie „čia ir dabar“ konkretumą, aprašinėčiau asmenybines struktūras, tai yra fenomeną, filosofijoje vadinamą asmenybe.

Egzistencializmas ėjo prie būties problemų būtent per asmenybės problemą, įvesdamas terminus „autentiškas“, „neautentiškas“. Tačiau dabar noriu pasakyti ne tai. Pavyzdžiui, Descartes'o arba Mikalojaus Kuziečio filosofijoje asmenybė buvo savaime suprantamas dalykas. Kodėl? Todėl, kad žmogus, atliekantis tai, ką jis atlieka kaip filosofas, pavyzdžiui, samprotuoja apie *cogito*, ir realizuojasi kaip asmenybė (ne kaip individas, o kaip asmenybė filosofine prasme). Sakiau, kad asmenybinės struktūros – ypatinga sąvoka, neturinti nieko bendro su mūsų individualybe ir panašiais dalykais (dėl to jau įspėjau, todėl nekartosiu, antraip vėl pri-reiks viską pradėti iš naujo, ir taip be galo, nes kiekviena sąvoka tarsi kraujo srovė kapiliaruose: kiekviena filosofinė sąvoka susijusi su visomis kitomis, todėl kalbant tenka kažką nugenėti, laikyti jau iškovotu ir žinomu dalyku). Asmenybinė struk-tūra... Šiuo požiūriu XVII a. filosofams, susitelkusiems ne į kultūrą, o į civilizaciją ir kosmosą, jų pačių vieta civilizacijoje ir kosmose atrodė savaime suprantama; jiems visiškai nerūpėjo itin pabrėžti egzistencinę savo žodžių prasmę. Tačiau XX a. šitai jau nėra savaime suprantama: tai, kas anksčiau buvo daroma paprastai ir savaime, dabar tenka daryti sudėtingai, ir dar aiškinantis su kultūros kontekstu, nes kultūra patį proto ugdymą, anksčiau sutapusį su asmenybiniu žmogaus orumu, padarė labai dviprasmišką. Protui atskilus nuo žmogiškojo orumo prireikė ypač pabrėžti egzistencines problemas ir būsenas, kurios apskritai buvo visada. Nė kiek nepritempdamas galėčiau kiekvieną tikrą filosofą pristatyti kaip klasikinį egzis-tencialistą būtent dėl to, kad tam tikra prasme egzistencinė filosofija neegzistuoja, egzistuoja tik filosofija.

Taigi sąvoka *Dasein* – „jau būtis“ arba „čia būtis“, arba „žmogiškoji būtis“ – labai sunkiai apčiuopiama, nors labai reikšminga egzistencializmui. Ja pirmiausia

siekiami nusakyti ypatingą būties rūšį. Žinoma, tai žmogiškoji būtis, bet ne tiesiog žmogaus egzistavimas, o visa tai jo egzistavime, kas priklauso nuo žmogaus jau atliktų aktų, nuo jo santykio su pasauliu arba, kitaip tariant, ši būtis nėra pasaulio spektaklį stebinčio žmogaus būtis, ji yra dalis pasaulio, apie kurį tas pats žmogus kalba, kurį jis stebi tokiomis aplinkybėmis, kai stebėtojas – neatsiejama stebimo pasaulio dalis, taigi pats pasaulio stebėjimas yra šio pasaulio gyvenimo apraiška.

Šią situaciją nusako pagrindiniai egzistencializmo simboliai arba sąvokos, kurias Heideggeris pavadino „egzistencialais“. Paprastai filosofijoje buvo kalbama apie „kategorijas“ arba „sąvokas“, o Heideggeris kai kurias savo sąvokas (kurios yra simbolinio pobūdžio) vadina egzistencialais. Egzistencialas, susijęs su būtimi, yra supratimas kaip pačios būties elementas. Kaipgi supratimas gali būti pačios būties elementas? Juk paprastai būtis aprašoma ir turi būti aprašoma objektyviai, maksimaliai pašalinant iš paties aprašymo subjektą. Tokia klasikinio objektyvaus mokslo procedūra. Jei sakau, kad supratimas yra egzistencialas, susijęs su būtimi, arba pačios būties charakteristika, ar tai reiškia, kad plėtoju savotišką panteizmą, tai yra apgyvendinu pasaulį kokiomis nors sąmoningomis esmėmis? Ne, omenyje turima štai kas: būtyje kas nors vyksta arba kas nors yra, jeigu yra tam tikras supratimas, pavyzdžiui, supratimas to, ką pavadinau simboliais, formomis (yra garbė – neapibūdinamas dalykas; Luninas⁵ supranta garbę, todėl pasaulyje yra dalykų, kuriuos galima aprašyti: Luninas pasielgė taip, įvyko šitai). Trumpai tariant, kalbama apie būties reiškinius, taigi apie dalykus, kurie egzistuoja ne sąmonėje, yra ne subjektyvūs, o realūs įvykiai, ir tokie, kuriuos įmanoma pavadinti ir kurie numano supratimą. Šiame supratime nėra atskiro objekto paveikslo. Supratimas, kartoju, yra paties šio reiškinio sąlyga, skyrium nuo jo neišsakomas. Paklauskite Lunino, ką jis turi omenyje, ir jis neatsakys – jis nežino. Vadinasi, supratimas yra kaip būties elementas, o ne kaip žinių sistemos ar moralės normų sistemos elementas (Pestelis, beje, turėjo moralės normų sistemą, o Luninas jos neturėjo). (Pabrėžiu, supratimu čia laikoma ne tai, kas išsirutulioja į tiesų, susijusių kokiais

5 Apie Michailą Luniną (1787–1845) kalbėta vienuoliktoje paskaitoje. Tai karo su Napoleonu didvyris, aistringas dvikovų mėgėjas, medžiotojas, kortuotojas, skandalistas. Nuo 1816 m. jis priklausė įvairioms slaptosioms draugijoms, netgi siūlėsi nužudyti carą Aleksandrą I, bet 1822 m. pasitraukė iš revoliucinio judėjimo ir grįžo į karinę tarnybą. 1825 m. gruodžio 14 d. Sankt Peterburge įvyko sukilimas, vėliau pavadintas dekabristų sukilimu. Luninas nieko nežinojo apie jo rengimą ir jame nedalyvavo. Tačiau buvo suimtas ir tardomas, nes dauguma sukilimo aktyvistų, tiesiog gelbėdami savo kailį arba remdamiesi kokiais nors ideologiniais išskaičiavimais, įdavinėjo tardytojams visus, ką pažinojo, ir bendrininkus, ir niekuo dėtus žmones. Luninas bene vienintelis iš karto pareiškė tardytojams neminėsiąs nė vienos pavardės. Buvo nuteistas „už ketinimą nužudyti carą“ ir ištremtas į Sibirą. (Vert. past.)

nors loginiais ryšiais, sistema, o tai, kas ir nėra žinojimas.) Štai kas Heideggerio veikaluose pasirodo kaip supratimas, kaip būties egzistencialas.

Taigi visa, ką dabar pasakiau apie supratimą arba ką pasakiau apie egzistencialą, remdamasis vieno egzistencialo pavyzdžiu, reiškia, kad egzistencialais vadinami kažkokie nurodantys dalykai. Ką reiškia „nurodantis“? Turime pradinę situaciją, kai dėl minėtojo pagrindinio ontologinio išgyvenimo žmogus tarsi pakibo ore virš tuštumos. Nėra garantijų. Pasaulio istorijos, kultūros istorijos eiga privertė jį pakibti ore virš tuštumos. Kažkas nutiko pačiai kultūrai, kažkas sutriko. Įvyko Pirmasis pasaulinis karas, mokslinis žinojimas tapo integruotu visuomeninių struktūrų elementu ir kartu pasidarė įtartina proto arba *ratio* funkcija ir taip toliau (visa tai jau apibūdinau). Tačiau juk visada yra pati rizikos, pastangos situacija – tik tavo pastangos kiekvieną minutę situacija! Kitaip niekas negali tvirti. Tačiau galime šios situacijos nematyti, pamiršti ją. Tai štai, viena vertus, kokie nors realūs įvykiai gali padėti mums pamatyti fundamentalią žmogaus situaciją, būtent laisvės situaciją (laisvė – dar vienas egzistencialas) ne palaimingą žodžio prasme, kuria šis vartojamas kasdienėje kalboje, ne kaip kažkokį gėrį ar privilegiją, o atsakomybės prasme arba, kaip vėliau pasakys Sartre’as, pasmerktumo laisvei prasme. Mes visada taip gyvename, bet ne visada prisimename ir žinome. Kartais pasaulis sugriūva, ir tada jau, aišku, žinome, kad esame laisvi, tai yra, kad reikia kažką daryti pačiam ir nėra kuo pasikliauti. O jei pasaulis nesugriuvo? Egzistencialistinis aprašymas veikia šitaip: atsiranda vadinamoji „ribinės situacijos“ sąvoka. O tai, ką pavadinau „egzistencialais“ arba „nurodančiomis sąvokomis“, yra tokios sąvokos, kurias pasitelkęs galiu bet kokį dalyką bet kurią akimirką – griūva pasaulis ar negriūva, viskas gerai ar blogai – pamatyti ribinės situacijos aspektu.

O kas yra „ribinė situacija“? Prieš aptardamas ją, įvesiu dar vieną egzistencialą, kad jūsų supratimas pasidarytų aiškesnis. Taigi jau turiu „supratimą“ kaip egzistencialą, turiu „laisvę“ (arba „atsakomybę“ – geriau taip) kaip egzistencialą. O štai dar vienas egzistencialas – „mirtis“. Literatūroje rasite (labai svarbu tai pasakyti, nes šis atvejis taip pat dviprasmiškas, neatsparus manicheizmui) sodrių, nelygu autoriaus polinkis į egzaltaciją, aprašymų apie mirtingą žmogaus dalį, apie tai, kad kiekvienas egzistavimas veržiasi myriop. Ir jums atrodo, kad rašo optimizmo netekę žmonės. Pavyzdžiui, Spinoza kalbėjo, kad laisvas žmogus negalvoja apie mirtį, bet tada buvo kylančios buržuazinės raidos epocha ir kylanti humanizmo, racionalizmo ir apšvietos linija, o dabar linija leidžiasi, – taigi liūdesys ir nerimas dėl mirties. Kitaip tariant, atrodytų, kad regime tiesiog filosofiškai apipavidalintas

visada egzistuojančias psichologines būsenas – mūsų laikais taip pat esama liūdesio nuotaikos.

Tačiau kita dingstimi jau sakiau, kad filosofija neturi jokio ryšio su psichologija. Apskritai filosofijos kalba, galima sakyti, nėra žmogiška kalba. Filosofija – ne apie tai, visai ne apie tai ir visada ne apie tai. Beje, taip pat ir pagal Nietzschės taisyklę: kad mummyse būtų kas nors žmogiška, imkime kalbėti apie tai, kas antžmogiška, kalbėti anaipol ne apie realius išskirtinius žmones arba išskirtinę rasę, grupę žmonių, vadinamų antžmogiais, o apie kiekviename žmoguje glūdintį žmogų, kuris atsiranda iš jo pastangų transcenduoti save (kaip žmogų) to, kas antžmogiška, link „To, kas antžmogiška, link” – filosofijos kalba. Tačiau kalba yra tokia, kokia yra, kalboje yra ir žodis „baimė“, šiuo atveju „mirties baimė”. Ir tai geras pavyzdys paaiškinti nurodančias sąvokas.

Kaip man prisiminti, kad pasaulyje yra atsakomybė? Kaip prisiminti, kad „čia ir dabar”, *hic et nunc*, yra kaip tik čia ir dabar, ir niekam šito negali deleguoti, negali perkelti, pasaulis tėra vienas, kitų pasaulių nebus? Štai kas nors vyksta šiandien, dabar, čia. Negali kliautis tauta, negali kliautis valstybe, negali kliautis visuomene, negali kliautis klase, nes, kaip jau aiškinau, mūsų aptariamai dalykai turi vieną aspektą, vadinamąją individuaciją, kai palikta tuštuma, kurią užpildai tik tu. Lygiai kaip už tave neįmanoma suprasti. Suprasti turi tu! Niekas už tave neatliks supratimo akto. Tačiau juk gyvename kitaip: dažnai manome, kad rytoj pasaulis bus kitas, rytoj mums geriau pasiseks.

Tai štai, mirtis yra simbolis egzistencialistiniuose tekstuose, kuriuose kalbama, kad mirsi *tu*, o ne žmonės miršta; „žmonės miršta” – tai masinis procesas, paklūstantis tam tikriems dėsniams, taip pat ir didžiųjų skaičių dėsniui, biologiniam dėsniui. Anoniminis procesas. Ir tada sakome, kaip ironizuoja Heideggeris, pasitelkdamas vokiečių kalbos išteklius: „Man stirbt“; vokiečių kalba turi šį anoniminių daiktavardį, tai yra neapibrėžtinį asmeninį įvardį. Rusų kalboje jo nėra. Taigi miršta ne „man”, o mirštu aš. Kokia prasme? Negalima atidėlioti – štai kodėl egzistencializmas apibūdina žmogiškąjį egzistavimą kaip nukreiptą myriop. Jeigu aiškiai suvokiu šį egzistencialą, tai yra išties atgaivinu savyje visiškai asmenybinį gyvenimo suvokimą, – ne apskritai mirštama, mirsiu aš! – šitaip nušviesti pasirodo, nusėda kažkokie kiti dalykai. Kokie? Atsakomybė. Pavyzdžiui, tas faktas, kad atsakau aš, o ne tauta. Frazė, kad kas nors buvo valdininkas, tad tik atliko savo pareigas, tarp kitko pasirašinėjo popierius, pagal kuriuos milijonai žmonių atsidūrė koncentracijos stovyklose, – tokia frazė neįmanoma, jei egzistavimas nukreiptas myriop, yra egzistavimas mirties egzistencialo pjūvyje. Nevalia perkelti [atsakomybės] ant

svetimų pečių. Gyvenime iš tikrųjų taip. Juk išties, jei galiausiai ką nors suprانتate, suprantate patys, o ne kas kitas vietoj jūsų. Tik vienas dalykas, kai tai išplėsta, atgaivinta egzistencialo šviesos, ir visai kas kita, kai gali įvykti arba neįvykti, juk galima visiškai nieko nesuprasti, žmogus laisvas suprasti ir nesuprasti. Apskritai filosofijoje yra dėsnis (ir tai *condition humain*, „žmogiškoji padėtis“), nusakomas taip: pasaulyje niekas nestumia mūsų link to, kas žmogiška, niekas neverčia mūsų būti žmonėmis, galima būti ir galima nebūti.

Egzistencialas visada nušviečia esamą situaciją, kuri yra atsakomybės ir nepakeičiamumo prisiimant poelgio našta situacija. [Ši situacija] neleidžia vartoti kalbos, kurioje atsakomybė deleguojama kokiems nors veiksmo agentams, pavyzdžiui, neleidžia sakyti, kad veikia klasės, veikia tauta, arba tauta reikalauja, tauta nori. Pastaroji kalba turi savus, kitus, pagrindus, ji reikalinga kitiems dalykams, o aptariant problemas, apie kurias kalbame ar kalbėjome per ankstesnes paskaitas, tokią kalbą reikia blokuoti. Ne klasės veikia, o žmonės; kitas klausimas, kad pasakui jų veiksmus galima analizuoti klasinių struktūrų terminais, bet nusikaltimus daro žmonės, o ne sociologinės statistikos skaičiai.

Kaip apie visa tai galvoti? Filosofinės technikos (to, kaip galvoti) elementai yra, pavyzdžiui, minėtosios sąvokos, simboliai – „mirtis“, „supratimas“. Kartoju, mirtis, tai yra mirtis kaip egzistencialas, reiškia ne tai, kad žmonės mirtingi, irgi mat atradimas: žmonės mirtingi ir – o siaube! Kalbama, kartoju, ne apie aprašymus, o apie kažką, kas yra, išplėsimą šviesos spinduliu, atskleidimą švyturio spinduliu (švyturio spindulys parodė, ir pasidarė regima). Toks pat egzistencialas yra ir absurdo tema, absurdo pasaulis. Noriu įvesti ir šį egzistencialą, todėl ir įspėjau, kad egzistencialas nėra aprašymo kalba: užtikrinu jus, jog žodžiais „absurdas“ arba „absurdiškas pasaulis“ sakoma ne tai, kad pasaulis absurdiškas. Pasaulis ne absurdiškas, jis visoks, kartais mažiau, kartais labiau absurdiškas arba visai neabsurdiškas. O sakoma, kad galiu ką nors pamatyti padaręs prielaidą, jog pasaulis absurdiškas, taigi yra chaosas, (pats savaime) neturintis jokių ryšių, kurie galėtų būti mano protingo ir oraus veiksmo pagrindas. Vadinasi, šis veiksmas turi remtis tik manimi pačiu, bet taip yra visada, net jei pasaulis neabsurdiškas. Visada, bet koks pasaulis turi šį aspektą. Kaip apie jį galvoti? Kartoju, pasitelkiant techniką. Vaizduoju pasaulį absurdišką ir neteigiu, kad pasaulis absurdiškas. Pasak Marko Aurelijaus, visas pasaulis suyra į atomus, ko gi delsi įvesti tvarką savo sieloje? Chaoso fone atsiskleidžia tvarka, kurią vadiname tvarka sieloje, tai yra tvarkos aspektas, nepriklausomas nuo to, ar pačiame pasaulyje yra ryšiai ir pagrindai protingam ir oriam žmogiškajam egzistavimui, ar jų nėra. Tarkime, nėra. Tada regime

universalų aspektą, kuris yra visada, – universalų žmogiškojo savaimė oraus egzistavimo aspektą. Darbui reikia prasmės? O Sizifas ritina akmenį į kalną, vargais negalais užritina, akmuo nurieda žemyn; Sizifas nusileidžia, vėl stveria akmenį, ritina aukštyn, akmuo vėl nurieda žemyn, Sizifas vėl leidžiasi, vėl ritina akmenį. Tai beprasmiško darbo simbolis arba vaizdas, to darbo, kuriuo Sizifą nubaudė dievai. O aš priminsiu Albert'o Camus „Sizifo mitą“. Šiuo atveju tai yra iššūkis dievams: Sizifas stoviškai atlieka beprasmį, absurdišką veiksma absurdiškame pasaulyje. Taip sukuriama filosofinė metaforiška situacija, per kurią gali išsakyti kokia nors mintis (neatsitiktinai paminėjau Marką Aurelijų).

Daugmaž nuo Pirmojo pasaulinio karo pradžios egzistencializmas ir jo gerbėjai, prisimindami arba ir neprisimindami šią temą Europos kultūroje atnaujinusių Spinozos, Descartes'o ir Kanto tradicijų, tęsia arba atkuria stoicizmo tradiciją, tai yra žmogiškojo veiksmo ir orumo nesitikint sėkmės, neturint jokio išorinio pateisinimo ir jokios prasmės, tradiciją. Nėra jokio pagrindo, kad veiksmas būtų sėkmingas, išeitų mums į naudą ir taip toliau, vis dėlto pats žmogaus orumas reikalauja veikti neturint jokios vilties, kad pasiseks. Kur link suku? Suku link to, kad yra aprašymas, kuriamas eksperimentiškai, tai vadinamoji ribinė situacija.

Ką reiškia ribinė situacija? Ribinė situacija yra situacija, kurią atskleidžia egzistencialų prožektorius. Mirtis – egzistencialas (atsakomybė – egzistencialas, apie kitus egzistencialus ilgainiui kalbėsiu); situacija, kurią jie atskleidžia, yra ribinė. Ribinė situacija – kai sugriauti visi įprastiniai ryšiai, įprasti, atsikuriantys pasaulio principai, teikiantys mums kokių nors garantijų, kokių nors pagrindų. Stoikai kadaise taip pat susidūrė su ribine situacija, jų akivaizdoje griuvo antikinė civilizacija. Ir kaip gyventi, kai nėra išorinių pagrindų? Jie buvo vadinami stoikais, nes stengėsi įgyti šią atramą savyje. Tad iš tikrųjų pasakiau, kad, viena vertus, yra metaforiški, filosofiniai aprašymai kaip technika ne aprašyti, o išplėsti prožektoriumi vadinamąją ribinę situaciją, taigi techninis būdas aiškiau suvokti tai, kas yra visada,. Antra vertus, galime susidurti su realiais dalykais. Kartais egzistencialo atveju reikia techniškai, nusiteikiant ir praktikuojant filosofavimą, sukurti ribinę situaciją (kaip minties eksperimentą, pasakysime sąlygiškai), o kartais už mus tai atlieka gyvenimas; pasauliai kartais iš tiesų griūva, ir reikia veiksmingai elgtis griūvančio pasaulio aplinkybėmis. Štai stoikams teko veikti, tokia buvo reali situacija griūvančio pasaulio aplinkybėmis.

Pateiksiu šiuolaikiškesnį, artimesnį pavyzdį: pasaulis griuvo Antrojo pasaulinio karo metais, ir šią situaciją labai plastiškai atskleidė Sartre'as, tarstelėjęs vieną frazę. Jis aprašo Prancūziją vokiečių okupacijos laikais, aprašo slegiančią

pažeminimo, priespaudos, niekšybės ir smurto atmosferą taip, kaip aš neįstengčiau aprašyti, ir viską tarsi apibendrina žodžiais: visa Prancūzija tylėjo, ir niekada mes nebuvo tokie laisvi. Kaip tik žmonėms, bandantiems nuspręsti, kur – šiaurės ar anapus Pirėnų – labiau gerbiamas žmogus, ši frazė tapo dingstimi apkaltinti Sartre'ą pagyromis okupantui ir panašiais dalykais. Be abejo, būta čia ir pykčio, bet buvo ir tiesiog nesupratimo, nes suprasti vis dėlto gana sudėtinga. Kai yra kultūra, ji padeda suprasti, bet niekaip negaliu tarti, kad Sartre'o kritikams pažįstama toji kultūra, kuria remiasi Sartre'as arba jo skaitytojai ir klausytojai Prancūzijoje.

Galiu pasistengti ir, pasitelkęs abstrakciją arba filosofinę techniką, pažvelgti į pasaulį, taip pat į žodžių ir politinių ideologijų pasaulį, savo atsakomybės akimis. Tačiau galbūt ir negaliu to padaryti, ir kartais už mane tai padaro įvykis. Šiuo atveju įvykis „Prancūzijos okupacija“ sugriovė, neutralizavo bet kokią galimybę kalbėti ta kalba, kuria buvo kuriamos politinės ideologijos ir Prancūzijos valdymo programos, kaip tik ir lėmusios Prancūzijos pralaimėjimą. Įprastinės sampynos, semantiniai ryšiai, metodai ir ideologinės programos subyrėjo, tai yra pasidarė neįmanomi. Prasmės neteko visi argumentai, kuriais buvo grindžiami politiniai ir ideologiniai veiksmai, partijų platformos, partinės ir kitokios organizacijos, taip pat ir karinės, arba aktyvistų, ir taip toliau. Paaiškėjo, kad ši kalba neįmanoma, ji, pasakysime fenomenologiškai, buvo redukuota, tik redukavo ją ne mąstymo aktas, o kareiviškų batų trepsėjimas. Ši kalba (tarp kitų dalykų) ir atvedė vokiečių kareivius į Paryžių. Taigi žodžių pasaulis tebėra, o ištarti žodžio neįmanoma. Gėda. Ir laisva. Tuštuma. Tai ir reiškia: niekada nebuvo tokie laisvi. Įvyko redukcija, fenomenologinė redukcija, atskleidžianti dalykus, kalbančius savaime, įvyko sukeistinis⁶.

Ir vėl regime, kad kultūra veikia kaip kapiliarų sistema, regime netikėtus, atrodytų, išoriškai visiškai nesusijusių dalykų ryšius. Tynianovui ir kitiems sukeistinis buvo miela literatūrinė procedūra (kalbu be ironijos), o čia, prašom, visiškai kitoks ir, atrodytų, niekaip su anuo nesusijęs sukeistinis, nulemtas įvykio galios. Tai ribinė situacija, viskas žlugo arba buvo redukuota. Tu laisvas, bet ir pasmerktas laisvei, arba, kaip pasakys Sartre'as, žmogus pasmerktas kaskart iš naujo išrasti patį save. Negana to, šią prancūzišką situaciją galima plėtoti toliau, kaip jau buvo plėtoti literatūroje, ir gerai plėtoti. Taigi esame laisvi, bet ką daryti?

6 Sukeistinis (*ostraneniye*) – terminas, pirmą kartą minimas vieno iš Poetinės kalbos studijų draugijos (*Opojaz*) įkūrėjų Viktoro Šklovskio programiniame straipsnyje „Menas kaip metodas“ (1917). Juo Šklovskis nusakė literatūros metodą, leidžiantį panaikinti skaitytojo „suvokimo automatizmą“, padarant to suvokimo objektą neįprastą, keistą, tarsi pirmą kartą regimą. (*Vert. past.*)

Juk laisvė – mūsų pasmerktumas būti laisviems. kažką reikia daryti pačiam, bet juk veiksmas paprastai kuo nors grindžiamas.

Egzistencializmo sugretinimo su istoricizmu kontekste galima kalbėti apie patį techninį egzistencialistinės filosofijos aparatą, apie egzistencializmo sąvokas. Kas yra istoricizmas? Istoricizmas plačiaja prasme – tai bet kokia ideologija, tarianti, kad pasaulyje esama objektyvių istorinių, socialinių jėgų, kurioms šioje istorijoje skirta tam tikra vieta ir veiklos kryptis, būtent pirmyn, taigi tarianti, kad istorijai būdinga judėjimo konkrečia kryptimi logika. Masinėms istorinėms jėgoms būdinga logika ir kryptis, esama tam tikro istorinio judėjimo, istorija kažką daro pati. Paskiri individualūs žmonių veiksmai gali remtis istorinių jėgų logikos žinojimu ir sąmoningu sprendimu veikti pagal istorinio judėjimo logiką. Pavyzdžiui, marksistai Prancūzijoje turėjo kalbėti, kad fašizmas, be abejo, pralaimės, nes socializmo pergalė neišvengiama (mat yra toks dėsnis – viena formacija keičia kitą), taigi mano kova su fašizmu garantuotai sėkminga, nes kovoti su juo reiškia dalyvauti tam tikrame procese. Tai yra savo veiksmą žmogus gali grįsti tokia prielaida (ir daug kas kovėsi iš paskutiniųjų ir nugalėdavo).

Puiku, betgi tarkime, kad aš tuo netikiu arba nieko apie tai nežinau. Juolab Prancūzijos pergalė prieš Vokietiją keturiasdešimtais metais, be abejo, atrodė labai menkai tikėtina. Šiaip ar taip, jei veiksmas priklausytų nuo sėkmės garantijos, tokio veiksmo niekas nebūtų ėmėsis, nes garantijos nebuvo, jos negalėjai kilinti nei iš supratimo, kaip išsidėsčiusios klasinės ir istorinės jėgos, nei iš karinių jėgų santykio ir pasiskirstymo. Garantijos suvokimas čia toks pat beprasmis, kaip ir matant penketą banditų, prievartaujančių moterį, ir jei šiuo atveju ką nors darai, tai tikrai ne tikėdamasis sėkmingos kovos, tai yra negali tikėtis jokių garantijų. O kas būtų istorizmas šiame šurkščiam pavyzdyje? Išorinių istorinių garantijų buvimas pačioje istorinio proceso eigoje. Tačiau, prisiminate, pateikiau pavyzdžių, kad esama neabejotinų dalykų: aš stoviu čia ir negaliu kitaip. Egzistencinė analizė susijusi su tokiais pojūčiais, kuriuos labai lengva sumodeliuoti pasitelkiant pavyzdį žmogaus, nesitikinčio sėkmės, bet įsikišančio į beviltišką reikalą, nes jis tiesiog negali kitaip. Nėra jokio pagrindo, jokios istorinės jėgos, į kurią galėtum įsikibti, tėra viena: neįmanoma visa tai matyti ir gyventi toliau.

Iš rusų kalbos vertė Austėja Merkevičiūtė

Kafėhauzai – vienietiškos institucijos

Istorija, tradicija, atspindžiai kasdienybės kultūroje ir literatūroje

Rasa Matulevičienė

Austrija man yra šalis, su kuria beveik prieš trisdešimt metų susiejau savo profesinį gyvenimą. 1996-ųjų vėlyvą rudenį išlipau iš traukinio Varšuva-Viena ir mane užvaldęs jausmas, kad Viena man yra labai savas miestas, liko toks pats stiprus iki dabar. Tą vakarą kolegų austrų buvau pakviesta į *Landtmanno* kavos namus – kafėhauzą. Net į galvą neatėjo, kodėl būtent į *Landtmanną* ir kodėl mes ten, lyg tarp kitko, aptarinėdami austriškus patiekalus, svarstėme svarbiausius darbo reikalus. Nors austrų kultūros sklaidos projekte jau nedirbu, į Vieną traukia sugrįžti kasmet. Neseniai prasidėjo ir pigių avialinijų skrydžiai. Įspūdžiais apie Vieną spaudoje, socialiniuose tinkluose pradėjo dalintis kultūros ir meno žmonės. Jų mintys, publikuojamos nuotraukos, paskatino ir mane parašyti straipsnelį apie Vienos kavos namus – kafėhauzus. Tikiuosi, kad šis tekstas, subrandintas mano asmeninių patirčių, Vienos seminaruose išgirstų, knygose perskaitytų faktinių žinių ir žiupsnelis kavos namų literato Pėterio Altenbergo vertimų kada nors, po pandemijos, padės smagiau pakeliauti po kultūrinę ir literatūrinę Vieną.

Kavos kultūra pirmiausiai išplito alkoholį draudžiančioje Osmanų imperijoje. Po Vienos apgulties XVII amžiuje ji peržengė tuometinės Austrijos sienas ir įsitvirtino Habsburgų monarchijoje – taip prasidėjo kafėhauzų tradicija. Ilgainiui kavos namus Vienoje imta laikyti svarbiausia miesto institucija. 2011 m. jie buvo įtraukti į UNESCO nematerialaus kultūros paveldo sąrašą. Kelionių vadovai apie šalį ir masinis turizmas šią tradiciją, siejamą su garsių literatų ir intelektualų pavardėmis, išpopuliarino dar labiau. Vis dėlto pirmą kartą juose apsilankę svetimšaliai, ypač vos pradedantys pažinti Vienos kultūrą ir norintys kuo greičiau, kuo daugiau visko aplankyti, neretai nusivilia šitomis istorinėmis Vienos kavinėmis, nes iš tikrųjų jos ne ką gali pasiūlyti skubantiems turistams. Jos patrauklesnės vieniečiams ir garsėja anaipol ne kava. Į kafėhauzus ir anksčiau, ir dabar labiausiai einama ne tiek pavalgyti, išgerti kavos ar arbatos, o pirmiausiai maloniai leisti laiką bendraujant su bičiuliais ar vienam sėdint gražioje ir jaučioje aplinkoje. Austrų rašytojo, kavos namų literato Alfredo Polgaro taikliai pastebėta, kad „Vienos kavos namuose sėdi žmonės, kurie nori pabūti vieni, bet jiems reikia ir draugijos“. Tai tartum jaukūs namai, bet sykiu ir vieša erdvė. Kafėhauzų lankytojus nuo įkyrių ir apie tradiciją nieko nenuoduokiančių turistų savotiškai saugo ypatingas padavėjų elgsenos stilius. Kelnerio profesija Vienoje vis dar tebėra ori ir garbinga. Kreipiamasi į juos – „Herr Ober!“ (pone viršiausias!), ir tas *Herr Ober* visa esybe primena senuosius gerų manierų oficiantus. Vienos kavos namų kelneris niekada jūsų nepaklaus „ar dar ko pageidautumėte?“. Šios tradicijos nežinantiems toks elgesys, kai svečiui „netrukdoma“, atrodo nemandagus. Kai kam susidaro įspūdis, kad klientu nesidomima. Todėl neretai turistai Vienos kavos namų oficiantus pavadina „arogantiškais, nemandagiais, įžūliais“. Iš tiesų toks elgesys yra iš esmės visai kas kita, nei greitas aptarnavimas, klaidingai tapatinamas su geru ir maloniu dėmesiu klientui. Betgi „klientų“ Vienos kavos namuose nėra – yra tik „svečiai“. *Herr Ober* neįkyrėja svečiui, nedemonstruoja perdėto dėmesio, todėl svečias gali sėdėti kavinėje kiek panorėjęs, kad ir visą dieną, netrukdomas čia leisti laiką. Kafėhauzo kelneris neskubės jums nešti ir sąskaitos, teatrališkai tvarkys kitus reikalus, kad neduokdie nepaskubintų svečio išeiti, nesutrikdytų jaučios ir malonios atmosferos, už kurią jis jaučiasi atsakingas. Viskas turi klostytis neskubant, įprastu ritmu ir ponas *Ober*, dažnai garbesnio amžiaus vyriškis, dar nuo imperatoriaus laikų tarsi jaučiasi įpareigotas šią tvarką prižiūrėti. Kelneriai elgiasi kaip aktoriai scenoje, tobulai persikūnija į salės viršininko vaidmenį.

Nuo XIX a. antrosios pusės Vienoje, naujame Ringo bulvare, vienas po kito ėmė atsidarinėti kavos namai, kadaise jų buvo daugiau nei trisdešimt, o dabar likę vos

keturi, tęsiantys tradiciją. Daugiau kavos namų dabar yra ne Ringe. Amžių sandūroje kafėhauzai tapo savotiškais austrų menininkų namais, nes jaukesnėje nei dažnai mažų būstų aplinkoje daug Vienos intelektualų praleisdavo dieną, rašydami ar diskutuodami. Kafėhauzų atmosferą kuria ir interjero elementai: veidrodžiai, sietynai, parketas, marmuru dekoruotos sienos, jaukios ir patogios pusiau uždaros vientisų minkštų kampų salelės draugų kompanijoms, maži staleliai vienišiams ar poroms, elegantiškos buržuazinio stiliaus kėdės, ypač populiarūs staliukai prie langų, taip pat stovai su laikraščiais iš viso pasaulio, biliardo stalai. Dabar beveik visuose kavos namuose rasi ir gausų valgiaraštį – anksčiau tiek patiekalų nebuvo. Bet kafėhauzas nėra restoranas, o tradicija užėiti tik puodeliui kavos ir ilgesniam laikui vis dar gyva. Nors prabangus, dažnai net imperatoriaus laikus menantis istorinis interjeras kai kuriuos turistus glumina, ypač jeigu jie nori tik kavos, o frakais ir smokingais pasipuošę manieringi kelneriai trikdė, tačiau nemažai turistų vis dėlto atkakliai šturmuoja kelionių vadovuose išvardytus kafėhauzus, todėl norint patekti į *Cafe Central* arba *Cafe Sacher*, reikia mažiausiai pusvalandį laukti eilėje už durų net ne turistinio sezono metu.

Tradiciškai kavos puodelis, keli vienietiško cukraus gabalėliai, stiklinaitė vandens kafėhauzuose atnešami ant nedidelio dailaus padėklo. Stiklinės vandens patiekimas šalia puodelio irgi sena tradicija. Iš pradžių vieniečiai naudojo šulinių vandenį, bet jis buvo drumstas ir prastos kokybės, sukeldavo ligas, todėl kavos namų savininkai, kad įrodytų aukštą vandens kokybę, už tai imdavo nemažus pinigus, atnešdavo šalia kavos, kaip įrodymą, skaidraus kalnų šaltinio vandens stiklinaitę. Nuo 1873 metų į Vieną imperatoriaus Pranciškaus Juozapo potvarkiu buvo nutiestas pirmasis 95 km ilgio vandentiekis iš Alpių, ir miestas pradėjo gerti skaidrų, daug švaresnį kalnų šaltinių vandenį, tačiau vandens stiklinė prie kavos puodelio jau buvo tapusi įprastu atributu. Vis dėlto vandens iš stiklinės ilgą laiką negerta, į jį būdavo dedamas šaukštelis pamaišius kavą.

Vieni iš keturių Ringo bulvare likusių istorinių Vienos kavos namų yra *Cafe Landtmann*. Įsikūrę priešais rotušę, prie teatro ir visų svarbiausių Austrijos valdžios institucijų, jie nuo pat atidarymo buvo politikų ir ministerijų darbuotojų, be to, aktorių mėgstama vieta. Kartais juokaujama, kad tai, kas aptarinėjama prie Landtmano staliukų, kitą dieną atsiranda Austrijos laikraščiuose.

Kavos namai pavadinti pirmojo savininko pavarde, jie įkurti 1873 metais, kai aplinkui visu smarkumu vyko didžiosios Ringo bulvaro statybos. Nors Francas Landtmanas pardavė kavos namus jau po septynerių metų ir laikui bėgant pasikeitė keturi savininkai, pavadinimas liko tas pats. 1929 m. garsus Ringo bulvaro

kavinių architektas prof. Ernstas Melleris Landtmanui sukūrė naują interjerą, kuris šiandien yra kultūros paveldo objektas. Anuomet jie buvo vadinami elegantiškiausiais Vienos kavos namais. Ir dabar svečias, įėjęs į vidų, pirmiausiai pamato iš tų laikų keturias medines kolonas, vaizduojančias premjerinių Burgteatro spektaklių scenas, kavinės Didžiąją salę, kurią puošia prašmatnus sienų dekoras iš kelių rūšių brangios medienos. Tokį interjerą matė ir Sigmundas Freudas, vakarais čia užsukdavęs sulošti kortomis. Kavinės svečių knygoje Austrijos prezidentų, Vienos merų, parlamentarų, kanclerių, ministrų, režisierių, teatro aktorių ir kino žvaigždžių įrašai. Čia lankėsi Austrijos pirmasis prezidentas Karlas Renneris, kanceliai Engelbertas Dollfussas ir Kurtas Schuschniggas, o garsusis premjeras Bruno Kreisky atvykdavo su visu ministrų kabinetu. Pasakojama, kad jis kas kartą ilgai ir įdėmiai tyrinėdavo valgiaraštį, bet galiausiai užsisakydavo visada tą patį – du minkštai virtus kiaušinius stiklinėje. Šis patiekalas ir dabar populiarius kafėhauzų pusryčių valgiaraščiuose.

Vienos kavos namų tradicijos atlaikė du pasaulinius karus, bet XX a. septintajame dešimtmetyje, išpopuliarėjus amerikietiško stiliaus kavinėms ir barams, čia užsukdavo vis mažiau lankytojų. Landtmanui iškilo pavojus užsidaryti, tapti banko nuosavybe, kaip atsitiko daugumai Ringo bulvaro kavos namų, tačiau Querfeldų šeima, neabejinga kafėhauzo likimui, remiama miesto kultūros patarėjo, rado lėšų ir išsaugojo brangų interjerą ir verslą, o svarbiausia – toliau tęsė kafėhauzo tradiciją. Ir jei dabar Austrijos užsienio politikos svečias nori susipažinti su šia UNESCO globojama tradicija, jis kviečiamas tik į Landtmaną. Tad jame ir toliau svečiuojasi aukšto rango užsienio svečiai.

Kavos namų atmosferą Austrijoje kuria oficiantai. Legendinis viršiausias Landtmano padavėjas – *Herr Oberkellner* – toks oficialus jo titulas, buvo *Herr Robert*, kuris per beveik trisdešimt darbo metų tapo tikra žvaigžde. Išlydėti į pensiją 2003 m. susirinko jo klientai, tarp kurių buvo ir aukščiausio rango politikų, jam buvo įteikta auksinė Vienos Rotušės riterio skulptūrėlė – svarbiausias miesto apdovanojimas už nuopelnus, apie jį buvo sukurtas dokumentinis filmas, spauda rašė, kad su šiuo žmogumi baigėsi visa stilingų legendinių, tituluojamų „viršiausiais“, padavėjų epocha. Ir iš tikrųjų tokios geriau apmokamos ir didesnę atsakomybę turinčios pareigybės kaip *Herr Oberkellner* jau nebėra, liko tik kreipinys *Herr Ober*, o visi kavos namų oficiantai dabar lygūs. „Svečias visuomet yra karalius“, sakydavo ponas Robertas, tačiau po pauzės pridurdavo: – „bet šefas esu aš“. Daug kavinės lankytojų ilgus metus manė, kad būtent jis ir yra Landtmano saviņinkas. Kavos namų svečius pasitikdavo elegantiškiausiais komplimentais, ir jie

jausdavosi laukiami, visada „gražūs ir jauni“. Ponas viršiausias kelneris Robertas buvo perpratęs nuolatinių klientų įpročius, įtikdavo kiekvienam pasiūlydamas tik jam tinkamą gėrimą ar patiekalą. Jis neieškojo žodžio kišenėje, mokėjo vienietiškai šmaikštauti, o žodžio skonio pojūtis yra labai būdingas Vienos kultūros bruožas. „Aš gyvenau iš šmaikštaus žodžio ir arbatpinigių“, – atsisveikindamas sakė žurnalistams ponas Robertas. Vienoje dar labai svarbu žinoti titulus ir galima kreiptis net keliais jų į vieną asmenį. Šią tradiciją ponas Robertas tobulai žinojo ir kreipdavosi: „mano miela grafiene, ponia ministre“, „pone barone“, „mano damos“, „pone generalini direktoriau“, „visų mieliausioji“, „Jūsų Ekscelencija“, „pone daktare“, „pone komercijos tarėjau“.

Kreipinių titulais tradicija kafėhauzuose tęsiama ir toliau, tik gal nebe taip įmantriai. Beje, tiek titulų kreipiniuose neturi jokia kita šalis. Pavardė nėra tokia reikšminga, jos galima ir neminėti, tačiau titulas yra privalomas. Austrijoje jis parodo žmogaus statusą. Kitos šalys turi kitus statuso simbolius, o Austrija – titulus. Pakanka baigti universitetą, ir jau esi ponia magistrė arba ponas magistras visam gyvenimui. Šios kelios mažos raidelės ar žodeliai prieš žmogaus pavardę yra tai, ką austrai paveldėjo iš imperijos laikų. Imperija subyrėjo prieš šimtą metų, tačiau Austrija vis dar turi pusanthro tūkstančio oficialių akademinų, profesinių ir valstybės tarnybos titulų ir šiukštu, jei gyvendamas Austrijoje ir bendraudamas su tituluotais asmenimis, rašydamas dalykinius laiškus šią taisyklę ignoruosi. Nuo imperijos laikų šnekamojoje kalboje pono daktaro sutuoktinė vis dar yra ponia daktarė, nors jokių disertacijų nėra apsigynusi. Aišku, kad ši tradicija ne visų mėgstama, kiti ją ignoruoja ir iš jos šaiposi, ypač jaunimas ir maištingieji austrų menininkai. Vis dėlto mano ausiai Vienoje žavu nugirsti, kai vienas karietos vadeliotojas kreipiasi į kitą gal rimtai, o gal juokais „pone profesoriau“. Man ši tradicija įdomi ir tuo, kad ji labai gyva ir literatūroje. Štai knygoje „Tabakininkas“ (vertė Rūta Jonynaitė) austrų rašytojas Robertas Seethaleris pasakoja: „Pamažu iš pakrikos klientų maišalynės pradėjo išsiskirti pavieniai žmonės su savo ypatybėmis, kol galiausiai Francas net išmoko kreiptis į juos pavarde ir su prideramu, Vienoje tiesiog gyvybiškai svarbiu titulu. Buvo, pavyzdžiui, tokia ponia dr. dr. Heincl, kuri nė nebūtų atpažinusi universiteto pastato, o juo labiau nebuvo kada nors įkėlusį ten kojos. Ponia dr.dr.Heincl buvo dukart ištekėjusi, pirmą kartą už žydo dantų gydytojo, o vėliau už juristo, jau per vestuves senut senutėlio. Abiejų ponų, kaip ir daugumos vieniečių, gyvenimo kelionė baigėsi Centrinėse kapinėse, betgi daktaro titulai liko, ir našlė Heincl toliau juos išdidžiai visur nešiojo.“ Prie šitos titulų gyvavimo ne tik kasdieniame gyvenime, bet ir literatūroje tradicijos

nemaža dalimi prisideda ir šmaikštieji Vienos kavos namų oficialiai, ilgainiui tapę ne vieno literatūrinio anekdoto personažais, daugybės feljetonų herojais ir aforizmų autoriais.

Vienietiškas anekdotas

Mano pagarba, Jūsų Ekscelencija!

Elegantiškuose Vienos kavos namuose sėdėjo svečias ir stebėjo, kaip ponas *Oberkelneris* labai asmeniškai sveikino pasitikdamas kiekvieną atėjusį klientą: „*Laba diena, pone departamento viršininke; bučiuoju ranką, ponia ministerijos tarėja; turiu garbės, pone inžinieriau; mano pagarba, Jūsų Ekscelencija!*“ Po kurio laiko svečias pamojo *Oberkelneriui*, kad prieitų, ir paklausė: „Sakykite, kaip jums pavyksta įsidėmėti šitiek svečių?“ *Oberkelneris* mandagiai atsakė: „*Matote, turiu labai gerą atmintį...*“ Bet svečias neatstojė: „O kaip kreipiatės į tuos, kurių nepažįstate?“ *Oberkelneris* atsakė: „*Tada pritaikau titulą savo nuožiūra*“. Tačiau svečiui tokio atsakymo nebuvo gana, ir jis vėl paklausė: „O jeigu žmogus neturi jokio titulo, tai kaip tada?“ *Oberkelneris* trumpai tarė: „*Tuomet aš kreipiuosi paprastai – pone daktare!*“. Paskui svečias baigė gerti kavą, apmokėjo sąskaitą ir atsisveikinęs išėjo, net neišgirdęs, kaip ponas *Oberkelneris* pavymui šūktelėjo: „*Viso gero, pone daktare!*“.

Cafe Schwarzenberg

Švarcenbergo kavos namai buvo įkurti 1861 m. ir yra seniausi Ringo bulvaro kavos namai. Jie du kartus keitė pavadinimą, ir tik trečiasis savininkas 1902 m. pavadino juos Švarcenbergo kavos namais. Trumpą laiką, nuo 1939-ųjų iki karo pabaigos, jie buvo vadinami – *Cafe Deutschland*. Po karo renginius Švarcenberge organizuodavo sovietų kariai. Jie turėjo įprotį įsišventę šaudyti į orą, todėl visas kavinės interjeras buvo suvarpytas kulku, o vienas sovietų reliktas – apšaudytas veidrodis, pridengtas gėlių vazonais, stovėjo net iki 1978-ųjų, kol tuometis savininkas nusprendė parduoti kavinę automobilių salonui. Kavos namus išgelbėjo miesto kultūros tarėjas, vėliau tapęs miesto meru. Jis rado naują investuotoją.

Švarcenbergas nebuvo populiarus tarp garsių menininkų kaip kiti kavos namai, jo istorijoje įamžintas vienintelis nuolatinis garsus svečias – architektas Josefas Hofmannas, Vienos dirbtuvių (*Wiener Werkstätte*) įsteigėjas, kuris atvykdavo asmeniniu automobiliu pietauti ir sukūrė čia ne vieną savo eskizą. Kavinės interjeras solidus, salėje išsaugotos autentiško interjero detalės – tamsaus ir šviesaus marmuro plokštės, kalto žalvario staliukai. Išsaugota ir autentiškomis juodomis marmuro plokštėmis dekoruota moterų tualetų patalpa – Europos moderniosios architektūros teoretiko Adolfo Looso vidaus interjero pavyzdys, tokių mažai likę. Vakaris Švarcenberge rengiami fortepijono muzikos ir džiazo vakarai. Šiuose kavos namuose reikia ragauti vienietišškai paruoštos kavos, čia nemažas jos pasirinkimas. Galima rinktis ir paprastesnę kavą be alkoholio – *melanžą, braunerį, kapucinerį, franciskanerį, ainšpenerį*, bet siūlyčiau įmantresnę su alkoholiu – *Mariją Terezę ar fariziejų*. Jei užsukę į kavos namus oficianto paprašysite tiesiog stiprios kavos, nunistebkite, kad jis šiek tiek susierzins, gal net bandys persmeigti jus žvilgsniu, nes tokios kavos šiose institucijose nebūna. Austrija negarsėja juoda kava kaip Italija ar Turkija. Čia svarbesnė kavos namų ir desertų kultūra, o geros rūšinės kavos reikia ieškoti trečios bangos (*Third-Wave*) kavinėse, kurių Vienoje yra ne viena. Į Švarcenbergą siūlyčiau eiti kaip į vienietišką kavos instituciją ir išgerti įmantriau sutaisytos kavos, būtinai su šlakeliu alkoholio. Kavos namuose pernelyg nepaisoma kavos pupelių kilmės, dažniausiai pupelės nėra kuo nors ypatingos. Prieš užsisakydami, būtinai perskaitykite kavinės gėrimų meniu. Mažas puodelis juodos stiprios kavos, panašios į itališką espresso, tik su didesniu vandens kiekiu, Austrijoje dažnai vadinamas moka (*Mokka*) arba švarcer (juoda kava – *Schwarzer*) ir būtent iš jos atsiranda visos kitos vienietiškų kavų variacijos. Vienu metu moka buvo bendrinis kavos pavadinimas, kuris buvo prigijęs visame pasaulyje. Jis kilęs iš Jemeno uosto al Mucha pavadinimo, per šį uostą kadaise buvo eksportuojama didžioji dalis pasaulio kavos. Beveik visur Austrijoje galima rasti ne tik juodos, bet ir „rudos“ kavos – brauner (*Brauner*). Mums ji primena lietuvišką baltą kavą, tik vietoj pieno austrai labiau mėgsta įpilti grietinėlės. Austrijos ir Italijos istorija kartais susikryžiuodavo, kaip ir šalių kaimynių gėrimų istorijos. Mažai kas žino, kad itališkojo kapučino pavadinimas pirmiausiai buvo sugalvotas Austrijoje XIX a. pabaigoje, kai Triestas priklausė Austrijai ir ten buvo daug austrų karių. Jie italų kavinėse prašydavo kapucinerio (*Kapuziner*), kaip buvo pratę namuose, – mažos *mokos* su plaktos grietinėlės kepuraite. Tokį pavadinimą Austrijoje gėrimas buvo gavęs dėl to, kad spalva ir forma priminė vienuolių kapucinių gobtuvą. Italai vietoj grietinėlės plakdavo pieną ir kavą pavadino kapučinu. Iš kur jie galėjo žinoti, kad tokia kava jau buvo geriama Vienoje, tik kitu pavadinimu

– melanžu (*Melange*). Vienos melanžas (pranc. „mišinys“), pasak apklausų, dabar yra mėgstamiausia kava Vienoje, o antra ir trečia vieta tenka kapučinui ir latei. Šito skirtumo Vienos kavos namų oficiantai „nesupranta“ :

„Trys ponai sėdi kavos namuose ir užsisako melanžo, kapučino ir latės. Kelneris priima užsakymą, nueina prie kolegos ir taria: „Trys melanžai štai tam staleliui prie lango!“

Gardinti kavą plakta grietinėle Austrijoje įprasta. Anksčiau tokią kavą itin mėgė vežikai šaltu oru. Po Pirmojo pasaulinio karo trūko arklių ir į karietas kinkydavo tik vieną vietoj dviejų. Karietos buvo vienkinkės – vokiškai *Einspänner*. Vežikai stabtelėdavo prie kavos namų, nusipirkdavo karštos kavos, ant viršaus paprašydavo uždėti kuo daugiau plaktos grietinėlės, kad kava greitai neatvėstų ir, vienoje rankoje laikydami vadeles, kitoje kavą stiklo puodelyje su ašele, važiuodavo toliau. Kavą gerdavo per plaktą grietinėlę nemaišydami, kad ji kuo ilgiau būtų karšta. Taip ši kava, ruošiama stiklo puodelyje ir su plakta grietinėle, gavo „ainšpenerio“ (vok. vienkinkis vežimas) pavadinimą. Kai kurie vežikai ją paskanindavo vyšnių „šnapsu“, ne veltui ir vadinama ji buvo įmantriau – „fiaker“ kava (*Fiaker Kaffee*), o fiakrais Vienoje vadintos karietos. Kava su alkoholiu Švarcenberge turi atskirą ilgą sąrašą. Jei užsisakysite Marijos Terezės, pagardintos plakta grietinėle ir apelsinų likeriu, gausite nemažą barokinę porciją, po kurios nebenorėsite nei deserto, nei stipresnio gėrimo. Švarcenbergas siūlo net kavą su degtine – „babušką“, matyt, tai užuomina į jų istoriją. Ne ką mažiau populiaru yra fariziejų kava, tik pavadinimas buvo sugalvotas ne austrų, o gudragalvių frizų, gyvenančių prie Šiaurės jūros. „Fariziejai!“ – sušuko vienos parapijos pastorius, supratęs, kad griežtai ganomos jo avelės į kavą prisipila romo, o iš puodelio sklindantį alkoholio kvapą slopina plaktos grietinėlės sluoksniu. Kava su alkoholiu, anot vieniečių, sušildo kūną ir maloniai nuteikia sielą.

Ir vis dėlto, vieniečiai į kafėhauzą niekada neina tik dėl to, kad išgertų kavos. Į vienus kafėhauzus užsuka norėdami pabūti vieni, kituose sprendžia darbo klausimus, trečiuose lankosi tik paragauti gardesnių desertų, o į ketvirtus užsuka, nes patinka tualetas. Švarcenbergo kavos namus mėgsta verslo žmonės, čia tvarko reikalus, aptaria sandorius.

Cafe Central

Kartą čia susitiko revoliucionierius (Levas Trockis), psichiatras (Sigmundas Freudas), rašytojas (Stefanas Zweigas) ir architektas (Adolfas Loosas). Šis sakinyss skamba kaip anekdoto pradžia, bet tokia buvo *Cafe Central* kasdienybė.

Nuo XIX a. pabaigos iki Austrijos anšliuso kavos namai buvo labai mėgstami Vienos intelektualų, kurių dauguma buvo žydai. Ypač savo publika išsiskyrė *Cafe Central*, nuo XIX a. pabaigos iki Pirmojo pasaulinio karo buvusi centrinė literatų susitikimo vieta, svarbi jų kūrybos vaisių brandinimui. „Kafėhauzas – tai pasaulėžiūra, kurios esmė yra *nežiūrėti į pasaulį*“, – sakė vienas to meto rašytojų Alfredas Polgaras. *Cafe Central* tais laikais turėjo 250 skirtingų pavadinimų laikraščių dvidešimt dviem pasaulio kalbom. „Jei manęs nėra kafėhauze, vadinasi, aš pakeliui“, – sakydavo Vienos bohemos atstovas Pėteris Altenbergas, kurio skulptūra ir toliau sėdi prie staliuko *Cafe Central* ir stebi, kaip turistai šturmuoja šią kavos instituciją, kurią jis ir jo draugai rašytojai pavertė legenda daugiau nei prieš šimtą metų. Tais laikais čia lankėsi ne vien garsūs intelektualai. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą čia kavą gėrė Josifas Stalinas ir Adolfas Hitleris. Buvo sakoma, kad *Cafe Central* kas antra kėdė nokina poeto genijų, austromarksistą, dodekafoninės muzikos kūrėją arba bent jau psichoanalitiką, už kiekvieno išskleisto laikraščio šmėkšo protinga galva, už kiekvieno disputo – literatūrinis gardėsis, o kiekvienas grietinėlės lašas yra vis kita pasaulėžiūra. Pėterio Altenbergo įtaka buvo tokia didelė, kad daugelis menininkų mėgdžiojo jo stilių. Keistuolis estetas visuomet norėjo atkreipti į save dėmesį: elgesiu, apranga, kūryba. Ir tai jam puikiausiai sekasi daryti iki dabar: norint patekti į *Cafe Central*, reikia ilgokai pastovėti eilėje už durų. Dabar šie kavos namai paaukoti tikrų tikriausiam turizmo demonui, apie juos rašo visi kelionių vadovai, o turistai sudaro net aštuoniasdešimt procentų visų lankytojų. Taigi Altenbergas ir toliau sulaukia didžiulio dėmesio, kaip senais laikais, kai korespondencijai nurodydavo adresą: „Pėteriui Altenbergui. *Cafe Central*. Viena.“ Garsusis keistuolis neparašė nė vieno didesnės apimties literatūros kūrinio, jo kūryba buvo kolegų surinkta, „surankiota“ net nuo aprašintų kafėhauzo servetėlių ir išleista. Kuo ši Vienos bohemos asmenybė visus taip traukė? Altenbergas gimė turtingoje žydų šeimoje ir, būdamas labai gabus, visiškai negebėjo mokytis, o vėliau ir dirbti. Baigiamojo gimnazijos darbo pavadinimas buvo „Naujojo pasaulio (Amerikos) įtaka Senajam pasauliui“. Jaunuolis parašė vieną žodį: „bulvės“. Toks telegraminis, minčių glaustais sakiniiais užrašymas, kalbos žaidimai su netikėtais kodais ir asociacijomis, lakoniški eskizai ilgainiui tapo jo rašymo stiliumi. Altenbergui

nepavyko baigti nei medicinos, nei botanikos, nei teisės studijų. Jis neįstengė išmokti groti smuiku. Jį pradėdavo kankinti nuobodulys. Tėvas nusiuntė sūnų pas gydytojus, ir galiausiai Altenbergas buvo pripažintas neveiksniu dėl „itin jautrios nervų sistemos“.

Pradėjęs savarankiškai gyventi, po tėvo mirties, Altenbergas vertėsi iš rėmėjų lėšų, daugelis mecenatų buvo kolegos menininkai, leidėjai. Iš jų meistriškai iškaulydavo pinigus, kurdamas anekdotines situacijas.

Vieną vakarą Altenbergas pristojų prie bičiulio Karlo Krauso: „Karlai, duok man dešimt kronų...duok dešimt kronų...“ Po kurio laiko Krausas neapsikentęs tarė: „Pėteri, juk žinai, jei turėčiau, duočiau, bet neturiu.“ Į tai Altenbergas išsyk sureagavo: „Tai aš tau paskolinsiu, o tu man duok.“

Kitas garsus rašytojas Hugo fon Hofmannsthalis savo leidėjui rašė: *„Neseniai iš Altenbergo gavau pilną padėkų man laišką, kuriame savo artimiausius bičiulius jis apkaltino tuo, kad šie nepadedą ir jis badauja. Kadangi šiuo ponu visai negalima pasikliauti ir aš nenoriu, kad jis pradėtų taip pasakoti apie mane, prašyčiau parašyti, kiek jam siunčiate kas mėnesį, kad būčiau ramus dėl sumos, kurią jam skiriu.“*

Menininkai, leidėjai finansavo ir jo gydymą sanatorijose. Architektas Adolfas Loosas, poetui mirus, nekrologe rašė: *„Visuomet buvai taupiausias iš taupiausių. Kiekvieną sutaupytą grašį nešei į taupomąją kasą. Kartą, išgirdęs apie vieno viešbučio apiplėšimą, sugalvojai parašyti broliui: „Mielas Georgai, atsiųsk man šimtą kronų, aš visus pinigus padėjau į taupomąją kasą ir dabar žvelgiu badui į akis.“ Bet tu tikrai nebuvai šykštus. Visuomet skirdavai kažkiek pinigų nuskriaustiems vaikams, apie kuriuos perskaitydavai laikraščiuose. Vaikų apsaugos ir gelbėjimo tarnybos finansinėse ataskaitose nuolat buvo įrašas – PA 10 kronų. Ir vienintelis duodavai daugiau arbatpinigių kelneriams ir kambarinėms.“*

Po Altenbergo mirties jo bičiuliai nustebo pamatę, kad vaikų apsaugos ir gelbėjimo tarnybai jis testamentu paliko 107 834 kronas. Pinigai poetui turėjo didelę reikšmę, nes jie užtikrino jam nepriklausomybę, jis gyveno be rūpesčių, jam nereikėjo eiti į kompromisus. Jo palikimas – ne tik pinigai, bet ir 10 000 atvirukų kolekcija, kuri dabar saugoma Vienos istorijos muziejuje. Be to, Altenbergas norėjo gyventi iki 140-ties metų (laikėsi pieno produktų dietos, gėrė daug žalių kiaušinių). Dietos, dėmesys kūnui, laikysenai ir drabužiams buvo to laikotarpio mada. Altenbergo išvaizda buvo ekscentriška, narciziška. Štai kaip jį apibūdina bičiulis Polgaras:

„Languotu kostiumu, per trumpomis kelnėmis, sportiškai užsisegęs odinį diržą, be skrybėlės, klapsėdamas sandalais, pensnė su virvele, plačia kaip matavimo juosta, pasikišęs po pažasčia lazda, panašią į vėzdą gumbo formos galu, yrėsi garsiai šnekučiuodamasis su savimi per Grabeną. „Jūs atkreipiate į save pernelyg daug dėmesio“, – pasakė sargybinis. „Per mažai!“ – suriko vargšas Pėteris: – „Per mažai!“

„Mada yra estetiškas nusikaltimas. Ji nenori baigtinio gero ar baigtinio gražaus. Ji visada nori tik ko nors naujo“ – sakė Altenbergas, sugalvojęs daugiau nei prieš šimtą metų drabužius, kuriuos šiandien vadiname laisvalaikio apranga.

Tikroji jo pavardė buvo ne Altenbergas, o Englanderis. Bičiulis architektas Loosas prisiminimuose rašė, kad Altenbergas pasikeitė pavardę dar ir dėl to, kad nenorėjo būti siejamas su anglais. Ir kai Loosas padovanojo kostiumą Altenbergui, šis atsidėkojo žodžiais: *„Tu tikrai nenorėjai suteikti man džiaugsmo šiuo nauju kostiumu, nenorėjai įrodyti draugystės, tu tik norėjai žiauriai ir įžūliai priversti mano nepriekaištingą skonį taikytis prie tavojo – paiko ir beprotiško, nusižiūrėto iš sugedusių nevykėlių apgailėtinų idiotų anglų ir amerikiečių.“*

Taigi Pėteris Altenbergas iš tikrųjų buvo Richardas Englanderis. Amžių sandūroje nemažai Vienos žydų intelektualų, rašytojų susigalvojo pseudonimus, kaip ir mano cituojamas Altenbergo bičiulis Polgaras. Nauju vardu jie siekė atsiriti nuo žydų bendruomenės, kurioje buvo gimę, ir įsilieti į vokišką kultūrą. Kai kurie net formaliai perėjo į katalikų tikėjimą, pavyzdžiui, kompozitorius Gustavas Mahleris. Pėteris Altenbergas tapo formaliu kataliku 1910-ais. Pasak vieno vokiečių poeto, paskutinis Altenbergo iškrėstas pokštas buvo katalikiškos jo laidotuvės 1919 metais, į kurias susirinko keturi šimtai žmonių. *Cafe Central* traukė intelektualus iki Altenbergo mirties 1919-aisiais, paskui visi „centralistai“ persikraustė į kitą kafėhauzą – *Herrenhofą*. Kelis dešimtmečius *Cafe Central* buvo uždaryta ir vėl atvėrė duris 1982 metais.

„Mano gyvenimas yra nesvarbus, svarbu tik tai, kas liks po manęs kitiems.“

Pēteris Altenbergas

Papūga

Papūga gatvėje be paliovos klykė savo vardą, kuris, beje, buvo „Lora“. Ir klykė valandų valandas per atvirą langą. Aš irgi šaukiau per langą: „Štiš, varnapalaike!“, nors tai buvo tik papūga. Paskui apsipykau su protingosios Loros šeimininku. „Mes jau žinome, kuo ji vardu ir kad daugiau mums nieko pasakyti negali! Prisistatau, esu Altenbergas, bet tiek triukšmo dėl savo vardo nekeliu ir pasakyti galiu kur kas daugiau! Be to, ji man trukdo dirbti!“. – „O ką jūs dirbate, leiskite paklausti?“ – „Aš rašau eiles.“ – „Ir Jums *tą* daryti trukdo mano papūga?! Na, aš galiu pernešti ją į kambarį kiemo pusėje“. – „Tai nebloga mintis“. – „Nors, žinoma, jai labiau patinka gyvenimas šviesioje ir džiaugsmingoje gatvėje.“ – „Negalima taip lepinti gyvūno, ramiame kambaryje į kiemo pusę sveikiau nervams. Ir pagaliau, kas toje gatvėje jos klauso, niekas neturi laiko, o kieme pagaliau išgirs!“

Draugai

Mano draugas – visiškai kvailas, *bet* geras vyrukas. Kodėl *bet*?! Nes tatai apsun-kina visą reikalą. Mat jei kvailas vyrukas yra blogas vyrukas, tokiam galima atsi-kirsti! O jei *kvailas* vyrukas yra *geras* vyrukas, tokį *reikia* užjausti ir tai viską gadina. Tuomet visi nusiteikia *prieš* vieną ir rėkia: „Tu kietaširdi, nedorėli, tu tikras nenaudėli!“

Iš šalies taip ir atrodo. Taigi „*geras ir kvailas*“ yra nenaudingas draugo savybių derinys, o „*blogas ir kvailas*“ yra visai priimtinas. Mat *kvailas negali* būti *pavojin-gai* blogas, jis tam per kvailas. Kvailas *ir* geras yra pati pavojingiausia samplaika. Tokio žmogaus pusėje yra kvailiai, nes jie kvaili, jo pusėje yra gerieji, nes jie geri, jo pusėje yra *blogieji*, nes jie džiaugiasi, kad atsirado kvailys, kuris yra *ir* kvailas, *ir* geras.

Bet ar nėra protingų *ir* gerų draugų?! Ne, tokių nebūna. Nes jei jis *protingas*, šio *savo* privalumo negali nė akimirką paleisti iš akių. Todėl negali matyti kito, todėl negali kito laimės ištisai turėti savo akyse, todėl negali būti jam geras.

Tik kvailys *galėtų* būti geras, o jis tam yra per *kvailas*.

Nervai

Turėjau draugą, labai inteligentišką žmogų. Tačiau jo nervai, tie jo nervai, buvo visai neinteligentiški...

Vieną vakarą kavinėje jis man tarė: „Pėteri, esi mano draugas, todėl galėtum padaryti didelę paslaugą! Šiandien jaučiuosi toks senas, toks bejėgis... Prašau, pasakyk po penkių minučių, kad šiandien atrodau labai žvaliai ir jaunatviškai...“

Paėmiau laikrodį, pasidėjau ant stalo ir po penkių minučių tariau: „Klausyk, kas šiandien tau nutiko? Seniai nemačiau tavęs tokio jaunatviškai žvalaus!“

Jis nuraudo iš džiaugsmo ir entuziastingai tarė: „Iš tiesų? Labai pradžiuginai! Tokių malonių dalykų niekas pasaulyje niekam nesako, tik tu vienintelis!“

Citrinos geltonumo ir violetiniai gvazdikai

Poetas tarė visiškai girtam jaunuoliui: „Jūs čia tikriausiai sėdite dėl tos nuostabios jaunos damos priešais ir todėl prisilakėte?“

Girtas jaunuolis nieko neatsakė.

Tuomet priėjo gvazdikų pardavėja.

Girtas jaunuolis nusiuntė damai dešimt gvazdikų, citrinų geltonumo ir violetinių, nors poetas perspėjo to nedaryti. Kavinėje nedera taip elgtis.

Ponas, sėdėję su nuostabiąja dama, gvazdikų pardavėjai tarė: „Eikit šalin su gėlėmis, eikite šalin!“

Tuomet poetas nupirko tuos pačius gvazdikus ir nusiuntė su rašteliu: „Poetas vargšui vyrui.“

– Eikite šalin,– tarė ponas gvazdikų pardavėjai. – Greitai šalin!

Ir netrukus triumfuodamas išėjo su nuostabiąja dama.

Bet niekas, niekas, joks menkiausio *tikro* jausmo atomas šioje žemėje nedingsta. Tik brutalieji to nepastebi.

Dama jautė: „Mane nelaimingai myli, kenčia...“

Ponas būtų galėjęs tarti: „Paimkite šias gražias gėles, regis, turite fanatišką gerbėją.“

Taip būtų atremtas smūgis, išlygintas jausmų pasaulis. Bet jis prakišo gyvenimo rapyrų turnyrą, nes griebėsi staigiai jėgos, smogė. Moterims tai nepatinka.

Damą užplūdo prieštaringas jausmas: „Mane nelaimingai myli, kenčia. Koks jūs netašytas stuobrys, mano pone, ar esu jūsų nuosavybė?“

– Mes susimovėme, – tarė girtas jaunuolis.

–Taigi, – pritarė poetas. Nes jis visuomet pritardavo, tokiomis progomis, visomis aplinkybėmis, nors ir žinojo, kad yra kita tiesa!

Iš vokiečių kalbos vertė Rasa Matulevičienė

Redakcijos kolegija:

Daiva Daugirdienė
Laurynas Katkus
Rasa Klioštoraitytė
Rasa Matulevičienė
Gediminas Pulokas
Kristina Sprindžiūnaitė

Kalbos redaktorės:

Donata Linčiuvienė

Korektūros:

Vidmantas Kuprevičius

Viršelyje panaudota Rasa Matulevičienės nuotrauka.

Maketavo:

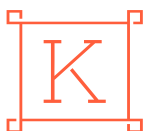
Audronė Peškaitienė

Redakcijos adresas:

Šv. Ignoto g. 5-264, Vilnius 01120
Tel.: +370 685 36266
El. p.: leidykla.hieronymus@gmail.com

Vertėjai Irena Aleksaitė, Nora Jazbutytė, Gediminas Pulokas, Zita Mažeikaitė ir Austėja Merkevičiūtė dėkoja Lietuvos kultūros tarybai už skirtas individualias stipendijas vertimams.

Leidinį remia

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

© VšĮ „Leidykla Hieronymus“, 2020

